

PRÁVNICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

DISERTAČNÍ PRÁCE
PRÁVA NA OCHRANU OSOBNOSTI

Mgr. Táňa Fízel'ová

Praha, 2010

Čestné prohlášení

„Prohlašuji tímto, že jsem disertační práci na téma: *Práva na ochranu osobnosti* zpracovala sama pouze s využitím pramenů v práci uvedených.“

V Praze dne 20. 12. 2010

.....

Motto

„Do míst, kam stojí za to dojít, žádné zkratky nevedou.“

Beverly Sills

Poděkování

Tímto upřímně děkuji svému školiteli Prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, CsC., za laskavé a inspirativní vedení mé disertační práce.

Dále pak rovněž děkuji všem svým příbuzným, kolegům a pracovníkům České advokátní komory za podporu a pomoc při zpracování disertační práce.

Seznam zkratk:

ESLP – Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku,

EÚLP – Evropská úmluva na ochranu lidských práv a svobod z roku 1950,

ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) - rakouský občanský zákoník z roku 1811,

BGB (Bürgeres Gesetzbuch) – německý občanský zákoník z roku 1896,

Ústava - ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších právních předpisů,

Listina - ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších právních předpisů,

NS – Nejvyšší soud České republiky,

ÚS - Ústavní soud České republiky,

o. z. – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších právních předpisů,

o. s. ř. - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších právních předpisů,

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších právních předpisů,

TŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestního řád) ve znění pozdějších právních předpisů,

ZPZ – zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších právních předpisů,

ZoR – zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších právních předpisů.

1. Kapitola uvozující

1.1. Vstupní úvahy

V průběhu dvacátého století prošlo lidstvo mnohými společenskými a kulturními změnami, pro které snad v dějinách nelze nalézt srovnání. Proběhly dvě světové války, které lidstvo hluboce zasáhly, došlo ke vzniku mnoha nových států na téměř všech kontinentech ale také obrovskému rozvoji informačních technologií, vědy a s nimi i rychlému přenosu a sdílení informací. Tyto skutečnosti znamenaly významný vliv samozřejmě také na oblast práva a v polovině 20. století se objevily první katalogy lidských práv a závazné mezinárodně právní dokumenty zabývající se touto problematikou.

Klasická římská zásada praví, že právo je umění spravedlivého a dobrého (*ius est ars aequi et boni*). Otázka, kterou se právníci, filozofové a vědci napříč spektrem lidského vědění zabývají po tisíciletí, však bezpochyby zůstává, co je spravedlivé a dobré. Spravedlnost je pojmem relativním, absolutní spravedlnost je spíše pojmem, který pro nás zůstává mnohdy zahalen, a úlohou práva, jeho tvorby a zejména úkolem aplikace je se k této spravedlnosti pokud možno co nejvíce přiblížit. Cílem práva ve společnosti je především zajištění rovnováhy, stability a efektivního působení právních norem. V demokratickém právním státě je tedy právo, jeho tvorba a aplikace křehkým nástrojem v rukou člověka sloužícím hodnotám spravedlnosti a dobra. Český právní řád absolvoval za posledních dvacet let mnoho nezbytných systémových změn. Tyto změny se prakticky týkaly všech odvětví práva. Nutno bohužel zmínit, že práva na ochranu osobnosti v dobách minulých v československém právním řádu zůstávaly spíše na okraji zájmu společnosti. Jejich ochrana je však bezpochyby jedním ze základních pilířů demokratického právního státu, který se do moderních právních řádů dostal ve druhé polovině 20. století. Problémy ochrany osobnosti se týkají každé fyzické osoby coby individuality a suveréna v každodenním životě. Dochází zde totiž k častým a pro veřejnost někdy zajímavým a atraktivním střetům normativních i nenormativních systémů, náboženství, etiky, morálky a práva. Jako příklad lze zmínit nedávný konflikt katolické církve versus právo na soukromí a otázka umělého

oplození.¹ Otázky ochrany osobnosti jsou zároveň často diskutovány v médiích, laickou i odbornou veřejností. Složitost a nejednoznačnost konfliktů neskýtá mnohdy volbu jednoduchého přímého řešení a nutno přistoupit k tomu dále se těmito otázkami hlouběji zabývat, podrobit je otevřené diskusi za účelem následné aplikace právních předpisů ve spravedlivém rozhodování orgánů k tomuto nadaných.

1.2. Cíl práce

Cílem zpracování mé disertační práce na téma práva na ochranu osobnosti coby občanských práv není pouze poskytnutí jednotného přehledu současné české právní úpravy a úvah *de lege ferenda*, ale i postihnutí současné justiční rozhodovací praxe a řízení ve věcech ochrany osobnosti. Díky bohaté judikatuře se budu podrobněji zabývat hledáním vyváženosti mezi jednotlivými ústavně zaručenými základními právy, které se mohou dostávat do vzájemných konfliktů. Nelze tedy vycházet pouze ze strohé litery zákonných předpisů, ale především z bohaté judikatury a praxe, které jsou určující pro budoucí vývoj tohoto problému v české společnosti. Česká republika je po letech snah od 1. 5. 2004 plnohodnotným členským státem Evropské unie. Úroveň českého právního řádu bohužel doposud v některých oblastech nekoresponduje s evropskou legislativou, což je českému zákonodárci často vytýkáno. Bohužel doposud problematickým místem, s nímž mám sama několikátou zkušenost během mého působení v řadách české justice, zůstává především neúměrně dlouhá doba soudního řízení, přičemž hledání a zamyšlení se nad příčinami délky soudního řízení by vydaly na zpracování další odborné práce. I v této situaci však ochrana všeobecných osobnostních práv musí zůstat prioritou demokratického právního státu, na níž je nezbytné pracovat tak, aby se občan mohl domáhat efektivní, rychlé a současně účinné ochrany u nezávislých soudů samozřejmě za předpokladu, že přístup občana k soudu nebude znamenat *denegatio justitiae*, tedy nebude mimo jiné zatížen vysokými finančními požadavky jak na veřejný rozpočet, tak i na rozpočty samotných občanů. Je nade vše pochybnost jistotou, že právní úprava práv na ochranu osobnosti

¹ Vatikán v kritizoval udělení Nobelovy ceny za fyziologii a medicínu v roce 2010 udělenou Robertu Edwardsovi, který patří k průkopníkům metody umělého oplodnění in <http://zpravy.idnes.cz/komentar-je-umele-oplodneni-lecba-nebo-uz-popira-prirodu>.

bude ve sbližující se Evropě nabývat stále více na významu. Hlavním cílem mé práce proto bude celou tuto právní problematiku postihnout *de lege lata*, nalézt eventuálně i mezery v právní úpravě, tak jak vyplývají z hlavní části práce tuto právní úpravu analyzující. Účelem úvah *de lege ferenda* tvořících závěrečnou část této práce není konkrétní návrh znění nových normativních předpisů, nýbrž spíše poskytnout obecný nástin těch problematických míst právní úpravy, které by měly být upozornit tvůrce připravující nový občanský zákoník, a pokud možno by měly být vyřešeny tak, aby ochrana subjektivních práv prostřednictvím příslušných orgánů účinně fungovala, tudíž dostatečně chránila práva a oprávněné zájmy člověka.

Disertační práci na téma „Práva na ochranu osobnosti,“ jsem si zvolila vzhledem k jejich elementárnímu významu, hluboké historické tradici a aktuálnosti tohoto tématu vzhledem k současnému společenskému i technickému rozvoji. V mnohých zahraničních právních úpravách (zejména ve Velké Británii, USA) nejsou sice práva na ochranu osobnosti uceleně zakotvena v právních předpisech, avšak jejich interpretace a především vymahatelnost včetně práva na morální tak i finanční zadostiučinění má hlubokou tradici a občané těchto států skutečně neváhají domáhat se svých práv u nezávislých soudů. Dalším impulsem k výběru tématu práv na ochranu osobnosti byla také dosavadní má praxe advokáta, neboť se velmi často s ohrožováním a porušováním jednotlivých práv na ochranu osobnosti s menší či větší intenzitou bohužel sama setkávám. Finálním výstupem mé disertační práce je pokus o komplexní analýzu právního stavu na úseku práv ochrany osobnosti na teoretické právní bázi a návrh na nové zákonné vymezení ochrany těchto občanských práv. Pokud se týká zdrojů, z nichž bylo při zpracování této práce čerpáno, vycházím jak z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, Ústavního soudu ČR i Nejvyššího soudu ČR, dále samozřejmě z platné právní úpravy, komentářů k těmto právním předpisům, ale také z již z právních předpisů časů minulých a zároveň právním předpisům připravovaným *de lege ferenda*, zejména návrhu nového občanského zákoníku. Taktéž z monografií věnujícím se tématu ochraně osobnosti a článků, které publikovány v odborných časopisech. Zaměřením mé disertační práce je zejména zjištění, zda je úprava práv na ochranu osobnosti v dosavadních normativních aktech dostatečná a následná soudní aplikace, rozhodování soudů a morální a peněžité satisfakce pro případ ohrožení a zásahů do osobnostních práv je úměrná.

1.3. Metoda

Metodou zpracování mé disertační práce je především analýza současné právní úpravy a zároveň syntéza jednotlivých právních předpisů, v nichž jsou zakotvena práva na ochranu osobnosti. K výkladu právních norem rovněž používám metodu jazykovou za účelem zjištění smyslu slovního textu jednotlivých právních aktů, metodu logického výkladu a současně metodu systematického výkladu v souvislosti se srovnáním s jinými právními normami a to v souvislostech jednotného právního systému. Významnou roli zaujímá metoda komparatistická, ať už se jedná o vzájemný vztah mezi jednotlivými právními předpisy, nebo také odkaz na problematiku základních práv a svobod ve vztahu k mezinárodněprávním dokumentům. Ve své práci se zabývám také mimoprávními aspekty, jež ovlivňují a posouvají hranici práva, mimo právní sféru. Provádím analýzu jak současného stavu, vyhodnocuji jej a závěrem se pokusím nastínit vývoj problematiky práv na ochranu osobnosti *de lege ferenda*.

1.4. Struktura

Má disertační práce nejprve pojednává o teoretických úvahách nad otázkami ochrany osobnosti, vymezením pojmu osoby a pojmu lidské osobnosti, jejím obecným historickým vývojem, mezinárodněprávní úpravou a vývojem úpravy všeobecného osobnostního práva na našem území. V části práce se zaměřím na zakotvení práv na ochranu osobnosti v zahraničních právních úpravách, zejména v oblastech se systémem anglosaského práva, především ve Velké Británii a také v USA, které jsou považovány za kolébkou hodnoty lidské osobnosti, konkrétně práva na soukromí, a současně se zaměřím na vybrané státy s kontinentálním systémem práva, konkrétně na Francii a Německo. Samostatná kapitola je věnována zakotvení práv na ochranu osobnosti v českém právním řádu, a sice v rovině ústavněprávní i na úrovni zákonné. Primární úpravu všeobecných osobnostních práv na úrovni zákona zakotvuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších právních předpisů, prostřednictvím § 11 zakotvující generální klauzuli všeobecných osobnostních práv s demonstrativním výčtem dílčích hodnot osobnosti fyzické osoby, nicméně obecná úprava těchto práv tímto není zdaleka vyčerpána. Naopak občanskoprávní ochrana osobnosti je doplněna mnohými dalšími právními předpisy z nejrůznějších oblastí práva jak veřejného tak i soukromého, jimž se podrobněji zabývám v dílčí

podkapitole. Nelze opomenout pojetí práv na ochranu osobnosti v teoreticko-právní rovině, zejména v jeho objektivním a subjektivním smyslu. Podrobně se poté věnuji subjektům práv na ochranu osobnosti, tzn. fyzickým osobám, i specifickému pojetí postmortální ochrany osobnosti, kterou lze charakterizovat jako zvláštní právní nástupnictví *sui generis*. Přestože všeobecná osobnostní práva coby subjektivní občanská práva jsou absolutní povahy působící *erga omnes*, tedy proti všem, existují v demokratické společnosti případy, kdy lze tato práva v nezbytně nutné míře na podkladě konkrétních zákonných předpokladů omezit, těmto specifickým omezením je rovněž věnována rovněž samostatná kapitola.

Podstatná část disertační práce je zaměřena na vybrané konkrétní jednotlivé dílčí hodnoty osobnosti fyzické osoby, jejich ochraně a uplatnění v praxi, konkrétně právu na tělesnou integritu, právu na čest a lidskou důstojnost, právu na jméno a podrobněji především právu na soukromí a jeho dílčími sférami, právu na rodinný život, pietní ochranu, apod. Nelze přehlédnout, že ochrana všeobecných osobnostních práv nabývá v posledních letech na významu v důsledku rozvoje technologií a tudíž i častějších a mnohdy také rafinovanějších neoprávněných zásahů do těchto práv. Neoprávněným zásahem do všeobecného osobnostního práva fyzické osoby dochází i přes jeho absolutní povahu k jeho relativizaci zakládající dotčené fyzické osobě hmotněprávní nároky vůči osobě původce uvedeného neoprávněného zásahu. Proto v následné závěrečné části disertační práce přistoupím k vymezení jednotlivých prostředků ochrany všeobecných osobnostních práv, a to jak obecných tak i zvláštních. S procesně právními aspekty ochrany těchto práv se zabývám v souvislosti s činností soudů při podání jednotlivých typů žalobních návrhů, tj. žaloby negatorní, restituční a satisfakční. Na závěr své práce přistoupím rovněž k vymezení nároků, které je fyzická osoba, do jejíchž práv na ochranu osobnosti bylo neoprávněně zasaženo, oprávněna prostřednictvím uvedených prostředků ochrany těchto práv uplatnit v soudním řízení, které je však mnohdy kritizováno z důvodu zdlouhavého soudního řešení sporů.

2. Všeobecné otázky ochrany osobnosti

Ústava České republiky ve své preambuli stanoví, že její občané jsou odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií. Ústava v čl. 1 dále stanoví, že Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Tato úcta je dále blíže specifikována v ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., Listina základních práv svobod, která je podle čl. 3 a čl. 112 odst. 1 Ústavy součástí ústavního pořádku. V Listině základních práv svobod nalezneme ústavněprávní zakotvení katalogu občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv včetně ústavněprávního východiska osobního statusu fyzických osob.² V českém právním řádu je ústavněprávní zakotvení ochrany osobnosti upraveno jak v oblasti veřejného práva tak i soukromého práva, přičemž tyto oblasti se vzájemně prolínají a doplňují a zajišťují tak komplexní ochranu lidské osobnosti.³ Ve své práci se vzhledem k rozsáhlosti právní úpravy budu zabývat ochranou osobnosti spíše ve sféře soukromého práva, zejména jeho konkretizací v zákoně č. 40/1964 sb., občanský zákoník a v dalších souvisejících právních předpisech.

Ústava České republiky uvádí, že Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva. Od 1. 7. 2002 jsou podle čl. 10 Ústavy vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu, s tím, že stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Podle Knapa je primárním smyslem lidského bytí „vytvoření společnosti svobodných, rovných a důstojných lidí ve všech oblastech jejich činnosti.“⁴ S tímto úsilím úzce souvisí také vývoj postavení člověka, jeho práv a povinností jako jedince ve společnosti. Právo na

² Holländer, P.: Základy všeobecné státovédy, Všehrad, Praha, 1995, s. 57.

³ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 16.

⁴ Blíže Knap, K., Švestka, J.: Ochrana osobnosti v československém právu, Orbis, Praha, 1969, s. 11.

rozvoj osobnosti jedince je základní společenskou hodnotou, bez níž by byl další smysluplný vývoj společnosti těžko myslitelný, a její rozvoj stejně jako ochrana před zásahy třetích osob je díky principům institutu ochrany osobnosti ústavně zaručen každé fyzické osobě bez ohledu na její fyzické či psychické dispozice.⁵ Základní norma občanského práva zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších právních předpisů, v ust. § 1 stanoví, že úprava občanskoprávních vztahů přispívá k naplňování občanských práv a svobod, zejména ochrany osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví. Občanské právo je ve svém základě jednak právem osobním, které zahrnuje také právo osobnostní (*ius personalissimum*), a právem majetkovým. Občanský zákoník tedy vymezuje dva základní druhy chráněných statků, kterými jsou, jak vyplývá z dikce ust. § 1, lidská osobnost a vlastnictví. Právo na ochranu lidské osobnosti náleží každé fyzické osobě bez rozdílu. Z hlediska hodnotového i z hlediska systematického je na ochranu lidské osobnosti bezpochyby kladen větší důraz.⁶

K pojmu osoba

Pojem osoba je mnohovýznamovým problematickým a obtížně definovatelným pojmem. Ve filozofii je vykládán tak, že osobou se rozumí jedinečný nositel subjektivity a všeho, co k ní patří, zejména svobody, vůle, práv, vztahů apod. Odlišujícím znakem každé osoby od jiných je její jméno, které ji charakterizuje navenek. Ve filozofii je často užívaným vymezením Kierkegaardovo pojetí osoby, kterou zde pro zamyšlení uvádím. Podle Kierkegarda je tedy osoba bytostně „individuální vymezení“ a označuje ji jako „vztah, který má Já k sobě samému. Člověk je duch. Co je však duch? Duch je Já. Ale co je Já? Já je poměr, jenž má poměr k sobě samému, čili stojí v poměru, že poměr má poměr k sobě samému. Já není poměrem samým, ale tím, že poměr má poměr k sobě samému. Člověk je syntéza konečna a nekonečna, časnosti a věčnosti, svobody a nutnosti, zkrátka syntéza.“⁷ Kategorie osoby jako subjektu práv a povinností zaujímá významné místo i v teorii práva. Původně byl pojem osoba soukromým právem užíván pro označení člověka. Osoba v právním slova smyslu je subjektem práv, je účastníkem právních vztahů. Aby mohla

⁵ Sigmundová, M., Telec, I.: Přehled některých právních a etických otázek ochrany osobnosti, Soudní rozhledy, 2003, č. 3, s. 73 – 77.

⁶ Blíže Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č.1, s. 1-10,

⁷ Blíže k tomu http://cs.wikipedia.org/wiki/Nemoc_k_smrti,

být osoba účastníkem právních vztahů, je nezbytné, aby měla způsobilost k právům a povinnostem, je tedy schopna rozhodovat o sama sobě, a způsobilost k právním úkonům, tj. ze své vůle vlastními úkony nabývat práv a zavazovat se k povinnostem.⁸ Osoby jsou v právu děleny na osoby fyzické a právnické, přičemž o subjektech všeobecných osobnostních práv bude pojednáno dále v samostatné kapitole.⁹

Lidská osobnost

Pojem lidské osobnosti není definován v občanském zákoníku ani v mezinárodních smlouvách. Jedná se o pojem multidisciplinární. Existuje mnoho oblastí, které se podrobněji lidskou osobností zabývají. Osobnost lze vnímat v biologickém smyslu, kterou se člověk stane již okamžikem svého narození. Dále je rozeznávána lidská osobnost v sociálním smyslu, kdy se člověk integruje do společenských vztahů. Obě tyto složky, biologická a sociální, se v člověku snoubí a tvoří jednotnou a nerozlučnou jednotu.¹⁰ Lidská osobnost se vyvíjí teprve na základě sociální determinace, to co bylo v biologickém smyslu individuální, se vznikem lidské osobnosti nabývá výrazně sociální povahy. Pojem osobnosti lze vymezit tedy jako *„relativně konstantní dynamický a strukturovaný celek, který je vztažen k individuálnímu já, do něhož se integrují všechny psycho-fyzikální vědomé i nevědomé činnosti, potřeby, stavy a dispozice včetně dispozic dědičných.“*¹¹ Lidská osobnost je z hlediska práv na ochranu osobnosti tvořena materiálním fyzikálním a biologickým substrátem (chráněno je například právem na ochranu života, zdraví, tělesné integrity) a sociálním substrátem (chráněno je například právem na soukromí).¹² Z pohledu práva jsou některé hodnoty lidské osobnosti vymezeny přímo v ust. § 11 a § 12 o. z., které lze uspořádat podle následujícího roztrídění na fyzické (život a zdraví,

⁸ Srovnej § 19 Návrhu nového občanského zákoníku, který označuje způsobilost k právním úkonům jako svéprávnost: Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem.

⁹ Blíže k tomu kapitola č. 9 Subjekty všeobecných osobnostních práv.

¹⁰ Círák, J.: Ochrana osobnosti v slovenskom občianskom práve, Studia Iuridica, Bratislava, 1994, s. 8.

¹¹ Fiala, J., Hurdík, J., Korecká V., Telec, I. - Lexikon občanské právo, Sagit, 2001, s. 187.

¹² Srovnej k tomu Rozsudek ESLP č. 13710/88, ve věci ve věci Niemitz v. Německo z roku 1996, A 251-B.

podoba – vnější i vnitřní, např. rentgenový snímek), psychické (projevy osobní povahy, soukromí jako jedna z dílčích hodnot lidské osobnosti) a společenské (občanská čest, lidská důstojnost, jméno).

V psychologii je považována za význačné Eysenckovo vyčerpávající *per definitonem* vysvětlení osobnosti uvádějící, že "*osobnost je více či méně stabilní a trvalá organizace charakteru, temperamentu, intelektu a těla osoby, která determinuje její jedinečné přizpůsobení prostředí. Charakter organizuje více či méně stabilní a trvalý systém konativního chování (vůle); temperament její více či méně stabilní a trvalý systém afektivního chování (emoce); intelekt její více či méně stabilní a trvalý systém kognitivního chování (inteligence); tělo její více či méně stabilní a trvalý systém tělesné stavby a neuroendokrinní výbavy.*"¹³ Z pohledu psychologie lze tedy osobnost vysvětlit jako historicky krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentů, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost však není stabilní, neustále se vyvíjí a dále mění a k jejímu postupnému ustálení dochází v dospělosti.

Pro zaměření této práce je podstatný pohled na osobnost z hlediska právního. Osobností ve smyslu právním je člověk ve své podstatě již od narození, respektive od okamžiku početí,¹⁴ kdy člověk nabývá možnosti mít práva a povinnosti, tedy kdy nabude právní subjektivitu.¹⁵ Pochopitelně existuje rozličné množství nejrůznějších definic osobnosti, pro naši potřebu je především důležité vysvětlení pojmu osobnost *mutatis mutandis* rovněž v rozhodovací praxi českých soudů. Lze jej nalézt v judikatuře, podle rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1630/2004: „za osobnost je považován člověk jako jednotlivec, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i

¹³ Smékal, V.: Pozvání do psychologie osobnosti, Brno, Barrister & Pricipal, 2002.

¹⁴ O tom dále v kapitole č. 9 Subjekty všeobecných osobnostních práv.

¹⁵ Knap, K., Švestka, J., a kolektiv Ochrana osobnosti podle československého občanského práva, Praha, Panorama, 1989, s. 9.

*individuálních zvláštnostech, jako nejmenší sociální jednotka i určitá psychofyzická a sociálně psychická struktura.*¹⁶

Základem ochrany lidské osobnosti ve smyslu právním jsou přirozená subjektivní práva každého člověka bez rozdílu, státem nezadatelného práva lidského.¹⁷ Práva na ochranu osobnosti jsou rovněž označována jako všeobecná osobnostní práva (*the rights to protect the personaliy, Allgemeinespersönlichkeitsrechte, les droits de la personnalité*), tj. práva náležejícím každému člověku, kdy tato právní úprava se týká všech fyzických osob, z čehož tedy plyne všeobecnost jako zásadní vlastnost těchto práv. Práva na ochranu osobnosti jsou s fyzickou osobou (člověkem) nerozlučně spjata a lze je charakterizovat jako práva náležející všeobecně každé fyzické osobě bez rozdílu¹⁸ (*natural person, die Naturliche Person*). Lze tedy říci, že předmětem všeobecného osobnostního práva jsou nehmotné hodnoty lidské osobnosti jednak v její fyzické a psychicko – morálně – sociální jednotě a celistvosti, tedy všeobecné, jelikož jsou nerozlučně a neoddělitelně spjata s každou fyzickou osobou jako jedinečné individualitě a suverénu.¹⁹ Při tomto pojetí všeobecného osobnostního práva, které zaručuje v rámci právního řádu ochranu hodnot osobnosti fyzické osoby a zároveň právo na její všestranný rozvoj, lze vydělit dílčí předměty ochrany všeobecných osobnostních práv, především právo na tělesnou integritu (život, zdraví, tělo), osobní svobodu, čest, důstojnost, dobrou pověst, právo na jméno a právo na soukromí.

Práva na ochranu osobnosti patří tedy mezi práva přirozená, která patří oprávněným subjektům již z podstaty své existence nezávisle na vůli těchto subjektů. Smyslem právní úpravy ochrany osobnostních práv je umožnit každému jedinci nerušeně žít na základě jeho volného uvážení podle toho, jak sám tento jedinec považuje za vhodné, aby mohl svobodně a důstojně ve všech směrech rozvíjet svou

¹⁶ Blíže k tomu Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 6. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1630/2004.

¹⁷ Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č.1, s. 2.

¹⁸ Srovnej tzv. zvláštní osobnostní práva vznikající jako důsledek projevu duševní tvůrčí činnosti určité osoby, která je oprávněna k jejich ochraně, např. autorům, přihlašovatelům vynálezů, výkonným umělcům, apod.

¹⁹ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H. Beck, 2009, s. 127.

osobnost. Práva na ochranu osobnosti poskytují ochranu také hmotněprávním nárokům pro případy neoprávněného zasažení (ohrožení či porušení) těchto práv, jimž odpovídají žaloby procesního práva. Obsah práv na ochranu osobnosti je tvořen dvěma rovinami, rovinou pozitivní zahrnující právo každého člověka, za předpokladu, že se nedopustí jednání *contra legem*, může vykonávat svá osobnostní práva podle své svobodné vůle (zásada autonomie vůle), a negativní (zápůrčí) rovinou obsahující oprávnění vůči komukoli, aby se zdržel jakékoli zásahu do práva na ochranu osobnosti, pokud není v souladu s právem. Každému jedinci jako individualitě tedy svědčí právo bránit svou osobnost a její jednotlivé hodnoty, včetně vlastního těla a projevy osobní povahy.²⁰ Práva na ochranu osobnosti jsou práva osobní, která mají nemajetkovou povahu. Každé fyzické osobě je zaručeno právo na svobodný rozvoj a respektování její osobnosti. Všeobecná osobnostní práva mají povahu subjektivního soukromého práva osobního, jsou práva absolutní, působící tedy *erga omnes*, tj. proti všem subjektům, ať již fyzickým nebo právnickým osobám, a každý je povinen zdržet se jakýchkoli zásahů do těchto práv. Absolutní subjektivní práva stojí mimo právní vztahy a odpovídá jim povinnost všech ostatních subjektů zdržet se jakýchkoliv neoprávněných zásahů do těchto práv a respektu vůči těmto právům.²¹ *Inter alia* jako typický příklad absolutního práva je právo vlastnické, klasickými právy vlastníka jsou *ius possidendi, utendi, fruendi et disponendi* a odpovídá jim povinnost všech subjektů nerušit vlastníka ve výkonu jeho práv. Povinnost ostatních spočívá v nekonání neboli na nerušení oprávněného v jeho právech.

Všeobecná práva na ochranu osobnosti upravená ust. § 11 o. z. se týkají výlučně osob fyzických, nutno však poznamenat, že hodnoty náležející osobám právnickým nezůstávají bez ochrany. Legálním předmětem ochrany u osob právnických jsou podle ust. § 19b o. z. dvě taxativně vymezené hodnoty, a sice název a dobrá pověst právnické osoby. Rovněž ochrana těchto vymezených hodnot právnické osoby je vybavena hmotněprávními nároky. V případě neoprávněného použití názvu právnické osoby, je právnická osoba aktivně legitimována k podání žaloby u příslušného soudu, aby se neoprávněný uživatel zdržel jeho užívání a odstranil

²⁰ Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č. 1, s. 5.

²¹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 90.

závadný stav. Je také možno se domáhat přiměřeného zadostiučinění, které může být požadováno i v penězích.

Mezi pojmové vlastnosti všeobecných osobnostních práv patří nezadatelnost - neboť tato práva nelze někomu jinému postoupit či zadat, dále nezcizitelnost - práva na ochranu osobnosti nelze zcizit, tj. převést na jiného, darovat. Pojmovou vlastností práv na ochranu osobnosti je rovněž nezrušitelnost, která znamená, že nikdo nemůže tato práva zrušit a nepromlčitelnost, neboť tato práva nezanikají neuplatněním v určité stanovené lhůtě.²² Mezi základní rysy všeobecných osobnostních práv fyzických osob vedle uvedených pojmových vlastností dále patří, že tato práva náleží a priori každé fyzické osobě jako individualitě a suverénu, trvají po celou dobu jejího života. Mají osobní nemajetkový charakter. Jedná se o absolutní práva (*absolute rights, absolute Rechte*), vůči ostatním subjektům s rovným postavením tato práva působí *erga omnes*, tedy proti všem, a ostatní subjekty jsou povinny zdržet se jakýchkoliv neoprávněných zásahů, tzn. porušení či ohrožení, do těchto práv. Tato práva působí bez časového omezení a nelze je postihovat výkonem rozhodnutí či exekucí.²³ *A conto* nikdo není oprávněn protiprávně tato práva porušit, respektive ohrozit nebo do nich zasahovat, s výjimkou případů stanovených zákonem nebo mezinárodní smlouvou, neboť podle čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., ústava České republiky ve znění pozdějších právních předpisů, v souladu se zásadou aplikační přednosti, podle níž vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu a použijí se, pokud stanoví něco jiného než zákon.

²² Blíže Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita Brno, 2001, s 56.

²³ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 96-100.

3. Historický vývoj úpravy práv na ochranu osobnosti

S prvními zmínkami o všeobecných osobnostních právech se setkáváme již ve starověkém Řecku, konkrétně u Aristotela u jeho pojetí teorie spravedlnosti, dále v Solónových reformách, a zejména v reformách, které jsou připisovány Periklovi, kde došlo k uzákonění některých občanských práv a povinností. Systém kontinentálního práva, z něhož pramení i český právní systém, má své primární základy v právu římském. Nicméně je nutno uvést, že ochrana osobnostních práv však nedoznala v římském právu komplexní obecné úpravy. Předmětem ochrany byly pouze dílčí hodnoty lidské osobnosti, a to tělesná integrita a čest, které byly chráněny prostřednictvím institutů *iniuria*, v dnešním chápání je lze přirovnat ke skutkovým podstatám, k jejichž naplnění byl nezbytný úmysl *animus iniuriandi*. V širším pojetí se jednalo o jakékoli jednání, které bylo v rozporu s římským právem. Pro nás je však významné užší pojetí *iniuria*, blížíci se současnému neoprávněnému zásahu do všeobecných osobnostních práv (konkrétně do práva na ochranu občanské cti) pod nímž byla v římském právu chápána neúcta, nevážnost. Podstatným znakem této *iniuria* byl zlý úmysl pachatele, tedy *iniuria ex affectu facientis consistit*. Obzvláště závažnou urážkou *iniuria atrox* bylo vážné ublížení na těle nebo pohanění na veřejném místě. Římské právo rozlišovalo, vůči které osobě byla *iniuria* spáchána podle významu jeho společenského postavení (*contumelia ontumelia crescit ex persona eius, cui contumeliam fecit*).²⁴ Proti uvedeným zásahům do práva na tělesnou integritu a čest bylo možné se bránit žalobou *actio iniuriaru*. Zákon dvanácti desek stanovil sankce v podobě ukládání peněžitých pokut.²⁵ Římské právo rovněž uznávalo nedotknutelnost tělesné integrity člověka, jeho neocenitelnost penězi ať již celku či části, a nedovolovalo dispozici.²⁶

²⁴ K tomu srovnej Ulpianovi sentence, např. „*Veritas convicci non excusat iniuriam*“, tzn. oprávněnost nadávky není při urážce na cti omluvou; *Remissa iniuria recoli non potest*, tzn. prominutou urážku nelze znovu žalovat.

²⁵ Blíže Kincl, J. – Urfus, V. – Skřejpek, M.: *Římské právo*. 2. vydání. Praha, C.H. Beck 1995.

²⁶ Např. Gaius: „*Liberum corpus existimationem non recepit*“ tzn., tělo svobodného člověka se nedá ocenit v penězích, Ulpianus: „*Dominus membrorum suorum nemo videtur*“ tzn., má se za to, že nikdo není vlastníkem svých údů.

V období křesťanství a renesance byla ochrana dílčích hodnot osobnosti fyzických osob, např. práva na čest a důstojnost, zajišťována represivním působením trestního práva spočívající v ukládání různých druhů peněžitých sankcí, které byly současně náhradou škody ale také náhradou za nemajetkovou újmu.²⁷ V Anglii je ve středověké historii mezníkem přijetí *Magna Charta Libertatum* z roku 1215 kladoucí důraz na princip nedotknutelnosti svobody fyzické osoby. V roce 1628 je rovněž v Anglii vydána *Petice práv (Petition of Rights)* poprvé zakotvující fundamentální princip *due process of law* – tedy právo na zákonný proces. Dále v roce 1679 *Habeas corpus act* upravující princip *fair trial*, tedy právo na spravedlivý proces, a v roce 1689 *Bill of Rights*, neboli Charta práv, jeden z prvních základních pilířů novodobé parlamentní demokracie.

Důležité právní akty, ve kterých spočívá základ současného všeobecného osobnostního práva, vznikly v USA, jež jsou považovány za průkopníka těchto práv a jsou kolébkou zejména práva na soukromí, a současně ve Francii. Ve Spojených státech amerických došlo roku 1776 k vyhlášení Deklarace nezávislosti (*the Declaration of Independence*), podle níž lidé jsou si rovni a mají určitá nezrušitelná práva např. na život, svobodu ale také usilování o štěstí,²⁸ a Charty práv (*the Bill of Rights*) z roku 1791. V Evropě sehrála nejvýznamnější úlohu Francie svou Deklarací práv člověka a občana (*Declaration des droits de l'homme et du citoyen*) z roku 1789, podle níž se všichni rodí a zůstávají svobodní, jsou si vzájemně rovni a jsou nadáni přirozenými, nepromlčitelnými lidskými právy, především tedy právo na osobní svobodu, jistotu a bezpečnost, právo na odpor proti útisku a právo nabývat soukromé vlastnictví.

V souvislosti s dynamickým rozvojem kapitalistické společnosti, vědy a myšlení doznala všeobecná osobnostní práva rovněž na rozvoji. Zároveň vzrůstala potřeba komplexní a účinnější úpravy ochrany osobnostních práv fyzických osob. Zřetelným odrazem této tendence je postupně je kladen větší důraz zejména na odpovědnost za majetkovou újmu a zmírnění nemajetkové újmy nástroji materiální satisfakce, tzn. na majetkový aspekt všeobecného práva na ochranu osobnosti, přičemž

²⁷ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 40.

²⁸ K tomuto pojmu se vrací i připravovaný nový soukromoprávní kodex.

právní úprava práv osobnosti klade význam zejména na aspekt prevenční, restituční a satisfakční. Pod vlivem rozsáhlých kodifikací na přelomu 18. a 19 století, jimiž prozařuje koncepce přirozenoprávního myšlení s přihlédnutím k požadavku zabezpečení právní jistoty, se prosazuje teorie všeobecného osobnostního práva jakožto práva přirozeného, které je omezitelné pouze na základě zákona. Z uvedených kodifikací nutno zmínit francouzský *Code civil* z roku 1804. V Rakousko-Uhersku je roku 1811 přijat občanskoprávní kodex *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*, ABGB, a v Německu *Bürgerliches Gesetzbuch*, BGB, z roku 1896, který nabyl účinnosti roku 1900. Charakteristické pro všechny tyto právní předpisy však i nadále zůstává, že nechránily všeobecné osobnostní právo jako ucelené jednotné právo, ale pouze některé dílčí hodnoty lidské osobnosti, nejčastěji jméno.

Zásadním zlomem v této tendenci byl švýcarský občanský zákoník (*Zivilgesetzbuch*) z roku 1907,²⁹ který v čl. 28 odst. 1 upravil obecnou ochranu osobnosti tak, že ten, jehož osobnost bylo protiprávně porušeno, se může dožadovat odstranění účinků tohoto porušení (*Wer in seiner Persönlichkeit widerrechtlich verletzt wird, kann zu seinem Schutz gegen jeden, der an der Verletzung mitwirkt, das Gericht anrufen*). Nárok na náhradu škody nebo nárok na poskytnutí peněžité částky jako zadostiučinění je přípustný v případech stanovených zákonem. Čl. 28 již nevymezuje pouze jednotlivé hodnoty osobnosti, ale poskytuje ucelenou právní úpravu ochranu osobnosti.

²⁹ Úplné znění švýcarského občanského zákoníku na <http://www.admin.ch/ch/d/sr/c210.html>

4. Mezinárodněprávní zakotvení práv na ochranu osobnosti

Podstatný význam všeobecných osobnostních práv má rovněž význam také na oblast mezinárodního práva. Počátek jejich právního zakotvení lze shledat v důsledku hrůz světových válek, zločinů spáchaných během těchto válek a potřebě posílení postavení mezinárodního práva veřejného. Před druhou světovou válkou byl princip osobnosti a osobní svobody (*rights-based constitutionalism*) spíše v pozadí, avšak vývoj mezinárodního práva po druhé světové válce se začal ubírat cestou zdůrazňující zásadní postavení lidských práv. Prvním nejvýznamnějším mezinárodněprávním dokumentem po druhé světové válce byla Charta OSN, Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948 (dále jen Deklarace),³⁰ zabezpečující každé lidské bytosti mezinárodní uznání svobod a práv bez rozdílu kulturních a náboženských kořenů, rasy, pohlaví a místa původu. Význam a hodnota lidské osobnosti je vystižena již v úvodu Deklarace, která akcentuje víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti. Tato deklarace, jak již ze samotného pojmenování plyne, je pouze rezolucí Valného shromáždění OSN, má povahu politické deklarace, pouze deklaruje existenci těchto práv, nemá kogentní zavazující charakter a nebyla Československem podepsána.

Pro území Evropy byla v roce 1950 přijata Evropská úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod ve znění aktuálních protokolů³¹ vyhlášená jako součást sdělení FMZV pod č. 209/1992 Sb. m. s., která je pro smluvní strany zavazující (dále jen Úmluva). Československo tuto Úmluvu ratifikovalo se zpožděním téměř čtyřiceti let v roce 1991. Ve svých ustanoveních Úmluva chrání jednotlivé složky osobnostního práva, právo na život, na svobodu a osobní bezpečnost, rodinný a soukromý život, svobodu projevu, zákaz diskriminace. Čl. 6 odst. 1 Úmluvy zakotvuje dnes tolik významné právo na spravedlivý proces, a stanoví, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným tribunálem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích. Úmluva zároveň zřizuje zároveň orgán, který je

³⁰ Blíže na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

³¹ Blíže na http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CZE_CONV.pdf

nadán pravomocí poskytovat ochranu těchto práv před jejich ohrožením a porušením. Tímto orgánem je Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku. „*Juris standi*“ tj. právo obracet se na mezinárodní soud a vystupovat před ním náleží apriori státům jako subjektům mezinárodního práva, čl. 33 Protokolu č. 11 k Úmluvě z roku 1994 upravuje mezistátní stížnosti, ale mohou se na ně obracet také mezinárodní organizace.³² S rozvojem mezinárodního práva veřejného dochází k podstatné změně, kdy je posíleno postavení jednotlivce a na základě 11. Protokolu k Úmluvě z roku 1994, podle něhož má jednatelce právo přímého přístupu k Evropskému soudu pro lidská práva a to formou individuální stížnosti podle čl. 34. Aktivně legitimovaným subjektem k této stížnosti je tedy ten, jehož subjektivní právo, a mezi nimi samozřejmě práva na ochranu osobnosti zaručená Úmluvou, byla neoprávněně zasažena. Pasivně legitimovaným subjektem je stát, signatář Úmluvy, jenž neoprávněně zasáhl, tj. ohrozil či porušil práva chráněná Úmluvou.

I mimo území evropského kontinentu se lze setkat s existencí orgánů s obdobným právním postavením a pravomocemi jakým je Evropský soud pro lidská práva. Jsou jimi Meziamerický soud pro lidská práva a Africký soud pro práva člověka a národů.³³ Ovšem nutno zmínit, že zásadním nejslabším místem těchto orgánů bohužel zůstává absence efektivních vynucovacích mechanismů.

Dalšími významnými úmluvami na poli mezinárodněprávním týkající se také práv na ochranu osobnosti jsou Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který v preambuli stanoví zdroj přirozených lidských práv v přirozené důstojnosti lidské bytosti (*inherent dignity of human person*). Pakt zaručuje v čl. 6 právo na život, čl. 17 odst. 1 právo na soukromý život, rodinu, domov, čest, pověst, dále právo zastávat svůj názor bez překážky, Pakt jde ještě dále a v čl. 16 zaručuje každému právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost. Podle Knapa je osobností ve smyslu právním, taková právní osobnost, která má možnost mít práva a

³² Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné obecná část, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, Brno, 2001, s. 171.

³³ Malenovský, J. Mezinárodní právo veřejné obecná část, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, Brno, 2001, s. 170.

povinnosti, tj. právní subjektivitu).³⁴ Dalším významným dokumentem je Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech rovněž z roku 1966, oba vyhlášeny pod č. 120/1976 Sb. m. s.³⁵ Bohužel tyto mezinárodněprávní dokumenty však postrádají efektivní kontrolní a donucující mechanismy k ochraně zaručených práv.

Právy na ochranu osobnosti se zabývá Úmluva o právech dítěte z roku 1989 vyhlášena pod č. 104/1991 Sb. m. s., zaručující v čl. 6 přirozené právo na život. V čl. 7 je zakotveno právo na jméno, státní příslušnost, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Dále je v čl. 12 zakotveno právo dítěte mít své vlastní názory a vyjadřovat je, v čl. 13 svoboda projevu, v čl. 16 je zakotvena ochrana před svévolným zasahováním do soukromého života, rodiny, domova a korespondence.

Mezinárodními smlouvami, které chrání tělesnou integritu jedince, je taktéž Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.), vstupující v platnost v České republice dne 1. října 2001, jejímž cílem je ochrana lidské důstojnosti a svébytnosti všech lidských bytostí. Úmluva staví zájmy a blaho lidské bytosti nad zájmy společnosti nebo vědy a zároveň zaručuje každému jedinci bez jakékoliv diskriminace úctu k integritě jeho bytosti a ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny, např. právo na informace a informovaný souhlas před jakýmkoli zákrokem v oblasti péče o zdraví. Lidské tělo a jeho části nesmí být zdrojem finančního prospěchu, zde je tedy předmětem nehmotného osobnostního práva hmotný předmět, tj. lidské tělo nebo jeho části, má však věčný status *res extra commercium*. Čl. 10 je každému zaručeno právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví. Tělesná integrita jedince je rovněž chráněna Dodatkovým protokolem o zákazu klonování lidských bytostí (sdělení č. 97/2001 Sb. m. s.) k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, zakotvující v čl. 1 zásadu zákazu všech zásahů do lidského genomu a zákazu vytvoření lidské bytosti, která se geneticky shoduje s jinou lidskou bytostí ať živou či

³⁴ Knap, K., Švestka, J.: Ochrana osobnosti podle československého práva, Panorama, Praha, 1989, s. 10.

³⁵ Blíže na <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory>.

mrtvou.³⁶ Pojem geneticky shodná bytost s jinou lidskou bytostí je má s jinou lidskou bytostí společný jaderný soubor genů.³⁷ Třetí tisíciletí s sebou přineslo v lékařství a biologii novou metodu klonování umožňující vytvoření nového jedince geneticky identického shodného s předlohou. Klonování lidí je zakázáno a je nadále podrobena hluboké etické, vědecké a právní diskusi. Dalším důležitým dokumentem v oblasti mezinárodního práva pro ochranu osobnosti je Úmluva o právech dítěte, která byla přijata v listopadu 1989 Valným shromážděním OSN v New Yorku (sdělení č. 104/1991 Sb.), zdůrazňující jako jeden ze svých nejdůležitějších zájmů nejvyšší stupeň rozvoje osobnosti dítěte, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje a právě výchova dítěte má směřovat k rozvoji jeho osobnosti.

Česká republika je od 1. května 2004 členem Evropské unie. Z období posledních let je v evropské oblasti významným mezinárodněprávním dokumentem týkajícím se také oblasti všeobecných osobnostních práv Listina základních práv a svobod Evropské Unie (*the Charter of Fundamental Rights and Freedoms of European Union*),³⁸ která byla přijata dne 7. prosince 2000 na zasedání v Nice (dále jen Charta). Tato Charta byla převzata do II. části Evropské ústavní smlouvy, která však nevstoupila v platnost, shodné znění Charty bylo přeneseno do Listiny základních práv Evropské unie, která vstoupila v platnost s Lisabonskou smlouvou dne 1. 12. 2009. Listina základních práv a svobod Evropské Unie je rozčleněna do 7 hlav, nazvaných tematicky důstojnost, svobody, rovnost, solidarita, občanská práva a soudnictví. V hlavě I. s názvem důstojnost je v článku přímo zakotvena lidské důstojnosti a stanoví, že lidská důstojnost je nedotknutelná. Musí být respektována a chráněna. O významu lidské osobnosti a prioritě a potřebě ji chránit svědčí rovněž systematické zařazení práva na nedotknutelnost lidské osobnosti, neboť v hlavě II. nazvané Svobody v čl. 3 odst. 1 je zakotveno jádro práva na ochranu osobnosti, neboť tímto článkem je zaručeno každému právo na nedotknutelnost lidské osobnosti a každému je zaručeno právo na to, aby byla respektována jeho fyzická a duševní nedotknutelnost. Dochází zde tedy k upřesnění pojmu nedotknutelnosti, neboť je výslovně chráněna jak fyzická tak i duševní stránka nedotknutelnosti. Odst. 2 se

³⁶ Blíže Fiala, J. Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, Brno, 2002, s. 87.

³⁷ Sigmundová, M., Telec, I.: Přehled některých právních a etických otázek ochrany osobnosti, Soudní rozhledy, 2003, č. 3, s. 76

³⁸ Blíže http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm

věnuje ochraně lidské nedotknutelnosti v lékařství a biologii nastolující povinnost dodržování demonstrativně určených příkazů a zákazů, (svobodný a informovaný souhlas dotčené osoby poskytnutý zákonem stanoveným způsobem; zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců, zákaz využívat lidské tělo a jeho části jako takové jako zdroj finančního prospěchu a konečně zákaz reprodukčního klonování lidských bytostí. Dále je čl. 6 Listiny základních práv a svobod Evropské Unie garantuje právo na svobodu a bezpečnost. Právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace je zajištěno čl. 7 a právo na ochranu osobních údajů čl. 8.³⁹

³⁹ Úplné znění na <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat>

5. Vývoj úpravy všeobecného osobnostního práva na našem území

Československý stát převzal po svém vzniku roku 1918 recepční normou zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, právní předpisy doposud platné na území Rakousko-Uherska. Československo v tomto období bylo charakteristické svým právním bipartismem, neboť také v oblasti občanského práva a tedy i v oblasti osobnostních práv byla nadále v českých zemích upravována Všeobecným občanským zákoníkem č. 946/1811 ř. z. z roku 1811 (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*), jenž v českých zemích platil do roku 1950, v části věnované pracovnímu právu platil dokonce až do 1. 1. 1966. Pro zajímavost lze poznamenat, že v Rakousku platí ABGB doposud,⁴⁰ přičemž téměř tři čtvrtiny původního znění ABGB nebyly dotčeny změnou a jsou tedy v původním znění. Na Slovensku zůstalo v platnosti uherské občanské právo, především obyčejového původu.

Všeobecný zákoník občanský (dále jen ABGB) vycházel jak z tradic práva římského, především byl založen na přirozenoprávních principech. V § 15 nazvaném O právech osobních uváděl, že osobní práva se vztahují osobním (osobnostním) vlastnostem a osobním vztahům; zakládají se na rodinných vztazích. (*Die Personen-Rechte beziehen sich theils auf persönliche Eigenschaften und Verhältnisse; theils gründen sie sich in dem Familien-Verhältnisse.*) V hlavě I. s význačným názvem „K charakteristice osobnosti“ v § 16 nazvaném práva přirozená či *ipso facto* práva vrozená deklaroval ve větě první, že každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva, a jest ho tedy považovat za osobu (*jeder Mensch hat angeborne, schon durch die Vernunft einleuchtende Rechte, und ist daher als eine Person zu betrachten*). Pokud se týká osobnostních práv, jak již bylo výše zmíněno, ochrana byla poskytována podle § 43 pouze dílčí hodnotě lidské osobnosti, a to jménu, jak jménu osobnímu, tak i případně jménu krycímu - pseudonym. Podle § 43 ABGB za předpokladu, že byl poškozený zkrácen jejich neoprávněným užíváním, mohl žalovat, aby toho bylo zanecháno a při zavinění na náhradu škody (*Wird jemandem das Recht zur Führung seines Namens bestritten oder wird er durch unbefugten Gebrauch seines*

⁴⁰ Úplné aktuální znění na

[http://www.jusline.at/Allgemeines_Buergerliches_Gesetzbuch_\(ABGB\).html](http://www.jusline.at/Allgemeines_Buergerliches_Gesetzbuch_(ABGB).html).

Namens (Decknamens) beeinträchtigt, so kann er auf Unterlassung und bei Verschulden auf Schadenersatz klagen). Byla-li někomu urážkou na cti způsobena skutečná škoda nebo ušel-li mu tím zisk, byl oprávněn žádat v souladu s § 1330 náhradu (*Wenn jemandem durch Ehrenbeleidigung ein wirklicher Schade oder Entgang des Gewinnes verursacht worden ist, so ist er berechtigt, den Ersatz zu fordern*).

Roku 1926 byl v Československu přijat zákon č. 218/1926 Sb. o právu autorském s platností pro území celé republiky Československé. Poskytoval ochranu dílčímu osobnostnímu právu k vlastní podobizně podle § 34, právo k dopisům, deníkům a jiným písemnostem osobní (důvěrné povahy) bylo upraveno § 26. Z oblasti trestního práva je nutno zmínit zákon č. 108/1933 Sb., o ochraně cti, upravující blíže urážku, pomluvu, utržení na cti a výčitku trestního stíhání nebo trestu. V období první republiky byla z dílčích osobnostních práv upravována pouze některá z nich a lze poznamenat, že uvedená právní úprava byla dosti nejednotná a roztříštěná v různých právních předpisech. Uvedený právní dualismus přetrval v Československu až do roku 1951, kdy nabyl účinnosti nový unifikovaný občanský zákoník č. 141/1950 Sb., upravující v ust. § 22 opět pouze právo na jméno fyzické osoby, včetně práva na označení, tedy název právnické osoby. Rovněž byl nahrazen původní autorský zákon z roku 1926 zákonem č. 115/1953 Sb., zaručující ust. § 95 a § 96 práva na osobní písemnosti a právo na podobiznu. Uvedená právní úprava ochrany osobnosti byla kvalitativně kusá a v podstatě nevyhovující potřebám lidské osobnosti.

Přelomový pokrok znamenal nový občanský zákoník z roku 1964 (zákon č. 40/1964 Sb., účinný od 1. 4. 1964), který poprvé s odkazem na ústavně zaručený všestranný rozvoj osobnosti zakotvil obecnou koncepci generální klauzule všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva a v jeho rámci úpravu jednotlivých dílčích osobnostních práv a jednotlivých právních prostředků ochrany.⁴¹ Úprava všeobecných osobnostních práv byla tedy provedena prostřednictvím generální klauzule zakotvené v ust. § 11 občanského zákoníku spolu s demonstrativním vymezením jednotlivých složek práva na ochranu osobnosti. Ochrana osobnosti měla svůj také svůj politický podklad v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona, podle

⁴¹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 53.

níž „socialistický stát osvobozuje osobnost člověka a vytváří společenské předpoklady pro její všestranný rozvoj a uplatnění.“ Z pohledu ochrany všeobecných osobnostních práv jedince však byla koncepce socialistického státu stavějící zájmy společnosti nad zájmy jedince nešťastnou a vytvoření skutečných předpokladů nebylo *contradictio in adjecto* z podstaty reálně možné.⁴² Přesto toto legislativní zakotvení znamenalo v roce 1964 významný posun ve vnímání a posuzování všeobecných osobnostních práv a posílení pozice fyzických osob. Nutno však konstatovat, že některé otázky týkající se ochrany všeobecných osobnostních práv občanský zákoník neřešil vůbec nebo je řešil avšak nedostatečně, např. otázku satisfakce či morálního zadostiučinění, nebyla však už řešena otázka materiální satisfakce za vzniklou nemajetkovou újmu. Tento nedostatek byl napraven až novelou § 13 občanského zákoníku zákonem č. 87/1990 Sb., který v právním řádu zakotvil vedle práva na morální zadostiučinění také právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. V období šedesátých let byl přijat zákon č. 81/1966 Sb., tiskový zákon, který zajišťoval pro případ uveřejnění nepravdivého či pravdu zkreslujícího údaje právo na ochranu cti a důstojnosti. Bohužel ani tento zákon nebyl v praxi často uplatňován. Události po roce 1989 v období zásadních společenských, politických a ekonomických změn s sebou přinesly také potřebu aktualizace, modernizace a zvýšení efektivity úpravy všeobecných osobnostních práv prozařujících do nejrůznějších oblastí lidského působení. Občanskoprávní úprava byla postupně doplněna novými zákony, zákonem č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon), zákonem č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Byl přijat zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, zákon č. 285/2000 Sb. transplantační zákon. Ucelenost právního zakotvení práv na ochranu osobnosti je zastřešen Ústavou České republiky a zejména Listinou základních práv a svobod⁴³ a mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu České republiky. Podrobnějšímu výkladu vzájemného vztahu práv na ochranu osobnosti k jednotlivým právním předpisům se budu zabývat v podkapitole nazvané Doplnky práv na ochranu osobnosti.

⁴² Blíže Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č.1, s. 5.

⁴³ Blíže podkapitola č. 7.1. Zakotvení práv na ochranu osobnosti v ústavněprávní rovině.

6. Všeobecná osobnostní práva v zahraničních právních úpravách

6.1. Práva na ochranu osobnosti v systému angloamerického práva

6.1.1. Spojené království Velká Británie a Severního Irska

V systému anglosaského práva⁴⁴ má významné postavení historický princip *equity* – spravedlnosti a s ním úzce spojený princip rovnosti (*principle of equality*), který se projevuje např. v právu na rovnost před zákonem (*equality before the law*). Stejný účinek má i v právu na stejnou ochranu před zákonem (*entitlement to equal protection of the law*) a v právu na rovné postavení před soudem (*the right to be equal before the court*). Důležitou úlohu v tomto systému zaujímá soudní uvážení (*judicial discretion*), které podstatně ovlivňuje rozhodování taktéž v oblasti ochrany hodnot lidské osobnosti, zejména v souvislosti s výší náhrad a odškodnění v případě neoprávněných zásahů do těchto hodnot. Systém angloamerického práva všeobecné osobnostní právo jako systém kontinentální neuznává. Z historického hlediska bylo vyzdvižováno především právo na soukromí (*right to privacy, right to be alone, das Privatrecht*). K možné definici soukromí v systému angloamerického práva lze zmínit případ z roku 1986 *Tucker v News Media Ownership Ltd.*, z něhož zde cituji: „ A person who lives an ordinary private life has a right to be left alone and to live private aspects of his life without being subjected to unwarranted or undesired publicity or public disclosure“⁴⁵.

Nicméně v systému anglosaského práva mají jednotlivé hodnoty lidské osobnosti zásadní postavení. Jsou řazena mezi základní lidská práva. Chráněno je právo na život, zdraví, tělesnou integritu, osobní svobodu, právo na lidskou důstojnost, dobrou pověst, právo na již výše zmíněné soukromí a s tím spojenou osobní bezpečnost a ostatní hodnoty lidské osobnosti. V právní teorii je právo na soukromí

⁴⁴ Systém anglosaského práva je samozřejmě s jistými odlišnostmi a modifikacemi užíván ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska a ve státech Commonwealth (Kanada, Austrálie, Nový Zéland) Spojené státy americké, ad.

⁴⁵ Colvin, M. *Developing Key Privacy Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, s. 6.

per definitionem utvořeno z těchto komponent: *secrecy* (v překladu diskrétnost či mlčenlivost) – informace týkající se individuálního jednotlivce, *anonymity* (anonymita) – míra pozornosti či péče, která je věnována individuálnímu jednotlivci a *solitude* (samota) – přístup k individuálnímu jednotlivci.⁴⁶

Pokud se týká zákonného zakotvení některých hodnot lidské osobnosti ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, v roce 1998 byl přijat Zákon na ochranu lidských práv (*Human Rights Act 1998*), jako důsledek konfliktu mezi dvěma základními právy, tj. právem na ochranu soukromého života a právem na svobodu projevu. Během dvouleté legisvakanční lhůty tohoto zákona, výrazně na problematiku porušování a ochrany hodnot osobnosti fyzické osoby upozornily mediálně zajímavé případy, např. *Douglas, Zeta-Jones and Northern and Shell plc. v Hello, Naomi Campbell v Mirror Group Newspapers Ltd.* Do doby přijetí tohoto zákona hodnoty lidské osobnosti neměly v systému anglického práva status základních práv a nepožívaly ani patřičné ochrany. Pro případ neoprávněného zásahu do práva na soukromí nebyla podle anglického práva zakotvena žádná náhrada či odškodnění, ať již materiální či imateriální.⁴⁷ Zásah či porušení hodnot osobnosti je v systému anglosaského práva rovněž v rozporu s kogentními ustanoveními mezinárodních úmluv a zákonů (tzv. *statutes*). Některý z těchto zásahů či omezení, např. do práva na soukromí je však za určitých okolností ospravedlnitelný. Takový zásah však musí splňovat zákonem stanovené podmínky. Mezi tyto podmínky patří, že takový zásah do práva musí být v souladu s právem, tento zásah musí prosazovat legitimní záměr, musí být nezbytný v demokratické společnosti a tento zásah musí být přiměřený k záměru, kterého má být dosaženo.⁴⁸ V systému práva anglického jsou hodnoty osobnosti fyzické osoby chráněny prostřednictvím systému zvláštních žalob, tzv. *actions*. Tyto žaloby mají svůj základ v jednotlivých skutkových podstatách, jako příklad lze uvést *assault* - hrozba uplatnění násilí, nebo dále *battery* – nedovolené porušení tělesné integrity osoby fyzickým násilím. V anglickém systému práva jsou velmi

⁴⁶ EPIC and Privacy International, *Privacy and Human Rights*, EPIC, Powells, 2003, s. 16.

⁴⁷ Colvin, M. *Developing Key Privacy Rights*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002, s. 3.

⁴⁸ Srovnej ustanovení občanského zákoníku o jednotlivých zákonných licencích, tj. zpravodajské, vědecké a umělecké).

propracovány žaloby pro urážky na cti a vážnosti – „*defamation*.“ „*Defamation*“ lze vymezit jako veřejně učiněné tvrzení, které je objektivně způsobilé snížit čest a vážnost fyzické osoby. „*Defamation*“ může mít dvě formy, první formou je tzv. „*libel*“ v trvajícím písemném, tiskovém podobě, výtvarným, filmovým či rádiovým ztvárněním. Druhou formou „*defamation*“ je tzv. „*slander*“, která má dočasnou podobu a může být vyjádřena slovem, gestem nebo mimikou, atd.⁴⁹ Některými právy na ochranu hodnot lidské osobnosti se zabývají i další zákony, např. *the Data Protection Act z roku 1998, the Freedom of Information Act z roku 2000.*

6.1.2. Spojené státy americké

V právu Spojených států amerických jsou hodnoty lidské osobnosti vzhledem k rozmanitosti zákonů jednotlivých států v rámci federace upraveny a také vykládány různě. Právní regulace ochrany hodnot lidské osobnosti má ve Spojených státech amerických dlouhou tradici⁵⁰. Rozvíjí se již na konci 19. století, kdy Spojené státy americké jako první stát uznaly právo na soukromí a zásah práva na soukromí. S.D. Warren a L.D. Brandeis v roce 1890 publikovali článek týkající se právě práva na soukromí s názvem *The Right of Privacy* v *Harvard Law Review*. Přestože USA jsou považovány za kolébkou práva na soukromí, jeho explicitní úpravu nenalezneme ve federální ústavě, lze jej však nepřímou dovést z jejich dodatků. Porušení či tzv. invaze do soukromí - *invasion to privacy*, bylo chápáno dokonce jako delikt s právními následky. Proto je také většina případů porušení práva na ochranu osobnosti zařazována pod porušení soukromí. První dodatek Ústavy USA nepřímou chrání soukromí. Ochrana osobnosti a její respektování v oblasti hromadně sdělovacích prostředků je zřejmě nejdříveji rozpracována v americkém právu. Čtvrtý dodatek Ústavy USA zaručuje jednotlivcům svobodu před neodůvodněným sledováním a zasahováním do práv jejich osoby, domova, dokumentů a majetku.⁵¹ K porušení ústavní ochrany soukromí dojde v těch případech, je – li zasáhnuo do soukromí osoby, která důvodně

⁴⁹ Knap, K., a kol.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 49.

⁵⁰ Blíže kapitola č. 3. Historický vývoj úpravy práv na ochranu osobnosti.

⁵¹ Ústava USA, 4.dodatek.

očekávala ochranu svého soukromí, tzv., subjektivní očekávání ochrany soukromí, které je společností objektivně uznáno.⁵² Je však třeba zmínit, že ochrana soukromí je v ústavní rovině chráněna jen před zásahy státu. Na straně druhé *common law* chrání právo na soukromí před zásahy všech osob, tj. nejen státu. *Common law* rozeznává čtyři případy civilních deliktů (*torts*): a) nežádoucí rušení samoty druhé osoby (*Intrusion upon seclusion*) b) veřejná publikace ostudných soukromých informací (*Public disclosure of embarrassing private facts*), c) přivlastňování si jména či podoby (*Appropriation of name or likeness*), d) publicita stavící osobu do špatného světla (*Publication placing in false light*).⁵³ Za porušení soukromí je v americkém právu možno označit také jednání, kterým se do soukromí člověka zasahuje z komerčních důvodů a to z důvodu zájmu uspokojení touhy po senzaci, aby bylo vyhověno nevybíravému vkusu veřejnosti.⁵⁴ Americké právo rozumí, stejně jako náš právní řád, pod porušením práva na soukromí neoprávněné získávání poznatků o skutečnostech soukromého života osoby a jejich další rozšiřování. Právo na soukromí je zde pojímáno ještě širěji a lze konstatovat, že v podstatě obsah ust. § 11 a ust. § 12 o. z., je v americkém právu nazýváno ochranou soukromí. Stejně jako v anglickém právu mají v americkém právu významnou roli žaloby na ochranu cti a vážnosti, tzv. „*defamation*“, která má také zde dvě formy – „*slander*“ a „*libel*“, a systém náhrad a odškodnění v případě neoprávněných zásahů - *infringement* do práva na soukromí.⁵⁵

6.2. Práva na ochranu osobnosti v kontinentálním systému práva

6.2.1. Francie

Významným mezníkem v evropské právní historii je rok 1789, kdy byla ve Francii vyhlášena Deklarace lidských a občanských práv (*Declaration des droit de l'homme et du citoyen*), dále jen „Deklarace“. Tato Deklarace vymezila jako základní

⁵² Katz v. United States, 389 U. S. 347 (1967).

⁵³ Hrubešová, H.: Osobnostní práva a práva na ochranu soukromí uživatelů autorských děl chráněných pomocí DRM koupených přes internet, Právní rozhledy, č. 4, 2010, s. 123.

⁵⁴ Plecítý, V.: Problematika ochrana osob a majetku, nakl. A. Čeněk, Plzeň, 2010, s. 48.

⁵⁵ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 50.

princip, že všichni lidé se rodí svobodní a rovni ve svých právech a zároveň zakotvila základní přirozená práva člověka, zejména právo na osobní svobodu, právo na odpor proti útisku, právo nedotknutelnosti soukromého vlastnictví. Občanský zákoník (*Code civil*) z roku 1804 poskytoval osobnostním právům prostřednictvím § 1382 upravující odpovědnost za neoprávněné zaviněné chování („*Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.*“).

Odůvodněnost ochrany práva na soukromí neustále narůstá. Právo na respektování soukromí je ve francouzské právní teorii přímo odvozováno od práva na svobodu dle čl. 2 Deklarace práv člověka a občana. Na základě toho je obecně přijímán závěr, že právo na respektování soukromého života má každý jedinec bez ohledu na jeho status, majetkové poměry nebo společenské postavení.⁵⁶ V současnosti platný francouzský občanský zákoník z roku 1970 klade důraz na ochranu osobnostních práv úpravou práva na respektování soukromí (čl. 9), který uvádí, že každý má právo na respektování soukromého života („*Chacun a le droit au respect de sa vie privée*“). O významu práva na soukromí svědčí i umístění této formulace na začátku první knihy *Code civil* pojednávající o osobách. Toto právo zákon přiznává každému po dobu jeho života, pro případ *mortis causa* se zásadně jedná o právo, které nepřechází na dědice. Do pojetí soukromého života je dle francouzského práva řazena ochrana citového života, zdraví, podoby, majetku, ad.⁵⁷ a právo na ochranu tělesné integrity (čl. 16n.). Ve Francii bylo řešeno několik zajímavých případů týkající se ochrany práv osobnosti, které na základě stížnosti řešil i následně Evropský soud pro lidská práva.⁵⁸ Ve francouzské společnosti byly považovány majetkové poměry osoby či její rodiny za součást práva na soukromí a jejich zveřejnění bylo neoprávněným zásahem do tohoto práva. Zlomem v této tendenci bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu Francie z roku 1991, podle něhož právo na soukromí není dotčeno zveřejněním informací čistě majetkové povahy, které nepřinášejí žádnou narážku na život ani

⁵⁶ Blíže Dvořák, J., Macková, A., Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Aspi, Praha, 2005, s. 53.

⁵⁷ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 48.

⁵⁸ Blíže rozsudek ESLP, ve věci *Éditions Plon vs. Francie*, sp. zn. 58148/00 ze dne 18. 5. 2004,

osobnost dotčené osoby.⁵⁹ Nicméně je nutno dodat, že i francouzská soudní praxe se potýká s otázkou stanovení výše přiměřeného zadostiučinění pro případy porušení práv na ochranu osobnosti.

6.2.2. Německo

V německém právním prostředí prošel proces vývoj práv na ochranu osobnosti (*Allgemeines Persönlichkeitsrecht*) postupným procesem. Občanský zákoník *Bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1896 neobsahoval, na rozdíl od švýcarského občanského zákoníku z roku 1907, komplexní ucelenou ochranu osobnosti. Absentuje také dokonce obecná úprava odpovědnosti za zavinění nemajetkové újmy, ust. § 823 vymezuje pouze úmyslné nebo nedbalostní porušení jednotlivých hodnot lidské osobnosti, např. života, zdraví, svobody, atd. Bezpochyby v důsledku hrůz II. světové války, odpovědnosti Německa a mezinárodního zakotvení všeobecných osobnostních práv byla rozhodnutím Spolkového soudního dvora ze dne 25. 4. 1954 byla všeobecná osobnostní práva jako taková uznána. Značným přínosem pro tento trend znamená zejména dosavadní teorie a německá soudní praxe, která konkretizuje práva na ochranu osobnosti, resp. jednotlivé dílčí hodnoty osobnosti vždy vzhledem k okolnostem a povaze jednotlivých případů. Stejně jako ve Francii i v německé judikatuře akcentuje zejména prevenční charakter ukládaných sankcí za neoprávněné zásahy do lidské osobnosti a lze rovněž vysledovat častou tendenci přiznávání vyšších náhrad v případě neoprávněných zásahů do osobnosti.

⁵⁹ Dvořák, J., Macková, A.: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Aspi, Praha, 2005, s. 57.

7. Zakotvení všeobecného osobnostního práva v českém právním řádu

7.1. Zakotvení všeobecného osobnostního práva na ústavněprávní úrovni

V ústavněprávní rovině dosáhla práva na ochranu osobnosti chráněna signifikantní úpravy, která je konformní s mezinárodním právem. Základními normami upravující rámec práv na ochranu osobnosti jsou ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů (dále jen Listina), která je dle ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky ve znění pozdějších předpisů (dále jen Ústava), integrální součástí ústavního pořádku České republiky podle čl. 3 a čl. 112 odst. 1. Listina obsahuje katalog občanských, politických, hospodářských, sociálních a kulturních práv a tento katalog je tedy základem pro zakotvení osobního statutu fyzické osoby. Čl. 1 Ústavy prohlašuje Českou republiku za svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana, který dodržuje závazky vyplývající pro něj z mezinárodního práva. Člověk je oprávněn chovat se v souladu se zásadou upravenou *de lege lata* čl. 2 odst. 3 Listiny tak, že dovoleno je to, co není zákonem zakázáno. Mezi základní lidská práva lze zařadit všeobecná osobnostní práva, která jsou spolu s dalšími základními právy a svobodami chráněny soudní mocí podle čl. 4 Ústavy a čl. 36 Listiny, neboť soudy jsou oprávněny a zároveň i povinny vůči každé osobě, její právo bylo dotčeno, splnit svou adjudikační povinnost, *ergo* poskytnout právní ochranu těmto osobám. Listina je tedy ústavněprávním podkladem a garancí jednotlivých základních lidských práv a svobod. Všichni lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech a samotná základní práva potom prohlašuje za nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná podle čl. 1 Listiny. Na tomto místě se v Listině setkáváme s její návazností na již uvedené důležité dokumenty, a sice Prohlášení nezávislosti z roku 1776 a zejména Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789. Rozdíl proti Listině lze spatřovat ve škále práv, která jsou považována za nezcizitelná, neboť podle Prohlášení nezávislosti jsou nezcizitelnými právo na život, právo na svobodu a právo na právo na hledání štěstí a podle Prohlášení práv člověka a

občana jsou přirozená a nepromlčitelnými lidskými právy právo na svobodu, vlastnictví, bezpečnost a práva na odpor proti útlaku. Kdežto Listina se, podle čl. 1 věty druhé, kde prohlašuje základní práva za nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná, vztahuje na všechna práva. Charakteristiky uváděné v čl. 1 se vztahují na všechna základní práva a svobody.

Nezadatelnost znamená, že nikdo nemůže jinému základní práva a svobody zadat, postoupit, dát do zástavy na určitou dobu a nemohou být pominuta. Pod **nezcizitelností** lze rozumět, že tato práva nemohou být žádným jejich subjektem, tj. lidskou bytostí, převedena jinému subjektu ať již za úplatu nebo bezplatně darována, nelze je odejmout a nelze se jich ani zříci. **Nepromlčitelnost** jako zásadní charakteristika těchto práv vyjadřuje, že tato práva nezanikají jejich nevyužitím uplynutím určitého časového úseku, určité lhůty. Tato vlastnost se vztahuje i na práva na ochranu osobnosti jakožto základní práva, podle nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 6. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 4/95,⁶⁰ bylo konstatováno, že čl. 1 Listiny je základním hodnotovým řádem společnosti konstituující základní principy demokracie. Ust. § 11n. občanského zákoníku upravující právo na ochranu osobnosti již dále rozvíjí čl. 10 Listiny, podle něhož má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, a proto se jedná o právo nepromlčitelné. **Nezrušitelnost** základních práv a svobod znamená, že státní moc může práva a svobody jen uznat či prohlásit, nikoliv však zrušit či prohlásit za neplatné.⁶¹

Mezi zásadní základní práva a svobody člověka explicitně obsažená v Listině lze včetně jejich stručné charakteristiky vymežit:

Právo na život podle čl. 6 Listiny, nositelem tohoto práva je každá fyzická osoba, a to ještě před narozením podle odst. 1, konkrétní okamžik vzniku tohoto práva není Listinou, Úmluvou o právech dítěte, ani jinými mezinárodněprávními dokumenty určen, zákaz zbavení života v jakékoli formě podle odst. 2, a zákaz trestu smrti podle odst. 3, trest smrti nemůže být zákonem zakotven a tudíž ani soudce za předpokladu,

⁶⁰ Úplné znění nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/95 ze dne 30. 6. 1995 na <http://nalus.usoud.cz/>

⁶¹ Blíže Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita Brno, 2001, s. 87.

že v souladu s čl. 95 Ústavy je při svém rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu, je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou, není oprávněn takový rozsudek vynést.

Právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 Listiny, chrání tělesné a duševní aspekty lidského zdraví a souvisí přímo tedy s čl. 6, nedotknutelnost osoby může být omezena být jen v případech stanovených zákonem. Není absolutně přípustné, aby byl kdokoli vystaven mučení ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu, přičemž vysvětlení takového zacházení lze nalézt *per definitorem* v čl. 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, vyhlášena vyhláškou Ministerstva zahraničních věcí ČSSR č. 143/1988 Sb.; o mučení se jedná v případě úmyslného působení silné bolesti nebo tělesného či duševního utrpení. Nelidské či ponižující zacházení nedosahuje intenzity mučení, postihuje však jiné stránky lidské důstojnosti. Pokud jde o pojetí soukromí, jde o pojetí v nejširším smyslu, a lze jej chápat jako *lex generalis* k ostatním subsidiárním ustanovením Listiny chrání speciální projevy soukromí v čl. 10, 12 a 13. Subjektem, který je povinen respektovat tato omezení státní moci vůči jedinci, tedy status negativus, je stát, jenž je povinen zdržet se jakýchkoli zásahů do chráněné oblasti projevů lidské bytosti a její povahy. O právu na soukromí jako dílčí hodnotě práva na ochranu osobnosti bude podrobně pojednáno v samostatné kapitole.

Právo na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny, zaručující osobní svobodu. Tento článek *inter alia* ustanovení zakotvuje základní zásadu trestního práva *nullum crimen*, případně *nulla poena sine praevia lege poenali*, nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.

Zákaz nucených prací je stanoven čl. 9 Listiny, jde vlastně o *lex specialis* k čl. 8 Listiny právu na osobní svobodu. Definicí nucené práce vymezuje Úmluva č. 29 Mezinárodní organizace práce v čl. 2 jako každou práci nebo službu, která se na nějaké osobě vymáhá pod pohrůzkou jakéhokoliv trestu a ke které se tato osoba nenabídla dobrovolně. Čl. 9 však pamatuje rovněž na případy, na něž se tento zákaz nevztahuje (osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody, vojenskou službu nebo jinou službu

stanovenou zákonem namísto povinné vojenské služby, službu vyžadovanou na základě zákona v případě živelních pohrom, nehod, nebo jiného nebezpečí, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty, jednání uložené zákonem pro ochranu života, zdraví nebo práv druhých, tj. poskytnutí pomoci, odvrácení hrozící škody, apod.).

Právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména, soukromí, údajů je upraveno čl. 10 Listiny, jedná se o *lex specialis* ke zmíněnému čl. 7 Listiny a jádro ochrany všeobecných osobnostních práv v Listině. V Listině je rovněž zakotvena i ochrana před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života a ochrana před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním či jiným zneužíváním údajů o osobách. Tato problematika je blíže konkretizována například zákonem č. 101/2000 S., o ochraně osobních údajů, zákonem č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, a dalšími. Předmětem ochrany je lidská osobnost jako celek včetně jejích nejrůznějších projevů, v oblasti intimní (tělo, podoba, sexualita) včetně jednání navenek. Premisa ochrany lidské důstojnosti je zakotvena v čl. 1 Listiny, čl. 10 Listiny stanoví ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a ochranu osobní čti, dobrá pověsti a jména. *Lex generalis* k tomuto čl. je čl. 7 odst. 1 Listiny, jak uvádím výše, který dává zákonu možnost omezit nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. V právním řádu jsou tato omezení zakotvena zejména v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku § 11 - § 16, v předpisech trestního práva, správního práva v případech prokazování totožnosti.⁶²

Právo vlastnit majetek je garantováno čl. 11 Listiny, kdy každý má právo vlastnit majetek, přičemž vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Je vymezeno i jejich vzájemný vztah, Listina praví, že vlastníci mají rovné postavení. Z historického hlediska vlastnické právo bylo již v římském právu z teoretického hlediska chápáno jako absolutní právní panství nad věcí, v moderním pojetí je chápáno jako vztah mezi osobami týkající se věci.⁶³ Vlastníkovu oprávnění věc ovládat je mocí nezávislou na jiném subjektu a lze ji chápat jako zákonem uznanou a chráněnou moc, která není závislá na současné existenci moci kohokoliv

⁶² O ochraně vybraných jednotlivých hodnot lidské osobnosti je podrobně pojednáno v samostatné kapitole č. 12.

⁶³ Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, 3. vydání, Brno, 2002, s. 105.

jiného k téže věci a v téže době.⁶⁴ Specifickou vlastností vlastnického práva je jeho elasticita související s omezením vlastnického práva, ať již trvale, např. zákonná omezení podle § 127 občanského zákoníku, či dočasně v případě nájmu, výpůjčky, apod. Pod elasticitou vlastnického práva lze tedy rozumět možnost jeho obnovení do původního rozsahu, pomine – li právní důvod jeho omezení. Pojmové vymezení vlastnictví je však nejednotné. Soubor dílčích oprávnění vlastnického práva je již od dob římských tvořen právem věc držet (*ius disponendi*), právem věc užívat (*ius utendi*), právo věc požívat, tj. brát z ní plody nebo jiné užívat (*ius fruendi*), a především s věcí podle svého volného užívání *nakládat* (*ius disponendi*), jehož nejdůležitější součástí je oprávnění věc úplatně nebo bezúplatně zcizit (*ius alienandi*). Legální definice vlastnického práva je upravena v ust. § 123 o. z., který uvádí, že vlastník je v mezích zákona oprávněn předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky a nakládat s ním. Výčet vlastnických oprávnění zde uvedený však není úplný, vlastník má právo, nebrání-li mu v tom zákon, právo své věci neužívat (*ius non utendi*) a rovněž právo věc měnit a zničit (*ius abutendi*). Zároveň je také zaručeno dědění. Listina proklamuje, že vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Tato premisa má svůj původ v koncepci německého práva (*das Eigentum verpflichtet*) čl. 14 odst. 2 Základního zákona Spolkové republiky.⁶⁵ Tato premisa je spojena se zákazem zneužití na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Výkon vlastnického práva nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem. Listina však nechápe vlastnické právo jako neomezené. Za splnění zákonem stanovených podmínek jsou připuštěny zásahy do vlastnického práva. Těmito omezeními jsou vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva, které jsou možné pouze ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu. Stejně tak daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona (vycházejí ze staré zásady *no taxation without representation*).

Právo na nedotknutelnost obydlí podle čl. 12, je jedním z nejstarších práv, Listina stanoví, že obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez

⁶⁴ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová M., a kolektiv: Občanské právo hmotné I, Wolters Kluver, Praha, 2005, s. 321.

⁶⁵ Blíže na <http://www.gesetze-im-internet.de/>

souhlasu toho, kdo v něm bydlí. Listina neposkytuje legální vymezení pojmu obydlí, lze však dovodit, že se jedná o „každý prostor, který jedinci slouží k bydlení a není proto veřejně přístupný, může jít o dům, byt, chatu, přívěs sloužící k bydlení, apod.“⁶⁶ Uvedený prostor nemusí být ve výlučném vlastnictví jednotlivce, v úvahu tedy přichází pronajatý prostor, hotelový pokoj.⁶⁷ Listina dovoluje zásah do této svobody spočívající v domovní prohlídce, která je přípustná jen pro účely trestního řízení a to na písemný odůvodněný příkaz soudce. Způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon, trestní řád. Jiné zásahy do nedotknutelnosti obydlí jsou možné pouze a jen za předpokladu, je – li to v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu života nebo zdraví osob, pro ochranu práv a svobod druhých anebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku.⁶⁸

Právo na ochranu listovního tajemství je chráněno čl. 13 Listiny, přičemž ochrana je garantována dopisům, telegramům, telefonátům, atd., a zároveň písemnostem a jiným záznamům uchovávaným v soukromí. Ústavní soud ve svém nálezu II. ÚS 502/2000 ze dne 22. 1. 2001 formuloval názor, že *„soukromí každého člověka je hodno ochrany ve smyslu čl. 13 Listiny základních práv a svobod nejen ve vztahu k vlastnímu obsahu zpráv podávaných telefonem, ale i ve vztahu k údajům o volaných číslech, datu a čase hovoru, době jeho trvání, v případě v případě volání mobilním telefonem i označení základových stanic zajišťujících hovor.“*

Svoboda pohybu a pobytu podle čl. 14 Listiny, které jsou v nejširším rozsahu přiznány občanům ČR, kteří mají na území ČR svobodně pobývat a pohybovat se na něm a mají právo svobodně je opustit. I v případě této svobody existují specifická omezení stanovená zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu (válečný stav), udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví (karanténa) nebo ochranu práv a svobod druhých (vlastnictví pozemků) a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody. Pokud se týká cizinců, jejich pobytu a pohybu je již podmíněna

⁶⁶ Blíže Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita Brno, 2001, s. 120.

⁶⁷ Srovnej k pojmu obydlí rozhodnutí ESLP, č. 33400/96, ve věci Ernst a další proti Belgii, SbREs, 1998, č. 1: Termín „obydlí“ má širší význam a může zahrnout například kancelář osoby vykonávající svobodné povolání.

⁶⁸ K pojmu obydlí srovnej nálezy Ústavního soudu PL. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010.

souhlasem státu jejich vstupem na území ČR, blíže upravuje zákon č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. Cizinci mohou být vyhoštěni jen v případech stanovených zákonem, zákon nepřipouští hromadné vyhoštění cizinců.

Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby je upravena čl. 15 Listiny, tato svoboda je řazena k zásadním v historii lidstva, je projevem svobody jedince v jeho duševní a duchovní sféře. Nikdo nemůže být nucen, aby sděloval, k jaké víře se hlásí nebo hlásí, zda má v úmyslu ji změnit, atd.⁶⁹

Svoboda projevu a právo na informace podle čl. 17 Listiny doznalo na významu zejména v období mnohých změn v průběhu 20. století, příznačnými principy charakterizující poskytování informací jsou princip publicity neboli otevřenosti veřejné správy a princip transparentnosti veřejné správy (*principle of openness and principle of transparency*). Tento princip zdůrazňuje jednoduchý a svobodný přístup k informacím, naplňující vytvoření systému otevřené vlády. Právo na informace patří v českém právním řádu mezi záruky zákonnosti veřejné správy, kterými se rozumí právní prostředky k zabezpečení dodržování práva a zákonné realizaci cílů a úkolů veřejné správy. Jeho úprava v rovině zákona představuje zákon 106/ 1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Toto právo je zaručeno každé osobě. V odst. 2 je upraveno právo každého vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Tato práva uvedená v prvních dvou odstavcích čl. 17 jsou samovykonatelná, tzn., že tato práva lze přímo vymáhat ještě před samotnou účinností zákona číslo zákona číslo 106/ 1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který dané právo pouze potvrzuje, dává mu konkrétní postupy.

Právo k výsledkům tvůrčí duševní činnosti je upraveno čl. 34 Listiny, bezpochyby charakteristickým znakem lidské osobnosti jsou její projevy, které mají povahu výsledků tvůrčí duševní činnosti. Tímto ustanovením jsou chráněny projevy osobnosti navenek včetně jejich komerčního využití, a to literární, vědecké, umělecké, vynálezecké a další podobné činnosti s důrazem nikoliv na činnost samotnou, ale

⁶⁹ Blíže Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita Brno, 2001, s. 123.

právě na výsledek (autorská díla, vynálezy). Zákonou konkretizací tohoto ustanovení představují zejména zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů a zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, zákon č. 14/1993 Sb., o opatřeních na ochranu průmyslového vlastnictví, a další.

Právo na příznivé životní podmínky podle čl. 35 Listiny praví, kdy každému je zaručeno právo na příznivé životní prostředí. Každý má rovněž právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.

Právo na soudní a jinou právní ochranu (*fair trial*) zakotvenou v čl. 36 Listiny, jeho význam spočívá v možnosti domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu, rozhodující podle pravidel zaručující spravedlivé posouzení případu. Oprávněným subjektem z tohoto práva je každý, tedy fyzické, právnické osoby a také stát. Stanoveným postupem se rozumí dodržení norem procesního práva podle jednotlivých druhů řízení (občanské, trestní, a správní řízení). Subjekty, jež jsou nadány rozhodovací pravomocí, jsou, jak uvádí čl. 36 Listiny, **soudy**, přičemž soustavu soudů ČR je vymezena čl. 91 Ústavy ČR, zákonem č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a další právní předpisy, a jiným orgánem je každý státní orgán, jemuž je zákonem svěřeno ve vymezeném rozsahu chránit tímto způsobem práva jednotlivce. V Listině je právo na soudní ochranu rozšířeno také o oblast správního soudnictví, neboť každému, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí. Pro úplnost pouze stručně zmiňme zásady zakotvené v hlavě V. Listiny, mezi něž lze zařadit právo na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1), zásada podle čl. 39 jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (*nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali*), zákaz retroaktivity trestních předpisů, presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2, zásada zakotvená v čl. 40 odst. 5 Listiny, kdy nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby (*ne bis in idem, res iudicata*) a nakonec procesní záruky práva na spravedlivý proces (právo na právní pomoc a právo na obhajobu, právo odepřít výpověď, rovnost účastníků řízení, veřejnost soudního jednání, právo na spravedlivého

rozhodnutí bez zbytečných průtahů a v přiměřených lhůtách, právo účastníků vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, právo na tlumočníka).

Vzhledem k zaměření a zejména rozsahovým možnostem disertační práce není možné se těmito právy a svobodami podrobněji zabývat. V samostatné kapitole této práce bude pojednáno o jednotlivých složkách lidské osobnosti.⁷⁰ Jak je patrné z uvedeného výčtu základních lidských práv, jádro ochrany všeobecných osobnostních práv spočívá v čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který vymezuje, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno a zvláště práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2. Tím však samozřejmě není vyčerpán rozsah ochrany těchto práv v Listině základních práv a svobod, čl. 7 zakotvuje nedotknutelnost osoby (tělesnou i duševní). Ochranu soukromí před neoprávněnými zásahy do jejího soukromého a rodinného života byla blíže konkretizována i nálezem Ústavního soudu ČR II. ÚS 517/99, který uvádí, že *„respektování soukromého života zahrnuje do určité míry i právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, součástí soukromého života je i rodinný život zahrnující vztahy mezi blízkými příbuznými, když součástí rodinného života jsou nejen sociální a materiální vztahy, ale také materiální zájmy.“*⁷¹ Čl. 13 Listiny základních práv a svobod zaručuje ochranu listovního tajemství, tajemství jiných písemností a záznamů, tajemství přepravovaných zpráv. Ústavní soud ve svých nálezech vyslovil myšlenku, že principy a hodnoty vyjádřené v ústavních zákonech „prozařují“ do celého právního řádu⁷² a soudy jsou povinny při výkladu právních předpisů dbát především účelu a smyslu ústavně garantovaných základních práv a svobod.⁷³ Bohužel nejednotnost a fragmentárnost uvedené úpravy je mnohdy předmětem kritiky jak ze strany odborné veřejnosti, tak ze strany orgánů aplikujících právo, jejichž nelehkým úkolem je právě interpretace, hledání účelu a smyslu ústavně garantovaných základních práv a svobod a následná aplikace těchto právních předpisů v praxi. *De lege ferenda* by dozajista bylo vhodné tuto fragmentárnost odstranit a na ústavní úrovni ji nahradit jednotnou a ucelenou úpravou práv na ochranu osobnosti.

⁷⁰ Blíže kapitola č. 12.

⁷¹ Blíže rozhodnutí II. ÚS 517/99.

⁷² nález Ústavního soudu ze dne 27.1.2004, I. ÚS 601/02, Sb. n. u. US Svazek č.32, č.9.

⁷³ nález Ústavního soudu ze dne 13.12.2002, IV. ÚS 225/02, Sb. n. u. US Svazek č.28, č.154.

7.2. Zakotvení všeobecného osobnostního práva na úrovni zákona

Práva na ochranu osobnosti postihující podstatu fyzické osoby jsou chráněna napříč celým českým právním řádem. Zásadami ovládajícími zákonnou úpravu práv na ochranu osobnosti jsou následující:

- zásada v pochybnostech ve prospěch lidského života (*pro vitae, principle for life*),
- zásada přednosti lidské bytosti před zájmy společnosti či vědy (*principle of primacy*),
- zásada nedotknutelnosti lidské bytosti (*principle of personal immunity*) – výjimku z této zásady může udělit sama fyzická osoba udělením svolení nebo jsou představovány systémem zákonných licencí, o kterých bude pojednáno dále, a výkonem jiného práva střetávajícího se s osobnostním právem
- zásada odvolatelnosti svolení, která je založena na autonomii vůle každého jedince rozhodovat o sobě (zásada autonomie vůle),
- zásada zákazu získávání finančního prospěchu z lidského těla nebo jeho částí, která má svůj právní základ v mezinárodních smlouvách,⁷⁴ neboť lidské tělo ani jeho části není považováno za věc v právním smyslu⁷⁵ a je vyňato z obchodování (*res extra commercium*),
- zásada pietní ochrany osobnosti zakotvená v ust. § 15 o. z., poskytující ochranu památce zesnulých osob, ochranu skutků, které se odehrály za života jedince, vztahuje se však i nakládání s odstraněnými částmi těla, apod.⁷⁶

⁷⁴ Blíže kapitola č. 4 Mezinárodněprávní zakotvení práv na ochranu osobnosti.

⁷⁵ Srovnej § 119 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

⁷⁶ Blíže k zásadám ochrany osobnosti Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č.1, s. 9.

Všeobecné osobnostní právo je elementární součástí občanského práva a tedy i součástí práva soukromého. Hlavním cílem občanského práva je zakotvení civilního statusu subjektu, tj. souboru osobních, osobnostních a majetkových práv a povinností. Všestranný vývoj a uplatnění osobnosti člověka je hlavním smyslem občanskoprávní ochrany. Podle § 1 občanský zákoník upravuje majetkové vztahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, jakož i vztahy vyplývající z práva na ochranu osob, tedy každé lidské osobnosti, jeho jedinečnosti a rozmanitosti. Práva na ochranu osobnosti pokrývají nejniternější a nejintimnější sféru fyzické osoby, která pociťuje dotčení zvenčí často se značně nepříznivou intenzitou a je proto nepochybně věcí legislativy této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu. O významu právního zakotvení všeobecného osobnostního práva svědčí jeho systematické zařazení v obecné části občanského zákoníku a také v obecné části připravovaného občanského zákoníku. Podle § 2 připravovaného občanského zákoníku soukromé právo chrání osobnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny. Jádrem ochrany osobnosti v českém právním řádu je podle platné úpravy zakotveno v §§ 11 - 16 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Dikce ust. § 11 o. z. stanoví, že každá fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Zákonná úprava všeobecného osobnostního práva je v českém právním řádu provedena formou pozitivní generální klauzule s demonstrativním výčtem jednotlivých hodnot lidské osobnosti.⁷⁷ Výčet uváděný ust. § 11 o.z. však není konečný, nejedná se tedy o *numerus clausus*.

Pod všeobecnými osobnostními právy fyzických osob jsou podle Švestky zahrnuta „*práva, která mají za svůj předmět osobnost fyzických osob, resp. jednotlivé hodnoty osobnosti fyzických osob, tvořících celistvost jejich osobnosti v její tělesné, tj. fyzické (hodnoty lidské osobnosti – život, zdraví, tělo, a jejich nedotknutelnost, která trvá po dobu života i po smrti fyzických osob) a zároveň morální, tj. mravní (hodnoty lidské osobnosti – všechny formy osobní svobody, občanskou čest, lidskou důstojnost, dobrou pověst, osobní soukromí, jméno, podoba, podobizna, jakož i slovní projevy a*

⁷⁷ Tento závěr potvrdil také Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí SR, 2003, č. 3 – NS sp. zn. 30 Cdo 2304/99: „*Výčet jednotlivých osobnostních práv v občanském zákoníku je pouze demonstrativní. Proto do skupiny těchto práv lze například zařadit i výslovně nezmiňovaná práva na ochranu osobní svobody, podobu, apod.*“

*záznamy slovních projevů osobní povahy).*⁷⁸ V rámci uceleného všeobecného osobnostního práva, které poskytuje občanskoprávní ochranu četných hodnot lidské osobnosti a její všestranný rozvoj, existuje neuzavřený okruh jednotlivých dílčích všeobecných osobnostních práv, především život, zdraví, osobní svoboda, čest, důstojnost, dobrá pověst, jméno, soukromí. Podle teoretického pojetí jsou v jednotném celku upravena jak osobnostní práva, tak majetková práva. Tato úprava reaguje na potřeby rozvoje společnosti, pluralitní demokracie, svobodu trhu a výše uváděné ochrany lidských práv. Ochrana osobnosti poskytována fyzickým osobám občanským zákoníkem není však pouze ochranou pro oblast občanského práva, působí také např. v oblasti obchodního práva, např. ochrana profesní cti v podnikatelské sféře,⁷⁹ rodinného, pracovního práva.

Ust. § 12 o. z. zakotvuje zvláštní úpravu pro taxativně vyjmenované zvláštní hodnoty lidské osobnosti. Citované ustanovení poskytuje ochranu písemnostem osobní povahy, podobiznám, obrazovým snímkům a také obrazovým a zvukovým záznamům týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy. Tyto mohou být pořízeny nebo použity jen se svolením konkrétní fyzické osoby. Předmětem ochrany podle ust. § 12 o.z. však nejsou hmotné substráty, které jsou chráněny zejména prostředky vlastnického práva, ale jejich osobnostní nehmotný obsah, který byl neoprávněně porušen prostřednictvím hmotného zachycujícího substrátu. Je na místě si jednotlivé zákonem uváděné pojmy blíže specifikovat. Mezi písemnosti soukromé povahy lze zařadit, např. dopisy, deníky, zápisky, tzn. všechny písemnosti, které nemají být podle vůle svého tvůrce veřejně přístupné a *kumulative* tyto předměty ochrany musí splnit zákonný požadavek písemného zachycení. Podobiznou se rozumí portrét fyzické osoby, na němž je hmotně zachycena její podoba. Dá-li fyzická osoba souhlas ke svému hmotnému zachycení, nelze z tohoto souhlasu bez dalšího dále dovozovat také její souhlas i k používání této podobizny. Obrazové snímky znamenají zachycení podoby fyzické osoby na obraze, na němž ji lze identifikovat, v úvahu přichází, např.

⁷⁸ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 69.

⁷⁹ Blíže rozhodnutí NS ČR ze dne 31. 5. 2006, sp. zn. 30 Cdo 1310/2005: „... *Jestliže neoprávněně zásah objektivně poškozuje profesní čest žalobce v podnikatelské sféře, a snižuje tak jeho důstojnost a vážnost ve společnosti, jde o zásah do práva na ochranu osobnosti*“.

fotografický snímek, filmový snímek, nejedná se však o portrét.⁸⁰ Zvukový záznam představuje zachycení lidského hlasu, ať již mluveného hlasu nebo zpěvu, na zvukovém nosiči, bez ohledu na jeho technickou podstatu. Pro všechny výše uvedené předměty ochrany je společné, že mohou být pořízeny nebo použity jen se svolením fyzické osoby, které se týkají. Pokud se týká formy tohoto svolení, může být učiněno v jakékoli formě, písemné, ústní nebo i konkludentní. Fyzická osoba může dát svolení k takovému použití, jehož forma, způsob a rozsah byl fyzické osobě v době udělení souhlasu znám, případně jej musela znát.⁸¹ Jednou dané svolení k pořízení nebo použití lze kdykoli odvolat v souladu se zásadou soukromého práva autonomie vůle fyzické osoby. Nutno konstatovat, že fyzická osoba může svůj souhlas odvolat i za předpokladu, že se tohoto práva již dříve vzdala. Tímto jednáním samozřejmě není dotčena odpovědnost za škodu, která má svou příčinu v odvolání souhlasu. Výjimku ze zásady pro případy, kdy je nezbytné svolení fyzické osoby k pořízení nebo použití chrání písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy, představuje ust. § 12 odst. 2, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona, tj. zákonná licence úřední bezúplatná, a dále ust. § 12 odst. 3 upravující pořízení nebo použití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů bez svolení fyzické osoby přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství (vědecká, umělecká a reportážní licence). Jedná se o licenci bezúplatnou. Zákon dále stanoví, že ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. V případě jednotlivých zákonných licencí se

⁸⁰Srovnej rozhodnutí NS ČR sp. zn. 936/2005: „Předmětem práva na podobu je individualizovaná (identifikovatelná) podoba fyzické osoby jako jedna z významných hodnot osobnosti jednotlivce. Podmínkou ochrany práva na podobu je (obdobně jako tomu je i u ochrany práva k podobizně), že osoba je na základě zobrazení identifikovatelná. Současně lze z uvedeného odvodit právo fyzické osoby, aby k ní byla přiřazována právě její podoba, a aby touto podobou byla identifikována. Totéž obdobně platí pro právo na jméno, jehož obsahem je výlučné právo fyzické osoby mít a užívat ke svému označení jména, disponovat s ním, bránit tomu, aby někdo jiný tohoto jména neoprávněně užíval, ale současně i právo nebýt označován jiným jménem, než jménem svým“.

⁸¹ Blíže Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 178.

mohou mnohdy dostat do vzájemné kolize rovnocenné zájmy, konkrétně na jedné straně svoboda projevu a právo na informace a jejich šíření a na straně druhé občanská čest, lidská důstojnost, dobré jméno, pověst, soukromí fyzické osoby. Výkon práva svobodného projevu však není bezbřehý a podléhá také omezením a sankcím, které stanoví zákon k ochraně a které jsou v demokratické společnosti nezbytné právě s ohledem na ochranu práv a pověsti fyzických osob. Touto zásadní kolizí, jejíž řešení naplňuje principy nezbytné pro zdravé fungování demokratické společnosti, se zabýval Ústavní soud, jenž ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 154/97 judikoval, že „*při střetu práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv stojících na stejné úrovni, je především věcí obecných soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého případu zvážily v souladu se zásadou proporcionality, zda jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před právem druhým*“. Stejně lze uvést pro srovnání rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva č. 31457/96, ve věci News Verlags GmbH & CoKG proti Rakousku, P-ESLP, 2000, č. 2: „*Tisk hraje v demokratické společnosti klíčovou roli. Ačkoli nemůže překračovat určité hranice, zejména pokud jde o pověst a práva jiných nebo řádný chod spravedlnosti, jeho úlohou je, aby sděloval – při respektování svých povinností a zodpovědností – informace a myšlenky o všech otázkách obecného zájmu.*“⁸²

Z dikce ust. § 13 občanského zákoníku plyne úprava jednotlivých prostředků ochrany osobnosti, došlo-li k neoprávněnému zasažení do osobnostních práv, a stanoví, že fyzická osoba má zejména právo se domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Dle odst. 2 pokud by nebylo postačující zadostiučinění dle odst. 1, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Ke vzniku občanskoprávní odpovědnosti a vzniku sankcí za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby podle § 13 o. z. musí být kumulativně splněny tyto následující podmínky: a) existence zásahu, který je objektivně způsobilý vyvolat nemajetkovou újmu, spočívající buď v porušení, či jen v ohrožení osobnosti fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, b) neoprávněnost (protiprávnost) tohoto zásahu a konečně c) a konečně existence příčinné souvislosti

⁸² Dále srovnej rozhodnutí ESLP, č.29183/95, ve věci Fressoz a Roire proti Francii, P-ESLP, 1999, č. 5 a rozhodnutí ESLP, č. 33400/96, ve věci Ernst a další proti Belgii, SbREs, 2000, č. 3.

(kauzální nexus) mezi zásahem a neoprávněností tohoto zásahu. Subjekty odpovědnými za takový zásah mohou být buď fyzické osoby, nebo osoby právnické. Odpovědnost za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby je založena na objektivním principu, tzn., že není vyžadováno zavinění toho, kdo neoprávněně zasáhl do osobnosti fyzické osobnosti. Základní podmínkou zakládající vznik sankcí v případě, že byly neoprávněně zasaženy jednotlivé hodnoty osobnosti fyzické osoby, je tedy objektivní způsobilost těchto neoprávněných zásahů způsobit narušení integrity osobnosti fyzické osoby v její fyzické a duševní jednotě. V souladu s ústavní judikaturou i judikaturou obecných soudů, je zásahem chování ve formě aktivní i pasivní, opomenutím povinností stanovených zákonem může dojít k neoprávněnému zasažení osobnosti fyzické osoby. K pojmu zásah vyslovil stanovisko Ústavní soud ČR v nálezu ze dne 24. 10. 1995 sp. zn. ÚS 15/95, že „*pojem zásah vyjadřuje nepochybně určité chování (jednání) ať už pasivní či aktivní. Důležité je přitom posoudit skutečnou neoprávněnost zásahu do práva na ochranu osobnosti a samozřejmě pak i následky tohoto zásahu pro fyzickou osobu.*“⁸³ Neoprávněný zásah je tedy objektivní kategorií a nutné jej odlišovat od zavinění coby subjektivní kategorie. O neoprávněný zásah jde v případě jednání, které zasahuje do práv chráněných ust. § 11 o. z. a je v rozporu s objektivním právem (protiprávní – nedovolený), neoprávněným zásahem je zásadně vždy každé nepravdivé, pravdu zkreslující, difamující tvrzení nebo obvinění, které zasahuje do práv její osobnosti.⁸⁴ U hodnot lidské osobnosti, např. tělesné integrity, jména, podoby, projevu osobní povahy, osobního soukromí, plyne objektivní způsobilost narušit je již ze samotného přímo z jejich povahy, u jiných hodnot, např. občanská čest, důstojnost, dobrá pověst, je tato způsobilost závislá na konkrétních okolnostech a povaze jednotlivých případů.⁸⁵ Problematikou neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby a s tím procesních prostředků na ochranu těchto práv, jakož i jednotlivými nároky se podrobněji budu zabývat v samostatné kapitole této práce.

⁸³ Blíže nálezu Ústavní soud ČR ze dne 24. 10. 1995 sp. zn. ÚS 15/95.

⁸⁴ Z bohaté české judikatury např. Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 1. 10. 2002 sp. zn. 28 Cdo 983/2002, Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 30. 9. 2004 sp. zn. 30 Cdo 179/2004, pro zajímavost Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 22. 9. 2004 sp. zn. 30 Cdo 181/2004.

⁸⁵ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 63.

Občanský zákoník pamatuje na případy zachování vzpomínky, dobré památky a piety pro případy, kdy fyzická osoba již není naživu a není tedy možné, aby sama účinně bránila svá práva (čest, důstojnost, dobrá pověst, jméno zemřelé fyzické osoby, atd.). Ust. § 15 specifikuje zvláštní úpravu postmortálních práv na ochranu osobnosti, zvláštní právní nástupnictví taxativně vyjmenovaných osob zakládající osobnostní právo na postmortální ochranu, tzn. uplatnění ochrany osobnosti fyzické osoby v případě její smrti. K ochraně práv na ochranu osobnosti konkrétní fyzické osoby jsou podle tohoto ustanovení oprávněni manžel/manželka a děti této zemřelé fyzické osoby a není-li těchto, pak vstupují do postmortálních práv na ochranu osobnosti rodiče zemřelé fyzické osoby. Jde tedy o zvláštní právní nástupnictví *sui genesis*.⁸⁶ Pokud všechny osoby, které byly aktivně legitimovány k ochraně práv zvláštní osobnostní právo podle ust. § 15 na uplatnění ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby, již zemřely, toto právo zaniká. Oprávnění podle § 15 již dále nepřechází na dědice osob vyjmenovaných v § 15, ani na žádné další osoby.⁸⁷ Pokud se týká postmortální ochrany osoby právnické, tato není v českém právním řádu upravena. Celé znění, i když poněkud stručné právní úpravy, doplňuje § 16 občanského zákoníku týkající se odpovědnosti za způsobenou škodu, o níž bude pojednáno v dalších kapitolách této práce.

⁸⁶ Fiala, J. a kol. – Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, Brno, 2002, s. 85

⁸⁷ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 221.

7.3. Doplnky občanskoprávní ochrany osobnosti

Stěžejní právní úprava všeobecných osobnostních práv je zakotvena v občanském zákoníku. Právní úprava ochrany osobnosti je také doplněna komplementárně napříč celým právním řádem mnohými dalšími speciálními předpisy vztahující se k problematice práv na ochranu osobnosti, které zajišťují účinnou ochranu osobnosti. Právní teorie tyto nazývá doplňky všeobecného osobnostního práva, z nichž lze zdůraznit následující platné právní předpisy.

V oblasti médií je v úzkém vztahu k problematice práv na ochranu osobnosti zákon č. 46/2000 Sb., **tiskový zákon** ve znění pozdějších právních předpisů, upravující relativně nedávné instituty právo na odpověď a právo na dodatečné sdělení a zákon č. 231/2001 Sb. **o rozhlasovém a televizním vysílání** ve znění pozdějších právních předpisů. Uvedené právní prostředky ochrany nahradily dosavadní právní nástroj ochrany spočívající v právu na tiskovou opravu proti nepravdivému nebo pravdu zkreslujícímu údaji, který se dotýkal cti fyzické osoby nebo dobré pověsti právnické osoby (*goodwill*). Ochrana práv na ochranu osobnosti se podle těchto zákonů uskutečňuje formou osobního práva na odpověď podle § 10 tiskového zákona, v případě bylo - li v periodickém tisku, např. deníku, časopisu, nebo rozhlasovým či televizním vysílatelem uveřejněno sdělení obsahující skutkové tvrzení, které se dotýká cti, důstojnosti nebo soukromí určité fyzické osoby, anebo jména nebo dobré pověsti určité právnické osoby, má tato osoba oprávnění požadovat na vydavateli uveřejnění odpovědi. Pojem skutkového tvrzení není zákonem definován, lze mu však rozumět tak, že se jedná o jakékoli tvrzení, jehož pravdivost a úplnost je možno objektivně ověřit. Povinností vydavatele je na žádost této osoby jeho odpověď uveřejnit, přičemž odpověď musí splňovat náležitosti, musí se pouze omezit na skutkové tvrzení, kterým se tvrzení podle odst. 1 uvádí na pravou míru nebo neúplné či jinak pravdu zkreslující tvrzení doplňuje nebo zpřesňuje. Pokud se týká rozsahu odpovědi, musí být tento přiměřený rozsahu napadeného sdělení, a je-li napadána jen jeho část, pak této části; z odpovědi musí být patrné, kdo ji činí. Zákonodárce pochopitelně již dále neumožnil požadovat uveřejnění další odpovědi na tuto odpověď. Toto právo náleží po smrti dotčené fyzické osoby jejímu manželu a dětem, a není-li jich, jejím rodičům. Osobní právo na dodatečné sdělení je zakotveno v ust. § 11 tiskového zákona a upravuje právo

na uveřejnění dodatečného sdělení, tj. informací o trestním řízení nebo o řízení ve věcech přestupků vedeném proti fyzické osobě, anebo o řízení ve věcech správních deliktů vedeném proti fyzické nebo právnické osobě, za předpokladu, že tuto fyzickou či právnickou osobu lze podle tohoto sdělení ztotožnit, a toto řízení však nebylo ukončeno pravomocným rozhodnutím, má tato osoba právo požadovat na vydavateli uveřejnění informace o konečném výsledku řízení jako dodatečného sdělení. Vydavatel (provozovatel) je povinen na žádost této osoby informaci o pravomocném rozhodnutí jako dodatečné sdělení uveřejnit. Rovněž i toto právo na dodatečné sdělení náleží po smrti fyzické jejímu manželu a dětem, a není-li těchto, jejím rodičům. Povinnost uveřejnit odpověď a dodatečné sdělení však není absolutní. Neuplatnění uvedených práv v zákonem stanovených lhůtách podle ust. § 12 odst. 3 a 4 tiskového zákona vede k jejich prekluzi, tzn. právo na uveřejnění odpovědi a právo na uveřejnění dodatečného sdělení zaniká. Výjimky z povinnosti vydavatelů uveřejnit odpověď a dodatečné sdělení jsou stanoveny v ust. § 15 tiskového zákona a ust. § 40 zákona o rozhlasovém a televizním vysílání⁸⁸ taxativním výčtem a jedná se o případy, kdy by uveřejněním navrženého textu by byl spáchán trestný čin nebo správní delikt; uveřejnění navrženého textu by bylo v rozporu s dobrými mravy; nebo napadené sdělení, popřípadě jeho napadená část, je citací sdělení třetí osoby určeného pro veřejnost nebo jeho pravdivou interpretací a jako takové bylo označeno nebo prezentováno; pokud žádost o její uveřejnění směřuje vůči sdělení uveřejněnému na základě prokazatelného předchozího souhlasu osoby, která žádost podala a konečně vydavatel (provozovatel) není povinen uveřejnit dodatečné sdělení, jestliže ještě předtím, než mu byla žádost o jeho uveřejnění doručena, uveřejnil sdělení odpovídající dodatečnému sdělení z vlastního podnětu a dodržel přitom podmínky stanovené zákonem.⁸⁹ Pro zajímavost lze zmínit, že § 16 tiskového zákona a § 41 zákona o rozhlasovém a televizním vysílání rozeznávají institut ochrany zdroje a obsahu informací. Na základě toho je fyzickým osobám nebo právnickým osobám, které se podílely na získávání nebo zpracování informací pro uveřejnění nebo uveřejněných v periodickém tisku a v rozhlasovém nebo televizním vysílání má právo

⁸⁸ K těmto výjimkám srovnej Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 143.

⁸⁹ Srovnej k této problematice rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2009 sp. zn. 30 Cdo2159/2008.

odepřít soudu, jinému státnímu orgánu nebo orgánu veřejné správy poskytnutí informace o původu či obsahu těchto informací. Je možno rovněž odepřít předložení nebo vydání věcí, z nichž by mohl být zjištěn původ či obsah těchto informací. Těmito ustanoveními nejsou dotčeny povinnosti uložené trestním zákonem a trestním řádem. Potřeba chránit informační zdroje je v současné době silná, novináři se při výkonu své profese cítí být vázáni profesionálními etickými kodexy své zdroje neodhalovat. Poté je zásadní rolí Ústavního soudu, aby posoudil takový střet testem proporcionality, neboli test poměrnosti cíle a prostředku, a posoudil, zda v konkrétním případě veřejný zájem na odhalení zdroje novinářovy informace je natolik závažný, aby zvažil, zda převažuje i ústavně garantované právo na svobodu projevu a svobodu informací a jejich šíření,⁹⁰ shodně podle ustálené judikatury ESPLP je jedním z aspektů svobody tisku i ochrana novinářských zdrojů.

Velmi úzký vztah k problematice práv na ochranu osobnosti, jehož součástí je právo na soukromí jako dílčí hodnota všeobecného osobnostního práva, má ochrana osobních údajů. Ochrana osobních údajů fyzických osob je samostatně upravena zákonem č. 101/2000 Sb., **o ochraně osobních údajů**, který je zákonnou konkretizací čl. 10 odstavec 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 EÚLP poskytující zvýšenou záruku ochrany osobních údajů fyzických osob a tím i jejího soukromí. Tento zákon zajišťuje standard ochrany osobních údajů, který plyne z práva Evropských společenství a z mezinárodních smluv závazných pro ČR. Zákon o ochraně osobních údajů je zákonem obecné povahy ve vztahu ke zvláštním zákonům, jež se této problematice také týkají. Z těchto důvodů se tímto zákonem je na místě se na tomto místě zabývat podrobněji. Zákon vychází ze Směrnice Evropského parlamentu a Rady číslo 95/46/ES roku 1995 o ochraně osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a z Úmluvy č. 108 Rady Evropy o ochraně osob ve vztahu k automatizovanému zpracování osobních dat z roku 1981. Zákon nabyl účinnosti 1. června 2010 a chrání osobní údaje v širším měřítku a stanoví přísnější sankce pro případy porušení povinností při zpracování osobních údajů. Zákon garantuje právo každé osoby na ochranu osobních údajů, upravuje práva a povinnosti při zpracování osobních údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje předání

⁹⁰ Nález Ústavního soud ČR ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04.

osobních údajů do jiných států. Zákon se vztahuje⁹¹ na osobní údaje, které zpracovávají státní orgány, orgány územní samosprávy, jiné orgány veřejné moci, jakož i fyzické a právnické osoby.⁹² Osobním údajem se rozumí jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Za subjekt údajů je považována fyzická osoba, ke které se osobní údaje vztahují. Subjekt údajů je určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu. *A contrario* o osobní údaj se nejedná, je – li třeba ke zjištění identity subjektu údajů nepřiměřené množství času, úsilí nebo materiálních prostředků. Zvláštní pozornost je věnována údajům zákonem označeným jako citlivé osobní údaje. Vysvětlení podává taxativní výčet v ust. § 4 písm. b), jimiž jsou osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a jakýkoliv biometrický nebo genetický údaj subjektu údajů. Pod pojmem zpracování osobních údajů se rozumí jakékoliv operace nebo soustava operací, které správce nebo zpracovatel systematicky provádějí s osobními údaji.⁹³ Zákon podává vysvětlení pojmu správce, jímž se rozumí každý subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů, provádí zpracování a odpovídá za něj, který touto činností může zmocnit nebo pověřit zpracovatele.

⁹¹ Naopak zákon se nevztahuje na zpracování osobních údajů, které provádí fyzická osoba výlučně pro osobní potřebu a nevztahuje se na nahodilé shromažďování osobních údajů, pokud tyto údaje nejsou dále zpracovávány, a dále se zákon nevztahuje na zpracování osobních údajů nezbytných pro plnění povinností správce stanovených zvláštními zákony pro zajištění činností taxativně vyjmenovaných v § 3 odstavci 6 písm. a) – h).

⁹² V tomto bodě byla řešena otázka, zda ze zákona vyplývají povinnosti pro výkon advokacie, blíže k tomu Mates, P.: Ochrana osobních údajů v českém právním řádu, Bulletin advokacie, 2000, číslo 9 a naproti tomu Sokol, T.: Zákon o ochraně osobních údajů se na advokáta nevztahuje, Bulletin advokacie, 2000, číslo 10. Tento problém byl vyřešen novelou číslo 177/ 2001 Sb., která do zákona přinesla ustanovení o vyjmutí advokátů a některých dalších povolání z působnosti zákona.

⁹³ Zpracováním osobních údaj se rozumí zejména shromažďování, ukládání na nosiče informací, zpřístupňování, úprava nebo pozměňování, vyhledávání, používání, předávání, šíření, zveřejňování, uchovávání, výměna, třídění nebo kombinování, blokování a likvidace.

Dále viz. jednotlivá ustanovení § 4 písmen f) – i).

Zpracovatelem je tedy každý subjekt, který na základě zvláštního zákona nebo pověření správcem zpracovává osobní údaje podle zákona č. 101/2000 Sb. Ke zpracování osobních údajů je nezbytný souhlas subjektu údajů, jímž se rozumí svobodný a vědomý projev vůle subjektu údajů, jehož obsahem je svolení subjektu údajů se zpracováním osobních údajů.⁹⁴ Mezi povinnosti správce patří stanovit a shromažďovat osobní údaje k účelu, k němuž mají být zpracovány a prostředky a způsoby zpracování osobních údajů, správce je povinen zpracovat pouze přesné osobní údaje, které získal v souladu s tímto zákonem, je povinen je prověřovat přesnost a pravdivost těchto údajů a aktualizovat je.

Zákonem se prolíná několik zásad, pro oblast práv na ochranu osobnosti je nejdůležitější zásada zakotvená v ust. § 10, z níž plyne, že *„při zpracování osobních údajů správce a zpracovatel dbá, aby subjekt údajů neutrpěl újmu na svých právech, zejména na právu na zachování lidské důstojnosti, a také dbá na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života subjektu údajů.“* Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů. Subjekt údajů však nemůže dát souhlas k tomu, aby o něm byly zpracovány nepravdivé a nepřesné údaje a aby o něm byly získávány skrytě.⁹⁵ Tato povinností však není absolutní, jsou vymezeny výjimky z tohoto pravidla. Bez souhlasu subjektu údajů je možné osobní údaje zpracovávat, jestliže provádí zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce,⁹⁶ nebo pokud je to nezbytně třeba k ochraně životně důležitých zájmů subjektu údajů. V tomto případě je třeba bez zbytečného odkladu získat jeho souhlas, dále odkazuji na ust. § 5 odst. 2. Subjekt údajů musí být při udělení souhlasu informován o tom, pro jaký účel zpracování a k jakým osobním údajům je souhlas dáván, jakému správci a na jaké období. Z právního předpisu nebo ze smlouvy o zpracování osobních údajů uzavřené mezi správcem a zpracovatelem vyplývá zmocnění pro zpracovatele. Pro citlivé údaje stanoví zákon přísnější podmínky. Citlivé údaje je možné zpracovávat jen s výslovným souhlasem subjektu údajů. Pro zpracování citlivých osobních údajů je vyžadována písemná forma a

⁹⁴ Blíže k souhlasu subjektu údajů Maštalka, J.: Souhlas se zpracováním osobních údajů, Právní rádce, 2002, č. 11.

⁹⁵ Blíže Mates, P.: Ochrana osobních údajů v českém právním řádu, Bulletin advokacie, 2000, č. 9.

⁹⁶ Například zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), zákon číslo 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.

souhlas musí být podepsán.⁹⁷ Ze souhlasu subjektu údajů musí být zřejmé, v jakém rozsahu se poskytuje, tedy které osobní údaje mohou být zpracovány, pro jaký konkrétní účel zpracování, kterému správci je dán souhlas ke zpracování, na jaké období je souhlas dáván a identifikována osoba, která souhlas poskytuje.⁹⁸ Dále § 9 písm. b) – ch) stanoví pouze v taxativně vyjmenovaných případech, kdy je možné citlivé údaje zpracovávat i bez souhlasu subjektu údajů. Pro správce a zpracovatele při zpracování osobních údajů platí primární povinnost, aby subjekt údajů neutrpěl újmu na svých právech, zejména na právu na zachování lidské důstojnosti, a také musí dbát na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a osobního života subjektu údajů.

Zákonem je zřízen Úřad pro ochranu osobních údajů, který je ústředním správním orgánem pro oblast kontroly a dozoru nad respektováním ochrany osobních údajů. Úřad je ve své činnosti nezávislý a řídí se pouze zákony a jinými právními předpisy. Jeho nezávislost je zdůrazněna ustanovením, že do činnosti Úřadu lze zasahovat jen na základě zákona. Úřad provádí dozor nad dodržováním povinností při zpracování osobních údajů, vede registr zpracování osobních údajů, přijímá podněty a stížnosti na porušení zákona a informuje o jejich vyřízení, projednává přestupky a jiné správní delikty a uděluje sankce v podobě pokut. Zákon vymezuje skutkové podstaty přestupků, konkrétně porušení povinnosti mlčenlivosti zaměstnancem správce či zpracovatele nebo osobou, která je v jiném než pracovním poměru, nebo porušení povinnosti při zpracování osobních údajů správcem nebo zpracovatelem, a v § 45 skutkové podstaty jiných správních deliktů. Na závěr lze zmínit, že novela občanského soudního řádu z roku 2002 v ustanovení o příslušnosti soudů již nevymezuje rozhodování sporů z oblasti podle zákona o ochraně osobních údajů. I přes absenci zákonného zakotvení je subjekt údajů oprávněn domáhat se pro případy porušení povinností stanovených právními předpisy vedle ochrany zaručené Úřadem i ochrany soudní podle úpravy podle §§ 11 – 16 o. z..

Zvláštní ochranu osobnosti zabezpečuje také zákon č. 106/1999 Sb., **o svobodném přístupu k informacím**, který je zákonnou konkretizací čl. 17 Listiny byl výrazně novelizován zákonem č. 61/2006 Sb. Zákon upravuje pravidla pro

97 Blíže Maštálka, J.: Souhlas se zpracováním osobních údajů, Právní rádce, 2002, č. 11.

98 Blíže Mates, P.: Souhlas se zpracováním osobních údajů, Právní rádce, 2000, č. 12.

poskytování informací a dále upravuje podmínky práva svobodného přístupu k těmto informacím.⁹⁹ Zásadami, na nichž je tento zákon vystaven, jsou zásada publicity a zásada transparentnosti veřejné správy. Základní význam, jež tento zákon uvádí v život, spočívá v záruce každé osoby (fyzická i právnická osoba) má právo obdržet informace, přičemž toto právo náleží také cizincům (tedy i zahraničním fyzickým a právnické osoby). Z principu publicity veřejné správy vyplývá povinnost považovat informaci za poskytnutelnou a výjimky z tohoto pravidla musí být stanovena zákonem. Ve vztahu k ochraně osobnosti a jejich práv zákon o svobodném přístupu k informacím představuje výjimku v § 8a, z něhož vyplývá, že informace, které se týkají osobnosti, projevů osobní povahy, soukromí fyzické osoby a osobní údaje povinný subjekt poskytne jen v souladu s právními předpisy, upravujícími jejich ochranu. Zákon se také nevztahuje podle § 2 odst. 3 na poskytování dalších informací, pokud zvláštní zákon upravuje jejich poskytování, jako příklad lze samozřejmě uvést poskytování osobních údajů podle zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

K účinné ochraně práv osobnosti fyzické osoby se v oblasti veřejného práva uplatňující zásadu oficiality k problematice práv na ochranu osobnosti vztahují zejména zákon č. 200/1990 Sb., **o přestupcích**, a zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákon**. Ust. § 49 odst. 1 přestupkového zákona chrání osobnost fyzické osoby, upravuje přestupky proti občanskému soužití. Přestupku dopustí ten, kdo jinému ublíží na cti tím, že ho urazí, nebo vydá v posměch, nebo kdo jinému z nedbalosti ublíží na zdraví. Za takové počínání může být odpovědný subjekt sankcionován, v podobě uložení pokuty do 1000 Kč respektive 3000 Kč (§ 49 odst. 2 přestupkového zákona). Oblastí práva, kde je ochrana všeobecných osobnostních práv právě významná, je trestní právo. V trestním právu zaujímá samozřejmě významné místo nedávný zákon č. 40/2009 Sb., **trestní zákon** (dále jen TZ), kde měl současný rozvoj medicíny, biologie a vědy také významný vliv. Podle díkce ust. § 165 TZ je nedovolené nakládání s tkáněmi a orgány trestným činem postihující jednání, kdy je v rozporu s jiným právním předpisem proveden z těla mrtvého člověka odběr tkáně, buňky nebo orgánu. V dalších odstavcích tohoto ustanovení jsou podle rozsahu jednotlivých trestních sazeb přísněji trestány jednotlivé kvalifikované skutkové podstaty tohoto jednání.

⁹⁹ Zákonu č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím se dlouhodobě věnuje web pro otevřenost veřejné správy: <http://otevrete.cz>

Trestní zákon postihuje podle § 166 odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu, kdo v rozporu s jiným právním předpisem jinému nebo pro jiného nabídne, slíbí nebo poskytne úplatu za odběr tkáně nebo orgánu z jeho těla nebo za provedení transplantace. § 167 TZ vymezuje skutkovou podstatu nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem v případě, kdy jsou v rozporu s jiným právním předpisem použita pro výzkum lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií, dovezeno nebo vyvezeno lidské embryo nebo větší množství lidských embryonálních kmenových buněk nebo jejich linií, nebo přenesen lidský genom do buněk jiného živočišného druhu nebo naopak. V následujících odstavcích uvedených skutkových podstat jsou klasifikovány kvalifikované skutkové podstaty těchto trestných činů.

Ochraně práv na ochranu osobnosti se věnuje hlava II. díl 2. TZ, kam jsou zařazeny trestní činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, poskytující trestněprávní ochranu nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí zaručené v čl. 7 Listiny základních práv a svobod.¹⁰⁰ V následujícím výkladu vytýčím pouze některé skutkové podstaty hlavy II. § 180 TZ upravuje skutkovou podstatu trestného činu neoprávněné nakládání s osobními údaji, podle něhož kdo, byť i z nedbalosti, neoprávněně zveřejní, sdělí, zpřístupní, jinak zpracovává nebo si присvojí osobní údaje, které byly o jiném shromážděny v souvislosti s výkonem veřejné moci, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, jíž se osobní údaje týkají, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Ochrana dílčí hodnoty lidské osobnosti tedy soukromí, listovního tajemství a jiných listin uchovávaných v soukromí je garantována § 183 TZ. V případě, že je neoprávněně porušeno tajemství listiny nebo jiné písemnosti, fotografie, filmu nebo jiného záznamu, počítačových dat anebo jiného dokumentu uchovávaného v soukromí jiným tím způsobem, že je zveřejní, zpřístupní třetí osobě nebo je jiným způsobem použije, dojde k uplatnění trestněprávní odpovědnosti a trestních sankcí stanovené trestním zákonem. § 184 TZ zakotvuje pro oblast ochrany osobnosti významnou skutkovou podstatu trestného činu pomluvy, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobitelný značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej

¹⁰⁰ Blíže Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku na <http://portal.justice.cz/justice2/soubor.aspx>

v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Podstatným znakem této skutkové podstaty je tedy způsobnost způsobit v takové intenzitě, kterou zákonodárce označuje za značnou, ohrozit jeho vážnost nebo mu způsobit újmu v míře vážné. Odst. 2 téhož zákonného ustanovení konkretizuje kvalifikovanou podstatu trestného činu pomluvy, spáchá-li čin uvedený v odst. 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

V praxi se mohou vyskytnout situace, kdy se v případě neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby mohou kumulovat trestněprávní (správněprávní) a občanskoprávní ochrana osobnosti a v důsledku toho trestněprávní (správněprávní) a občanskoprávní odpovědnost. Nutno však konstatovat, že jak správněprávní tak i trestněprávní ochrana představují pouze sekundární (subsidiární) ochranu v oblasti ochrany osobnosti.¹⁰¹ Sokol k tomu připomíná, že osobnostní právo je nepochybně subjektivním právem a je nepřipustné, aby prostředky trestní, resp. správní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy.¹⁰² Zásadně však platí, že uplatněním trestněprávní odpovědnosti není vyloučeno uplatnění také právní ochrany osobnosti v intencích jiných právních předpisů ostatních odvětví práva, neboť právní systém ne nutně chápat jako celek vzájemně se doplňujících prvních norem. Uplatněním trestněprávní odpovědnosti není vyloučeno souběžné použití ochrany zaručené jinými právními odvětvími.¹⁰³ Na závěr lze shrnout, že analýzou vzájemného vztahu trestního, eventuelně správního práva a práva občanského, při ochraně osobnosti fyzických osob, dospějeme k závěru, že občanské právo, které v případě ochranných právních prostředků při zásahu do osobnosti fyzické osoby, je postaveno na principu objektivního odpovědnosti, tzn. bez ohledu na zavinění původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby poskytuje tedy univerzálnější ochranu osobnosti fyzických osob, na rozdíl od trestněprávní (správněprávní)

¹⁰¹ Srovnej § 12 odstavec 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, podle něhož trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

¹⁰² Sokol, T.: K ochraně osobních údajů, Právní rádce, 2008, č. 11, s. 60.

¹⁰³ Blíže nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002 sp. zn. IV. ÚS 315/01.

subjektivní odpovědnosti uplatňující jednání zaviněné, ve formě zavinění úmyslného či zavinění nedbalostního.

V oblasti rodinného práva, zabezpečuje ochranu osobnosti zákon č. 94/1963 Sb., **o rodině**. Význam ochrany osobnosti dítěte se line napříč celým zákonem a soud ve všech případech, kdy rozhoduje o právech dítěte je povinen chránit osobnost dítěte jako individuality a suveréna. Výslovně § 26 odst. 4 ZoR stanoví, že soud při rozhodování o rodičovské zodpovědnosti, respektive o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, atd.

Významným v praxi využívaným doplňkem občanskoprávní ochrany osobnosti fyzické osoby je jeho ochrana osobnosti fyzické osoby jako zaměstnanci zajištěna v pracovním právu zákonem č. 262/2006 Sb., **zákoník práce**, podle ust. § 16 jsou zaměstnavatelé povinni zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci, pokud jde o jejich pracovní podmínky, odměňování za práci a o poskytování jiných peněžitých plnění a plnění peněžité hodnoty, o odbornou přípravu a o příležitost dosáhnout funkčního nebo jiného postupu v zaměstnání. Tato úprava je důsledkem dlouhodobého společenského úsilí o potlačení diskriminace a týká se všech mužů a žen. Podle § 16 odst. 2 je v pracovněprávních vztazích zakázána jakákoliv diskriminace, tj. diskriminace z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, sexuální orientace, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství nebo víry, majetku, manželského a rodinného stavu, politického nebo jiného smýšlení, členství či činnosti v politických stranách, politických hnutích odborových organizacích. Pojmy přímá diskriminace, nepřímá diskriminace, obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci a zároveň také případy, kdy je rozdílné zacházení přípustné, upravuje antidiskriminační zákon. Zákaz diskriminace tedy neplatí absolutně. Zákonodárce tedy předjímal zakotvení zákazu diskriminace a postavení mužů a žen v pracovněprávních vztazích, který byl proveden formou speciálního právního předpisu, zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), který po dlouhých diskusích nabyl účinnosti až dne 1. září 2009. Za diskriminaci se tedy podle ust. § 16 odst. 3 *per definitivem* nepovažuje rozdílné zacházení, pokud z povahy pracovních činností vyplývá, že toto rozdílné zacházení je podstatným požadavkem

nezbytným pro výkon práce, má zaměstnanec vykonávat a který je pro výkon této práce nezbytný; účel sledovaný takovou výjimkou musí být oprávněný a požadavek přiměřený. Za diskriminaci se rovněž nepovažují opatření, jejichž účelem je odůvodněno předcházení nebo vyrovnání nevýhod, které vyplývají z příslušnosti fyzické osoby ke skupině vymezené některým z důvodů uvedených v antidiskriminačním zákonu.¹⁰⁴ V případě soudního řízení týkajícího se pracovněprávního sporu z důvodu diskriminace zaměstnance, je v § 133a občanského soudního řádu zakotvena vyvratitelná zákonná domněnka diskriminace. Postavení žalobce, je značně usnadněno tím, že žalovaný musí v řízení dokazovat něco, co sám v řízení netvrdil.¹⁰⁵ Uvede – li žalobce před soudem skutečnosti, ze kterých lze dovodit, že ze strany žalovaného došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci na základě důvodů uvedených pod písm. a) – c) § 133a, dochází k převrácení důkazního břemene z žalobce na žalovaného, tedy v tomto případě na zaměstnavatele, neboť je to právě žalovaný, kdo je povinen dokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení, tedy důkaz opaku tím, že prokáže rovné zacházení se všemi zaměstnanci, tedy i se žalobcem.

Ochrana osobnosti práv zaměstnance také plyne z dikce ust. § 316 zákoníku práce. Podle odst. 1 je zaměstnavatel oprávněn své zaměstnance přiměřeným způsobem kontrolovat, zda bez jeho souhlasu neužívají pro svou osobní potřebu výrobní a pracovní prostředky zaměstnavatele včetně výpočetní techniky ani jeho telekomunikační zařízení. Podle odst. 2 zaměstnavatel nesmí bez závažného důvodu spočívajícího ve zvláštní povaze činnosti zaměstnavatele narušovat soukromí zaměstnance na pracovištích a ve společných prostorách zaměstnavatele tím, že podrobuje zaměstnance otevřenému nebo skrytému sledování, odposlechu a záznamu jeho telefonických hovorů, kontrole elektronické pošty nebo kontrole listovních zásilek adresovaných zaměstnanci. V případě že na straně zaměstnavatele by existoval takový závažný důvod, je zaměstnavatel povinen přímo informovat zaměstnance o rozsahu kontroly a způsobech jejího provádění. Tuto povinnost zaměstnavatele potvrdil také rozsudek ESLP, č. 20605/92 ze dne 25. 6. 1997, ve věci Halfordová proti

¹⁰⁴ Dále § 6n. zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

¹⁰⁵ Blíže nález Ústavního soudu ČR publikovaný pod č. 419/2006 Sb. ze dne 26. dubna 2006.

Spojenému království Velké Británie a Severního Irska, SbREs, 1997, č. 9: „*odposlouchávání telefonických hovorů zaměstnance zaměstnavatelem je nepřijatelné, nebyl – li zaměstnanec upozorněn, že hovory vedené v interním komunikačním systému zaměstnavatele podléhají odposlouchávání a důvodně očekával při těchto hovorech soukromí*“.¹⁰⁶ Nutno dodat, že ochrana osobnosti v pracovněprávních vztazích souvisí také s osobním spisem, potvrzením o zaměstnání a posudkem pracovní činnosti.¹⁰⁷ Zákoník práce zakotvuje zvláštní úpravu jednorázového odškodnění pozůstalých po zesnulém zaměstnanci. Podle ust. § 378 přísluší jednorázové odškodnění konkrétním osobám. Srovnáme – li toto ustanovení s ust. § 444 odst. 3 o. z., zákoník práce stanoví užší okruh oprávněných, absentují osoby sourozenců a osoby blízkých. Nicméně je nutno konstatovat, že výše částek se v podstatě shodují s občanskoprávní úpravou.

Ve zdravotnickém právu je komplexnost právní úpravy ochrany osobnosti fyzické osoby doplňuje rovněž zákonem č. 20/1966 Sb., **o péči o zdraví lidu**, který zakotvuje práva a povinnosti osob fyzických a osob právnických v oblasti péči o zdraví. Tento zákon byl v minulosti mnohokrát za účelem naplnění potřeb současné společnosti novelizován. Základní zásadou zákona, že péče společnosti o zdraví lidu musí odpovídat snaha každého jednotlivce žít zdravě a vyvarovat se vlivů škodlivě působících na jeho zdraví. Zároveň má každý občan napomáhat dobrému vývoji zdraví svých spoluobčanů, a proto aktivně přispívat k vytváření zdravých podmínek a zdravého způsobu života a práce. Péče o zdraví lidu se zaměřuje především preventivně k ochraně a soustavnému upevňování a rozvíjení tělesného i duševního

¹⁰⁶ Srovnej rovněž rozhodnutí ESLP, č. 27798/95, ve věci Amman proti Švýcarsku, P-ESLP, 2000, č. 3: „*Telefonické hovory přijaté v soukromých nebo v zaměstnaneckých prostorech spadají pod pojmy „soukromého života“ a „korespondence“ použité v čl. 8 odst. 1 Úmluvy*“.

¹⁰⁷ Blíže § 312 – 315 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2005, sp. zn. 21 Cdo 2152/2004: „*posudek o pracovní činnosti může obsahovat kromě hodnocení práce zaměstnance, jeho kvalifikace a schopností rovněž jakékoliv další skutečnosti, jestliže mají vztah k výkonu práce. Pracovní posudek tedy může obsahovat i hodnocení celkového vztahu zaměstnance ke spolupracovníkům a k práci, jakož i hodnocení těch jeho osobních vlastností, které mají bezprostřední vztah k výkonu jeho práce, jako je svědomitost, iniciativnost, dodržování pracovní kázně, schopnost k řízení a organizování pracovního procesu, schopnost zapojit se do týmové práce s ostatními zaměstnanci apod.*“.

zdraví lidu V současnosti se velmi aktuálními problematikou jeví transplantace a odběr orgánů a tkání z těla fyzických osob. Na závěr tedy nelze nezmínit zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (**transplantační zákon**) zabývající se právy na ochranu osobnosti v souvislosti s odběrem orgánů a transplantacemi, jemuž bude věnován výklad v kapitole předmětu všeobecných osobnostních práv. Zákon upravuje podmínky darování, odběrů a transplantací tkání a orgánů lidského původu prováděných výhradně za účelem poskytování léčebné péče.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Blíže k této problematice kapitola č. 12.

8. Analýza všeobecného osobnostního práva v objektivním smyslu

Pod objektivním právem (*law, das Recht*) se rozumí *per definitonem* společenský normativní systém, soubor pravidel chování, vytvořených státem v určité zvláštní formě a státem vynutitelný právních norem, normativních právních aktů, jedná se tedy o platné právo. Objektivní právo tedy odpovídá na otázku *quid iuris*, tzn. co je po právu, *secundum legem*, a co po právu není, *contra legem*. V kontinentálním pojetí práva se objektivní právo dělí se na veřejné právo a soukromé právo, jehož základ vyvěrá z římského práva.¹⁰⁹ Jedná se o platné pozitivní právo. Přesné vystižení všeobecného osobnostního práva lze definovat tak, že „*všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu lze vymezit jako souhrn stejnorodých (homogenních) právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek, resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a morální integrity osobnosti každé fyzické osoby jako individuality a suveréna a jejichž subjekty mají vůči ostatním subjektům (fyzickým či právnickým osobám) rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle.*“¹¹⁰ Všeobecné osobnostní právo je neoddělitelnou integrální součástí občanského práva a tedy i soukromého práva. V minulosti se naskytl však nejrůznější pojetí chápání všeobecných osobnostních práv, kupříkladu podle Lubyho dílčí osobnostní práva chránící hodnoty lidské osobnosti nejsou součástí předmětu občanského práva, neboť vzhledem ke své osobnostní povaze nesouvisí výrazně s majetkovými právy a jsou ovládány zásadou nadřazenosti a podřazenosti a stojí mimo oblast občanského práva. Luby dospěl k závěru, že se jedná o subjektivní práva správněprávní povahy. Aplikace občanského práva přichází v úvahu v případě právních vztahů, následně vzniklých porušením všeobecných osobnostních práv. Luby rovněž odděluje ta dílčí osobnostní práva, jejichž předmětem jsou hodnoty lidské osobnosti, které byly hmotně zachyceny, tedy podobizny, obrazové snímky, písemnosti osobní povahy a hlasové záznamy. Oprávněný subjekt z těchto práv je oprávněn s nimi disponovat a Luby shledává

¹⁰⁹ „*Ius publicum est, quod ad statum rei romanae spectat, ius privatum, quod ad singulorum utilitatem*“ Ulpianus, Digesta, 1, 1, 1, 3.

¹¹⁰ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 57.

podobnost těchto práv s občanskými majetkovými právy. S tímto pojetím se však nelze ztotožnit, neboť tyto jednotlivé hodnoty jsou součástí všeobecného osobnostního práva a subjekty nadané těmito práv mají vůči sobě vzájemně rovné postavení, tudíž jsou zároveň součástí předmětu občanského práva.¹¹¹

Pro zajímavost lze zmínit, že dokonce se také objevilo pojetí zdůrazňující výjimečnost a specifičnost práv na ochranu osobnosti navrhuje, aby osobnostní práva byla samostatným předmětem právním úpravy odděleným od jiných občanských práv. Důvodem této separace měl být zvláštní systém sankcí, zejména morálních, které nejsou běžnými totožné s běžnými prostředky právní ochrany, např. povinnost veřejně se omluvit, ukládání peněžitých sankcí určených *in favorem* státu, apod.

Základním cílem demokratické společnosti je úprava osobnostních práv jako celku, jehož předmětem jsou jednotlivé hodnoty, které jsou však nedílnou součástí fyzické a morální integrity fyzické osoby, a stejně tak i majetková práva. Lze tedy konstatovat, že jak současná, tak i budoucí právní úprava směřuje k úzké integraci všeobecných osobnostních práv s občanským právem. Shodné stanovisko potvrzuje také důvodová zpráva k návrhu připravovaného občanského zákoníku, podle které hlavními zásadami a cíly jsou stanoveny ve vytvoření standardního občanského zákoníku co do celkového pojetí i co do úpravy jednotlivých základních institutů konvenční vůči standardním úpravám kontinentální Evropy s respektem k tradici středoevropského právního myšlení, srovnávající se s evropskou kulturní konvencí a současně odloučení se od myšlenkového světa "socialistického" práva. Hlavními přístupovými hledisky, o něž se návrh zákoníku opírá, jsou konvence, diskontinuita a zmíněná integrace.¹¹²

V souvislosti s obecnou charakteristikou všeobecných osobnostních práv lze zmínit dva základní směry, kterými se zabývala teorie občanského práva. Na straně jedné stojí monistické pojetí všeobecného osobnostního práva, které považuje osobnostní právo jako jednotné právo, v jehož rámci existuje neuzavřený kruh dílčích osobnostních práv, s charakteristickým rysem všeobecnosti těchto práv, tzn. je vlastní

¹¹¹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 60.

¹¹² Blíže na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/>

každé fyzické osobě již z její podstaty jako individualit a suveréna a rysem osobnostním, tzn. imateriální hodnoty lidské osobnosti. Opakem uvedeného monistického pojetí je pojetí pluralitní všeobecného osobnostního práva, které spočívá v tom, že existuje soustava jednotlivých dílčích osobnostních práv korespondující s jednotlivými chráněnými hodnotami osobnosti lidské osobnosti. Shodným bodem mezi uvedenými pojetími je, že i pluralitní pojetí vnímá lidskou osobnost jako fyzickou a morální jednotu. Negativem pluralismu ovšem zůstává roztržičnost a partikularismus úpravy osobnostního práva v rovině zákona. V současné době převládá monistické pojetí všeobecného osobnostního práva zejména v těch právních systémech, které zakotvily způsob právní úpravy ochrany osobnosti tzv. **generální klauzuli ochrany osobnosti**, která umožňuje rozšiřování katalogu chráněných hodnot lidské osobnosti v důsledku rozvoje vědy a techniky, které mohou znamenat také sofistikovanější zásahy do práv na ochranu osobnosti.

Český zákonodárce zvolil ucelenou a obecnou právní úpravu všeobecného osobnostního práva přímo v občanském zákoníku formou generální klauzule v § 11 doplněnou demonstrativním výčtem hodnot lidské osobnosti např. život, zdraví, čest, důstojnost, soukromí. Švestka a Spáčil uvádí, že předměty jednotlivých dílčích osobnostních práv jsou vlastně jednotlivé dílčí osobnostní hodnoty, které jsou neoddělitelnou součástí integrity osobnosti v její celkové fyzické a psychicko-morálně-sociální jednotě a celistvosti.¹¹³ Obecná generální úprava všeobecných osobnostních práv zajišťuje právní jistotu a požadavek stability ochrany osobnosti lidské osobnosti a jí odpovídajících dílčích osobnostních práv, podle nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 19. 3. 2009 III. ÚS 2822/07 bylo judikováno, že: „*ke znakům právního státu neoddělitelně patří hodnota právní jistoty a z ní vyplývající princip ochrany důvěry občanů v právo.*“ Generální úprava všeobecných osobnostních práv současně umožňuje soudní praxi na základě zákonného zmocnění relativně rychle a elasticky reagovat a specifikovat další hodnoty osobnosti fyzické osoby v zákonné úpravě výslovně neuvedené. Není totiž v silách ani možnostech legislativce v době rozvoje technologie a vědy, kdy na jedné straně lze sledovat rozvoj a široké uplatnění jednotlivých hodnot lidské osobnosti avšak na straně druhé vyšší potenciální výskyt

¹¹³ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 127.

neoprávněných zásahů do těchto hodnot, postihnout všechny způsoby narušení tělesné nebo duchovní integrity jedince. Podstata obecné generální úpravy všeobecného osobnostního práva je zakotvena v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších právních předpisů, konkrétně § 11 až § 16 nazvaných ochrana osobnosti. Generální klauzule v ust. § 11 stanoví, že fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. § 11 tedy zakotvuje obecnou zásadu ochranu osobnosti a zároveň uvádí její nejtypičtější složky a projevy osobnosti, které jsou dále rozvedeny v § 12. Z dikce ust. § 11 plyne, že se jedná o výčet demonstrativní, jednotlivá dílčí práva na ochranu osobnosti musí být chápána pouze jako příkladná či typická. Toto stanovisko podpořil rovněž Ústavní soud ČR, který dospěl ve svém nálezu sp. zn. 1ÚS 15/95 k závěru, že do celkového práva na ochranu osobnosti lze bezpochyby zařadit i zde nevýslovně nezmíněná práva.¹¹⁴ Toto vymezení hodnot lidské osobnosti je podpořeno také rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR, jenž ve Sbírce svých rozhodnutí č. 3/2003 uvádí, že výčet jednotlivých práv na ochranu osobnosti je v občanském zákoníku vymezen pouze demonstrativním způsobem.¹¹⁵

Vedle všeobecných osobnostních práv v objektivním smyslu zakotvených v § 11 - § 16 občanského zákoníku vztahující se přímo ke všem individuálním fyzickým osobám bez dalšího, resp. jejich jednotlivým hodnotám, jsou součástí rodiny všeobecných osobnostních práv zvláštní osobnostní práva v objektivním smyslu, která má svůj původ v tvůrčí duševní činnosti jedince. Výstupem této tvůrčí duševní činnosti je nehmotný výsledek. Zvláštní osobnostní práva se však již netýkají všech fyzických osob, avšak pouze těch, které jsou nadány zvláštními schopnostmi či dovednostmi (např. autoři, spisovatelé, skladatelé, výkonní umělci, vynálezci). Jak všeobecná osobnostní práva, tak i zvláštní osobnostní práva patří do systému občanského práva, neboť v obou případech jsou chráněná práva občanskoprávní povahy. Obě právní úpravy existují samostatně a nezávisle na sobě. Zvláštní osobnostní práva, tj. práva duševního vlastnictví, jsou charakteristická zdůrazněním majetkové povahy těchto práv a vzhledem k jejich rozsahu dotvářena také v právních

¹¹⁴ Srovnej Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. 1ÚS 15/95.

¹¹⁵ Blíže SR č. 3 - rozhodnutí NS ČR sp. zn. 30 Cdo2304/99: Výčet jednotlivých osobnostních práv v občanském zákoníku je pouze demonstrativní. Proto do skupiny těchto práv lze například zařadit i výslovně nezmíněná práva na ochranu osobní svobody, podobu, apod.

předpisech týkajících se práv duševního vlastnictví. Jedná se zejména o zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon upravující práva autorů, výkonných umělců, výrobců obrazového a zvukového záznamu, rozhlasového a televizního vysílatele, zveřejnitel, nakladatele, zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech a zlepšovacích návrzích, zákon č. 207/2000 Sb. o ochraně průmyslových vzorů.

9. Subjekty všeobecných osobnostních práv

Obecně lze vymezit, že subjekty práva jsou osoby. Eliáš a Švestka se shodují v tom, že pojmy osoba (*persona*) ve smyslu právním a subjekt spadají v jedno.¹¹⁶ Právo pracuje s různými označeními subjektů, např. osoba, člověk, osobnost, fyzická osoba, v socialistickém právu se setkáme s pojmem občan. Právní osobnost znamená způsobilost být uznán osobou ve smyslu právním, přičemž právo vychází z konceptu, že kdo má právní osobnost (*Persönlichkeit, juridical personality*), tzn. má způsobilost k právům a povinnostem, je nositel právního statusu osoby subjektem práva a povinností.¹¹⁷ Právní osobnost je způsobilost mít subjektivní práva a povinnosti je jedním ze základních občanských práv,¹¹⁸ přičemž tato trvá po celou dobu života člověka beze změny. Legální vymezení upřesňuje i návrh nového občanského zákoníku v § 28, podle něhož má člověk právní osobnost od narození až do smrti.¹¹⁹ Této způsobilosti nemůže být nikdo zbaven, není možné ani její omezení, v průběhu života se nerozšiřuje. Okamžik, kdy fyzické osobě (*natural person, natürliche Person*¹²⁰) vzniká způsobilost mít práva a povinnosti, nastává jejím narozením, tzn. narozením živého dítěte. Ust. § 7 o. z. přiznává právní subjektivitu i počatému dítěti, narodí-li se živé (*nasciturus*). Do okamžiku narození je součástí matky a je chráněn spolu s ní. Narodí – li se dítě živé, vzniká mu zpětně od početí samostatná subjektivita k právům a povinnostem. Dojde – li k potratu nebo narodí – li se dítě mrtvé, způsobilost k právům a povinnostem nenabývá. Způsobilost k právům a povinnostem zaniká smrtí, bez ohledu na to, zda lze smrt dokázat zákonným

¹¹⁶ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 102.

¹¹⁷ Jehlička, Švestka, Škárová: Občanský zákoník, 9. Vydání, Beckova edice komentované zákony, C. H. Beck, 2004, s. 68.

¹¹⁸ Srovnej článek 5 Listiny základních práv a svobod: „Každý je způsobilý mír práva.“

¹¹⁹ Srovnej Návrh nového občanského zákoníku, který nahrazuje pojem způsobilost k právům povinnostem pojmem právní osobnost, podle § 19 odst. 1 právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.

¹²⁰ V systému kontinentálního práva se v občanských zákonících setkáváme s pojmem přirozená osoba (např. Německo, Švýcarsko - *natürliche Person*) nebo fyzická osoba (např. Itálie - *persona fisica*, Rusko - *физическое лицо*).

způsobem, tj. úředním zjištěním smrti – prohlídkou těla a vydáním úmrtního listu,¹²¹ případně prohlášením člověka za mrtvým soudem (způsobilost k právům a povinnostem zaniká smrtí).

Od způsobilosti k právům a povinnostem je nutno odlišit další druhy právní způsobilosti, způsobilost k právním úkonům (jednání), způsobilost vykonávat samostatně procesní úkony, neboli před soudem samostatně jednat (procesní způsobilosti) a způsobilosti k protiprávnímu jednání (deliktní způsobilost). Způsobilost k právním úkonům fyzické osoby znamená vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. Této způsobilosti fyzická osoba nabývá, na rozdíl od způsobilosti k právům a povinnostem, v závislosti na stupni jeho psychické vyspělosti. V plném rozsahu se tato způsobilost nabývá zletilostí, tj. podle § 8 odst. 2 o.z. zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné. Zásadní rozdíl od způsobilosti k právům a povinnostem spočívá v jejím rozsahu, který může doznat v průběhu času podstatných změn. Jelikož se jedná o velmi diskutované, citlivý a především mimořádně závažný zásah do práv člověka, je nutné, aby podmínky a postup byly přesně upraveny zákonem. Proto jediným k tomuto rozhodování oprávněným orgánem je nezávislý soud. Způsobilost k právním úkonům může být omezena, popřít může jí být fyzická osoba zcela zbavena. Přímé omezení způsobilosti k právům a povinnostem vyplývá ze zákona v důsledku nedostatku věku podle § 9 o. z.. Soud je oprávněn rozhodnout o zbavení způsobilosti k právním úkonům fyzickou osobu, jestliže tato pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, tzn., že fyzická osoba není vůbec schopna rozumově a podle své vůle činit právní úkony a to pro duševní poruchu, která není jen přechodného rázu.¹²² Zásah nižší intenzity avšak samozřejmě v intencích zákona představuje omezení způsobilosti k právním úkonům. Soud omezí způsobilost k právním úkonům a zároveň určí rozsah omezení, jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných

¹²¹ Blíže § 2 odstavec 1 vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a o pohřebnictví.

¹²² Soud je při rozhodování o posouzení způsobilosti k právním úkonům povinen v souladu s ustanovením § 187 odstavec 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, uložit znalci provedení psychiatrického vyšetření a o zdravotním stavu vyšetřovaného vždy znalce vyslechnout.

prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony. Rozhodne – li soud o zbavení, případně omezení způsobilosti k právním úkonům, ustanoví takové osobě opatrovníka, který za ni bude činit právní úkony. Ze své advokátní i justiční praxe, kdy jsem již několikrát návrh podávala či hodnotila, mohu konstatovat, že soud vždy velmi pečlivě posuzovanou osobu zkoumal, k případu v souladu s právní úpravou přizval soudního znalce z oboru psychiatrie. Sama jsem se setkala pouze doposud s jediným případem, kdy soud zcela zbavil posuzovanou osobu způsobilosti k právním úkonům (šlo o osobu s těžkou poruchou osobnosti, paranoidní schizofrenií, dlouhodobě hospitalizovanou v psychiatrické léčebně, znalec po psychiatrickém vyšetření dotčené osoby dospěl k závěru, že daná osoba vůbec není schopna posoudit následky svého jednání). Pouze stručně lze k delikt ní způsobilosti k zaviněným protiprávním úkonům uvést, že se pod ní rozumí způsobilost vlastními zaviněnými protiprávními úkony nést následky tohoto jednání. Této způsobilosti nabývá fyzická osoba dosažením zletilosti, před dosažením zletilosti se tato delikt ní způsobilost posuzuje vždy s ohledem na určovací a rozpoznávací schopnost (volní a intelektuální složku) v době učinění protiprávního úkonu.

Ve 2. polovině 19. století v reakci na rozvoj obchodního práva je datováno rozlišování dvou druhů právních subjektů, osob fyzických a osob právnických.¹²³ Oba druhy osob se vyskytují ve sféře soukromého i veřejného práva, přičemž v oblasti soukromoprávní mají tyto subjekty rovné postavení.¹²⁴ Subjekty, respektive nositeli všeobecného osobnostního práva jsou pouze lidé, tj. fyzické osoby bez ohledu na tu skutečnost, zda se jedná o občany ČR, cizince, osoby bez státní příslušnosti (apatridé), neboť každá (čl. 10 odst. 1, 2 Listiny) lidská bytost má osobnost a pouze lidé mohou být nositeli osobnosti, respektive jednotlivých dílčích osobnostních práv. Z tohoto pojetí všeobecných osobnostních práv čerpá i právní úprava zakotvená v občanském zákoníku § 11n. Subjekty všeobecného osobnostního práva jsou tedy na straně oprávněných subjektů pouze fyzické osoby. Fyzické osobě vzniká právní subjektivita jejím narozením, aniž by bylo třeba dalších právních skutečností, tzn. narozením živého dítěte. Občanský zákoník přiznává právní subjektivitu, jak je uvedeno výše, i počatému avšak doposud nenarozenému dítěti (nasciturus), např. právo na život,

¹²³ Srovnej Frinta, Právnické osoby, Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 2008, s. 55.

¹²⁴ Blíže Boguszak, J., Čapek, J.: Teorie Práva, CODEX Bohemia, Praha, 1997, s. 107.

zdraví a na tělesnou integritu, tedy subjektu s podmíněnou právní subjektivitou, tj. jen za předpokladu že se narodí živý. Do okamžiku narození je dítě součástí matky a je chráněn spolu s ní. Narodí – li se dítě živé, vzniká mu zpětně od početí samostatná subjektivita k právům a povinnostem. Dojde – li však k potratu nebo narodí – li se dítě mrtvé, způsobilost k právům a povinnostem nenabývá. Nastanou – li pochybnosti o tom, zda dítě narodilo mrtvé či živé, nastoluje zákon skutkovou domněnku, že se narodilo živé. Návrh nového občanského zákoníku výslovnou právní úpravou již uvádí tuto domněnku jako domněnku právní.¹²⁵ Práva na ochranu osobnosti náleží subjektům již z podstaty jejich bytí, což vystihuje uvedenou všeobecnost osobnostních práv. Tato práva přísluší fyzické osobě po celou dobu jejího života a zanikají smrtí. Všeobecná osobnostní práva náleží samozřejmě *eo ipso* taktéž těm fyzickým osobám, které nejsou způsobilé k právním úkonům a nemohou tedy chápat újmu vzniklou neoprávněným zásahem do jejich osobnosti, resp. dílčí hodnotě osobnosti, ať již pro nedostatek věku nebo psychickou (duševní) poruchu. Na rozsah práv na ochranu osobnosti tedy nemá zásadně vliv skutečnost, byla-li způsobilost k právním úkonům fyzické osoby omezena, případně byla-li fyzická osoba způsobilosti k právním úkonům zbavena. Předpokladem ochrany osobnosti podle § 11n. občanského zákoníku tedy není, subjekt všeobecných osobnostních práv měl způsobilost k právním úkonům. Oprávněným subjektem všeobecných osobnostních práv je i nezletilá osoba, osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, případně byla zbavena, popřípadě i osoba s duševní poruchou, v důsledku které je nezpůsobilá k právním úkonům bez toho aniž by příslušný soud rozhodl o omezení či zbavení této osoby způsobilosti k právním úkonům. Pokud se týká právních úkonů týkajících se přípustných dispozic se všeobecným osobnostním právem (např. souhlas se zákrokem lékařské péče) těch fyzických osob, které nemohou samostatně jednat, musí být tyto zastoupeny svým zákonným zástupcem. Děti budou zastoupeny svými zákonnými zástupci, rodiči, popřípadě osvojenci, nebo soudem ustanoveným kolizním opatrovníkem v případě

¹²⁵ Srovnej § 29 Návrhu nového občanského zákoníku: Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to odpovídá jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo. Toto normativní zakotvení odpovídá staré zásadě: „*nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodo eius agitur*“ (ten, kdo se má narodit, pokládá se již za narozeného, kdykoli se jedná o jeho prospěch).

střetu zájmů, duševně nemocné osoby budou zastoupeny určeným opatrovníkem, úřední osobou, orgánem.

Všeobecného subjektivního osobnostního práva neoddělitelně spjatého s každou fyzickou osobou se může úspěšně domáhat ochrany u civilního soudu pouze tato konkrétní fyzická osoba. Porušil – li neoprávněný zásah všeobecná osobnostní práva více fyzických osob, mohou se tyto nezávisle na sobě. V občanském zákoníku je pro *mortis causa* fyzické osoby upravena postmortální ochrana osobnosti v ust. § 15, jedná se o právní nástupnictví *sui genesis*.¹²⁶ Občanský zákoník pamatuje na případy zachování vzpomínky, dobré památky a piety pro případy, kdy fyzická osoba již není naživu a není tedy možné, aby sama účinně bránila svá práva (čest, důstojnost, dobrá pověst, jméno zemřelé fyzické osoby, atd.). Ust. § 15 specifikuje zvláštní úpravu postmortálních práv na ochranu osobnosti, zvláštní právní nástupnictví taxativně vyjmenovaných osob zakládající osobnostní právo na postmortální ochranu, tzn. uplatnění ochrany osobnosti fyzické osoby v případě její smrti. Těmito oprávněnými osobami podle ust. § 15 občanského zákoníku jsou v první skupině manžel (ne však manžel, jehož manželství bylo již pravomocně rozvedeno,¹²⁷ toto právo nesvědčí ani druhovi či družce¹²⁸ zemřelé fyzické osoby, i když se zemřelou fyzickou osobou žila v době jeho smrti ve společné domácnosti, ani další příbuzní, přestože si byli se zemřelým jakkoli blízcí) nebo partnerovi¹²⁹ a dětem (se stejným postavením rovněž osvojení zemřelé fyzické osoby, bez ohledu na to, zda se jedná o osvojení zrušitelné či nezrušitelné).¹³⁰ Právo podle ust. § 15 může uplatnit samostatně kterákoli z těchto osob. Teprve tehdy, není-li těchto osob (tedy nikoliv nemají-li zájem na uplatnění

¹²⁶ Fiala, J. a kol. – Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, Brno, 2002, s. 85.

¹²⁷ § 24 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších právních předpisů.

¹²⁸ Srovnej § 116 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: “ Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner 1a); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní“.

¹²⁹ Srovnej zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů.

¹³⁰ § 63 a násl. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších právních předpisů, neboť osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojenecem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi.

ochrany osobnosti zemřelého), jsou subsidiárně oprávněni k uplatnění zvláštních osobnostních práv podle § 15, v druhé skupině rodiče zemřelé fyzické osoby (se stejným postavením rovněž osvojitelé zemřelé fyzické osoby). Jiné osoby nejsou k uplatňování právní ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby příslušné, byť by se jednalo, např. o osoby blízké. Okruh těchto osoby byl vymezen s ohledem na všeobecnou zkušenost, pole níž právě tyto osoby budou hodnoty a zájmy zemřelého chránit po jeho smrti v souladu s morálkou společnosti. Dlužno zmínit, že v souvislosti s nově připravovaným občanským zákoníkem se zvažuje s ohledem o rozšíření okruhu osob, které jsou dnes podle § 15 oprávněny k uplatnění ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby na všechny osoby blízké (§ 116 a § 117). Tyto skutečnosti byly potvrzeny rovněž dosavadní judikaturou: „*Výčet osob uvedených v ust. § 15 odst. 1 občanského zákoníku je taxativní, nelze jej rozšířit na další osoby. Právo uplatňovat po smrti občana nárok na ochranu osobnosti lze, ať byl neoprávněný zásah veden za života občana nebo až po jeho smrti. Právo na ochranu osobnosti občana jako právo nemajetkové, ryze osobní povahy, zaniká smrtí občana podle § 7 odst. 2 občanského zákoníku, nepřechází tedy smrtí občana na dědice a nestává se předmětem dědění.*“¹³¹ Jde tedy o zvláštní právní nástupnictví *sui generis*. Toto právo je právem originálním a může vzniknout až po biologické smrti fyzické osoby, nebo jejím prohlášením za mrtvou. Právní praxe zaujala i jednotný názor k otázce, jaký následek má smrt fyzické osoby, tj. žalobce, ve vztahu k probíhajícímu řízení na ochranu osobnosti, v němž návrh na zahájení řízení podala právě zemřelá fyzická osoba. Podle dosavadní soudní praxe je nevyhnutelné toto řízení zastavit podle ust. § 107 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, neboť na straně žalobce se vyskytla překážka postupu řízení, tedy po zahájení řízení ztratil způsobilost být účastníkem řízení dříve, než řízení bylo pravomocně skončeno,¹³² a vzhledem k tomu že všeobecné osobnostní právo smrtí fyzické osoby zaniká a nepřechází na jiné osoby. Žádným dalším osobám právo uplatňovat ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby nevzniká, byť by se jednalo,

¹³¹ K tomu blíže Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 224.

¹³² Například Nejvyšší soud SR v rozsudku č. 3 Cdo 98/95 ze dne 31. 1. 1996: „*Právo na ochranu osobnosti je právo osobnej povahy, ktoré zaniká smrťou fyzickej osoby a neprechádza na dedičov. Preto ak žalobca v priebehu konania zomrie, súd konanie zastaví podľa § 107 odst. 1 občianskeho právneho poriadku*“. Shodně k tomu usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 605/2002 ze dne 12. 12. 2002.

např. o osoby blízké. Pokud všechny osoby, které byly aktivně legitimovány k ochraně práv zvláštní osobnostní právo podle § 15 na uplatnění ochrany osobnosti zemřelé fyzické osoby, již zemřely, toto právo zaniká. Oprávnění zakotvená v § 15 již dále nepřechází na dědice osob vyjmenovaných v § 15, ani na žádné další osoby.¹³³ Kerecman se zabývá otázkou, jaký bude postup soudu, v případě soudního řízení na ochranu osobnosti zemřelé fyzické osoby, které bylo zahájeno osobou k tomu oprávněnou v první skupině, tj. manželem/manželkou nebo dětmi, a tato oprávněná osoby však v průběhu soudního řízení zemře, není-li dalších osob v první skupině, ale tohoto žalobce přežije rodič zemřelé fyzické osoby, který je rovněž oprávněn k podání žaloby avšak ve druhé skupině. Předmětem diskuse tedy zůstává, zda soud řízení zahájené osobou z první skupiny zastaví nebo v něm je možné pokračovat s rodiči zemřelé fyzické osoby. Vzhledem k tomu, že předmětem zahájeného řízení je ochrana osobnosti zemřelé fyzické osoby, a ne žalobce, nelze se ztotožnit s tím, že jeho smrtí právo na ochranu osobnosti zemřelé fyzické osoby zaniklo, jelikož předmětem soudního řízení není jeho ochrana osobnosti, ale ochrana osobnosti zemřelého. Kerecman dochází k závěru, že není tedy důvodu zahájené řízení zastavit, je možné v něm pokračovat, přičemž jediným v úvahu přicházejícím aktivně legitimovaným žalobcem je rodič zemřelé fyzické osoby.¹³⁴ S tímto závěrem je možné se ztotožnit, avšak pouze za předpokladu, že rodič zemřelé fyzické osoby projeví *secundum legem* na základě usnesení soudu výslovný souhlas s tím, aby s ním bylo pokračováno v řízení jako účastníkem. Postmortální ochrana chráněných hodnot osoby právnické není v českém právním řádu upravena.

A contrario lze dovodit, že subjekty všeobecných osobnostních práv, jakož i dílčích osobnostních práv, nemohou již z podstaty být osoby právnické (*corporal identity, e Juristische Person*). Zároveň nepřichází v úvahu použití *argumentum per analogiam* podle § 853 občanského zákoníku. Právnické osoby nejsou osobami v přirozenoprávním smyslu, odlišení obou druhů subjektů práv má své opodstatnění

¹³³ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 221.

¹³⁴ Kerecman, P.: Postmortální ochrana osobnosti před neoprávněnými zásahy médií - 1. část, *Justičná revue*, 2010, č. 2, s. 186,

v majetkové samostatnosti právnických osob.¹³⁵ Zákonná ochrana nemajetkových hodnot právnické osoby obdobných některým hodnotám fyzické jsou, je zakotvena v § 19b občanského zákoníku. U osob právnických jsou chráněna, vyplývá z jejich charakteru, konkrétně právo na ochranu názvu právnické osoby, jež musí být určen při zřízení právnické osoby § 19 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, a právo na ochranu dobré pověsti právnické osoby (*reputation, goodwill, image, der Unternehmensruf*).¹³⁶ Při neoprávněném použití názvu právnické osoby či zásahu do její dobré pověsti, je možné podle § 19b se domáhat u soudu, aby se neoprávněný uživatel zdržel jeho užívání a odstranil závadný stav; popřípadě je možné se též domáhat přiměřeného zadostiučinění, které může být požadováno i v penězích.¹³⁷ Zvláštní ochrana obchodní firmy, tj. název, pod kterým je podnikatel, fyzická nebo právnická osoba, zapsána do obchodního rejstříku podnikatele je zabezpečena v ustanoveních §§ 8 - 12 obchodního zákoníku. Fyzické i právnické osoby, které jsou účastny se hospodářské soutěže, jsou podle ust. § 44 obchodního zákoníku chráněny před nekalou soutěží.¹³⁸ Ochrana podnikatelů fyzických či právnických osob, kteří nejsou zapsáni v obchodním rejstříku, a vystupují pod svým jménem a příjmením či právnickou osobou vstupující pod svým názvem, se řídí ustanovením § 19b občanského zákoníku.

¹³⁵ K pojmu právnická osoba Eliáš uvádí, že z jazykového hlediska je utvořen nesprávně, podle Eliáše je správné označení „právní osoba“, dále Eliáš, K., Švestka, J., Jehlička, O.: Občanský zákoník: komentář, 9. Vydání, Praha, C.H. Beck, 2004, s. 143.

¹³⁶ Blíže usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 35/01.

¹³⁷ K tomu např. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2002 sp. zn. 28 Cdo 1375/2002: „Neoprávněným zásahem do práva na ochranu dobré pověsti právnické osoby je zásadně každé nepravdivé tvrzení nebo obvinění, které zasahuje její dobrou pověst.“

¹³⁸ Podle § 44 ObZ je nekalou soutěží jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům. Nekalá soutěž je zakázána. Nekalou soutěží je zejména klamavá reklama, klamavé označování zboží a služeb, vyvolávání nebezpečí záměny, parazitování na pověsti podniku, výrobků či služeb jiného soutěžitele, atd.

10. Analýza všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu

Objektivní občanské právo je realizováno subjektivními právy a subjektivními povinnostmi, které tvoří obsah občanskoprávních vztahů. Mluvíme – li o objektivním či o subjektivním právu, je vždy užíván pojem „právo“. Je tedy vždy nezbytné vždy přesně vymezit rozdíly nejčastěji za pomoci adjektiv, aby bylo jeho použití pro každý konkrétní případ správné. Nutno tedy konstatovat, že český jazyk není k pojmu právo přesný. Ve srovnání s jinými jazyky, které mají slovní zásobu v tomto smyslu širší, například anglický jazyk pro objektivní právo používá pojem „law“, subjektivní právo výstižně odpovídá anglickému výrazu „right“.

Subjektivní právo, neboli oprávnění, je *per definitionem* chápáno jako míra a způsob možného chování jeho subjektu, které je dovoleno objektivním právem, objektivní právo jej zaručuje a chrání. Podle Boguszaka mají subjektivní práva svůj základ v přirozenoprávních teoriích o právech vlastních každému člověku, tato práva stát nevytváří, nýbrž je má uznávat a chránit.¹³⁹ Subjekt se může, ale nemusí takto chovat, tj. vykonávat své subjektivní právo, má právo volby způsobu svého chování. Podle Viktora Knappa se subjektivním právem neboli oprávněním rozumí míra a způsob možného chování jeho subjektu, které objektivní právo dovoluje, zaručuje a chrání, a to zpravidla poskytnutím státního donucení k jeho prosazení. V rámci subjektivního práva si subjekt sám určuje míru i způsob svého chování.¹⁴⁰ Subjektivní právo zároveň znamená oprávnění žádat plnění povinností ostatních subjektů. S tímto je spojen pojem nárok (oprávnění), jímž je subjektivní právo vybaveno,¹⁴¹ a právní teorií je vysvětlován tak, že se jedná o oprávnění se domoci s úspěchem svého subjektivního práva uplatněním u státního orgánu. Výjimku představují tzv. naturální práva, které jsou zvláštním druhem práva, která nelze soudně ani svépomocí vymáhat a jedná se především o práva, vůči nimž byla úspěšně uplatněna námitka promlčení, práva z her a sázek mezi fyzickými osobami, atd. V teorii je na nárok nahlíženo i tak, že dospěje – li subjektivní právo do stadia nároku, mluví se o něm jako o „dospělém“

¹³⁹ Boguszak, J., Čapek, J.: Teorie práva, Praha, CODEX Bohemia, Praha, 1997, s. 92.

¹⁴⁰ Knap, V. Teorie práva, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 70.

¹⁴¹ Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, 3. vydání, Brno, 2002, s. 101.

právu. Naproti tomu subjektivní povinnost znamená subjektivnímu právu odpovídající míra a způsob nutného chování subjektu, které mu objektivní právo ukládá a které jsou vynucovány donucovacími prostředky, tedy stručněji *per definitionem* právem uloženou míru nutnosti (vynutitelnosti) určitého chování subjektu.¹⁴² Chování právně povinného musí tedy odpovídat výkonu subjektivních práv oprávněného. Mezi subjektivním právem a subjektivní povinností existuje určitý korelativní vztah, neboť právu jednoho subjektu odpovídá povinnost jiného subjektu a naopak.

Právní teorie rozlišuje právní povinnosti:

a) aktivní povinnosti subjektu:

- něco dát (*dare*)
- něco konat (*facere*), v širším smyslu nekonat (*non facere*)

b) pasivní povinnosti subjektu:

- něčeho se zdržet – opomenout (*omittere*)
- něco strpět (*pati*).

Subjektivní práva jsou tříděna podle různých hledisek. Subjektivní občanská práva mohou být tříděna na práva relativní (*relative Rechte, relative rights, les droits relatives*) a práva absolutní (*absolute Rechte, absolute rights, les droits absolus*). Specifikum relativního subjektivního práva spočívá v tom, že tomuto právu odpovídá vždy povinnost individuálně určeného subjektu (nebo více individuálně určených subjektů) něco dát, konat, zdržet se určitého chování nebo určité konání oprávněného strpět. Povinnost povinného subjektu nejčastěji spočívá v konání, ale také i v nekonání. Povinnost a právo existují tedy ve vzájemné relaci, tzn., korelativnost vzájemných práv věřitele a povinností dlužníka, a bývá mezi nimi existenčně podmíněný vztah. Typickým příkladem soukromého relativního práva je právo závazkové, (obligační), v němž vystupuje korelativní dvojice stran, kdy věřitel (věřitelé) na straně jedné je oprávněn požadovat splnění své pohledávky a dlužník (dlužníci) je povinen splnit tomuto odpovídající závazek, dluh.¹⁴³ Dlužníková povinnost spočívá

¹⁴² Dvořák, J., Švestka, J., Knappová M., a kolektiv: Občanské právo hmotné I., Wolters Kluver, Praha, 2005, s. 266.

¹⁴³ I v oblasti veřejného práva se lze setkat s určitými subjektivními relativními právy, např. sociální práva.

v tom, aby něco dal, konal, opomenul nebo strpěl. Vztahy relativní povahy tedy vznikají vždy mezi konkrétními subjekty a práva a povinnosti z nich vyplývající působí pouze mezi těmito subjekty, tj. *inter partes*, např. klasický závazkový vztah na základě kupní smlouvy mezi prodávajícím a kupujícím.

Právní teorie zastává názor, že existují subjektivní práva absolutní mimo občanskoprávní vztah. Absolutnímu subjektivnímu právu odpovídá povinnost kteréhokoli subjektu, tzn. neurčitého počtu blíže určených subjektů, něco neurčitého nekonat, tedy neruší oprávněný subjekt ve výkonu jeho subjektivního práva. Práva absolutní působí *erga omnes*, tj. proti všem subjektům, ať již fyzickým osobám nebo právnickým osobám, a každý je povinen zdržet se jakýchkoli zásahů do těchto práv, přičemž nejsou závislé na konkrétním vztahu konkrétních subjektů. Platí, že tato povinnost je koncentrována na nekonání něčeho (nerušení oprávněného v jeho právech). Charakteristickými příklady absolutních subjektivních práv v soukromém právu jsou práva věcná, mezi nimi zejména již zmíněné právo vlastnické, kdy oprávněními vlastníka jsou vlastníka *ius possidendi, utendi, fruendi et disponendi*, v oblasti veřejného práva, např. svoboda pohybu a pobytu, svoboda projevu a další základní lidská práva a svobody. Z porušení právní povinnosti, která odpovídá absolutnímu právu, tzn. na základě některých právních skutečností (např. právní úkon, neoprávněný zásah, zákonná licence) vzniká právo relativní, dochází tedy k relativizaci tohoto absolutního osobnostního práva, přičemž následkem je *secundum legem* vznik občanskoprávního vztahu s individuálně určeným oprávněným subjektem a individuálně určeným povinným subjektem, který porušil povinnost z absolutního práva, a vznikla mu povinnost odčinit následky tohoto porušení.

Dalším významným druhem třídění subjektivních občanských práv pro zpracování této práce je třídění na:

a) práva osobní, osobnostní (*Persönlichkeitsrechte, personal rights - non property rights, les droits de la personnalité*), chránící hodnoty neocenitelné penězi, např. život, zdraví, čest, důstojnost.

b) práva majetková (*Vermögensrechte, property rights, les droits pecuniares*), chránící ekonomické zájmy subjektů.

Subjektivní občanská majetková práva jsou charakteristická svým hospodářským obsahem. Na rozdíl od toho subjektivní občanská osobnostní práva se vztahují ke každé osobnosti fyzické osoby, případně k jejím jednotlivým hodnotám, a tvoří tak její osobnost v její fyzické a morální ucelené jednotě. Předmětem subjektivního občanského osobnostního práva nejsou hmotné věci, ale osobnost každé individuální fyzické osoby coby suveréna, resp. její jednotlivé dílčí hodnoty, které tvoří celistvost osobnosti v její fyzické a morální jednotě. Lze tedy shrnout, že subjektivní občanské osobnostní právo poskytuje ochranu nemajetkovým zájmům fyzické osoby neocenitelných penězi.

Bylo možno se také setkat s pojetím, že všeobecné subjektivní osobnostní právo je imanentní stálou součástí všeobecného občanskoprávního osobnostního vztahu jako absolutního občansko-právního osobnostního vztahu.¹⁴⁴ Základním negativem v takto pojímaném občanskoprávním absolutním osobnostním vztahu bude ve vztahu každý s každým. Ve skutečnosti jde vlastně o zcela fiktivní stav a s tímto pojetím však není možné se ztotožnit. Vztahy v oblasti občanského práva jsou vždy vztahy *inter partes* jen vztahy mezi individuálně určenými subjekty s právy a povinnostmi.

Existují i všeobecná subjektivní osobnostní práva existující *inter alia* rámeč občanskoprávních vztahů vyznačující se tím, že jim přímo *secundum legem* odpovídá povinnost nerušit, tedy zdržet se jakýchkoli neoprávněných zásahů do těchto práv. Vedle toho je nutné rozlišit občanskoprávní osobnostní vztahy se subjektivními občanskými osobnostními právy relativní povahy. Předpokladem jejich vzniku je existence subjektivního občanského osobnostního práva povahy absolutní, na základě nichž v důsledku nastalých právních skutečností dochází k procesu relativizace tohoto absolutního práva. Takovými právními skutečností, tedy důvody, mohou být dohody, zákonné licence nebo často neoprávněné zásahy. Dojde – li k neoprávněnému zásahu fyzickou či právnickou osobou do subjektivního občanského osobnostního práva absolutní povahy jiné fyzické osoby, toto absolutní právo se relativizuje, tedy konkrétní oprávněné fyzické osobě právo bránit se vůči osobě původce neoprávněného

¹⁴⁴ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 90.

zásahu užitím prostředků na ochranu jeho osobnostního práva. Právní prostředky ochrany jsou stanoveny zákonem, oprávněný subjekt se může bránit sám svépomocí podle ust. § 6 o. z., nebo v praxi častěji požádat o ochranu svého subjektivního občanského osobnostního práva stát, který je nadán donucovací mocí, konkrétně orgány státní správy podle ust. § 5 o. z., hlavně však soudy podle ust. § 4 o. z., neboť jsou to právě soudy, kdo je vybaven pravomocí projednávat a rozhodovat spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních vztahů.¹⁴⁵

Všeobecné subjektivní osobnostní právo je tedy druhem absolutního subjektivního občanského práva. Všeobecné osobnostní právo v subjektivním slova smyslu lze vykládat tak, že každá fyzická osoba má postavení suveréna ve vztahu k subjektům s rovným postavením, kteří jsou povinni toto její právo respektovat a zdržet se jakýchkoli neoprávněných zásahů do tohoto práva. Knap a Švestka definují subjektivní občanské všeobecné osobnostní právo, resp. subjektivní dílčí osobnostní práva: *“jako právem stanovenou „možnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna nakládat v mezích právního řádu podle svého uvážení co nejdříve se svou osobností, resp. s jednotlivými hodnotami, tvořícími celistvost její osobnosti v její fyzické a morální jednotě vůči ostatním subjektům (fyzickým či právnickým osobám) s rovným právním postavením za účelem její realizace ve společnosti, jakož i ochrany jejích zájmů, potřeb a preferencí.“*¹⁴⁶ Toto právo umožňuje každé fyzické osobě nakládat v souladu s právním řádem podle zásady autonomie vůle oprávněného subjektu se svou osobností, případně jejími jednotlivými hodnotami, realizovat sebe sama. Těmito oprávněními fyzické osoby jsou právo osobnost, resp. její jednotlivé hodnoty užívat (např. jméno), oprávnění s osobností, resp. jejími jednotlivými hodnotami disponovat (např. souhlas k použití podobizny), tj. pozitivní složka obsahu všeobecného osobnostního práva. Dalšími oprávněními fyzické osoby jsou právo osobnost, resp. její jednotlivé hodnoty, chránit a bránit se každému neoprávněnému zásahu do osobnosti, resp. jejích jednotlivých hodnot jiným subjektem, tj. negativní složka obsahu všeobecného osobnostního práva. Není však možné se svou osobností, resp. jejími jednotlivými hodnotami nakládat absolutně neomezeně, omezení tohoto

¹⁴⁵ Srovnej § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

¹⁴⁶ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 92.

oprávnění plynou typicky z vyvažování a vzájemného souladu zájmů oprávněné fyzické osoby a veřejného zájmu.¹⁴⁷

Základními charakteristikami všeobecného osobnostního práva dle Knapa a Švestky jsou následující:

- všeobecné osobnostní právo náleží bez dalšího *a priori* **každé fyzické osobě** jako individualitě a suverénu.
- má **osobní, nemajetkový charakter**, neoprávněný zásah do těchto práv ve formě ohrožení či porušení se neprojevuje v majetkové sféře dotčených fyzických osob. Toto však nevylučuje, aby v těch případech, kdy došlo k neoprávněnému zásahu do těchto práv a následkem takového zásahu je vedle nemajetkové újmy i majetková újma, tj. škoda, byla dotčené fyzické osobě za splnění zákonem stanovených předpokladů, nahrazena i tato majetková újma.
- všeobecné osobnostní právo působí **vůči všem ostatním subjektům**, ať již fyzickým či právnickým osobám, s rovným postavením, působí tedy *erga omnes*, tj. proti všem.
- všeobecné osobnostní právo náleží fyzické osobě **výlučně po celou dobu jejího života**, tzn., že vyloučeny jsou všechny ostatní subjekty a pouze sama fyzická osoba je oprávněna svou osobností, resp. její jednotlivé hodnoty užívat, disponovat jimi a bránit se neoprávněným zásahům.
- všeobecné osobnostní právo je **nepřevoditelné**, tzn. je úzce a neoddělitelně spjata s osobností každé fyzické osoby a nelze je tedy převést ani jiné subjekty. Z toho vyplývá, že fyzická osoba nemůže tato práva převést ani ze své vlastní vůle, např. na základě dohod, ani se jich nelze vzdát (výslovně či konkludentně), nemůže jich být zbavena, a to ani na základě zákona. Všeobecné osobnostní právo nemůže přejít na jiný subjekt na základě právního nástupnictví, tzn., nemůže být předmětem dědictví.
- všeobecné osobnostní právo není postižitelné **výkonem rozhodnutí, exekucí**, neboť jsou neoddělitelně spjata s osobností fyzické osoby, resp. jejími

¹⁴⁷ Blíže kapitola č. 11 Omezení všeobecného osobnostního práva.

jednotlivými hodnotami, a vzhledem k výše zmíněnému rysu nepřevoditelnosti, nezcizitelnosti logicky plyne, že nemohou být postiženy výkonem rozhodnutí, exekucí. Naproti tomu jednotlivé majetkové nároky vzniklé v důsledku neoprávněných do všeobecného osobnostního práva fyzické osoby, postiženy výkonem rozhodnutí či exekucí být mohou.

- všeobecné osobnostní právo je **časově neomezené** a trvá po celou dobu života fyzické osoby, tzn. od jejího početí do její smrti.¹⁴⁸ Smrtí fyzické osoby toto práva zaniká, přičemž ochrana všeobecných osobnostních práv je pro *mortis causa* upravena ust. § 15 občanského zákoníku, kdy po smrti oprávněné fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželu nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jejím rodičům.
- všeobecného osobnostního právo je **nepromlčitelné a neprekludovatelné**, všeobecné osobnostní právo je vzhledem ke své osobnostní povaze nepromlčitelné, tento závěr potvrzuje rovněž za použití *argumentum a contrario* § 100 odst. 2 o. z.,¹⁴⁹ může být tedy uplatněno bez časového omezení. Otázkou zůstává promlčitelnost nároku na finanční zadostiučinění v případě neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva podle § 13 odst. 2, 3 o. z. Touto otázkou se zabýval i Nejvyšší soud ČR, který se neztotožnil se závěry Vrchního soudu v Olomouci o promlčitelnosti nároku na peněžité zadostiučinění za neoprávněný zásah do osobnostních prav jedince v tříleté promlčecí lhůtě, a ve svém rozhodnutí 30 Cdo 1542/2003 ze dne 25. 9. 2003, judikoval, že „*smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je pak dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady takovéto nemajetkové újmy. Jde však vždy o právní instrument, jehož úkolem je zabezpečit respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Nelze je proto jako právo ryze osobní povahy osobnosti fyzické osoby, na něž se vztahují ustanovení § 11 n. o. z., vydělit z okruhu*

¹⁴⁸ Blíže k tomu kapitola č. 9 Subjekty všeobecného osobnostního práva.

¹⁴⁹ § 100 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník: Promlčují se všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického. Tím není dotčeno ustanovení § 105.

nepromlčitelných nemajetkových práv, byť se satisfakce příslušné nemajetkové újmy fyzické osoby vyjadřuje prostřednictvím finančních prostředků. “¹⁵⁰

¹⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 25. 9. 200330 Cdo 1542/2003.

11. Omezení všeobecného osobnostního práva

Všeobecná osobnostní práva patří k nejvýznamnějším právům lidské osobnosti jako suveréna vůbec, stát jim poskytuje ochranu a zaručuje jejich plnohodnotný rozvoj. Přesto i ve vyspělých demokraciích založených na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti nastávají situace, kdy je ve společnosti nezbytné všeobecná osobnostní práva omezit. Český právní řád zakotvuje omezení oprávnění fyzické osoby disponovat se svou osobností, respektive jejími jednotlivými hodnotami. Dalšími případy, kdy dochází k omezení všeobecných osobnostních práv, musí být přesně stanoveny pouze zákonem, nikoliv tedy právními předpisy nižší právní síly, umožňuje *secundum legem* přímé zásahy do všeobecného osobnostního práva fyzické osoby. V případech jakéhokoli omezení všeobecného osobnostního práva je nutné dbát o to, aby tato omezení nebyla vzhledem k okolnostem a povaze konkrétního případu nepřiměřená a nedošlo tak k zásahu osobnosti fyzické osobnosti. Druhou zákonnou podmínkou je, že omezení nemohou být použita k jiným určeným legitimním účelům, než pro které byla stanovena. Obě tyto podmínky musí být splněny kumulativně, v opačném případě by totiž zásah do všeobecného osobnostního práva, který by byl jinak přípustný, tj. po právu, byl nepřiměřeným, následkem čehož by byly uplatněny nepříznivé sankční následky podle § 13 o. z.. Hodnocení těchto skutečností je především zásadním úkolem orgánů při aplikaci práva.

K omezení či zásahu do všeobecného osobnostního práva fyzické osoby a v důsledku toho k jeho omezení je možné pouze:

a) na základě **vůle dotčené fyzické osoby**, tj. na základě svolení jako projevu svobodné vůle fyzické osoby, tj. smluví omezení.

b) v případech **taxativně stanovených zákonem**, která jsou konkrétně *de lege lata* stanovena občanským zákoníkem a dalšími právními předpisy, tj. zákonná omezení.

Ad a) Omezení všeobecného osobnostního práva fyzické osoby je možné tehdy, pakliže konkrétní fyzická osoba sama vyslovila se zásahem do své osobnosti, resp. do některé z jejích dílčích hodnot, souhlas v souladu se zásadou soukromého práva autonomie vůle fyzické osoby. Svolení (souhlas) je projevem vůle fyzické osoby, je

právním úkonem, musí tedy splňovat všechny zákonem stanovené náležitosti platnosti právních úkonů.¹⁵¹ Základním předpokladem při udělení souhlasu do osobnosti fyzické osoby je, že tato fyzická osoba je k takovému právnímu způsobilá (§8n. občanského zákoníku). Předepsanými náležitostmi uvedeného souhlasu fyzické osoby jsou, aby byl tento její projev vůle skutečný (nutnost existence vůle), svobodný (svoboda subjektu rozhodovat, nutno tedy vyloučit *vis absoluta* i *vis compulsiva*), vážný (vůle subjektu vyvolat právní následky, které jsou s takovou vůlí a jejím projevem spojeny s právním řádem), projev vůle musí být určitý a srozumitelný, musí být prost omylu a zároveň tento projev nebyl učiněn v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. K platnosti svolení jakožto projevu vůle fyzické osoby je nezbytné, aby nebyl rozporu se zákonem, nesmí jej obcházet a nesmí se ani přičít dobrým mravům v souladu s ust. § 39 o. z.¹⁵² Pokud se týká formy právního úkonu, není zákonem stanovena, může být učiněn ústně, písemně i konkludentně. V praxi existují případy, kdy je vyžadována písemná forma vyslovení souhlasu a písemná forma odvolání souhlasu (např. zákon č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, podle ust. § 27b je ověřování nových poznatků na živém člověku použitím metod dosud nezavedených v klinické praxi možné provádět pouze s písemným souhlasem osoby, na níž má být ověření provedeno. Rovněž podle § 27c ZPZ každý lékařský výkon, který není v bezprostředním zájmu osoby, na které má být proveden, lze provést pouze s předchozím písemným souhlasem takové osoby. Před udělením souhlasu však musí být osoba úplně informována o povaze výkonu a jeho rizicích). V případě konkludentního souhlasu, nesmí zásadně vzniknout žádná pochybnost o tom, co fyzická osoba chtěla fyzická osobnost tímto konkludentním souhlasem projevit. Formou souhlasu jako projevu vůle se zabýval Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 21. 12. 2004 sp. zn. 30 Cdo 1224/2004 dospěl k závěru, že *„u volajícího je třeba dovozovat konkludentní souhlas s možným pořízením zvukového záznamu telefonátu volaným účastníkem (neprojeví-li přitom volající opačnou*

¹⁵¹ § 34n. zákona č. 40/1964 S., občanský zákoník.

¹⁵² Zákonný požadavek podle § 39 občanského zákoníku se vztahuje a priori na všechny právní úkony, v případě jejich rozporu s dobrými mravy, se jedná o absolutně neplatný právní úkon, kterému soud neposkytne ochranu.

vůli).“¹⁵³ Souhlas fyzické osoby je možno vztahovat vždy pouze k takovému použití osobnosti fyzické osoby, resp. jejich jednotlivých hodnot, jehož způsob, formu, rozsah a účel byl dotčené fyzické osobě znám v době udělování souhlasu, případně jí musel být znám. Pokud se týká časového okamžiku udělení souhlasu, musí být fyzickou osobou dán nejpozději v okamžiku zásahu do její osobnosti. Souhlas proto v případě smluv, jejichž předmětem je užití všeobecného osobnostního práva, případně některé z jeho hodnot, jsou smlouvami přísně kauzálními, tzn., musí být přesně vymezen její účel. Soudní praxe často shledává porušením všeobecného osobnostního práva i takové případy, kdy byl udělen souhlas s užitím všeobecného osobnostního práva, avšak jeho uživatel je užil k jinému účelu, než pro jaký byl souhlas udělen. Udělený souhlas k užití hodnot všeobecného osobnostního práva může fyzická osoba dodatečně kdykoli závazně odvolat bez udání důvodu, jestliže fyzická osoba změnila svou vůli, tím však není dotčena případná povinnost k náhradě škody. Odvolání souhlasu je možné i tehdy, pokud by se fyzická osoba tohoto svého práva předem vzdala.¹⁵⁴

Nutno dále uvést, že autonomie vůle fyzické osoby v podobě souhlasu s omezením jejího všeobecného osobnostního práva má své objektivní limity. Stát právními předpisy chrání osobnost každé fyzické osoby vzhledem k jejímu významu před neoprávněnými zásahy fyzických a právnických osob, mnohdy však také před dotčenou fyzickou osobou samotnou. Fyzická osoba je oprávněna udělit souhlas k zásahu do její osobnosti, resp. do jejích jednotlivých hodnot, a vyloučit tím tedy neoprávněnost tohoto zásahu, pouze v těch případech kdy fyzická osoba může se svou osobností, resp. jejími hodnotami, disponovat, u nichž to není vyloučeno a udělení tohoto souhlasu je právně konformní, tzn. v souladu s platným právním řádem.

¹⁵³ Srovnej k tomu rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 4172/2007, ze dne 4. 11. 2008: „Pořízení záznamu vlastního telefonického hovoru není nezákonné, důkaz tímto záznamem lze ale v občanském soudním řízení provést jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru“.

¹⁵⁴ § 574 odstavec 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku: Dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.

Ad b) Do osobnosti fyzické osoby, případně jejich jednotlivých hodnot lze zasahovat v případech, kdy nad individuálními zájmy fyzických osob, do jejichž osobnosti je zasahováno, převládají závažnější, společensky významnější a funkčně vyšší veřejné zájmy, které jsou odůvodněny potřebami, které jsou v demokratické společnosti nezbytné, a to bez předem uděleného souhlasu dotčené fyzické osoby, pouze v případech taxativně stanovených zákonem, které jsou vymezeny konkrétně právními předpisy, za zachování podmínky přiměřenosti a důstojnosti fyzické osoby. Právní normy takové zásahy dovolují z důvodu dosažení konkrétního legitimního účelu. Občanský zákoník v § 12 poskytuje ochranu konkrétním hodnotám lidské osobnosti, písemnostem osobní povahy, podobiznám, obrazovým snímkům a obrazovým a zvukovým záznamům týkajícími se fyzické osoby nebo jejich projevů osobní povahy. Tyto smějí být pořízeny nebo použity jen s jejím svolením. Zákon pamatuje na situace kdy k pořízení či použití není třeba souhlasu dotčené fyzické osoby. Jedná se o případy tzv. zákonných licencí, které dovolují ve vymezeném rozsahu použití některých hodnot osobnosti fyzické osoby k přesně stanoveným společensky prospěšným účelům. Občanský zákoník rozlišuje následující zákonné licence:

Zákonná úřední licence – podle ustanovení ust. § 12 odst. 2 o.z. mohou být písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky, nebo obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona. Zákon pracuje s mnoha pojmy a proto je účelné i na tomto místě podat k těmto pojmům vysvětlení. Písemnosti osobní povahy mají podle vůle autora osobní povahu a nemají být zpřístupněny veřejnosti, typickými příklady jsou tedy dopisy, deníky, zápisky, *a contrario* do této kategorie nepatří proto obchodní korespondence, úřední spisy, apod., u všech uvedených písemností osobní povahy musí být splněna zákonná podmínka jejich písemného zachycení. Pod podobiznou je chápáno zobrazení - portrét fyzické osoby, na němž jsou hmotně zachyceny individuální rysy její tváře či postavy, na němž je identifikovatelně zachycena její podoba,¹⁵⁵ tzn., aby k ní byla přiřazována právě její podoba. Obrazové snímky (nejedná se však o portrét) zachycují podobu fyzické

¹⁵⁵ Srovnej Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2000 sp. zn. 30 Cdo 2304/1999: „Nerozhodné také je, jak dalece jím byla "věrně" podoba žalobce ztvárněna, když - jak již bylo naznačeno - významným je, že podoba žalobce byla takto podle odvolacího soudu identifikovatelná.“

osobiny na obraze, na němž ji lze identifikovat, lze zmínit např. fotografický snímek, filmový snímek, karikatura.¹⁵⁶ Zvukové záznamy zachycují lidský hlas, ať již mluvený hlasu nebo zpěv, bez ohledu na to, jaký zvukový nosič byl použit (např. gramofonová deska, páska, zvuková kazeta, disk CD, mp3 přehrávače, apod.) týkající se konkrétní fyzické osoby či jejích projevů osobní povahy, mohou být použity (nikoliv tedy pořízeny) bez svolení fyzické osoby účelům úředním, a to na základě zákona, tj. zákonná licence úřední bezúplatná a lze ji použít pouze u taxativně vymezených hodnot osobnosti fyzické osoby. Tato omezení musí být stanovena výslovně zákonem, nikoliv tedy právním předpisem nižší právní síly. Zákon, na základě něhož k použití těchto hodnot dochází, musí vždy přesný, podrobný a předvídatelný. Použití těchto hmotných substrátů musí mít vždy přímý věcný vztah k předmětu úředního řízení a k jeho účelu. Otázkou tohoto účelu použití těchto hmotných substrátů se zabírala soudní praxe, zejména v souvislosti jejich použití pro účely dokazování v soudním řízení za předpokladu, že mají vztah k předmětu soudního řízení a k jeho účelu. Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČR (sp. zn. 21 Cdo 1009/99 – R 39/1999) obecně platného pro všechna soudní řízení připuštěním důkazu, který byl pořízen účastníkem řízení v rozporu s obecně závaznými předpisy (tzv. nezákonný důkaz), by došlo k porušení práv fyzické či právnické osoby, proto soud takový důkaz jako nepřipustný nemůže a nesmí provést (podle Nejvyššího soudu by takovým důkazem však byl, např. záznam telefonického hovoru s třetí osobou, který byl pořízen bez vědomí jeho účastníka.¹⁵⁷).

¹⁵⁶ Blíže rozhodnutí NS ČR sp. zn. 936/2005: „Předmětem práva na podobu je individualizovaná (identifikovatelná) podoba fyzické osoby jako jedna z významných hodnot osobnosti jednotlivce. Podmínkou ochrany práva na podobu je (obdobně jako tomu je i u ochrany práva k podobizně), že osoba je na základě zobrazení identifikovatelná. Současně lze z uvedeného odvodit právo fyzické osoby, aby k ní byla přiřazována právě její podoba, a aby touto podobou byla identifikována.“

¹⁵⁷ Naproti tomu srovnej náleží Ústavního soudu ze dne 13.9.2006, sp. zn. I. ÚS 191/05: „za projev úřední licence nelze považovat každé řízení nebo jednání před soudem či jiným orgánem státu, ale jen případy, které výslovně upravuje zákon. Takovým zákonem je zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, který v této souvislosti upravuje odposlech a záznam telekomunikačního provozu v trestním řízení. Občanskoprávní předpisy nic podobného nestanoví. Magnetofonový záznam telefonického hovoru fyzických osob je záznam projevů osobní povahy hovořících osob a takový záznam může proto být použit (i jako důkaz v občanském soudním řízení) zásadně jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru.“

Zákonná vědecká a umělecká licence a zákonná licence zpravodajská (reportážní), které jsou upraveny v ustanovení § 12 odst. 3 o.z. upravující pořízení či použití podobizen, obrazových snímků a obrazových a zvukových záznamů bez svolení fyzické osoby přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely (vědecká a umělecká licence) a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství, tj. zpravodajství prováděné prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků (zpravodajská licence). I v tomto případě jde také o licenci bezúplatnou. Tato licence svou další zákonnou konkretizací zvláštním zákonem, na rozdíl od zákonné úřední licence, již nepředpokládá. Zákonodárce tímto ustanovením sleduje prosazení veřejného zájmu na vytvoření prostoru pro uměleckou a vědeckou tvorbu, na rozdíl od licence zpravodajské chránící zájem veřejnosti na pořizování, následném použití a šíření informací ve zpravodajství. Z použití v rámci této licence jsou však vyjmuty písemnosti osobní povahy, kterým je připisován intimní charakter. Dochází – li k použití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků nebo zvukových záznamů až již na základě svolení dotčené fyzické osoby či na základě jednotlivých zákonných licencí, je nezbytné, aby každé takové použití bylo realizováno přiměřeným způsobem, a současně nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. Je na místě se zamyslet nad použitím uvedených hodnot v oblasti reklamy, což je v současnosti, kdy jsme vystaveni intenzivnímu tlaku médií, velmi aktuální. Je nutno konstatovat, že zákon neuvádí zákonnou licenci pro oblast reklamy. Z toho je lze tedy dovodit, že použití písemnosti osobní povahy, podobizen či obrazových snímků fyzických osob a zvukových záznamů pro účely reklamní přichází v úvahu pouze se svolením konkrétní fyzické osoby. Hajn k této souvislosti uvádí, že „*souhlas s tím, aby jedinec či člen skupiny byl fotografován či filmován a výslovný či implicitní souhlas s tím, aby takový snímek byl použit k žurnalistickým účelům, nemusí znamenat souhlas k použití reklamnímu. Takový souhlas bude zpravidla vázán na tu či onu podmínku (honorářovou či jinou).*“¹⁵⁸

Jednotlivé uvedené zákonné licence se mnohdy mohou dostat do vzájemné kolize s rovnocennými chráněnými zájmy. Při takové kolizi je nutno zvážit konkurující si práva a právní statky a zvolené řešení odůvodnit za použití nástroje k řešení takových případů, tj. testu proporcionality. Test proporcionality vymezil Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (dále rovněž

¹⁵⁸ Blíže Hajn, P.: Reklama a ochrana osobnosti., Právní rozhledy, 1994, č. 8, s. 265.

Pl. ÚS 15/96, Pl. 16/98). Ústavní soud judikoval, že k omezení základního práva ve prospěch jiného musí být splněny dvě podmínky, a sice musí být posouzeno jejich poměření a v návaznosti na provedený test proporcionality šetřena podstata a smysl toho práva, které z testu vyšlo jako „poražené“, tzn., řešení musí splňovat požadavek minimalizace zásahů do práva, které je omezováno. Při užití testu proporcionality jsou zvažována tři kritéria, a to kritérium vhodnosti, potřeby a závažnosti. Na počátku je nutno posoudit kritérium vhodnosti, tedy zda prostředek, jímž je omezováno jedno právo ve prospěch druhého, může dosáhnout sledovaného cíle, tzn. ochrany druhého z práv. Dalším krokem je uvážení, zda neexistuje vhodnější šetrnější alternativa ke zvolenému prostředku, tj. takový prostředek, který by do druhého z práv zasáhl nižší měrou a přitom byl ještě způsobilý nastolit žádoucí cílový stav. Na závěr této metody dle uvedeného nálezu Ústavního soudu dochází k porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv za využití empirických, systémových, kontextových a hodnotových argumentů.¹⁵⁹

Konkrétním zásadním případem střetu základních rovnocenných práv, kdy na jedné straně stojí svoboda projevu a právo na informace a jejich šíření a na straně druhé dílčí hodnoty lidské osobnosti občanská čest, lidská důstojnost, dobré jméno, pověst, soukromí fyzické osoby se zabýval i Ústavní soud, který v nálezu sp. zn. IV. ÚS 154/97 vyjádřil závěr, že: *„při střetu práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv stojících na stejné úrovni, je především věcí obecných soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého jednotlivého případu zvážily, zda jednomu právu nebyla neopodstatněně dána přednost před právem druhým.“*¹⁶⁰ Posouzení uvedených základních práv, která stojí na stejné úrovni, musí být za všech konkrétních okolností jednotlivých případů (např. postavení osoby, které se zveřejněné údaje týkají, zda se jedná o veřejně činné osoby, apod., charakter publikovaných informací a smysl a účel zveřejnění daných informací) hodnoceno tak, zda uvedený zásah dosahuje takové intenzity, že zasahuje do práva na

¹⁵⁹ Podle nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 pod pojmem empirický argument rozuměj *„faktickou závažnost jevu“*, spojeného s ochranou daného základního práva, podstatou systémového argumentu je pak *„zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva v systému základních práv a svobod“*. Účelem kontextového argumentu je poukázat na *„negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného“*, zatímco hodnotovým argumentem se do úvah soudu včleňuje hierarchie hodnot.

¹⁶⁰ Srovnej rovněž nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 4. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04.

ochranu osobnosti dané osoby, či zda je vzhledem ke konkrétní situaci přiměřený tedy je v souladu se zásadou proporcionality vyvážen tak, aby některé z těchto práv nebylo bezdůvodně upřednostněno před druhým. Kritérium přiměřenosti a respektu k oprávněným zájmům fyzické osoby je třeba naplnit jak v případě svolení fyzické osoby, tak i v případě zákonných licencí. Svoboda projevu a právo na informace a jejich šíření platí pro všechna zpravodajství (i pro bulvární zpravodajství) a to dokonce i bez ohledu na jejich informační hodnotu; zároveň se v této branži uplatňuje premisa, čím je informační hodnota pro veřejnost závažnější, tím více ustupuje zájem na ochraně osobnosti *a contrario* čím méně je závažnější informační hodnota pro veřejnost, tím více nabývá na důležitosti ochrana osobnosti fyzické osoby.¹⁶¹

¹⁶¹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 118.

12. Předmět všeobecného osobnostního práva

Odpověď na otázku, co je předmětem všeobecného osobnostního práva již byla stručně zodpovězena, je jím osobnost každé fyzické osoby jako lidské individuality a suveréna. Podle Knapa a Švestky je předmětem všeobecného osobnostního práva, resp. jeho jednotlivých dílčích osobnostních práv, osobnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna, resp. jeho jednotlivé hodnoty, které tvoří celistvost její osobnosti v její fyzické a morální jednotě, se kterou je fyzická osoba jako oprávněný subjekt nakládat ve společnosti vůči všem ostatním subjektům s rovným právním postavením.¹⁶² Tato práva náleží každé fyzické osobě bez rozdílu, občanský zákoník nerozlišuje mezi fyzickými osobami, nepřipouští žádnou formu diskriminace, čímž je uplatněn princip podle čl. 3 Listiny. Všeobecné osobnostní právo tedy náleží každé fyzické osobě, tzn. i té, která pro svůj věk či duševní stav není schopna chápat újmu, která vznikla v příčinné souvislosti s neoprávněným zásahem do její osobnosti, a náleží rovněž nasciturovi, tj. subjektu s podmíněnou právní subjektivitou, počatému dítěti za splnění předpokladu, že se narodí živé. Prioritními hodnotami každé fyzické osoby zakotvenými v ust. § 11 o. z. jsou *secundum legem* demonstrativním výčtem vymezeny složky a projevy osobnosti zejména život, zdraví (fyzické i psychické), tedy tělesná integrita fyzické osoby a její nedotknutelnost, občanská čest, lidská důstojnost jakož i osobní soukromí, v pojetí, které *inter alia* zahrnuje i rodinný život, jméno a projevy osobní povahy. Ust. § 11 občanského zákoníku má povahu generální klauzule s demonstrativním výčtem nejtypičtějších dílčích hodnot lidské osobnosti, toto řešení s ohledem na význam osobnostních práv vhodně ponechává dostatečný prostor pro soudní praxi, aby mohla uznávat existenci i dalších hodnot lidské osobnosti v zákoně výslovně neuvedených, a zároveň reagovala na potřeby společnosti, neboť hodnoty lidské osobnosti nejsou konstantní, mají naopak dynamický charakter, neustále se dále rozvíjejí a mění. Vzhledem k charakteru generální klauzule lze tedy dovodit, že za předměty ochrany osobnosti jsou považovány i ty, které nejsou v občanském zákoníku výslovně uvedeny, lze například zmínit osobní svobodu fyzické osoby (*habeas corpus*), náležející každé fyzické osobě bez ohledu na to, zda se jedná o občana ČR,

¹⁶² Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 120.

cizince či osobu bez státní příslušnosti. Osobní svobodu lze *per definitionem* vymezit jako stav, kdy fyzická osoba má možnost sama o sobě rozhodovat a jednat a omezení těchto oprávnění fyzické osoby může být stanoveno pouze zákonem. S osobní svobodou fyzické osoby je úzce spjata rovnost fyzických osob, jedná se rovněž o výslovně zákonem neupravenou hodnotou lidské osobnosti náležející každé fyzické osobě bez rozdílu včetně práva na ochranu proti jakékoli diskriminaci v důsledku rasy, pleti, pohlaví, náboženského vyznání, národnostního původu, politického přesvědčení, atd. Mezi předměty práv na ochranu osobnosti, i když nejsou zákonem výslovně vymíněny, lze zařadit osobní tajemství, listovní tajemství, podoba hlas, životopisné a jiné osobní údaje, zdravé životní prostředí, profesní, obchodní, vědecká čest, svoboda vyznání a náboženství, pracovní sílu, právo na osobní přesvědčení, atd.

Aktuálním v souvislosti s rozvojem vědy a techniky je zejména ochrana podoby fyzické osoby, jíž se rozumí charakteristické rysy zachycené obrazem, kresbou, fotografií, filmem, sochou či jiným zobrazením znázorňující individuální tělesný vzhled, především její tvář a postavu, může se jednat podobu živé ale i mrtvé bytosti.¹⁶³ Ochrana se týká také hmotného zachycení podoby fyzické osoby na podobizně nebo na jiném obrazovém snímku (v tomto případě jde o jiný snímek než podobizna, nicméně podoba fyzické osoby je na obrazovém snímku ještě obecně identifikovatelná¹⁶⁴). Chráněnými hodnotami lidské osobnosti jsou také projevy fyzické osoby hmotně zachycené v osobních písemnostech, typicky lze uvést osobní deníky, zápisky, dopisy, které nemusí být nutně napsány vlastní rukou fyzické osoby, či na zvukovém záznamu, nicméně není rozhodný technický charakter nosiče zvukového záznamu.

Významnou hodnotou lidské osobnosti je její jméno jako individualizační znak fyzické osoby,¹⁶⁵ přičemž chráněno je jak jméno rodové, tedy příjmení, tak i jméno vlastní, tedy křestní. Má – li fyzická osoba dvě příjmení, případně dvě jména vlastní, je ochrana poskytována každému z těchto jmen. Pod střechu této ochrany je řazeno

¹⁶³ Blíže Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 126.

¹⁶⁴ K tomu blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005.

¹⁶⁵ Vznik, změna a ochrana jména je zajištěna zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách ve znění pozdějších právních předpisů a zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, konkrétně § 8 a §§ 38 – 40.

také jméno krycí (pseudonym) a přezdívka, ovšem za splnění podmínky, že pod touto přezdívkou je fyzická osoby jednoznačně identifikovatelná nejméně u části veřejnosti. Zbývá však dodat, že název právnické osoby (*reputation, goodwill, der Unternemensruf*) ochranu podle § 11 o. z. nepožívá. Ochrana názvu a dobré pověsti právnické osoby jsou upraveny samostatně v § 19b odst. 2, 3 o. z.¹⁶⁶ Mezi nejvýznamnější hodnoty osobnosti fyzické osoby patří čest a lidská důstojnost. Čl. 10 Listiny deklaruje, že vedle lidské důstojnosti, osobní cti, a jménu také o dobré pověsti, lze dovodit, i když ani Listina ani zákon toto výslovně neuvádějí, že uvedené hodnoty se týkají osobnosti fyzické osoby, tedy každé fyzické osoby. Vymezení dobré pověsti fyzické osoby zákon neposkytuje, právní teorie pod pojmem dobré pověsti chápe vážnost, kterou fyzická osoba v průběhu času získala a požívá jí ve společnosti.

S rozvojem techniky a informačních technologií jsou zásahy do osobnostních práv stále častější, zejména do osobního soukromí jako dílčí hodnoty lidské osobnosti. Tato podstatná hodnota je s ohledem na povahu a charakter garantována konkrétně čl. 10 odst. 2 Listiny, podle něhož každému právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, (*right to privacy, right to be alone*), jíž je v současné době prostřednictvím orgánů aplikujících právo poskytována stále účinnější ochrana.

Vedle obecné úpravy všeobecných osobnostních práv každé fyzické osoby upravené formou generální klauzule § 11 o. z., které tvoří ucelenost fyzické osoby v její fyzické a morální integritě, vymezuje ust. § 12 o. z. zvláštní úpravu některých hodnot lidské osobnosti každé fyzické osoby, konkrétně použití písemností osobní povahy, podobizen, obrazových snímků a zvukových záznamů, které se týkají fyzické osoby a jejích projevů osobní povahy, tzn. hmotně zachycených hodnot osobnosti fyzické osoby. Hmotné substráty či nosiče zachycující a vyjadřující uvedené hodnoty lidské osobnosti podle ust. § 12 (resp. jejich nehmotný imateriální obsah) jsou věcmi v právním slova smyslu¹⁶⁷ a vztahují se na ně tedy normy právní normy vlastnického práva. V občanskoprávní oblasti je nutno od úpravy všeobecného osobnostního práva rozlišovat úpravu zvláštních osobnostních práv, jež vznikají na základě individuálních

¹⁶⁶ O ochraně názvu a dobré pověsti již bylo pojednáno v kapitole č. 9 Subjekty všeobecných osobnostních práv.

¹⁶⁷ Blíže § 118 a § 119 občanského zákoníku.

výsledků tvůrčí činnosti, tj. práv duševních vlastnictví. Tato práva se již netýkají všech fyzických osob, svědčí pouze těm subjektům, které vyvinuly zvláštní tvůrčí činnost vedoucí k výsledku, např. autorů, vynálezců, výkonných umělců a dalších osob. Nicméně vzhledem k uvedenému tématu mé disertační práce, jejíž podstatou jsou všeobecná osobnostní práva náležející každé fyzické osobě jako individualitě a suverénu bez rozdílu, se nebudu těmito zvláštními osobnostními právy hlouběji věnovat. Ve svém dalším výkladu zejména s ohledem na rozsah tematiky všeobecných osobnostních práv se nyní podrobněji zabývám problematikou pouze jednotlivých vybraných nejvýznamnějších předmětů osobnosti fyzické osoby v následujících podkapitolách, a to konkrétně právem na tělesnou integritu, právem na čest a lidskou důstojnost, právem na soukromí a konečně právem na jméno. Nicméně je nutno mít na zřeteli, že předmět všeobecných osobnostních práv tímto výčtem není zdaleka vyčerpán, nejedná se o numerus clausus. Již bylo uvedeno, že z dikce ust. 11 o. z. je zřejmé, že uvedené dílčí hodnoty všeobecného osobnostního práva, jsou vymezeny demonstrativním způsobem prostřednictvím generální klauzule, která výslovně vedle uvedených hodnot i projevy osobní povahy. Do rámce jednotného předmětu všeobecných osobnostních práv lze tedy zařadit i další dílčí hodnoty lidské osobnosti zde explicitně neuvedené konkrétně právo na ochranu osobní svobody, právo na ochranu rovnosti, svobody pohybu i pobytu, právo na podobu (a to jak na zachycení vlastní podoby fyzické osoby zobrazením, na němž bude třetími osobami obecně identifikovatelná, stejně i právo k podobizně jako k hmotnému zachycení podoby fyzické osoby) a právo na příznivé životní prostředí.

12.1. Právo na tělesnou integritu

Osobnost každé fyzické osoby je utvářena komplexní jednotou tělesné a morální složky. Lidský život je přirozenou hodnotou každého jedince a charakteristickou vlastností je nedotknutelnost, jejímž projevem je nedotknutelnost lidské osobnosti. Ve společnosti je obecně přijímán přístup „prolife“ považující lidský život za každých okolností za štěstí, dar, či požehnání, což má nepochybně svůj vliv i rovině právní. Za zásadní hodnoty lidské osobnosti občanský zákoník v § 11 výslovně uvádí právě život, zdraví a implicitně také tělo, tyto imateriální hodnoty jsou souhrnně označovány jako práva tvořící ucelenou jednotu, tzn. tělesnou integritu fyzické osoby a její nedotknutelnost.¹⁶⁸ Počátek života fyzické osobě je určen jeho narozením, jedinci vzniká způsobilost k právům a povinnostem narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, tj. nasciturus, narodí-li se živé.¹⁶⁹ Život fyzická osoby končí smrtí.¹⁷⁰ Dikce transplantčního zákona § 2 písm. e) stanoví, že smrtí se rozumí nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, tzv. smrt mozku, přičemž smrt a její a její příčiny určuje lékař na základě prohlídky mrtvého podle ust. § 2 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřebnictví. Pojem zdraví fyzické osoby je v této souvislosti nutno chápat v širším smyslu, tzn., obsahuje zdraví fyzické i zdraví psychické.¹⁷¹ Právo na tělesnou integritu není ovšem vyčerpáno ochranou života a zdraví, jinak řečeno lidské tělo nepožívá ochrany pouze za života, podle dosavadní právní úpravy mrtvé lidské tělo není věcí v právním slova smyslu a zůstává nedílnou integrální součástí osobnosti, a to po dobu, kdy jsou tělesné pozůstatky

¹⁶⁸ Čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 1 a čl. 31 Listiny a dále § 11n. občanského zákoníku.

¹⁶⁹ Narození živého dítěte upravuje vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, která § 2 stanoví, že narozením živého dítěte se rozumí úplné vypuzení nebo vynětí dítěte z těla matčina, jestliže projevuje alespoň jednu ze známek života, tj. dech, akce srdeční, pulsace pupečníku nebo aktivní pohyb svalstva, a má porodní hmotnost 500g a vyšší anebo nižší než 500g, přežije-li 24 hodin po porodu.

¹⁷⁰ Blíže k tomu § 7 odst. 2 občanského zákoníku a § 2 vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřebnictví.

¹⁷¹ Srovnej Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. 30 Cdo 154/2007: „Právo na ochranu zdraví je jedním z nejvýznamnějších práv týkajících se ochrany osobnosti“.

fyzické osoby individualizovatelné.¹⁷² Lidskému tělu, jeho částem či produktům je garantována nejvyšší možná ochrana. Lidské tělo ani jeho část či produkt, i v případě byla – li od těla oddělena, není věcí v právním slova smyslu, mají věcný status *res extra commercium*. Všeobecně mezinárodně uznávanou zásadou, jíž je Česká republika vázána z titulu čl. 10 Ústavy, je, že lidské tělo ani jeho část či produkt nesmí být zdrojem finančního prospěchu, jsou tedy vyňaty z jakéhokoli obchodování.¹⁷³ Tato zásada je konkretizována ust. § 28 transplantčního zákona, podle něhož obchodování s tkáněmi a orgány odebranými za účelem transplantace je zakázáno, stejně jako inzerování a reklama za účelem poptávky nebo nabídky tkání či orgánů. V zahraniční judikatuře lze nalézt zajímavé případy ve věcech zásahů do tělesné integrity fyzické osoby. Pirošíková v této souvislosti zmiňuje několik slovenských soudních případů týkajících konkrétně do práva na život fyzické osoby. *Inter alia* známý případ Tušické tragédie z roku 2002,¹⁷⁴ kdy ESLP se ve svém rozhodnutí ze dne 31. 5. 2007 odsoudil Slovenskou republiku, konstatoval porušení čl. 2 EÚLP práva na život a čl. 13 EÚLP práva na účinné vnitrostátní prostředky ochrany základních práv, ztotožnil s tvrzením stěžovatelky v tom smyslu, že ve vztahu k namítanému porušení práv na život neměla na vnitrostátní úrovni účinný prostředek nápravy, prostřednictvím něhož by získala náhradu za utrpěnou nemajetkovou újmu.¹⁷⁵

¹⁷² Zvláštní zacházení s mrtvým tělem a pozůstatky zemřelého je upraveno zákonem č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví, který stanoví podmínky pro zacházení s lidskými pozůstatky a s lidskými ostatky, práva a povinnosti související s provozováním pohřební služby, prováděním balzamací a konzervací lidských pozůstatků a s provozováním krematorií a pohřebišť. Blíže např. na <http://www.pohrebnictvi.cz>.

¹⁷³ Čl. 21 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (sdělení č. 96/2001 Sb. m. s.).

¹⁷⁴ Jedná se o nejtragičtější případ domácího násilí na Slovensku, který se stal roku 2002 v obci Tušice. Přesně na Silvestra 2002 Miroslav Kontra po více výhrůžkách zastřelil svou pětiletou dceru a ročního syna a následně spáchal sebevraždu. Matka nebohých dětí několik dní před celou tragédií vícekrát kontaktovala policii a upozornila ji na násilné chování manžela. Podle rozhodnutí Slovenského soudu došlo těsně před tragédií ze strany třech obžalovaných policistů k víceru pochybením, čímž naplnili skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu veřejného činitele. Při výkonu svých pravomocí se dopustili nedbalosti a nesplnili důležité úlohy, což bylo také příčinou závažné tragédie.

¹⁷⁵ Blíže Pirošíková, M., Právo na život a žaloba na ochranu osobnosti, Justičná revue, Ministerstvo spravodlnosti SR, 2009, č. 4, s. 502.

Při rozboru obsahu práva na tělesnou integritu dospějeme k závěru, že je tvořen negativní a pozitivní stránkou. Pod negativní stránkou se rozumí *status negativus* lidské osobnosti, tj. generální zákaz neoprávněných zásahů do tělesné integrity fyzické osoby působící *erga omnes*, tedy proti všem subjektům s rovným postavením, tedy i proti provozovatelům zdravotnických zařízení bez ohledu na jejich zřizovatele (tj. stát, právnická osoba, fyzická osoba). Na straně druhé pozitivní stránka práva na tělesnou integritu spočívá v užívacím a dispozičním právu daného subjektu. Nicméně je hlavním úkolem zákonodárce, aby přesně a jednoznačně stanovil, kdy je fyzická osoba oprávněna o své tělesné integritě, zejména o zdraví svobodně rozhodovat a současně vymezit, kdy jsou nutná odůvodněná omezení práva na tělesnou integritu fyzických osob, která jsou v demokratické společnosti nezbytná v zájmu především ochrany veřejného zdraví nebo ochranu práv a svobod jiných osob, veřejného pořádku, předcházení trestným činům.

Ochrana osobnosti fyzické osoby v oblasti **zdravotní péče** je často diskutovaným a citlivým tématem zejména z hlediska etiky. Právní úprava ochrany osobnosti v oblasti zdravotní péče je zakotvena především v Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (č. 96/2001 Sb. m. s.) obsahující katalog lidských práv při poskytování zdravotní péče a zásadu o nadřazenosti lidské bytosti nad zájmy společnosti a vědy, a dále v jejím Dodatkovém protokolu o zákazu klonování lidských bytostí (č. 97/2001 Sb. m. s.) stanovující především zákaz zasahování do lidského genomu a zákaz klonování lidských bytostí.¹⁷⁶ Na úrovni zákona je zdravotní péče upravena zákonem č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu (dále jen ZPZ), zákonem č. 471/2005 Sb. o ochraně veřejného zdraví, zákonem č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů (transplantační zákon), a dalšími právními předpisy. V dalším výkladu se zaměřím na osobnostní práva a jejich vybraná omezení v oblasti zdravotní péče zejména z hlediska zákona o péči a zdraví lidu a transplantačního zákona. Základní pravidlo pro provádění jakýchkoli zákroků v oblasti péče o zdraví je zakotveno v čl. 5 uvedené Úmluvy, je možné je provést zásadně pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas. Tato osoba musí být předem řádně

¹⁷⁶ Blíže znění Dodatkového protokolu k Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti o zákazu klonování lidských bytostí.

informována o účelu a povaze zákroku, jakož i o jeho důsledcích a rizicích, osoby musí být o zákroku řádně poučena. Dotčená osoba musí být informována o tom, že může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat. Projev vůle souhlasu tak i jeho odvolání jako právního úkonu musí splňovat podmínky stanovené ust. § 35 o. z. U osob, které nejsou schopny dát souhlas, může být zákrok proveden, pouze pokud je to k jejímu přímému prospěchu. Úmluva chrání osoby trpící duševní poruchou, které mohou být podrobeny zákroku bez svého souhlasu tehdy, je-li zákrok zaměřen na léčbu její duševní poruchy, pouze v případě, že by bez takovéto léčby se vši pravděpodobností došlo k závažnému poškození jejího zdraví. Je pamatováno na situace, kdy ve stavu nouze vyžadující neodkladná řešení nelze získat příslušný souhlas, jakýkoliv nutný lékařský zákrok lze provést okamžitě, pokud je nezbytný pro prospěch zdraví dotčené osoby. Omezení dílčí hodnoty lidské osobnosti, tj. práva na tělesnou integritu je stanoveno rovněž zákonem o péči a zdraví lidu. Zákon v tomto smyslu stanoví ve veřejném zájmu preventivní povinnost fyzických osob podrobit se konkrétním preventivním a léčebným úkonům. V zájmu zdraví fyzické osoby a zdraví spoluobčanů je každému uložena povinnost podrobit se v případech stanovených obecně závaznými předpisy zdravotnickým prohlídkám a diagnostickým zkouškám, léčení nemocí společensky zvlášť závažných, asanačním, dezinfekčním a jiným opatřením na ochranu před nákazou; poskytnout nebo zprostředkovat nezbytnou pomoc osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky závažné poruchy zdraví; a dále účastnit se zdravotnického školení a výcviku uloženého z důvodu obecného zájmu.

Zásadnímu v současnosti aktuálnímu institutu poučení a souhlasu nemocného se zákroky zdravotní péče včetně provádění vyšetřovacích a léčebných výkonů bez uvedeného souhlasu dotčené osoby se věnuje ust. § 23 ZPZ. Ukládá lékařovi povinnost poučít nemocného vhodným způsobem, popřípadě členy jeho rodiny, případně jeho partnera, o povaze onemocnění a o potřebných výkonech tak, aby se mohli stát aktivními spolupracovníky při poskytování léčebně preventivní péče. Pokud se týká formy a obsahu zmíněného poučení, musí být formálně splněn požadavek, aby si lékař udělal na pacienta čas a zároveň, aby toto poučení bylo pro pacienta srozumitelné, v jazyce, jemuž pacient rozumí. Po obsahové stránce adekvátní způsob poučení předpokládá, že pacientovi bude pravdivě a úplně poučen o povaze onemocnění, o jeho průběhu, prognóze, důsledcích, rizicích, alternativách a navrhovaný způsob léčby.

Svobodný a informovaný souhlas Hrib *per denitionem* považuje za „nedílnou součást vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, je projevem vůle nemocného, která je prostá omylu, na základě poučení o účelu, povaze poskytované zdravotní péče a každého vyšetřovacího nebo léčebného výkonu, jakož i o důsledcích, alternativách a rizicích, zdravotnickým pracovníkem způsobilým k výkonu příslušného zdravotnického povolání, způsobem srozumitelným vzhledem k osobním poměrům nemocného.“¹⁷⁷ Císařová trefně shrnuje, že souhlas dotčené osoby je třeba považovat nikoli za okolnost vylučující protiprávnost, nýbrž spíše za jednu z podmínek právnosti zákroku v oblasti péče o zdraví.¹⁷⁸ Lze uzavřít, že veškerá tíha a posouzení situace leží na bedrech ošetřujícího lékaře a s ohledem na mnohdy zatíženou psychickou stránku pacienta v souladu s etickými pravidly, že je pro pacienta prospěšné zachovat mu naději na příznivý vývoj jeho nemoci. Vyšetřovací a léčebné výkony se provádějí se souhlasem nemocného, nebo lze-li tento souhlas předpokládat. V případě, že nemocný odmítá i přes náležité vysvětlení potřebnou péči, vyžádá si ošetřující lékař o tom písemné prohlášení (revers). Výjimku z toho pravidla upravuje ust. § 23 odst. 3 a 4 a ust. § 24 ZPZ, je dle některých teorií zakotvena čtvrtá soukromoprávní licence, a to tzv. „zákonná licence zdravotní“, kterou jsou stanoveny výjimky z povinnosti získat informovaný a poučený souhlas pacienta před léčebným zákrokem nebo výkonem. Je-li neodkladné provedení vyšetřovacího nebo léčebného výkonu nezbytné k záchraně života nebo zdraví dítěte anebo osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a odpírají-li rodiče nebo opatrovník souhlas, je ošetřující lékař oprávněn rozhodnout o provedení výkonu. Toto ustanovení se týká dětí, které nemohou vzhledem k své rozumové vyspělosti posoudit nezbytnost takového výkonu. Provádět vyšetřovací a léčebné výkony bez souhlasu nemocného je možné, a je-li to podle povahy onemocnění třeba, a dokonce jej převzít nemocného i do ústavní péče jde-li o nemoci stanovené zvláštním předpisem, u nichž lze uložit povinné léčení (např. povinné očkování, karanténa), jestliže osoba jevící známky duševní choroby nebo intoxikace ohrožuje sebe nebo své okolí (ochrana nemocného před jeho vlastní chorobou), anebo není-li možné vzhledem ke zdravotnímu stavu nemocného vyžádat si jeho souhlas a jde o neodkladné výkony nutné k záchraně života či zdraví, které je nutné provést

¹⁷⁷ Hrib, N., Svobodný a informovaný souhlas jako předmět dokazování, Zdravotnictví a právo, č. 12/2009, s. 14.

¹⁷⁸ Císařová, D., Sovová, O.: Trestní právo a zdravotnictví, Orac, Praha, 2004, s. 6.

okamžitě, nebo jde-li o nosiče choroboplodných zárodků vybraných infekčních onemocnění. V ust. § 24 ZPZ je stanovena podmínka, že takový zásah do tělesné integrity fyzické osoby a jeho osobní svobody, jímž je převzetí nemocného bez jeho písemného souhlasu do ústavní péče z důvodů uvedených v ust. § 23 odst. 4 ZPZ je zdravotnické zařízení povinno do 24 hodin oznámit soudu, v jehož obvodu má sídlo.¹⁷⁹ Nicméně toto převzetí se soudu neoznamuje, jestliže nemocný dodatečně ve lhůtě 24 hodin projevil souhlas s ústavní péčí. K tomuto zásahu do tělesné integrity jedince Ústavní soud nálezem ze dne 30. 9. 1997, Pl. ÚS 23/97 potvrdil, že „*pouze soudu přísluší konečné rozhodnutí o tomto umístění, a to na základě povinné oznamovací povinnosti příslušného zdravotnického zařízení. Výjimku tvoří převzetí a držení osoby ve zdravotnickém zařízení, které nařídil soud v jiném řízení (např. podle § 72 trest. zák., nyní § 99 TZ.). Správní orgán o tom rozhodovat nemůže.*“ V praxi se mnohdy vyskytne reálný problém narůstající s úspěchy lékařské vědy, konkrétně vztah mezi nedotknutelností lidského života a jeho kvality s proklamovaným ustavně zaručeným právem na život a jeho ochranu s ohledem na vůli nemocného nebo jeho zákonného zástupce. Touto kolizí se zabýval Ústavní soud, který v nálezu ze dne 18. 5. 2001, IV. ÚS 639/2000 vyslovil názor, že: „*z ústavního principu nedotknutelnosti integrity osobnosti vyplývá zásada svobodného rozhodování v otázkách péče o vlastní zdraví; proto při aplikaci ustanovení umožňujících ve vyjmenovaných případech, určité medicínské výkony či vyšetření provést i bez výslovného souhlasu občana (pacienta), je nutné šetřit podstatu této svobody a postupovat s maximální zdrženlivostí.*“¹⁸⁰ V případě provedení lékařského výkonu bez souhlasu pacienta, nebo dokonce omylem, či lékařskou vědou neodůvodněného zákroku, případně postupu *non lege artis*, nejedná – li se o přípustné omezení práva na tělesnou integritu z důvodu veřejného zájmu, naplňuje znaky zásahu objektivně způsobilého neoprávněně zasáhnout do osobnostních práv jedince.¹⁸¹ Kromě uvedených případů zásahů do

¹⁷⁹ § 191a občanského soudního řádu: Řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče.

¹⁸⁰ Dále nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 5. 2001, IV. US 639/2000.

¹⁸¹ K tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2914/2005.

tělesné integrity a osobní svobody jedince je další přípustný zásah upraven i v oblasti práva trestního.¹⁸²

Otázka ochrany soukromí a práva na informace pacientů je upravena čl. 10 Úmluvy, podle jehož znění má každý právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví. Každý je oprávněn znát veškeré informace shromažďované o jeho zdravotním stavu ve zdravotnické dokumentaci vedené o jeho osobě či v jiných zápisech vztahujících se k jeho zdravotnímu stavu. Zároveň Úmluva stanoví právo každého nebyť takto informován, což je nutno respektovat, v literatuře nazývané „právo pacienta nevědět“. Zásada informovanosti pacienta je upravena ust. § 67b odst. 12 ZPZ, který praví, že pacient má právo na poskytnutí veškerých informací shromážděných ve zdravotnické dokumentaci vedené o jeho osobě a v jiných zápisech, které se vztahují k jeho zdravotnímu stavu; pacient se z informací, které jsou mu sděleny o jeho zdravotním stavu, nesmí dozvědět informace o třetí osobě. Pacientovi je rovněž garantováno právo za přítomnosti zdravotnického pracovníka nahlížet do zdravotnické dokumentace, má právo aby mu zdravotnické zařízení pořídilo kopie, nebo si může sám poříditi výpisy či opisy.¹⁸³ K právu pacienta také náleží určit osobu, které mohou být zdravotnickým zařízením poskytovány o jeho zdravotním stavu. Pacient naopak může vyslovit zákaz podávání těchto informací jakékoliv osobě, a to při přijetí k poskytování zdravotní péče nebo kdykoliv po přijetí. Pacient při určení uvedené osoby by měl zároveň určit, zda jí rovněž náleží právo nahlížení do jeho zdravotnické dokumentace a právo na pořízení výpisů, opisů či kopií z ní. Jakmile pacient osobu určí nebo vysloví zákaz podávání informací, zaznamená se vše přímo do zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi a opatří podpisem ošetřujícího lékaře a pacienta. Pracovníkům ve zdravotnictví ZPZ ukládá ust. § 55 odst. 2 písm. d) povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dověděl v souvislosti s výkonem svého povolání. Zákon stanoví z této povinnosti výjimky v případech, kdy zdravotnický pracovník sděluje určitou skutečnost pacientovi s jeho souhlasem nebo kdy byl této povinnosti zproštěn nadřízeným orgánem v důležitém státním zájmu;

¹⁸² Podle § 99 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, soud uloží ochranné léčení nebo podle § 100 zabezpečovací detenci v případě zvlášť závažných trestných činů.

¹⁸³ Shodně k tomu Mervartová, M.: Právo pacienta na informace a nahlížení do zdravotnické dokumentace, Zdravotnictví a právo, č. 11/2009, s. 2.

jestliže povinnost oznamovat určité skutečnosti je uložena zdravotnickým pracovníkům zvláštními právními předpisy (např. v případě infekčních chorob). V případě závažného zdravotního stavu pacienta, mohou žádat informace o jeho zdravotním stavu od zdravotníků osoby blízké. Nutno dodat, že v případě smrti podle ust. § 67 ba) odst. 3 ZPZ jsou k nahlížení do zdravotnické dokumentace oprávněny osoby blízké, neurčil-li však pacient za svého života jinak. Jak je již výše uvedeno, pacient může určit osobu osoby, které bude zdravotnické zařízení podávat informace o jeho zdravotním stavu nebo naopak může vyslovit zákaz podávání informací jakékoli konkrétní osobě vůči všem osobám. Zakotvení této výjimky je projevem čl. 10 odst. 1 Úmluvy o ochrany práva na soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví a je nutné je respektovat. Tento zákaz však nemůže být absolutní a je zachována možnost podávání informací za účelem stanoveným zvláštními právními předpisy nebo dle § 67b odst. 10 ZPZ, který stanoví, že do zdravotnické dokumentace mohou nahlížet určené osoby, a to v rozsahu nezbytně nutném pro splnění konkrétního úkolu v rozsahu své kompetence. Zákaz rovněž nelze uplatnit v případě poučení, které je lékař povinen poskytnout osobám blízkým pacientovi, popřípadě členům jeho domácnosti podle ust. § 23 ZPZ, neboť toto poučení o povaze onemocnění a o poskytované zdravotní péči je nezbytné pro jejich další součinnost při poskytování zdravotní péče.

Zákon omezuje rozsah přístupné zdravotnické dokumentace ve specifických případech, taková omezení se týkají seznámení se s některými prostředky při psychologické a psychiatrické léčbě, kdy duševně nemocný pacient má nárok seznámit se pouze s informacemi zahrnujícími popis příznaků jeho onemocnění včetně diagnózy a popis zvoleného terapeutického přístupu. Jde o autorizované psychologické metody a popis léčby psychoterapeutickými prostředky. Autorizované psychologické metody jsou pod ochranou autorského práva či etických kodexů profesních organizací klinických psychologů a jejich široké zpřístupnění by mohlo vést ke snížení jejich kvality a efektivnosti. Popis léčby psychoterapeutickými prostředky jsou nástrojem lékaře a klinického psychologa, který obsahuje jeho vlastní postoje a reakce na léčbu pacienta, hypotézy o jeho motivech a informace o dalším postupu v léčebném procesu. Zpřístupnění popisu léčby autorizovanými psychologickými metodami a popisu léčby psychoterapeutickými prostředky by tedy mohla znamenat znehodnocení užitého léčebného postupu a vztahu a důvěru pacienta k lékaři, tudíž by mohlo pacienta poškodit. *A conto* u dětí zaznamenané psychoterapie mohou mnohdy obsahovat

důvěrné informace a postoje dětí k rodičům, s nimiž je však nutno odborně pracovat a chránit tak i důvěru dítěte, neboť plné zpřístupnění těchto záznamů by mohlo znamenat ohrožení rodinných vztahů nebo duševního stavu dítěte.

Pro srovnání na tomto místě uvádím právní úpravu práva pacienta nahlížet do psychologické a psychoterapeutické dokumentace v některých evropských zemích. Lze zmínit slovenskou právní úpravu, zákon č. 576/2004 Sb., o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,¹⁸⁴ ust. § 25 odst. 3 uvádí, že poskytovatel může odmítnout nahlédnutí do zdravotnické dokumentace osobě, které se poskytuje zdravotní péče ve specializovaném oboru psychiatrie nebo klinická psychologie, jestliže by to negativně ovlivnilo její léčbu. V Německu je, na rozdíl od české či slovenské právní úpravy, tato otázka řešena samostatně na úrovni etických kodexů regionálních komor psychoterapeutů, přesto však v této souvislosti shodně, právo pacienta nahlížet do zdravotnické dokumentace psychologa a psychoterapeuta se vztahuje pouze na diagnózu, symptomy, interpretaci testových výsledků, přičemž veškeré ostatní informace jsou považovány za pracovní hypotézy a dojmy odborníka. S odlišnou úpravou této problematiky se lze setkat ve Švýcarsku, kde je shodně garantováno právo pacienta nahlížet do psychoterapeutické dokumentace, ta se obligatorně omezuje pouze na popis příznaků a stručný popis terapeutického přístupu. Samotné záznamy psychoterapie jsou chápány jako vlastní osobní poznatky psychoterapeuta a tudíž nesmějí být ukázány pacientovi. Zpřístupnění těchto informací není omezeno na samotném uvážení psychoterapeuta, neboť v případě, kdy se psychoterapeut domnívá, že minimální informace může pacienta poškodit, je psychoterapeut povinen požádat zdravotní úřad, aby povolil nahlížení pacienta do jeho zdravotnické dokumentace. Širší pojetí práva pacienta nahlížet do zdravotnické dokumentace je zakotveno v liberálním Nizozemí, kde má pacient právo nahlížet do psychologické a psychoterapeutické dokumentace a kopírovat tuto dokumentaci v rozsahu vstupního formuláře, interpretace testovaných metod, diagnózy, závěru a dokonce taktéž případné korespondence s jinými specialisty nebo úřady. Stejně však i zde jsou pracovní poznámky psychologa a psychoterapeuta považovány za osobní

¹⁸⁴ Např. in <http://www.pravo-medicina.sk/>

úvahy a myšlenky, které jsou od zdravotní dokumentace odděleny a nejsou přístupné.¹⁸⁵

Závěrem lze shrnout, že v českém právním řádu novelizací zákona o péči a zdraví lidu z roku 2007 došlo ke zkvalitnění uvedené právní úpravy, která reflektovala na požadavky závazků pro Českou republiku vyplývajících z mezinárodně závazných úmluv, zejména Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, a došlo tak k úpravě v souladu s evropskými standardy. Bylo posíleno ústavně zaručené právo pacientů na informace o jejich zdravotním stavu formou práva nahlížení do zdravotnické dokumentace, jakož i uplatnění tohoto práva dalšími osobami stanovenými zákonem, případně samotnou osobou pacienta.

Podstatná omezení práva na tělesnou integritu fyzické osoby v oblasti zdravotní péče stanoví **transplantační zákon**. Tento zákon respektuje obecně uznávaný princip, podle něhož, újma, která dárci v souvislosti s odběrem orgánu či tkáně vznikne, nesmí být v nepoměru s léčebným přínosem pro zdraví, dárci nesmí vzniknout příliš těžká a trvalá újma na zdraví a rozlišuje mezi přípustností odběru tkání a orgánů od žijícího dárce a odběry od zemřelých dárců. Žijícím dárce může být pouze osoba, která je způsobilá dát předepsaným způsobem svobodný, informovaný a konkrétní souhlas a která tento souhlas skutečně vyslovila. Souhlas žijícího dárce je považován za svobodný, informovaný a konkrétní za předpokladu, že je vysloven na základě úplného a srozumitelného poučení, které je povinen poskytnout lékař, který posuzuje zdravotní způsobilost žijícího dárce. Odběr tkání nebo orgánů od žijícího dárce lze provést, pouze je - li prováděn výhradně v zájmu léčebného přínosu pro příjemce, v době odběru není k dispozici vhodná tkáň nebo orgán od zemřelého dárce a neexistuje jiná léčebná metoda srovnatelného účinku, je dárce osoba způsobilá dát způsobem stanoveným tímto zákonem svobodný, informovaný a konkrétní souhlas (§ 7) a tento souhlas skutečně vyslovila a jedná se o obnovitelné tkáně nebo jeden z funkčních párových orgánů. Osobám nezletilým, osob zbavených způsobilosti k právním úkonům a osob, které s ohledem na svůj momentální zdravotní stav nejsou schopny zvážit veškeré důsledky provedení odběru obnovitelné tkáně pro vlastní zdraví je poskytována zvlášť přísněná ochrana a lze provést pouze odběr obnovitelné

¹⁸⁵ Shodně k tomu Mervartová, M.: Právo pacienta na informace a nahlížení do zdravotnické dokumentace, Zdravotnictví a právo, č. 11/2009, s. 3.

tkáně za splnění zvlášť stanovených podmínek¹⁸⁶ a k jeho provedení je vždy nutný souhlas nezávislé etické komise, kterou ustavuje a zrušuje statutární orgán zdravotnického zařízení provádějícího odběr orgánu.

Odběr tkání a orgánů u zemřelého dárce lze provést pouze tehdy, pokud byla zjištěna smrt a potvrzena její nenávratnost¹⁸⁷ a zemřelý s tímto odběrem za života nevyslovil nesouhlas, na základě posouzení zdravotní způsobilosti lze vyloučit, že zemřelý trpěl nemocí či stavem, které by mohly ohrozit zdraví nebo život příjemce. Odběr je však vyloučen, nelze – li zemřelou osobu identifikovat, záměrem této podmínky je zamezení zneužití těl zemřelých osob neznámého původu. Pokud se týká vyslovení nesouhlasu s odběrem tkání a orgánů, z dikce ust. § 16 plyne, že odběr z těla zemřelé osoby lze uskutečnit, pouze pokud s tím zemřelý za svého života nebo zákonný zástupce nezletilé osoby nebo zákonný zástupce osoby zbavené způsobilosti nevyslovil prokazatelně nesouhlas. Nesouhlas je považován za prokazatelně vyslovený, je - li zemřelý evidován v Národním registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkání a orgánů, který je veden Ministerstvem zdravotnictví, nebo zemřelý ještě za svého života přímo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem prohlásí, že nesouhlasí s odběrem v případě své smrti nebo zákonný zástupce nezletilé osoby nebo zákonný zástupce osoby zbavené způsobilosti přímo ve zdravotnickém zařízení před ošetřujícím lékařem a jedním svědkem prohlásí, že nesouhlasí s odběrem; toto prohlášení však lze učinit pro případ smrti nezletilé osoby nebo osoby zbavené způsobilosti ještě za jejího života nebo i po úmrtí této osoby. Telec tuto formulaci komentuje tak, že uvedený souhlas dotčené fyzické osoby s posmrtným odběrem tkání nebo orgánů pro transplantační účely je kupodivu zákonem konstruován tak, že platí vyvratitelná zákonná domněnka souhlasu, ledaže by bylo prokázáno, že zemřelá fyzická osoba ještě za svého života vyslovila nesouhlas s posmrtným odběrem.¹⁸⁸ Musí se vždy jednat o právně kvalifikovaný nesouhlas registrovaný v Národním registru osob nesouhlasících s posmrtným odběrem tkán a

¹⁸⁶ § 4 zákona č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon).

¹⁸⁷ Srovnej vyhlášku č. 479/2002 Sb., kterou se stanoví odborná způsobilost lékařů zjišťujících smrt a lékařů provádějících vyšetření potvrzující nenávratnost smrti pro účely odběru tkání a orgánů určených pro transplantaci.

¹⁸⁸ Telec, I.: Chráněné statky osobnostní, Právní rozhledy, 2007, č. 8, s. 273.

orgánů, jež patří mezi veřejnoprávní zdravotní registry vedené Ministerstvem zdravotnictví. Tuto zákonnou konstrukci nelze tedy shledat za souladnou s ústavně zaručenou zásadou nedotknutelnosti osobnosti a za předpokladu že v právu neplatí zásada, kdo mlčí, souhlasí (*qui tacet, consentire videtur*), je takové omezení integrity zemřelé fyzické osoby obtížně akceptovatelné.

V této souvislosti se budu nyní věnovat často diskutované otázce asistované reprodukce, která úzce souvisí s právy na ochranu osobnosti fyzické osoby, kdy k aktuálnosti tohoto tématu také přispělo nedávné udělení Nobelovy ceny za objev této metody. S metodou umělého oplodnění in vitro (IVF) je doposud spojena řada etických otázek, na které nejsou jasné odpovědi. V dalším výkladu se zaměřím na ne příliš pozitivní, a pro klienty asistované reprodukce často nezodpovězené otázky, týkající se této problematiky, a sice tzv. likvidaci materiálu a ukončení plodu. Od začátků aplikace této metody byl zničen již nespočet embryí. Faktem je, že názory na akceptaci této metody zejména s ohledem na etické hledisko se výrazně různí, neboť katolická církev prezentuje ostrou kritiku, jiná vyznání zastávají mírnější postoje, kdy ji povolují pouze v osobám žijícím manželství, ze strany některých lékařů a vědců zaznívá liberální přístup absolutní reprodukční svobody. Tato nejednotnost prozaňuje taktéž do zákonodárství, které ani v rámci Evropy není zdaleka jednotné.¹⁸⁹ Právní úprava asistované reprodukce na evropském kontinentě je zpravidla podmíněna stálým partnerským či manželským svazek žadatelů. V Evropě je zároveň mezinárodně uznanou zásadou, že lidský život nesmí být předmětem finančního prospěchu a alespoň část nákladů je zpravidla hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Naproti tomu v USA není tato problematika téměř vůbec regulována. Umělé oplodnění je zde velmi nákladnou záležitostí a dá se říci, že finanční stránka je v podstatě jedinou regulací, proto většina zájemců cestuje do zahraničí, kde lze také zprostředkovat často nelegální náhradní mateřství. V USA je možno spermie, vajíčka, a dokonce i náhradní matku objednat díky inzerátu na internetu, bez ohledu na věk, sexuální orientaci či partnerský stav¹⁹⁰ a tato situace bývá dokonce nazývána „*IVF industry*.“ Nicméně otázkou zejména zůstává, jak naložit s nepoužitými embryi. Nabízí se několik variant, v úvahu přichází ukončení jejich existence, darování pro výzkumné účely případně

¹⁸⁹ Fialová, L.: Děkuji, že jste mi daroval život, Respekt, 2010, č. 42.

¹⁹⁰ Fialová, L.: Děkuji, že jste mi daroval život, Respekt, 2010, č. 42.

darování jinému neplodnému páru. V souladu s legislativou jsou vlastníky těchto embryí jejich původci, kteří jsou po konkrétní době zatíženi otázkou jejich další budoucnosti, neboť právní předpisy obvykle upravují jejich uložení po stanovenou dobu, přičemž tradičně činí tato doba 10 let, jinde je závislá na věku matky. V našich podmínkách zákon o této otázce mlčí a je tím tedy ponechán široký prostor pro reprodukční centra. Tato centra embrya většinou uchovávají do věku 39 let matky, neboť do tohoto věku je tento zákrok hrazen ze zdravotního pojištění, nicméně vše závisí rovněž na rozhodnutí původců, kteří si mohou v případě zaplacení poplatků (běžně každé dva roky) za tuto službu embrya uchovávat delší dobu. Srovnáme – li zahraniční úpravu, např. ve Velké Británii, kladoucí důraz na zájmy dítěte a zakotvující právo dítěte znát své biologické rodiče, nedávno došlo ke změně legislativy, která prodloužila maximální dobu skladování embryí z pěti na deset let. Překvapivě v USA mnohé křesťanské organizace z důvodu posvátnosti života, a to i přes vyhraněný názor obecně na tuto metodu, zprostředkovávají „adopce“ těchto embryí. V České republice se v této souvislosti k problému poškození mužských zárodečných buněk darovaných manželem za účelem umělého oplodnění manželky ve vztahu k právům na ochranu osobnosti fyzické osoby vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2914/2005 tak, že: *„došlo-li ve zdravotnickém zařízení v důsledku postupu „non lege artis“ ke znehodnocení nebo zničení mužských zárodečných buněk darovaných manželem za účelem umělého oplodnění manželky, jedná se o zásah objektivně způsobilý neoprávněně zasáhnout do osobnostních práv manželů.“* Přestože chybí komplexní zákonná úprava umělého oplodnění, bylo by v logickém rozporu se smyslem právní ochrany osobnosti, tj. v rámci práva na tělesnou integritu a její nedotknutelnost poskytovat právní ochranu proti nepřipustnému nakládání s humánním genetickým materiálem, který byl dán určenému zdravotnickému zařízení za účelem lidské reprodukce či vědeckým účelům. Z dikce ust. § 11n. o.z. plyne, že lidské tělo je integrální součástí osobnosti fyzické osoby. V tomto pojetí není tedy lidské tělo, jeho část či produkt, stejně i genetický materiál, i v případě kdy byl od těla oddělen, považováno za věc v právním slova smyslu. Pakliže byl genetický materiál se souhlasem dárce pro účely lékařsky asistované reprodukce odebrán, lze jej uchovat či použít pouze v souladu uvedeným účelem,¹⁹¹ tj. snahou o založení rodiny. V daném případě došlo tedy při uchování

¹⁹¹ Srovnej čl. 22 Úmluvy o lidských právech v biomedicíně, ust. § 26 odst. 4 ZPZ.

genetického materiálu ke znehodnocení nebo zničení mužských zárodečných buněk darovaných manželem zdravotnickému zařízení za účelem umělého oplodnění jeho manželky, čímž tedy došlo k zásahu do reprodukčních schopností dárce, které jsou nedílnou součástí jeho tělesné integrity. Byl – li tento zásah proveden *non lege artis* je objektivně způsobilý ohrozit či porušit práva na ochranu jeho osobnosti v její fyzické a morální integritě, tudíž neoprávněně zasáhnout do osobnostních práv manželů na soukromí a jejich rodinný život.

Závěrem k této problematice lze shrnout, že oblasti poskytování zdravotní péče, transplantaci a odběru orgánů, uchovávání embryí, případně zakázanému klonování lidských bytostí s ohledem na aspekt ochrany osobnosti fyzické osoby a jejich přípustným zásahům je celospolečensky věnovat nejvyšší pozornost, neboť jde o omezení nejvladnějších hodnot lidské osobnosti. V období dynamického rozvoje společnosti, techniky a s tím související lékařské vědy a výzkumu, je hlavním úkolem zákonodárce, aby vytyčil hranice vědeckého zkoumání včetně zhodnocení jeho významu a cílů a současně posoudil jeho etickou a morální přijatelnost.

Za zákonem přesně stanovených podmínek lze omezit práva na tělesnou integritu fyzické osoby v rámci **soudního řízení**. Na počátku je nutné zdůraznit, že český právní řád zásadně nepřipouští nejhlubší zásah do integrity fyzické osoby, tj. smrt smrti jako absolutní sankci (čl. 6 odst. 3 Listiny, trest smrti byl v Československu zrušen v roce 1990). Evropské průzkumy ukazují, že trest smrti nepůsobí jako efektivní preventivní prostředek za situace, kdy s ohledem na morální aspekty a nelze vyloučit možnost justičního omylu (vzpomeňme 50. léta v Československu), jehož následek je nenapravitelný, lze usuzovat, že tento absolutní trest zůstane z našeho právního řádu vyloučen. Pouze pro zajímavost lze zmínit, že trest smrti (*death penalty*) je mimo evropský kontinent dokonce stále aplikován i ve vyspělých státech, např. ve Spojených státech amerických, nebo v Japonsku. Podle platného trestního řádu lze obviněnému, poškozeným a dokonce také svědkům uložit, aby strpěli zásahy do své tělesné integrity, podle § 114 odst. 1 trestního řádu je každý povinen podrobit se prohlídce těla, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, jíž se tento důkaz týká, povinna strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon, není-li spojen s

nebezpečím pro její zdraví (§ 114 odst. 2). Odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, jíž se takový úkon týká, může provést i tato osoba nebo s jejím souhlasem orgán činný v trestním řízení. Znalecké vyšetření duševního stavu za přibrání znalce z oboru psychiatrie lze obviněného (§ 116), za určitých podmínek také u svědka, avšak pouze u obviněného (§ 160) přichází v úvahu, aby obviněný byl pozorován ve zdravotnickém ústavu, ne déle než dva měsíce; v odůvodněných případech je soudce oprávněn soudce tuto lhůtu prodloužit, nikoli však více než o jeden měsíc. V tomto případě tedy zákon dokonce v souladu se zásadou veřejného práva, co není dovoleno, je zakázáno, výslovně povoluje kumulaci zásahů do osobnosti fyzické osoby, tj. do práva na tělesnou integritu a do práva na osobní svobodu. Splnění uložených povinností lze v českém právním řádu vymoci ukládáním pokut (§ 114 odst. 4 ve spojení s § 66 TR a § 53 o.s.ř.). Je nutno zdůraznit, že používání jiných donucovacích metod, např. narkoanalýzy, drog pravdy, je v ostrém rozporu s právem na spravedlivý proces (*fair trial*) a představují zásah do osobnosti fyzické osoby, tudíž je jako neoprávněné nelze naprosto připustit. Omezení práva na tělesnou integritu fyzické osoby je možné také v civilním řízení, příkladmo lze uvést zásadní § 127 odst. 3 o.s.ř., který stanoví, že účastníkovi, popřípadě i někomu jinému, může předseda senátu uložit, aby se dostavil ke znalci, předložil mu potřebné předměty, podal mu nutná vysvětlení, podrobil se lékařskému vyšetření, popřípadě zkoušce krve, anebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže to je k podání znaleckého posudku třeba.

12.2. Právo na čest a lidskou důstojnost

Čest a důstojnost fyzické osoby jako dílčí hodnoty lidské osobnosti jsou explicitně vymezeny demonstrativním výčtem generální klauzule § 11 o.z. účinností občanského zákoníku roku 1964. Čest a důstojnost jsou integrální součástí a dílčími hodnotami osobnosti fyzické osoby, konkrétní její psychické či duševní složky. Lidská důstojnost (*dignity of human person*) je, bez ohledu na slovní pořadí výčtu generální klauzule § 11 o. z., mezinárodním právem považována za zdroj přirozených práv ve

významu přirozené lidské důstojnosti.¹⁹² V ochraně lidské důstojnosti je zahrnuto právně rovné zacházení, tedy zákaz přímé i nepřímé diskriminace, aniž by k ní byl dán právně legitimní důvod. Otázky lidské důstojnosti jsou chápány jako součást kvality života, součást jeho lidství.¹⁹³ Také Listina v čl. 10 odst. 1 uvádí osobní čest, tj. pod níž je chápána čest a vážnost fyzické osoby, kterou získala a požívá ve společnosti, dále lidskou důstojnost, kterou mají všechny fyzické osoby nezávisle na svém postavení ve společnosti, a dále čl. 10 Listiny zmiňuje dobrou pověst, pod níž se rozumí pověst např. obchodní, vědecká, tedy obecně profesionální či odborná pověst, reputace. Teorie někdy tyto pojmy nazývá jako zvláštní profesionální čest, která pramení z výkonu určité funkce, např. soudce, advokáta, lékaře, apod. Listina hovoří o cti osobní, přičemž občanský zákoník zase uvádí čest občanskou. Lze implicitně shodně dovozovat, že oba právní předpisy mají na mysli totéž, tedy právo na čest (*right to honor*), která vzniká u fyzické osoby narozením, resp. početím, jehož obsah a rozsah se v průběhu života mění. U konkrétní fyzické osoby lze mluvit o cti, kterou tato osoba pro své postoje a chování postupně získává, uplatňuje se ve společenském dění a požívá ve společnosti, a které ovlivňují její postavení.¹⁹⁴ Právo na čest se prolíná v podstatě ve všech sférách života jedince. Ve sféře soukromoprávní, v níž je právo na čest vlastně v úzkém sepletí s ochranou práva na soukromí, přičemž je zásadně rozhodnutím každého, které skutečnosti a v jakém rozsahu umožní rozpoznat okolnímu světu. Další je sféra sociální, v níž se snoubí společenská, občanská a profesionální složka, které reflektují skutečnost, že člověk žije svůj život v lidské společnosti a vstupuje s ostatními jeho členy do vztahů a prostřednictvím svého chování ovlivňuje ostatní členy společnosti. Ústavní soud formuloval názor, že ve společnosti se mohou vyskytovat skutečnosti, které se mohou stát objektem oprávněného veřejného zájmu, a může tím dojít k narušení sociální sféry jedinci proporcionálními, tzn. vyváženými zásahy veřejné moci, neboť nad zájmy jedince převažuje ochrana zájmů společnosti, hranice sociální sféry je tvořena hranicí sféry

¹⁹² Srovnej preambuli Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, vyhlášeno pod č. 120/1976 Sb.

¹⁹³ Blíže náleží Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

¹⁹⁴ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová M., a kolektiv: Občanské právo hmotné I., Wolters Kluver, Praha, 2005, s. 237.

veřejné.¹⁹⁵ Obsah práva na čest je tvořen složkou pozitivní a složkou negativní. Složka pozitivní zakládá oprávnění fyzické osoby jako suverénu v mezích právních předpisů se svou ctí svobodně a volně nakládat (soukromoprávní zásada autonomie vůle), i když ve skutečnosti je její význam omezený, lze si představit situace, kdy fyzická osoba udělí svolení se zásahem do ctí, např. aby kryla jednání jiné osoby tím, že toto jednání vezme na sebe, nicméně takový právní úkon je v rozporu s ust. § 39 o. z., tedy s dobrými mravy a je absolutně neplatný. Negativní složka je projevem charakteristické vlastnosti osobnostního práva coby práva absolutního působícího *erga omnes*, tj. proti všem subjektům, a každý je povinen zdržet se jakýchkoli zásahů do těchto práv tedy nerušit a subjektu zakládá právo bránit se proti všem neoprávněným zásahům do své ctí. Z objektivní povahy odpovědnosti v případě porušení všeobecných osobnostních práv plyne, že při porušení práva na čest není vyžadováno zavinění původce zásahu. Pokud se týká formy neoprávněného zásahu do ctí fyzické osoby, může být učiněn slovním projevem, písemně, obrazem nebo jakýmkoli jiným jednáním dehonestující povahy. Pro doplnění lze uvést, že při neoprávněném zasažení práva na čest např. obrazem může dojít ke kumulaci jednotlivých zasažených hodnot osobnosti fyzické osobnosti.¹⁹⁶ Právo na čest a důstojnost osoby se často střetává s jiným základním právem, a to právem na svobodu projevu a právem na informace a jejich šíření.¹⁹⁷

Z tohoto důvodu i nejčastějšími formami zasažení do ctí fyzické osoby jsou skutková tvrzení, tj. sdělení, nebo hodnotící úsudky, tj. kritika, a za předpokladu, že se jedná o porušení, které je v rozporu s objektivním právem, poskytuje občanský zákoník právní prostředky ochrany před takovými zásahy. **Skutková tvrzení** jsou taková tvrzení, jež lze objektivně ověřit, jde o objektivní realitu nezávislou na subjektu. Skutková tvrzení lze dělit podle objektivního kritéria pravdivá či nepravdivá. Dle dřívějšího stanoviska Nejvyššího soudu bylo každé nepravdivé tvrzení nebo pravdu zkreslující tvrzení neoprávněným zásahem do osobnostních práv, přičemž tento názor potvrdil dále Nejvyšší soud rozhodnutím, že samo uveřejnění nepravdivého údaje dotýkajícího se osobnosti fyzické osoby, zakládá zpravidla neoprávněný zásah do práv

¹⁹⁵ Blíže náleží Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 23/05.

¹⁹⁶ Srovnej případ *Dunlop v. Dunlop Rubber Co.* (1921) 1 A. C. 87.

¹⁹⁷ Blíže k tomu náleží Ústavního soudu ČR, sp. zn. IV. ÚS 154/97 a další výklad na s. 53 této práce.

na ochranu její osobnosti.¹⁹⁸ Jednalo se však o příliš restriktivní výklad, který následně korigoval Ústavní soud s tím, že u práva na svobodu projevu, nelze přistoupit na absolutní odpovědnost za pravdivost všech údajů¹⁹⁹ a judikoval, že: „*k zásahu do práva na ochranu osobnosti sice může zásadně dojít i objektivně, tedy s vyloučením zavinění narušitele práva, nicméně každé zveřejnění nepravdivého údaje nemusí automaticky znamenat neoprávněný zásah do osobnostních práv.*“²⁰⁰ S tímto závěrem lze se plně ztotožnit, neboť o takový neoprávněný zásah se jedná, jestliže mezi zásahem a porušením osobnosti fyzické osoby příčinná souvislost (kauzální nexus) a jestliže takový zásah za konkrétních okolností přesáhl určitou přípustnou intenzitu v takové intenzitě, která přesáhla určitou míru. Porušení práva na čest může být způsobeno takovými tvrzeními, která jsou objektivně způsobilá bez ohledu na zavinění (úmysl) přivodit újmu na cti dotčené osoby z pohledu ostatních osob, tzn. působit difamačně. Pojem difamačního tvrzení je velmi relativní a doznává změn v závislosti na časovém vývoji, atmosféře ve společnosti, společenské vrstvě, apod. U tvrzení difamační povahy se nevyžaduje difamace všeobecná, postačuje, může – li tvrzení mít takový účinek pouze u skupiny lidí tvořící okolní svět dotčené osoby. Posouzení těchto skutečností je záležitostí aplikační praxe s ohledem na použité výrazy, formulace a vyvolaný dojem, s přihlédnutím ke všem vnějším okolnostem a souvislostem, za nichž bylo tvrzení uskutečněno.²⁰¹ Herczeg k této problematice uvádí, že ačkoli v případech nepravdivých nebo pravdu zkreslujících tvrzení se zpravidla bude jednat o neoprávněný zásah do osobnostních práv, u pravdivých skutkových tvrzení má právo na svobodu projevu zásadně přednost před právem na ochranu osobnosti, nicméně toto pravidlo neplatí absolutně a ani podání důkazu pravdy nemusí znamenat zproštění se občanskoprávní odpovědnosti za porušení osobnostních práv.²⁰²

¹⁹⁸ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 7. 1995, sp. zn. Cdon 24/95.

¹⁹⁹ Blíže náleží Ústavního soudu ČR ze dne 10. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 357/96.

²⁰⁰ Blíže náleží Ústavního soudu ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99.

²⁰¹ Na tomto principu je v anglosaském právu postaven institut tzv. „*innuendo*“ (nepřímá poznámka, tvrzení, atd., o osobě, většinou hanlivého, podlého, hrubého až vulgárního charakteru), jehož formou může být neopodstatněná myšlenka „*insinuation*“ v překladu tvrzení, poznámka nebo otázka hanlivého charakteru. Na základě institutu „*innuendo*“ může žalobce prokázat, že např. tvrzení, poznámka, apod., které by samo o sobě nebylo difamující, je přesto difamační s ohledem na okolnosti, za nichž bylo uskutečněno.

²⁰² Herczeg, J., *Meze svobody projevu*, Praha, Orac, 2004, s. 68.

Na straně druhé i pravdivá difamující skutková tvrzení, která byla uvedena takovou formou, v takových souvislostech nebo za takových okolností, že objektivně vyvolávají dojem pravdu zkreslující, mohou být způsobilá narušit právo na čest.

Hodnotící úsudky, kritika, jsou další formou porušení práva na čest a na rozdíl od skutkových, která mají objektivní povahu, jsou vždy subjektivní, představují názor svého tvůrce.²⁰³ Z tohoto pohledu neexistuje a z podstaty věci ani nemůže existovat objektivní kritika jako výraz objektivní pravdy. Kritika může být přípustná, tedy *de iure* oprávněná, nebo *contra legem* nepřipustná, která je příčinou neoprávněného zásahu práva na čest. Švestka a Knap uvádí, že přípustná oprávněná kritika musí být věcná a konkrétní, zároveň přiměřená co do obsahu, formy a místa, tj. nevybočující z mezí nutných k dosažení sledovaného cíle a současně společníky uznávaného účelu.²⁰⁴ Věcná kritika je taková, která se opírá o pravdivé skutečnosti, z nichž plynoucí závěry logicky odůvodňují hodnotící úsudek a současně poklady, z nichž kritika vycházela, byly v úsudku uvedeny za tím účelem, aby její adresát měl možnost úsudek sám zhodnotit a vytvořit si vlastní názor. Přípustnou kritikou je kritika konkrétní, tedy je – li úsudek opřen o konkrétní skutečnosti, a zároveň splňující požadavek přiměřenosti a formy, tj. použité výrazy, formulace, spojení, nepřekračující z mezí nutných dosažení sledovaného a společensky legitimního účelu. Cíl kritiky nesmí sledovat zostuzení, pomlouvání, skandalizace nebo urážení konkrétní fyzické osoby. K formě kritiky lze uvést, že stejně jako u skutkových tvrzení, může být učiněna slovně, písemně, obrazem, médií (filmem, televizí, rozhlasem), karikaturou, apod. V současnosti jsou mediální kritice ve značném rozsahu podrobovány veřejně činné osoby. V prostředí parlamentní demokracie je jen na místě, aby činnost politických reprezentantů byla neustále kontrolována také veřejností, médií a svobodným tiskem. ESLP v této souvislosti formuloval základní princip posuzování

²⁰³ K tomu shodně rozhodnutí ESLP ze dne 25. 7. 2001, sp. zn. 47787/99, ve věci Perna v. Itálie: „pravdivost názoru nelze prokázat. Může se však ukázat excesivním, zejména při neexistenci jakéhokoli faktického základu.“

²⁰⁴ Blíže Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 316.

politické kritiky, že hranice přijatelné kritiky jsou u veřejně činných osob širší než u osob soukromých.²⁰⁵

Pro odlišení kritiky od neoprávněného zásahu je tedy rozhodující hledisko pravdivosti, věcnosti, objektivnosti a kritikou sledovaného cíle patrné obvykle z obsahu, formy a místa kritiky. Dojde-li k překročení uvedených kritérií kritiky, občanský zákoník poskytuje dotčené fyzické osobě ochranu před takovým zásahem. Nicméně existují důvody vylučující neoprávněnost zásahu spočívající v pravdivosti difamujících skutkových tvrzení nebo dochází – li k výkonu zákonem daného subjektivního práva nebo plnění zákonem stanovených povinností. V případě, že skutková tvrzení difamující povahy jsou pravdivá, je zpravidla, ne však vždy, vyloučena neoprávněnost zásahu. V této souvislosti zdůrazňuje náleze Ústavního soudu I ÚS 453/01, že *„ten, kdo takové informace, tj. skutková tvrzení difamující povahy, šířil, musí být schopen prokázat, že měl rozumné důvody, pro které spoléhal, že je pravdivá a k ověření pravdivosti učinil potřebné kroky a sám neměl důvod nevěřit, že informace pravdivá není. Současně je třeba, aby si šířitel informace ověřil u osoby, jíž se týká její pravdivost a dal možnost jí možnost vyjádřit se.“* Důkazní břemeno spočívající v prokázání pravdivosti těchto tvrzení, tedy předložit soudu důkaz pravdy, je povinen ten, kdo do cti jiné osoby difamujícím tvrzením zasáhl, a naopak žalobce domáhající se ochrany proti zásahu do své cti neprokazuje, že předmětná tvrzení jsou nepravdivá. V souladu s dosavadní judikaturou lze shrnout, že požadavek pravdivosti difamujících tvrzení je naplněn, pokud vyznění celé informace odpovídá vždy pravdě. Nutno však zmínit, že důkaz pravdy je většinou vyloučen v případě skutečností týkajících se soukromého života bez ohledu na to, jde – li o skutečnosti pravdivé či nepravdivé, neboť občanský zákoník těmto hodnotám lidské osobnosti garantuje ochranu v rámci práva na soukromí.

Neoprávněnost zásahu do cti je vyloučena, jsou – li přiměřeným způsobem chráněny zájmy, ať již vlastní, cizí či veřejné, dochází – li k výkonu zákonem daného subjektivního práva nebo plnění zákonem stanovených právních povinností, vždy za plnění zásadního předpokladu přiměřenosti takového zásahu, zákonem stanovené nutnosti a požadavku dobré víry původce zásahu. Mezi typické příklady, kdy u uvedení difamujících skutková tvrzení je vyloučena neoprávněnost zásahů do cti

²⁰⁵ Rozhodnutí ESLP ze dne 8. 7. 1996, sp. zn. 12/1984/84/131, ve věci Ligens v. Rakousko.

fyzické osoby, lze řadit, jejich uvádění účastníkem civilního či správního řízení, případně svědkem, znalcem,²⁰⁶ odůvodňuje-li je předmět řízení, v trestních oznámeních, sděleních podávaným oprávněným orgánům v rámci výkonu zákonem zaručeného práva nebo při plnění zákonem stanovené povinnosti, advokátem v rámci hájení práv a oprávněných zájmů klienta,²⁰⁷ atd.

12.3. Právo na soukromí

Dílní hodnotou osobnosti fyzické osoby je její soukromí (*right to privacy*,²⁰⁸ *right to be alone, der Schutz der Privatsphäre*) a její nedotknutelnost. Právě právo na soukromí je častým předmětem právní ochrany jedinců v činnosti soudů jednak v důsledku rozvoje komunikačních technologií a jiných technologií ale zároveň i v důsledku publicity spojené s osobami veřejného zájmu, přičemž tento trend je celosvětově pozorovatelný. Nutno uvést, že právo na soukromí není definováno mezinárodními smlouvami ani českými právními řádem a stanovit obsah práva na soukromí je složité. Na úrovni právní teorie Knap definuje soukromí fyzické osoby jako „*vnitřní sféru života fyzické osoby, která je vytvořena skutečnostmi jejího soukromého života a jež je nezbytná pro její seberealizaci a další rozvoj.*“ Lindon uvádí, že obsahem práva na soukromí je právo jednotlivce na anonymní život v ústraní, přičemž za elementy soukromého života považuje život rodinný (zasnoubení, svatba, rozvod), citový život, podobu, finanční zdroje ale i daně, které osoba platí, záliby, zdraví a případně i profesní život. Nizer²⁰⁹ podává jednodušší definici, podle něj se jedná o právo svobodně vést vlastní existenci podle svého uvážení, s minimem vnějších zásahů. Naproti tomu Badinter²¹⁰ právo na soukromí vymezuje antagonisticky ve vztahu k veřejnému životu jednotlivce, jímž rozumí jeho účast na životě obce z pohledu práce, zálib a institucí a soukromí zahrnuje aktivity cizí

²⁰⁶ Srovnej § 127 a § 128 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁰⁷ § 16n. zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, podle něhož je advokát povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny.

²⁰⁸ Od „*right to privacy*“ je nutno odlišovat „*right to publicity*“, jímž je právo majetkové povahy a spočívá v oprávnění využívat své jméno, pověst, i celou svou osobnost v komerční oblasti.

²⁰⁹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 327.

²¹⁰ Tamtéž s. 327.

životu veřejnému, které je však vykonávány jak na veřejnosti, tak i v soukromí. Do širšího pojetí práva na soukromí Hebaarge²¹¹ řadí právo na jméno, obraz hlas, intimní sféru, ale také právo na čest, pověst a vlastní životopis. Jiní autoři vymezují právo na soukromí daleko úžeji, zařazují sem pouze citový život, rodinný život a intimitu domácnosti, zdravotní stav, péči danou určité osobě a záliby.²¹² Z českých autorů Plecítý vymezuje pojem soukromí z širšího pohledu, a to ze dvou hledisek: a) jednak sféru života člověka, do níž bez dovolení zákona či výslovného svolení toho, koho se týká, nesmí nikdo (ani stát) nijak zasahovat a kterou člověk může před kýmkoli (i před státem), s výjimkou případů v zákoně uvedených, utajit; b) současně je to také určitý prostor, do kterého za již uvedených podmínek nikdo bez dovolení oprávněného nesmí vstupovat ani nahlížet ani si pořizovat obrazové snímky, odposlouchávat, apod.²¹³ Za charakteristické rysy práva na soukromí lze označit jeho absolutní povahu, působící *erga omnes*, nemajetkový charakter, a konečně že se netýkají pouze skutečností, které jsou subjektem zveřejňovány nebo určeny ke zveřejnění, jsou zahrnovány i skutečnosti povahy veřejné, nad nimiž však převažuje osobní zájem člověka na nezveřejnění, tzn. na ochranu soukromí.

Jak je patrné, analýza pojmu soukromí z hlediska právní vědy a jeho následná aplikace je nyní obzvlášť významná, neboť právo na osobní soukromí fyzické osoby vystupuje v současnosti v době technického a vědeckého rozvoje do popředí a z toho důvodu právo poskytuje účinnou ochranu nedotknutelnosti soukromí fyzické osoby (čl. 7, čl. 10 odst. 2, čl. 10 odst. 3 Listiny, § 11 o. z., čl. 8 Úmluvy). Čl. 7 Listiny uvádí dva pojmy a sice „nedotknutelností osoby“ a „nedotknutelností soukromí“. Pojem nedotknutelnosti osoby se výslovně osoby se vztahuje k soukromí fyzickému, kdežto pojem nedotknutelnosti soukromí je nutno vnímat v širším pojetí, neboť pojem soukromí užitý v čl. 7 Listiny zásadně překračuje význam, který pojmu soukromí přikládá obecný jazyk. Pojmu nedotknutelnosti soukromí je nutné rozumět tak, že primárně zahrnuje sféru soukromou či sféru soukromého a rodinného života. Nedotknutelnost soukromí fyzické osoby lze omezit pouze na základě zákona. Každé

²¹¹ Tamtéž s. 328.

²¹² Dvořák, J., Macková, A.: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Aspi, Praha, 2005, s. 58.

²¹³ Plecítý, V.: Problematika ochrana osob a majetku, nakl. A. Čeněk, Plzeň, 2010, s. 13.

zákonné omezení však musí být v souladu s čl. 4 odst. 4 Listiny, tzn., musí šetřit podstatu a smysl práva na soukromí. Výslovně je právo na ochranu soukromého a rodinného života garantováno čl. 10 odst. 2 Listiny. Dle teorie jsou tímto ustanovením chráněny především intimní hodnoty člověka, např. sexualita, příbuzenské vztahy, podoba, apod. Čl. 10 odst. 3 Listiny z obecného pojmu soukromý život ve smyslu čl. 10 odst. 2 speciálně vymezuje dílčí hodnotu lidské osobnosti, konkrétně osobní údaje, kterým je speciální ochrana poskytována zvláštním zákonem. Z této analýzy tedy plyne, že mezi těmito jednotlivými články Listiny existuje vztah speciality. Právo na soukromí není definováno v mezinárodněprávní rovině ani na úrovni zákonné, je tedy především zásadní úkolem orgánů aplikujících právo, tj. soudů, je dále interpretovat a dotvářet judikaturou.

Čl. 12 Listiny garantuje právo na nedotknutelnost obydlí fyzické osoby. Nedotknutelnost obydlí je jedno z nejstarších základních práv jednotlivce vůbec a z pohledu práv na ochranu osobnosti je obzvlášť významné, neboť právě v do tohoto prostoru se jednatel může uchýlit do ústraní a rozvíjet svůj soukromý a rodinný život. Obsah pojmu Listina nevymezuje, z povahy věci však plyne, že se jedná o každý prostor, který jednotlivci slouží k bydlení a který není veřejně přístupný.²¹⁴ V úvahu přichází samozřejmě dům, byt, chata, ale také např. přívěs sloužící k bydlení, nemusí jít o věc, která je ve vlastnictví dané fyzické osoby, může jít o pronajatý dům, byt, pokoj, hotelový pokoj, apod. Nositelem práva na nedotknutelnost obydlí může být podle názoru Ústavního soudu pouze fyzická osoba.²¹⁵ Podmínky zásahu do práva na nedotknutelnost obydlí jsou přesně stanoveny čl. 12 odst. 2 a 3. Z dikce ustanovení čl. 12 odst. 2 plyne, že do obydlí lze bez souhlasu té osoby, která jej užívá, v případě domovní prohlídky,²¹⁶ která je přípustná jen pro účely trestního řízení, a to na písemný odůvodněný příkaz soudce, přičemž způsob provedení domovní prohlídky stanoví zákon.²¹⁷ Filip k této problematice dodává, že toto ustanovení nevztahuje pouze na domovní prohlídku, ale i na instalaci zařízení sloužících ke sledování osob obývajících

²¹⁴ Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita, Brno, 2001, s. 120.

²¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ČR č. 25, sv. 13 Sb. n. u.

²¹⁶ K tomu srovnej náleží Ústavního soudu ČR ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. I ÚS 201/01: „*Domovní prohlídka může být provedena toliko v prostorách toho subjektu, který je v příkazu k ní řádně označen.*“

²¹⁷ § 82n. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

dané prostory, např. skryté kamery či odposlouchávací zařízení, apod.²¹⁸ Jiné zásahy než je domovní prohlídka do nedotknutelnosti obydlí dovoleny pouze na základě zákona za splnění požadavku nezbytnosti takového zásahu v demokratické společnosti s ohledem na dosažení legitimního cíle, tj. ochrana života nebo zdraví osob, ochrana práv a svobod druhých anebo v případě odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku. Pokud je obydlí užíváno také pro podnikání nebo provozování jiné hospodářské činnosti, lze do nedotknutelnosti obydlí zasáhnout na základě zákonného zmocnění i tehdy, je-li to nezbytné pro plnění úkolů veřejné správy. ESLP a německý Spolkový ústavní soud se zabýval při interpretaci práva na soukromí také právě v prostorové podobě, tj. práva na respektování a ochranu obydlí před zásahy zvenčí, neomezují jen na ochranu prostor užívaných k bydlení, nýbrž považují právo na respekt a ochranu obydlí, společně s právem na nedotknutelnost osoby a soukromí, a s právem na ochranu osobní svobody a důstojnosti, za nedílnou součást soukromé sféry každého jednotlivce, v případě obydlí vymezenou prostorově.

Ustanovení čl. 13 odst. 1 Listiny je zajištěna ochrana listovní tajemství stejně tak i tajemství jiných písemností a záznamů, bez ohledu na to jsou – li uchovávány v soukromí, zasílaných poštou anebo jiným způsobem. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením. Listina pamatuje na prolomení tohoto práva pro případy, kdy tak stanoví zákon.

Judikatura ESLP, která prodělala dynamický vývoj od pojetí práva na soukromí, jako práva nedotknutelnosti čtyř stěn, po komplexní pojetí práva na soukromí zahrnující intimní sféru, rodinný život v nejširším smyslu, po právo na ochranu životního prostředí,²¹⁹ přičemž tento okruh je neuzavřený. Ústavní soud i pod vlivem ESLP v nálezu sp. zn. II. ÚS 517/99 za součást soukromí považuje i rodinný život, který zahrnuje vztahy mezi manželi i mezi blízkými příbuznými, když k rodinnému životu patří nejen sociální a morální vztahy, ale také zájmy materiální. Širší pojetí soukromého života vymezil v rozsudku ESLP ze dne 16. 12. 1992 ve věci

²¹⁸ Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita, Brno, 2001, s. 121.

²¹⁹ Srovnej rozsudek ESLP ve věci *Guerrová a další proti Itálii* ze dne 19. 2. 1998 ESLP konstatoval, že „vážené zásahy do životního prostředí mohou mít dopad na blaho osob a mohou je zbavit možnosti pokojného užívání obydlí, čímž poškozují jejich rodinný a soukromý život.“

Niemitz v. Německo *per definitonem*, pro přesnost uvádím jeho anglické znění: „... *It would be too restrictive to limit the notion (of private life) to an ‘inner circle’ in which the individual may live his own personal life as he choose and to exclude wherefrom entirely the outside world not encompassed within that circle. Respect for private life must also comprise to a certain degree the right to establish and develop relationships with other human beings.*“ Z analýzy ústavního zakotvení práva na soukromí ve smyslu Listiny a uvedeného rozsudku plyne, že je vyjádřeno ve třech základních sférách, a sice ve sféře práva na respektování soukromého a rodinného života, respektování (nedotknutelnost) obydlí a konečně práva na respektování korespondence jedince. V dalším pojetí práva na soukromí se budu podrobněji zabývat konkrétními složkami práva na soukromí, a sice zejména právem na respektování soukromého a rodinného života. Na základě podané analýzy lze shrnout, že právo na osobní soukromí lze charakterizovat jako právo fyzické osoby coby suveréna podle vlastního uvážení rozhodnout, zda a eventuálně v jakém rozsahu, jakým způsobem mají být skutečnosti týkající se jejího osobního soukromí zpřístupněny jiným a zároveň se bránit proti neoprávněným zásahům do této své sféry jinými osobami s rovným postavením.²²⁰ Je tedy zásadně věcí každého jedince, co a v jakém rozsahu ze sféry osobního soukromí uvolní jako informaci pro okolní svět, Ústavní soud dovodil, že v této oblasti platí naprosté informační sebeurčení jedince.²²¹

Obsah práva na soukromí je tvořen pozitivní složkou, jíž odpovídá dispoziční oprávnění fyzické osoby v souladu se zásadou autonomie vůle rozhodovat o svém soukromí, a složkou negativní, které odpovídá povinnost všech ostatních nerušit fyzickou osobu v jejím soukromí a právo této fyzické osoby bránit se neoprávněným zásahům do svého práva na soukromí. Funkcí práva na soukromí fyzické osoby je garance nerušení osobní sféry fyzické osoby za účelem rozvoje své osobnosti. *Mutatis mutandis* ochrana soukromí tak zahrnuje i právo na tvorbu a rozvoj vztahů s ostatními lidmi, což přispívá k rozvoji vlastní osobnosti fyzické osoby. Osobní soukromí fyzické osoby lze obecně charakterizovat jako vnitřní, někdy nazývanou intimní, sféru života fyzické osoby, která je utvořena skutečnostmi jejího soukromého život, a která je nezbytná pro seberealizaci a další rozvoj fyzické osoby. Jak vyplývá z uvedeného,

²²⁰ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 335.

²²¹ Např. nález Ústavního soudu ČR sp. z. I. ÚS 453/03 či sp. zn. IV. ÚS 23/2005.

součástí pojetí soukromí fyzické osoby je i právo na právo na rodinný život, jehož porušení se orgány aplikující právo čím dál tím častěji na základě žalob proti těmto zásahům zabývají. Vymezení a tudíž i interpretace tohoto pojmu není jednoznačná, neboť český právní řád nezahrnuje legální definici rodinného života ani práva na rodinný život. Z literatury lze dovodit, že jsou sem lze zařadit vztahy partnerské, rodičovské, příbuzenské a jim podobné vztahy, např. související s náhradní rodinnou péčí.²²² Nejvyšší soud se k právu na rodinný život vyjádřil tak, že právo na rodinný život spočívá v udržování a rozvíjení vzájemných citových, morálních a sociálních vazeb mezi nejbližšími osobami, právo na rodinný život však nelze omezit pouze na vztahy již existující, obsahuje totiž i právo na život v takovém prostředí, jež by fyzické osobě umožnilo i do budoucna navazovat vztahy rodinného charakteru.²²³ Bubelová *inter alia* vymezuje charakteristické způsoby nejčastějšího porušení práva na rodinný život, jimiž jsou zasažení rodičovských práv, zasažení citových vazeb mezi členy rodiny a dále např. zasažením práva na pietu.²²⁴ K zásahům do rodičovské zodpovědnosti dochází v těch případech, kdy je některý z rodičů omezen ve své rodičovské zodpovědnosti k dítěti, nebo je-li mu pozastavena, v nejkrajnějším případě je této rodičovské zodpovědnosti zbaven,²²⁵ případně odejme-li státní orgán děti z výchovy rodičů a umístí je do jiného prostředí. Ve všech těchto případech platí, že vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti rozhodnutím soudu nezaniká, tedy stále trvá, s nepochopením tohoto ustanovení jsem se ve své justiční praxi setkala a je tedy vždy vhodné dotčeným rodičům tuto skutečnost i ex post připomenout, např. dopisem či výzvou. V souladu s dosavadní judikaturou potvrzující i nález Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II ÚS 838/07 musí veškeré uvedené zásahy do rodičovské zodpovědnosti beze zbytku splňovat požadavek nezbytnosti, neboť jinak není respektováno právo na rodinný život. Zásahy do citových vztahů mezi členy rodiny jsou představovány zejména způsobením těžkého zranění nebo dokonce smrti osoby v rodinném vztahu s osobou, které tímto zásahem byl narušen soukromí život. Nejvyšší soud dovodil, že v případě způsobení smrti je odpovědný jak škůdce (na

²²² Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, 3. vydání, Brno, Masarykova univerzita, Doplněk, 2006, s. 12.

²²³ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3361/2007.

²²⁴ Bubelová, K., Porušení práva na rodinný život, Právní fórum, 2009, č. 7, s. 254.

²²⁵ § 42n. zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

základě subjektivní odpovědnosti) tak i poskytovatel prostředku (např. § 427 o.z., na základě objektivní odpovědnosti), přičemž tato odpovědnost nespočívá pouze v povinnosti nahradit škodu ale zároveň i v odpovědnosti za porušení práva na rodinný život, Nejvyšší soud dospěl k závěru, že v takovém případě morální satisfakce není dostačující.²²⁶ Hajn k tomu shodně dovozuje, že nárok ze způsobení smrti rodinnému příslušníkovi není vyčerpán náhradou škody, vedle ní mohou dotčené osoby uplatnit i nárok na přiměřené zadostiučinění v penězích za zásah do osobnostních práv fyzické osoby.²²⁷ Podmínkou úspěšného uplatnění takového nároku v případě úmrtí osoby v rodinném vztahu je prokázání kvality sociálních, morálních, citových a kulturních vazeb mezi zemřelým a dotčenou osobou, přičemž není rozhodující společné soužití. Ústavní soud v této souvislosti například rozhodl, že právo na rodinný život a tudíž i právo na soukromí nebylo porušeno u dcery, která se domáhala přiznání nemajetkové újmy za pochybení lékaře, který nesprávným lékařským zákrokem zavinil smrt její matky, neboť dcera v tomto případě s matkou nežila, matka byla v ústavu a zároveň se dceři nepodařilo prokázat úzké citové pouto ke své matce.²²⁸ Určení výše náhrady nemajetkové újmy v penězích je však velmi složité, soud ji určuje podle své úvahy podle § 136 o.s.ř., nicméně i ta podléhá hodnocení. Soud je proto povinen zjišťovat skutečnosti nutné k úvaze o kvantitativním posouzení souvislostí a okolností konkrétního případu. Náhrada nemajetkové újmy je poskytována jak v případech snížení důstojnosti nebo vážnosti fyzické osoby ale také ve všech případech neoprávněných zásahů do osobnostních práv, kdy zadostiučinění podle § 13 odst. 1 o. z. není dostačující. V roce 2008 byla Krajským soudem v Brně za usmrcení osoby blízké ve zdravotnickém zařízení přiznána jedna z doposud z nejvyšších náhrad ve výši téměř 1,3 milionu Kč, jednalo se o případ, kdy byla způsobena smrt tříměsíčního dítěte v důsledku nesprávného použití vadné vyhřívací podložky při operaci. Soud v tomto případě vzal v úvahu mimořádné okolnosti připívající ke zvýšení náhrady avšak zároveň zamítl žalobní petit na písemnou omluvu sourozenci dítěte (v době vyhlášení rozsudku měl 5 let) a nepřiznal finanční náhradu bratrovi, kterému v době úmrtí byly dva roky, a neboť mu nebyla prokázána citová újma, neboť rodiče tohoto

²²⁶ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3577/2006.

²²⁷ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie, 2003, č. 4, s. 7-12.

²²⁸ Blíže k tomu již zmíněný náleží Ústavního soudu ČR ze dne 1. 3. 2000 sp. zn. II. ÚS 517/99.

těžce traumatizujícího zážitku syna ušetřili.²²⁹ Taktéž v případě zranění fyzické osoby, která má trvalé následky, je tato osoba aktivně legitimována k vymáhání nároků z neoprávněného zasažení práva na rodinný život avšak zároveň také jeho rodinní příslušníci.

Nepochybnou součástí práva na soukromí je právo na rodinný život, jak je uváděno výše, jehož součástí je i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, tj. právo na pietní ochranu osobnosti. Charakteristickým obsahem práva na pietu je uchování si a respekt k památce na své zemřelé předky, případně požadavek pietního zacházení s mrtvými předky, v jaké formě jsou uloženy jejich ostatky a na jakém místě se tyto ostatky nacházejí.²³⁰ Právo na pietní ochranu osobnosti svědčí zejména příbuzným zemřelého, přičemž platí, že o způsobech nakládání s mrtvými, o tom, v jaké formě a na jakém místě jsou uloženy jejich ostatky, má právo rozhodnout sám jednotlivec. Známý případ porušení práva na pietu jako součásti práva na rodinný život byl rozhodován Nejvyšším soudem v Brně pod sp. zn. 30 Cdo 3361/2007. Jednalo se o případ, kdy v bulvárním tisku byly uveřejněny fotografie zachycující ohořelé tělo syna stěžovatelů. Příslušný soud v rozsudku ze dne 31. 1. 2008 rozhodl, že rodiče zemřelého syna byli dotčeni na osobnostních právech v oblasti rodinného života vůči svému nejbližšímu příbuznému a uvedené uveřejnění fotografií bylo uznáno za neoprávněný zásah v kauzálním nexu s porušením práva na pietu jako součásti práva na rodinný život. Soud rovněž uvedl, že se v tomto případě nejednalo o postmortální ochranu osobnostních práv zemřelé fyzické osoby podle ust. § 15 o.z. , jak by se mnozí mohli domnívat, ale necitlivým zásahem vůči památce zemřelého syna pozůstalých jim bylo způsobeno citové strádání. Nejvyšší soud v uvedeném případě konstatoval zásadu, že respektování osobnosti fyzické osoby má zajistit její všestranný osobní rozvoj a zásah spočívající v porušení uchování památky na nejbližšího člena rodiny porušuje ústavně chráněnou hodnotu intimitu osoby. Soud se zabýval otázkou, zda uveřejnění fotografií ohořelého těla syna žalobců není jen subjektivní újmou, protože ta je pro finanční satisfakci nedostačující, soud však dospěl k závěru, že takový postup by byl považován za traumatizující pro jakoukoli dotčenou osobu, čili

²²⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 24C 7/2007 ze dne 29. 8. 2008.

²³⁰ Srovnej náleží Ústavního soudu ČR ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08.

se jedná o objektivizovatelnou újmu a označil odpovědnost za zásah do práva na ochranu osobnosti za odpovědnost objektivní bez ohledu na případné zavinění.

Zajímavým a známým rozhodnutím demonstrujícím dotváření práva na soukromí v českém právním prostředí je případ tzv. „Schwarzenberské hrobky“. Stěžovatelka a dědička rodu Alžběta Pezoldová se v tomto případě zrušení domáhala rozsudku Okresního soudu v Jindřichově Hradci, kterým byla zamítnuta její žaloba o určení výše uvedené skutečnosti, potvrzujícího rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích a dále Nejvyššího soudu ČR, kterým bylo odmítnuto její dovolání, kterými se neúspěšně domáhala určení, že Schwarzenberská hrobka tvoří součást pozůstalosti po dr. Adolfu Schwarzenbergovi, a to pro rozpor s čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy ve spojení s čl. 13 Úmluvy. Společně s tímto žalobním petitem stěžovatelka podala návrh na zrušení, popřípadě prohlášení neúčinnosti zákona č. 143/1947 Sb., o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou. Stěžovatelka na tomto místě argumentovala tím, že přestože majetek dr. Adolfa Schwarzenberga byl zkonfiskován ať již na základě tzv. Benešových dekretů, či na podkladě zákona č. 143/1947 Sb., uvedenou rodinnou hrobku nelze subsumovat pod žádné jejich ustanovení, neboť se jedná o „nemovitost ryze osobního charakteru“. Příslušné obecné soudy oproti tomu dospěly k závěru, že rodinná hrobka Schwarzenbergů byla součástí tzv. „třeboňského panství“, které lze podřadit pod zemědělský majetek. Ústavní soud se v nálezu ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08 zabýval vymezením pojmu rodinný život v tom smyslu, že se jedná o „*vazby, které transcendentují lidský život a právo na rodinný život zahrnuje i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, jehož typickým a sociálně doložitelným obsahem je respekt k památce předků, případně požadavek pietního zacházení s předky.*“ Ústavní soud formuloval závěr, že v daném případě se došlo ke kolizi dvou základních práv garantovaných čl. 10 a čl. 11 Listiny, tedy práva na soukromí a vlastnického práva, neboť protože „pietní respekt“ se nevztahuje pouze na zesnulou osobu, resp. na její ostatky, ale rovněž na místo jejich uložení. V případě omezení práva na soukromý a rodinný život, odkázal na taxativní výčet zakotvený čl. 8 odst. 2 Úmluvy s tím, že za daných okolností je nutno vzít do úvahy např. existenci speciálních hygienických předpisů nebo zejména na vlastnické právo jiné osoby k danému místu. Ústavní soud dovodil, že omezení dotčeného práva na soukromí však nemůže znamenat existence vlastnického práva státu k hrobce, neboť státu nesvědčí základní práva a současně

uvedl, že hrobka jako taková nemá přímou vazbu na hospodářský blahobyt země, který by mohl znamenat legitimní cíl ve smyslu čl. 8 Úmluvy. Ústavní soud navíc konstatoval, že s ohledem na charakter hrobky neměla být tato subsumována pod § 1 odst. 1 zákona č. 143/1947 Sb., protože nespádala do kategorií majetku stanovených § 1 odst. 2 tohoto zákona. Ústavní soud proto rozhodl, že bylo porušeno právo stěžovatelky na soukromý a rodinný život, podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy a stěžovatelce částečně vyhověl a věc vrátil zpět okresnímu soudu. Na tomto místě je tedy vhodné zdůraznit, že vzhledem ke specifiku hrobky, v případě kolize práva na soukromí, představované právem na pietu k místu, kde jsou uloženy ostatky zemřelé fyzické osoby, a práva vlastnického, může právo na soukromí převýšit vlastnický vztah k tomuto místu.

Diskutovanou problematikou v souvislosti s právy na ochranu osobnosti, je ochrana dílčí hodnoty, konkrétně práva na soukromí, a to především u osob veřejného zájmu. Podstata tohoto pojmu je vhodně vyjádřena anglickým výrazem tohoto statutu, a sice „*public figure*“ znamenající širší pojetí kategorie těchto osoby na rozdíl od německého výrazu „*Personen des öffentlichen Interesses*“. Obecně lze tradičně vymezit, že osoby veřejného zájmu jsou osoby veřejně činné. V širším pojetí sem však jsou řazeny i osoby, které přitahují zájem veřejnosti a sdělovacích prostředků i z jiných důvodů, čímž dochází k odlišování absolutních osob veřejného zájmu a relativních osob veřejného zájmu, pokud se týká míry právní ochrany proti zásahům do práva na soukromí, kterým uvedené širší pojetí přiznává vyšší míry této ochrany. Ryška za absolutní osoby veřejného zájmu považuje typicky politiky, kteří vstupem do veřejné sféry presumovaně a konkludentně souhlasí s mnohými zásahy do vlastní osobnosti a relativní osoba veřejného zájmu jsou, např. obětí nehod, deliktů a lékařských pochybení, atd.²³¹ Dvořák a Macková považují za relevantní hledisko při posuzování střetu veřejného zájmu práva na svobodu projevu a práva na informace o dané osobě s jejím právem na soukromí, tedy posuzování oprávněnosti či neoprávněnosti zásahu do práva na soukromí u veřejně činných osob, což potvrzuje i ustálená soudní praxe, zda uvedená zveřejněná skutečnost má souvislost pro posouzení

²³¹ Blíže in <http://jinepravo.blogspot.com/2010/08/michal-ryska-o-mantinelech-soukromi.html>.

dané osoby v její veřejné činnosti.²³² U osob veřejného zájmu je tedy ochrana jejich práva na soukromí komplikovanější, neboť právě u nich totiž nelze oddělit jejich soukromý život a veřejné působení. Osobám veřejného zájmu je garantováno legitimní očekávání ochrany vlastního soukromí a nebudou rezignovat na ochranu svého osobnostního práva, nicméně musí snášet veřejnou kritiku ve větší míře než jiní lidé a musí strpět více zásahů do svého soukromí. Obzvláště tato oblast práv na ochranu osobnosti je dotvářena bohatou judikaturou. V souladu s judikaturou Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2000 sp. zn. 30 Cdo 964/2000: „*pokud přípustná kritika předpokládá, že je přiměřenou i co do obsahu i formy, je třeba trvat na tom, aby takováto kritika nesledovala cíl případného ostouzení, pomlouvání, skandalizace nebo urážky určité fyzické osoby.*“²³³ Často v jejich případech dochází ke střetům více základních rovnocenných práv, tedy práva na soukromí s právem na svobodu projevu jedince i médií a právem na informace. Hledání hranice svobody projevu, práva veřejnosti na informace na straně jedné a práva na respektování soukromí jednotlivce na straně druhé je komplikovanou problematikou, jíž se zabýval i ESLP. V této souvislosti připomeňme známé rozhodnutí týkající se případu fotografií ze soukromí paní Caroline von Hannover pořízených a použitých bez jejího vědomí a svolení. Pro vysvětlení skutkových okolností případu paní Caroline von Hannover je dcerou monackého knížete Rainiera III., která se věnuje především charitativní činnosti, nezastává žádné oficiální státní funkce a není politicky činná, nicméně i přes tyto skutečnosti je považována za veřejně známou osobu, které je věnována zvýšená míra veřejné pozornosti. Skutečnosti a informace, tedy bezpochyby i fotografie, ze soukromých takových osob jsou velmi vyhledávaným a často i ceněným atributem pro tisk zejména bulvární povahy. Paní von Hannover vedla několik let trvajících soudních řízení proti vydavatelstvím vydávajícím časopisy zejména bulvárního zaměření v Německu a Francii z důvodu jejího nesouhlasu se zveřejňováním fotografií

²³² Dvořák, J., Macková, A.,: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Aspi, Praha, 2005, s. 60.

²³³ Tento závěr potvrzuje rovněž náleží Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 209/09: „*I svoboda projevu, včetně svobody pronášet kritiku není v demokratické společnosti absolutní, ale má své meze. Jen právem přípustná kritika, tj. přiměřená co do obsahu, formy a místa, nepřekračuje meze kritiky věcné a konkrétní a nevybočuje z mezí z mezí nutných k dosažení sledovaného a společensky uznávaného účelu, a která vychází z konkrétních skutečností a pravdivých předpokladů, vylučuje neoprávněnost zásahu do osobnostních práv*“.

zachycujících její osobu při činnostech, které podle jejího názoru, spadajících do sféry soukromého života. ESLP v rozhodnutí č. 59320/00, ve věci Hannover v. Německo, P - ESLP, 2004, č. 4: „*Rozhodujícím faktorem při posouzení ochrany soukromého života versus svoboda projevu by měl být příspěvek publikovaných fotografií článků k diskusi o obecném zájmu. ... Veřejnost nemá legitimní zájem vědět, kde se stěžovatelka nachází a jak se chová v soukromém životě. I když takový veřejný zájem existuje, jako existuje komerční zájem časopisů na publikování těchto fotografií a těchto článků, v projednávaném případě musí takový zájem podle názoru ESLP ustoupit právu stěžovatelky na účinnou ochranu jejího soukromého života.*“ Tuto problematiku lze tedy shrnout, že je nutno rozlišovat mezi zpravodajstvím vyvolávajícím politickou nebo veřejnou diskusi a takovým, které slouží pouze k uspokojení zvědavosti, vůči němuž mají veřejně činné osoby právo na ochranu soukromí bez ohledu na to, že určitá informace se týká události, která se uskutečnila na veřejnosti. ESLP tedy za nejdůležitější aspekt považuje „*příspěvek publikovaných fotografií a článků k diskusi o obecném zájmu*“. Herczeg²³⁴ považuje rozhodnutí von Hannover proti Německu za přelomové, neboť doposud ESLP přikládal větší váhu spíše zachování práva na svobodu projevu. Otázkou však zůstává, zda v případě, že souhlas zobrazené osoby na její vyhotovení a použití absentuje a současně se nejedná o případ zákonných licencí podle ust. § 12 odst. 2 o. z., je třeba rozlišovat mezi osobami veřejného zájmu a osobami ostatními, respektive na základě čeho a do jaké míry. Už z předcházejících výkladů plyne, že vyhotovení a použití fotografie, podobizny, atd., bez souhlasu zobrazené osoby a bez zákonné licence je neoprávněným zásahem do práv na ochranu osobnosti fyzické osoby, a to bez ohledu na skutečnost, jde – li o osobu veřejně činnou nebo o osoby ostatní. Hranice soukromí osoby veřejně činné jsou zúžené, avšak pouze do té míry, jak informace o soukromí této osoby souvisí nebo může souviset s její současnou nebo minulou veřejnou činností, přičemž důvodem zúžení hranic soukromí osob veřejně činných, např. u politika může být pouze přímá veřejný zájem. Kerecman k této otázce uvádí, že i v těchto případech by tolerance osoby veřejného zájmu k rozšiřování fotografií, která zachycuje události z jejího soukromí, měla být vyšší než u osob ostatních, vždy však

²³⁴ Herczeg, J. Případ Caroline von Hannover – zveřejnění fotografií ze soukromí prominentů, Právní rozhledy, 2004, č. 23, s. 878.

musí být splněn požadavek přiměřenosti.²³⁵ Z logiky věci samozřejmě plyne, že za současné právní úpravy však nepřichází v úvahu, aby tato zásada z neoprávněného zásahu do práv na ochranu osobnosti učinila zásah oprávněný, protože jeho oprávněnost není stanovena žádnou právní normou.

Na závěr této podkapitoly je legislativci nutno vytknout, že zásadním nedostatkem právní úpravy práva na soukromí je jeho roztržitost v ústavněprávní rovině, kdy v Listině je právu na soukromí věnováno několik samostatných článků, konkrétně čl. 7, 10 odst. 2 a 3, 12, 13 a 32 odst. 1. Tato fragmentarizace způsobuje překrývání jednotlivých složek práva na soukromí, zejména pojmání soukromého a rodinného života, což implikuje komplikovanější interpretaci a zejména aplikace uvedených ustanovení v praxi. V tomto smyslu by bylo dozajista přiléhavější zakotvit právo na soukromí v ustanovení v podobě generální klauzule obsahující demonstrativní výčet dílčích složek či sfér práva na soukromí, např. již zmíněného soukromého a rodinného života, práva na pietu, apod., a současně však restriktivně stanovit podmínky pro případná zákonná omezení práva na soukromí.

12.4. Právo na jméno

Právo na jméno patří vedle práva na soukromí k těm hodnotám lidské osobnosti, kterým byla poskytována právní ochrana již v dobách dávno minulých. Už rakouský Všeobecný občanský zákoník z roku 1811 (ABGB) chránil právo na jméno § 43, tuto zákonnou úpravu převzal občanský zákoník z roku 1950 v ust. § 22 a poté ve změněném znění i občanský zákoník z roku 1964 § 11n. Právní povaha práva na jméno prošla postupným vývojem, podle dřívějších teorií bylo právo na jméno přičítáno k právu vlastnickému, později bylo právo na jméno coby subjektivní právo řazeno do oblasti práva rodinného, popřípadě správního. V současném pojetí se aktuálně považuje za individuální určující znak fyzické osoby, který představuje významnou hodnotu její osobnosti. Právo na jméno tedy je dílčí hodnotou osobnosti fyzické osoby, které patří v jednotném rámci všeobecného osobnostního práva do

²³⁵ Kerecman, P.: Nad jedným rozhodnutím ESLP alebo o zásahoch do súkromia osoby verejného záujmu uverejnením jej fotografie, *Justičná revue*, č. 2/ 2005, s. 195.

práva občanského.²³⁶ Právo na jméno je chráněno ve smyslu rodinného práva²³⁷ a správního práva, zejména zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících právních předpisů. V této souvislosti však nutno připomenout, že právo na jméno coby právo přirozené osobnostní právo není co do svého vzniku vázáno na veřejnoprávní zápis v knize narození, která je součástí veřejnoprávní matriky, vedené příslušným matričním úřadem právě podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení. Úřední zápis matriční má pouze evidenční a deklaratorní význam z důvodu veřejného pořádku ve věcech osobního stavu lidí. Občanský zákoník v generální klauzuli zakotvené v § 11 o. z. v demonstrativním výčtu výslovně uvádí právo na jméno, které je tedy chápáno jako dílčí hodnota osobnosti fyzické osoby, jíž je poskytována právní ochrana.

Předmětem práva na jméno je jak jméno rodové, tzn. příjmení, tak i jméno vlastní, tj. neboli křestní. Má – li fyzická osoba dvě příjmení (§ 8 ZoR) jsou obě chráněna podle § 11 o. z.. Zvláštností jména vlastního je, že je předmětem této ochrany tehdy, stalo – li se pro konkrétní fyzickou osobu natolik příznačným, že samo o sobě představuje individualizační znak této osoby, který má obdobnou funkci jako pseudonym nebo je-li nutným znakem doplňujícím individualizaci konkrétní osoby. Za splnění uvedených podmínek je předmětem této ochrany i část jména, případně i pouze počáteční písmena, např. TGM, nebo i zdrobnělina vlastního jména. Do předmětu práva na jméno spadá i jméno krycí jméno umělecké, tj. pseudonym (umělecká značka), včetně společného uměleckého jména, např. členů hudební skupiny, které je užíváno v oblasti umělecké, literární, vědecké. Platí to i pro krycí jméno k utajení totožnosti např. svědka, policejního agenta podle trestního řádu. V těchto případech však není smyslem ochrany jména ztotožnění určitého člověka, nýbrž *a contrario* zastření jeho pravé totožnosti, může se jednat o zastření totožnosti i více lidí. O zastření pravé totožnosti lze hovořit i u společného uměleckého jména spoluautorů nebo spolupůvodců uměleckého výkonu, např. členů hudebního uměleckého tělesa. Zvláštní ochranu poskytuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, kdy z dikce ust. § 7 odst. 2 plyne garance právo na používání anonymu a pseudonymu,

²³⁶ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 282.

²³⁷ Např. §§ 8, 29, 38, 39, 40, 71 zákona o rodině.

tedy krycího jména autorům a výkonným umělcům a zároveň je §§ 11 a 70 tohoto zákona chráněna osobnostní práva autorů a výkonných umělců, jehož elementární podstatou je rozhodnout o zveřejnění svého díla či uměleckého výkonu. Do širšího pojetí práva na jméno bývá zahrnována i přezdívka a slogan, za předpokladu, že jsou se svým nositelem známé natolik, že jejich nositel může být alespoň částí veřejnosti podle nich jednoznačně identifikován. Specifikem společného jména a vymezením pojmu pseudonym se zabýval i Nejvyšší soud, který v rozsudku ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2116/2006 uvedl, že: „*Společné jméno ani společný pseudonym nejsou chráněny ust. § 11 o. z. Pseudonymem požívajícím ochrany podle § 11 o. z. je jméno, jehož umělec jako individualizovaná fyzická osoba užívá namísto svého jména pravého.*“ V tomto případě žalobci členové hudební skupiny Ch. uvedli, že používají za účelem prezentace své umělecké činnosti společný pseudonym Ch. Žalovaná poskytovala v rámci služeb veřejnosti vyzváněcí melodie pro mobilní telefony jako elektronické záznamy hudebních děl označené jmény a pseudonymy výkonných umělců, kteří tato díla proslavili v povědomí veřejnosti, přičemž žalovaná tak činila bez svolení výkonných umělců, čímž podle žalobců porušuje jejich právo na ochranu osobnosti, konkrétně právo na ochranu jména, resp. pseudonymu. V podaném návrhu na zahájení řízení se žalobci domáhali, aby se žalovaná zdržela uvedené činnosti. Žalobci v tomto případě podřadili pod ochranu poskytovanou § 11 o. z. jejich společné jméno, resp. společný pseudonym. Soud prvního i druhého stupně včetně soudu dovolacího však měli shodně za to, že v daném případě nešlo o otázku ochrany osobnosti žalobců, v souvislosti s užitím jména (příjmení) tak, jak je toto právo výslovně zmíněno generální klauzulí § 11 o. z. Soudy jako zásadní argumentaci uvedli, že „*vlastní jméno nebo pseudonym je předmětem ochrany podle § 11 o. z. tehdy, jestliže se pro určitou osobu stalo natolik příznačným že samo o sobě tvoří dostatečný individualizační znak určité fyzické osoby.*“ Soud zároveň zkonstatoval, že charakteristickým obsahem práva na jméno, jak je uváděno v mém dalším výkladu, je výlučné právo fyzické osoby mít a užívat ke svému označení jména, příp. pseudonymu, disponovat s ním a bránit se tomu, aby případně někdo jiný, ať již k jakémukoliv účelu, je neoprávněně užíval. Nicméně za takové užití jména nelze považovat každé označení jménem, které je shodné se jménem, které přísluší jiné osobě, nýbrž jen označení takovým jménem za takových okolností, jež jsou objektivně způsobilé (objektivní odpovědnost) ve veřejnosti vyvolat dojem, že jde o konkrétní

fyzickou osobu. Pouze za splnění uvedených předpokladů je užití jména neoprávněným zásahem do osobnosti konkrétní fyzické osoby, která je podmínkou pro právní ochranu ve smyslu ustanovení § 11 o. z. V daném případě tyto předpoklady však splněny nebyly, neboť společné jméno, resp. společný pseudonym podle § 70 odst. 2, § 7 ve spojení s § 74 zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, nejsou instituty chráněnými ust. § 11 o. z., tyto se především nevztahují k individuální fyzické osobě, kdy společné jméno, resp. společný pseudonym není způsobilý pro individualizaci určité fyzické osoby.

Obsah práva na jméno je tvořen, stejně jako u ostatních dílčích hodnot lidské osobnosti, pozitivní a negativní složkou. Pozitivní složka znamená výlučné právo fyzické osoby mít a užívat ke svému označení jména a disponovat s ním. Tato dispozice se realizuje svolením k užití svého jména, přičemž toto svolení je dispozitivním právním úkonem, pro který není stanovena žádná forma a může být učiněno jak výslovně tak i konkludentně, lze – li z tohoto jednání svolení k užití jména nepochybně usuzovat (§ 35 o. z.). Negativní složka představuje oprávnění fyzické osoby bránit se tomu, aby její jméno bylo neoprávněně užíváno jinou osobou. Právo na jméno je porušeno tehdy, pokud někdo jméno jiné osoby neoprávněně užívá, čímž je mu způsobena újma, nebo zpochybňuje jeho právo na jméno. Neoprávněně užití jména jiného není však každé označení jménem, které je shodné se jménem náležející jiné osobě, ale pouze takové označení jménem učiněné za takových okolností, které je objektivně způsobilé vyvolat u veřejnosti dojem, že se jedná o dotčenou fyzickou osobu. Užití jména je třeba vždy posuzovat v kontextu s okolnostmi, za nichž bylo jméno užit. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pokud k užití jména dojde při komerčním využití, např. pro reklamní účely, zpravidla nepůjde o užití oprávněné.²³⁸ Jak je patrné v případech ochrany dílčí osobnostního práva, tj. ochrany práva na jméno, může docházet ke střetu všeobecného osobnostního práva a zvláštních osobnostních práv (práv duševního vlastnictví), což bylo demonstrováno na praktickém případě hudební skupiny Ch. Řešení těchto kolizí však neposkytuje občanský zákoník ani zvláštní právní předpisy. V těchto případech se uplatní princip *de lege lata* zakotvený čl. 4 Listiny, podle něhož omezení základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou stanoveny pouze zákonem, současně

²³⁸ Shodně k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 181/2004.

musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a uvedená omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Podle tohoto principu je tedy prioritní všeobecné osobnostní právo, které garantuje realizaci osobnosti každé fyzické osoby, kvalifikovat při vzájemném porovnávání a zvažování jako právo společensky závažnější, významnější a funkčně vyšší.

13. Prostředky právní ochrany všeobecného osobnostního práva

13.1. Obecné prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva

13.1.1. Dohoda

V ust. § 11 o. z. je zakotveno právo fyzické osoby na ochranu své osobnosti. Z dikce ust. § 13 o. z. plyne oprávnění fyzické osoby domáhat se uvedené ochrany osobnosti, nicméně ze znění tohoto ustanovení kogentní neplyne forma tohoto „domáhání se“. Za způsob ochrany osobnosti lze považovat i dohodu o ochraně osobnosti. K tomuto šetrnému a efektivnímu způsobu řešení se přiklání Švaňhal.²³⁹ Tato možnost vyplývá i z ust. § 3 odst. 2 o. z., který stanoví, že fyzické a právnické osoby, dbají o to, aby nedocházelo k ohrožování a porušování práv z občanskoprávních vztahů a aby případné rozpory mezi účastníky byly odstraněny především jejich dohodou. Tato dohoda může být uzavřena ústně, písemně i konkludentně, lze však jen doporučit uzavření formou notářského zápisu, popřípadě soudního smíru. Fyzická osoba dotčená na svém subjektivním všeobecném osobnostním právu se může proto domáhat ochrany přímo u osoby, která neoprávněným zásahem do všeobecného osobnostního práva objektivně způsobilý způsobit újmu způsobila. V tomto smyslu je nutno přihlídnout k ust. § 51 o. z., podle něhož účastníci mohou uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště upravena; smlouva však nesmí odporovat obsahu nebo účelu tohoto zákona. Z výše uvedeného je tedy patrné, že oprávněný a povinný subjekt vztahu, který vznikl neoprávněným zásahem do všeobecného osobnostního práva (relativizací), si mohou svá vzájemná práva a povinnosti upravit sami za předpokladu dodržení zákonnosti a vzájemné dohody.²⁴⁰ Nejasným bodem bude samozřejmě výše finanční satisfakce. Zákon v ust. 13 odst. 3 o. z. praví, že výši náhrady určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo. I v případě nezahájení soudního sporu o právech a povinnostech plynoucích z všeobecně osobnostněprávního vztahu se uplatní

²³⁹ Švaňhal, R.: Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy, 2000, č. 9, s. 386.

²⁴⁰ Dohoda musí splňovat obecné náležitosti právních úkonů podle ust. § 34n. o. z.

konstrukce „dohody o ochraně osobnosti“ v souladu s ust. § 3 odst. 2 o. z. a ust. § 51 o. z., přičemž výše finanční satisfakce záleží na vzájemné dohodě stran s ohledem na závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem jejího vzniku. Taková dohoda o ochraně osobnosti ve formě soudního smíru byla uzavřena dne 26. 11. 2010 u Krajského soudu v Brně v řízení vedeném soudcem Ryškou, podle níž má sedmačtyřicetiletý muž má třináctileté dívce, která s ním otěhotněla, zaplatit částku, která je kompromisem obou stran, ve výši 600.000 korun. Uzavřená dohoda o ochraně osobnosti je právním důvodem pro finanční plnění, tudíž se nejedná o případ bezdůvodného obohacení podle § 451n. o. z. Pouze na závěr poznamenám, že uvedená dohoda je přezkoumatelná soudem na návrh osoby, která na tomto projednání prokáže právní zájem podle § 80 o.s.ř., případně žalobou na plnění z titulu uzavřené smlouvy o ochraně osobnosti.

13.1.2. Svépomoc

Svépomoc je jediná dovolená omezená výjimka z generálního vylučného monopolu státní moci k právní ochraně a je tradičním prostředkem ochrany subjektivních práv. Eliáš vymezuje svépomoc jako pomoc sobě samému k tomu, nač má podle svého přesvědčení právo, a to vlastními silami a prostředky, tedy pomoc bez cizí účasti, tedy zejména bez veřejné moci.²⁴¹ Svépomoc bývá laicky nesprávně zaměňována s pojmem svémoc, tyto pojmy je nutno striktně odlišovat, jelikož svémoc znamená svévoli či libovůli, především použití vlastní moci k tomu, aby se konající osoba domohla něčeho, nač nemá právo. Vedle ochrany subjektivních práv lze svépomoc rovněž uplatnit jako prostředku k ochraně pokojného stavu, neboť v právu platí zásada, že každý je povinen nerušit pokojný stav (*quieta non movere*). Přesto je nutno mít na paměti, že subjekt, který se cítí v právu v určitém sporu, nemá svémocně narušovat daný stav věcí, ale má se obrátit na příslušnou státní autoritu, tj. obvykle na soud. Význam a zejména využití svépomoci jako prostředku ochrany v současné době poklesá vzhledem k efektivnějším prostředkům právní ochrany, které jsou v praxi realizovány orgány veřejné moci nadané pravomocemi a vybavené účinnými instrumenty k efektivní ochraně práv. *De lege lata* je skutková podstata svépomoci

²⁴¹ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 97.

konstruována jako subjektivní právo ohrožené osoby k odvrácení bezprostředního (imanentního) a neoprávněného zásahu a je upravena § 6 o. z. tak, že hrozí - li neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit. Svépomoc lze tedy uplatnit za předpokladu kumulativního naplnění těchto podmínek:

- musí se jednat o zásah do práva, který není po právu,
- takový zásah bezprostředně hrozit,
- odvrácení neoprávněného zásahu je oprávněna uplatnit pouze osoba, do jejíhož práva neoprávněný zásah směřuje, resp. jeho zákonný zástupce – např. rodič za nezletilé dítě, či zmocněnec,
- a současně svépomoc musí být přiměřená hrozícímu neoprávněnému zásahu.

Nebudou – li všechny uvedené podmínky kumulativně splněny, není svépomoc přípustná, v takovém případě jde o svépomoc nedovolenou, a jednající osoba se dopouští excesu v podobě protiprávního jednání zakládající právní odpovědnosti tohoto subjektu za následky jím způsobené podle § 420 o. z. Svépomocí se tedy nelze bránit s úspěchem zásahu, který je však *secundem legem* tedy po právu, typicky samotnému provádění výkonu rozhodnutí či exekuce. Pokud se týká neoprávněného zásahu, uplatnění svépomoci přichází v úvahu v těch případech, kdy je realizována svépomoc jinou osobou, ovšem za předpokladu, že tato jiná osoba překročila meze dovolené svépomoci. Podmínkou dovolené svépomoci je bezprostřednost neoprávněného zásahu, jímž se rozumí, že do k zásahu, resp. útoku, do práva ještě nedošlo, ale tento se již bezprostředně připravuje, nebo již započal a trvá. Předpoklad trvajícím (neukončeného) útoku či zásahu je *conditio sine qua non* svépomoci v mezích práva, z čehož plyne, že svépomoc musí být vždy v příčinné souvislosti s neoprávněným zásahem. Pokud se týká užitých prostředků, svépomoc musí být uskutečněna takovými prostředky, které jsou přiměřené intenzitě, nebezpečí a způsobu zásahu. Dojde – li k překročení míry přiměřenosti, kdy újma vzniklá při odvrácení neoprávněného zásahu je ve vzájemném nepoměru s újmou, která hrozila, je svépomoc nedovolená spojená se všemi sankčními následky z toho plynoucími. Osobou výlučně oprávněnou k výkonu svépomoci je ten, kdo byl ohrožen. Podle některých názorů vedle všeobecné úpravy svépomoci upravuje

občanský zákoník i zvláštní druhy dovolené svépomoci, tzn., instituty nutné obrany a krajní nouze ve smyslu ust. § 418 o. z.²⁴²

Zákonnými předpoklady pro jednání v mezích nutné obrany jsou následující:

- hrozící či trvající útok
- přiměřenost obrany povaze a nebezpečí útoku
- útok je v rozporu s právem.

O nutnou obranu nejde, byla-li zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. Přiměřenost nutné obrany je vždy nutno posuzovat vzhledem ke komplexnímu posouzení případu s ohledem na všechny okolnosti případu.

Zákonnými předpoklady klasifikace jednání v mezích krajní nouze jsou:

- přímo hrozící nebezpečí, které jednající sám nevyvolal
- nebezpečí za daných okolností nebylo možno odvrátit jinak
- způsobený následek nesmí být stejně závažný nebo dokonce ještě závažnější než ten, který hrozil.

Pro jednání v krajní nouzi je charakteristická subsidiarita, tzn., že nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak. Současně jednání v krajní nouzi vylučuje odpovědnost subjektu za způsobenou škodu za předpokladu, že osoba jednající v krajní nouzi sama nevyvolala nebezpečí, které svým jednáním odvrací. Jako příklad krajní nouze lze uvést, např. přírodní událost, nevyprovokovaný útok zvířete, apod. Zvláštním druhem svépomoci je jednání v mezích ust. § 127 o. z. v rámci sousedských práv.

Na závěr lze shrnout, že ze systematického zařazení svépomoci v úvodních ustanoveních občanského zákoníku lze vyvodit, že svépomoc může být uplatněna k ochraně jak majetkových práv, tak i práv osobnostních. Uplatnění svépomoci však není povinné a ten kdo měl právo být i úspěšně se bránit svépomocí, nemůže být jakkoli dotčen na svých právech, pokud tak neučinil a je oprávněn požádat o poskytnutí ochrany u orgánu státní správy podle § 5 o. z. nebo domáhat se této ochrany soudní cestou podle § 4 o. z. Jako příklad uplatnění svépomoci za účelem ochrany osobnosti v praxi lze zmínit obranu dotčené fyzické osoby proti excessu z mezí zpravodajské licence.

²⁴² Např. Boguszak, J., Čapek, J.: *Teorie práva*, Praha, CODEX Bohemia, Praha, 1997, s. 19.

13.1.3. Ochrana poskytovaná příslušným orgánem státní správy

Zvláštním prostředkem občanskoprávní ochrany subjektivních práv zabezpečených jiným orgánem než soudem je zakotven v ust. § 5 o. z. ve snaze zajistit rychlejší ochranu.²⁴³ Narozdíl od ochrany soudní se nejedná o ochranu práva a posouzení na čí straně je právo, nýbrž o ochranu již zmíněného pokojného stavu podle zásady *quita non movere*, faktického stavu klidu a pořádku, tzn. stavu, který se fakticky vytvořil a trval už tak dlouho, že jej lze označit za stav pokojný.²⁴⁴ Podle ust. § 5 o. z. došlo-li ke zřejmému zásahu do pokojného stavu, lze se domáhat ochrany u příslušného orgánu státní správy. Takovým příslušným orgánem státní správy je na základě § 64 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, pověřený obecní úřad. Místně příslušným pověřeným obecním úřadem bude ten, v jehož obvodu došlo k zásahu do pokojného stavu. Tato právní úprava kdy je rozhodování zákonem svěřeno do pravomoci orgánu státní správy, kde mohou rozhodovat osoby bez právního vzdělání, v minulosti i nyní vzbuzovala pochybnosti. Protiargumenty v této souvislosti uvádí, že orgány státní správy znají lépe místní poměry, sousedské vztahy a situaci, a především jsou dotčeným subjektům blíže než soudy, proto ve vymezených případech poskytnout těmto subjektům ochranu. Je však nezbytné mít na zřeteli, že ochrana poskytovaná orgány státní správy je ochranou pouze prozatimní, předběžnou. Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 142/98 judikoval, že: „... *předběžnost rozhodnutí podle § 5 o. z. nespočívá v předběžné povaze v rámci správního řízení, nýbrž spočívá ve vymezení jejich vztahu k možnému rozhodování soudnímu.*“ K tomu aby byla poskytnuta ochrany příslušným orgánem státní správy, musí být splněny následující podmínky: a) existence pokojného faktického stavu (např. pokojná držba, detence), b) zřejmé porušení tohoto stavu. Pod pojem zřejmé porušení lze subsumovat jak jednání odlišného subjektu, typicky svépomocné jednání jiného subjektu, tak i jinou právní skutečnost. Subjekt, jehož pokojný stav byl narušen, se může domáhat ochrany svého pokojného stavu. Nedostatkem občanského zákoníku

²⁴³ Tento institut má své historické kořeny v ust. § 339n. ABGB zajišťující possessorní ochranu, tj. ochranu držby.

²⁴⁴ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 93.

v tomto ohledu je, že nestanoví dotčenému subjektu žádné časové omezení pro podání návrhu na ochranu pokojného stavu; jistou časovou limitaci však lze logicky vyvodit z podmínky zřejmosti zásahu do pokojného stavu. Shodně tak není příslušnému orgánu státní správy uloženo, v jaké lhůtě má být rozhodnuto. Dojde – li orgán státní správy ke zjištění, že byl zřejmě, na první pohled zasažen pokojný stav, aniž by zkoumal a hodnotil právní stav (zda k zásahu do pokojného stavu došlo protiprávně či po právu), či dokonce prováděl dokazování, je povinen poskytnout dotčenému subjektu ochranu tak, že předběžně zásah zakáže, nebo rušiteli uloží, aby byl obnoven předešlý pokojný stav, např. odstranit závadný stav. Pokud jde o právní úpravu řízení podle § 5 o. z. před příslušným orgánem státní správy, je řízením správním, ač by se mohlo jevit jinak podle hmotněprávního zakotvení v občanském zákoníku. Nicméně i přes povahu řízení se jedná o občanskoprávní prostředek ochrany. Rozhodnutí orgánu státní správy je pouze rozhodnutím předběžným, kdy není posuzován právní stav věci, a záleží jen na vůli a uvážení subjektu, jak ostatně výslovně plyne z ust. § 5 o. z., zda se bude domáhat právní ochrany u soudu, který ve věci rozhodne konečně a meritorně.²⁴⁵ Neobrátil – li se dotčený subjekt se svým návrhem na soud, je rozhodnutí orgánu státní správy konečným, Knap logicky konstatuje, že nikoli konečné v tom smyslu, že by byl určen právní stav. Pakliže ve věci nejprve rozhodl orgán státní správy podle § 5 o. z., avšak dotčený subjekt se později obrátil na soud, není soud ve svém rozhodnutí po skutkové ani právní stránce vázán předchozím rozhodnutím orgánu státní správy, jehož rozhodnutí ztrácí tímto na účinnosti. Závěrem lze tedy uvést, že podání návrhu ochranu podle § 5 o. z. není předpokladem toho, aby se subjekt dovolávající se svého práva, mohl obrátit na soud, čili ten, kdo byl dotčen na svých právech, je oprávněn domáhat se ochrany přímo u soudu, aniž by se domáhal předběžné ochrany u orgánu státní správy.

²⁴⁵ V souladu se zásadou: „*Da mihi factum, dabo tibi ius*“ (Dej mi fakta, dám ti právo).

13.1.4. Ochrana soudní

Ochranu práv zabezpečuje svým subjektům celý právní řád jako celek a různá právní odvětví v mezích své působnosti. Občanský zákoník pro případy nerespektování subjektivních občanských práv a rušení jejich výkonu § 4 stanoví, že při jejich ohrožení nebo porušení je jejich nositel oprávněn se domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. Zákonem povolaným k ochraně ohrožených či porušených subjektivních občanských práv je, není – li zákonem stanoveno jinak, soud. Toto ustanovení má dvojí charakter. Primárně je jeho cílem zabezpečení práva na ochranu. Zakládá tedy nejen právo dovolat se ochrany, zároveň stanoví i povinnost příslušného státního orgánu tuto ochranu za plnění zákonných předpokladů poskytnout, tedy splnit adjudikační povinnost. Garantem této povinnosti je stát, který je nositelem právní povinnosti autoritativně poskytnout ochranu subjektivním občanským právům. Povoláný orgán nesmí odmítnout o právní věci rozhodnout s odůvodněním, že věc není upravena občanským zákoníkem ani jiným právním předpisem. Pokud by orgán povoláný k rozhodnutí ve věci odmítl rozhodnout, jednalo by se o nepřijatelné odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), které je v podmínkách právního státu v rozporu se zásadami právní jistoty, důvěry v právo, předvídatelnosti práva a legitimního očekávání při aplikaci práva. Soud tedy nesmí odmítnout rozhodnutí o věci, která náleží do jeho pravomoci, nýbrž je povinen rozhodnout i tehdy, jestliže zákon o posuzované skutkové podstatě mlčí nebo je nejasný, tzn. v případě mezery v právu. Jak plyne z dikce ust. § 4 o. z., čl. 4 a čl. 90 Ústavy, čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s § 2a, § 5 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, je orgánem povolaným k ochraně občanských subjektivních práv zásadně soud. Z hierarchie občanskoprávních prostředků požívá soudní ochrana prioritního postavení. Subjektivním občanským právům je ochrana poskytována soudy zpravidla v občanském soudním řízení. Pravomoc soudu k poskytnutí ochrany při porušení či ohrožení práva je dána pro oblast celého soukromého práva, tedy nejen pro oblast občanského práva, ale i pro právo pracovní, rodinné, obchodní a mezinárodní soukromé.²⁴⁶ V roce 1991 byla pravomoc soudů v občanském soudním řízení rozšířena o věci plynoucí z obchodních vztahů. Pro pravomoc soudů v občanském soudním řízení je rozhodné, že nárok, jehož se subjekt v řízení domáhá, plyne ze

²⁴⁶ § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

soukromoprávních vztahů. Všeobecné osobnostní právo je vymezeno přesnými, ustálenými a obecně známými pravidly. Přesto je nutno uvést, že aplikace právních předpisů o ochraně osobnosti soudem je vždy závislé na situačním kontextu, lze tedy mluvit o právním kontextualismu. Zákonná úprava práv na ochranu osobnosti je postavena na konstrukci generální klauzule, jejíž kontextuální výklad aplikace v praxi znamená užití při nalézání práva orgánem aplikujícím právo. Z uvedené analýzy vyplývá, že právo osobnostní je typicky právem soudcovským a tudíž i soudcovsky kazuistickým.

Dne 1. 1. 2003 nabyla účinnosti novela reforma správního soudnictví, která je významná v tom smyslu, že v těch případech, kdy zákon svěřil rozhodování o občanských právech správním orgánům, může se účastník řízení obrátit následně na soud. Soudy ve správním soudnictví přezkoumávají na základě žalob zákonnost rozhodnutí správních orgánů, pokud nebyla tato rozhodnutí z přezkumu vyloučena, nebo na podkladě opravných prostředků, pokud zákon soudům svěřil rozhodování proti nepravomocným rozhodnutím správních orgánů.

Zvláštní druh ochrany občanskoprávním vztahům je výjimečně poskytována také trestními soudy v rámci tzv. adhézního řízení, v němž se poškozený, který má proti obviněnému podle ust. § 43 trestního řádu nárok na náhradu škody, která mu byla způsobena trestným činem. Poškozený, který je osobou zúčastněnou na trestním řízení, je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit mu tuto škodu podle ust. § 228 trestního řádu.

Občanské soudní řízení je jednou ze záruk zákonnosti a podle čl. 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, který je zřízen na základě zákona. Zákonnou konkretizaci ústavního principu nezávislosti a nestrannosti nalezneme v ust. § 79 zákona o soudech a soudcích, který stanoví, že soudce je při výkonu své funkce nezávislý a je vázán pouze zákonem. Je povinen jej vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Soud je vždy postupovat v souladu se zásadou práva na spravedlivý proces (*fair trial*, čl. 6 Úmluvy, čl. 6 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny) a je povinen dbát o to, aby věc byla rozhodnuta bez zbytečných průtahů, tzn. v přiměřených lhůtách, veřejně, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem.

V civilním řízení platí princip rovnosti, tzn., že účastníci tohoto řízení stojí před soudem v rovném postavení (čl. 96 Ústavy, čl. 37 Listiny, § 18 o.s.ř.), teorie někdy hovoří o rovnosti zbraní, procesní rovnost se vztahuje na osoby fyzické i právnické. Smyslem poskytnutí ochrany subjektivnímu právu je, aby subjektu, kterému svědčí toto právo, byl umožněn a zabezpečen nerušený výkon jeho práva. Soud poskytuje tuto základní ochranu subjektivním právům formou svých rozhodnutí. Těmito rozhodnutími soud autoritativně ukládá tomu, kdo ruší nebo ohrožuje subjektivního právo druhého tím, že nekoná to, co je konat povinen, aby to vykonal, anebo tomu, kdo ruší subjektivní právo druhého nebo je ohrožen tím, že koná něco, co konat není oprávněn, aby se takového chování zdržel a případně odstranil jeho protiprávní následky, pokud již nastaly. Neuposlechne-li rušitel či ohrožovatel cizího práva takového rozhodnutí, bude na něm možno toto plnění vynutit státní mocí prostřednictvím výkonu rozhodnutí či exekuce.²⁴⁷

Předpokladem pro poskytnutí ochrany v občanském soudním řízení je zpravidla návrh, respektive žaloba.²⁴⁸ Žalobou se rozumí procesní úkon, jímž se žalobce obrací se svým návrhem na soud, aby o jeho určitém právu proti určitému odpůrci autoritativně rozhodl. Zároveň se tím žalobce prostřednictvím soudu obrací také na žalovaného, neboť účastníci mají v civilní řízení rovné postavení a žalovaný může na žalobu procesní reagovat.²⁴⁹ Zákon stanoví náležitosti žaloby v ust. § 42 odst. 4 o.s.ř. tzv., obecné obsahové náležitosti, a dále v ust. § 79 o.s.ř., stanoví další obsahové náležitosti žaloby. Z dikce uvedených ustanovení plyne, že z podání musí patrně, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. Návrh musí obsahovat jméno, příjmení, bydliště účastníků, popřípadě rodná čísla účastníků (obchodní firmu nebo název a sídlo právnické osoby),

²⁴⁷ Dvořák, J., Švestka, J., Knappová M., a kolektiv: Občanské právo hmotné I., Wolters Kluver, Praha, 2005, s. 262.

²⁴⁸ Srovnej k tomu ust. § 81 odst. 1 o.s.ř., kdy je možné zahájit soudní řízení i bez návrhu (ex offio), a to ve věcech péče o nezletilé, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení opatrovnické, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení o dědictví, řízení o určení, zda tu manželství je či není, a další řízení, kde to připouští zákon.

²⁴⁹ Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2008, s. 213.

vyličení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a musí být z něj patrné, čeho se navrhovatel domáhá. Podání v listinné podobě je třeba předložit s potřebným počtem stejnopisů a s přílohami tak, aby jeden stejnopis zůstal u soudu a aby každý účastník dostal jeden stejnopis, jestliže je to třeba. Podmínkou řízení k tomu aby ve věci mohlo být meritorně rozhodnuto, je věcná legitimace straně žalobce, tj. aby byl podle hmotného práva skutečně nositelem tvrzeného subjektivního práva nebo tvrzené subjektivní povinnosti, o nichž soud v řízení rozhoduje. Podle tohoto kritéria poté rozlišujeme aktivní věcnou legitimaci na straně žalobce, když mu svědčí právo, jehož ochrany se domáhá, a pasivní věcnou legitimaci na straně žalovaného, když má skutečně povinnost, jejíhož splnění se žalobce domáhá nebo která má být určena. Žalobce svou aktivní věcnou legitimaci od počátku tvrdí, přesto až v průběhu v řízení bude zjištěno, zda je skutečně legitimován. Podle ust. § 11 o.s.ř. se návrh na zahájení řízení podává a řízení samotné koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný. Při zkoumání věcné i místní příslušnosti platí zásada *perpetuatio fori* (trvání příslušnosti) vyjádřená ust. § 11 odst. 1, podle něhož pro určení věcné a místní příslušnosti je až do skončení řízení rozhodné okolnosti, které tu jsou v době jeho zahájení. Místní příslušnost může soud zkoumat, jen pokud nezačne jednat ve věci samé (§ 105 o.s.ř.). Naproti tomu věcnou příslušnost je soud povinen zkoumat kdykoli za řízení (§ 104a o.s.ř.). Ve věcech ochrany osobnosti je podle ust. § 9 odst. 2 písm. a) o.s.ř., stanovena věcná příslušnost krajských soudů k řízení v prvním stupni. Pokud se týká určení místní příslušným, pak ve smyslu ust. § 85a o.s.ř. ve spojení s ust. §§ 84 a 85 o.s.ř. je místně příslušný ten krajský soud, v jehož obvodu se nachází obecný soud žalovaného, tj. okresní soud, v jehož obvodu má žalovaný bydliště, případně sídlo. V občanském soudním řízení lze vymezit několik fází, platí však, nemusí všechny nutně proběhnout, zejména tedy poslední vymezená fáze (řízení vykonávací). Jedná se o následující fáze: a) činnost soudu před zahájením řízení, b) nalézací řízení (v rámci něhož řízení sporné a nesporné), c) řízení vykonávací, neboli exekuční. Za nejvýznamnější úsek občanského soudního řízení lze bezpochyby označit řízení nalézací, v rámci něhož právě soud právo „nalézá“. Účastníci i předmět nalézacího řízení jsou určeni podanou žalobou, kterým se rozumí druh civilního procesu vedoucí k vydání autoritativního rozhodnutí, jímž soud zjišťuje, zda právo je, či není, rozhoduje o právech a povinnostech účastníků řízení (deklaratorní rozhodnutí charakteristické v řízení sporném), anebo právo ve smyslu právního vztahu vytváří, tak

že vydává autoritativní rozhodnutí (konstitutivní rozhodnutí charakteristické v řízení nesporném). Cílem soudního řízení i zájmem účastníků řízení je dosažení věcně správného a spravedlivého rozhodnutí, proto zákon garantuje přezkoumání správnosti rozhodnutí soudu. V souladu se zásadou dvojinstančnosti řízení je oprávněn kterýkoli z účastníků řízení, nesouhlasí – li s meritorním rozhodnutím ve věci, podat řádný opravný prostředek, jímž je odvolání (§ 201n. o.s.ř.), případně uplatnit za zákonem stanovených předpokladů některý z mimořádných opravných prostředků, tj. dovolání (§ 236n. o.s.ř.), žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost (§ 228n. o.s.ř.). Ve věcech ochrany osobnosti je funkčně příslušným soudem rozhodujícím o odvolání podle ust. § 10 odst. 2 o.s.ř. vrchní soud. Pokud se týká dovolání, podle § 10a o.s.ř. je funkčně příslušným proti rozhodnutím krajských nebo vrchních soudů jako soudů odvolacích rozhodovat vždy Nejvyšší soud. Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost jsou chápány jako nové kauzy a příslušným soudem o nich rozhodovat je tentýž soud, proti jehož rozhodnutí směřují. Nebyla – li dobrovolně splněna povinnost uložená pravomocným vykonatelným rozhodnutím,²⁵⁰ může oprávněný podat v souladu s ust. § 251 o.s.ř. návrh na soudní výkon rozhodnutí, jímž se zahajuje tzv. vykonávací řízení, případně podat návrh na zahájení exekučního řízení podle ust. § 35 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů. Podle § 252 o.s.ř. je soudem příslušným k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí okresní soud povinného, a to i v těch případech, kdy jako soud první stupně v nalézacím řízení rozhodoval ve věci krajský soud. Obdobně pro exekuční řízení podle § 44 exekučního řádu je soudem věcně příslušným k nařízení exekuce a pověření exekutora jejím provedením, je okresní soud. Ve věcech ochrany osobnosti fyzické osoby v úvahu přicházejícími způsoby výkonu rozhodnutí či exekuce jsou, v případech, kdy je pravomocným vykonatelným rozhodnutím přiznáno peněžité satisfakce, jednotlivé způsoby výkonu rozhodnutí či exekuce na peněžité plnění, a v případech, kdy je žalovanému uloženo, aby něco konal, nebo aby se určitého jednání zdržel či určité jednání strpěl, zejména způsob výkonu rozhodnutí podle ust. § 350 a § 351 o.s.ř.

²⁵⁰ tzn. exekučním titulem svědčícím o opodstatněnosti požadavku věřitele.

V dalším výkladu obecných prostředků ochrany všeobecného osobnostního práva v rámci soudní ochrany (petitorní) ochrany budu čerpat ze Švestkova a Knapova vymezení, kteří vedle výše uvedených obecných prostředků vyčleňují:

- a) ochranu poskytovanou soudem před zahájením řízení,
- b) ochranu poskytovanou prostřednictvím předběžných opatření,
- c) ochranu prostřednictvím žaloby na náhradu škody.²⁵¹

ad a) Ochrana osobnosti ve smyslu ust. § 11n. o. z. nemusí být vždy obligatorně poskytovaná soudem v samotném soudním řízení. V takovém případě se jedná o efektivní řízení předběžná, v rámci něhož zdůrazním smírčí řízení, které sama vždy ve své praxi s ohledem citlivost osob, emocionalitu, psychickou i finanční náročnost soudního řízení a zachování si pokud možno dobrých vztahů, jednoznačně preferují. Před zahájením řízení je oprávněn kterýkoli z účastníků obrátit se na soud s návrhem podle § 67 - § 69 o.s.ř., neboli **prétorský smír**.²⁵² Připouští-li to povaha věci, lze navrhnout u kteréhokoli soudu, který by byl věcně příslušný k rozhodování věci, aby provedl pokus o smír (smírčí řízení) a, došlo-li k jeho uzavření, aby rozhodl i o jeho schválení. Jestliže by věcně příslušný byl krajský soud, jak je tomu i v případech ochrany osobnosti podle § 9 odst. 2 písm.a) o.s.ř., provede smírčí řízení u krajského soudu samosoudce, avšak v těchto případech může provést smírčí řízení a schválení smíru podle výslovné dikce zákona i kterýkoli okresní soud. Ze znění zákona plyne, že při podání tohoto návrhu není nutné se zabývat místní příslušností soudu. Pokud se týká vedení smírčího řízení, ve věcech, v nichž jedná a rozhoduje senát, jej provádí předseda senátu, může jím být pověřen také asistent soudce, popřípadě vyšší soudní úředník. Vzhledem ke specifickým znakům tohoto řízení, jeho dobrovolnosti a nezávaznosti, není předseda senátu, případně jiná osoba, vybavena donucujícími nástroji, tudíž nelze součinnost nebo přítomnost účastníků žádným způsobem

²⁵¹ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 171.

²⁵² K účinkům návrhu na zahájení smírčího řízení podle ust. § 67n. o.s.ř. srovnej náleží Ústavního soudu ze dne 2.6. 1997, sp.zn. III. ÚS 144/97 judikoval, že: „*tento návrh nemá hmotněprávní ani procesněprávní účinky, které zákon jinak spojuje s podáním návrhu na zahájení řízení (žaloby). Pokud je pokus o smír neúspěšný, řízení končí a soud nemůže rozhodnout ve věci samé.*“

vynucovat, proto ke smírčímu řízení je vhodné přistoupit za předpokladu nezbytné shody vůle a zájmu všech účastníků řízení na tomto způsobu řešení. V průběhu smírčího řízení se nezjišťuje skutkový stav, dokazování se neprovádí. Soudce většinou účastníky vyzve, aby spor vyřešili smírem. Soud poté zkoumá, zda obsah smíru není v rozporu s platnými právními předpisy. Neshledá – li soud takový rozpor, smír formou usnesení schválí. Schválený smír vzhledem k ust. § 99 o.s.ř. účinky pravomocného a vykonatelného rozsudku a tudíž vytváří překážku *rei iudicatae*. Podle ust. § 202 odst. 1 písm. h) o.s.ř. není odvolání proti usnesení, jímž byl schválen smír, přípustné; *a contrario* nebyl-li smír soudem schválen, pak se zřejmě proti tomuto výroku odvolat lze. Naproti tomu proti zákon poskytuje zvláštní prostředek ochrany, a sice žalobu na neplatnost smíru podle § 99 odst. 3 o.s.ř., rozsudkem může soud zrušit usnesení o schválení smíru, je - li smír neplatný podle hmotného práva. Návrh na neplatnost smíru je však možné podat nejpozději do tří let od právní moci usnesení o schválení smíru.

ad b) dalším prostředkem ochrany všeobecných osobnostních práv před zahájením řízení je **předběžné opatření** (podle § 74 o.s.ř.), případně i po zahájení řízení (podle § 102 o.s.ř.). Předběžné opatření může být za určitých okolností vhodným a účinným doplňujícím komponentem občanskoprávní ochrany všeobecných osobnostních práv. Soud rozhoduje formou usnesení o předběžném opatření před zahájením řízení tehdy, je-li třeba, aby zatímně byly upraveny poměry účastníků, nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen, obdobně i po zahájení řízení může soud nařídit předběžné opatření, vyvstane – li potřeba zatímně upravit poměry účastníků nebo je-li po zahájení řízení obava, že by výkon rozhodnutí v řízení posléze vydaného mohl být ohrožen. Věcně příslušným soudem k nařízení předběžného opatření před i po zahájení řízení týkající se všeobecného osobnostního práva je podle ust. § 9 o.s.ř. krajský soud. V soudním řízení o porušení, resp. ohrožení osobnosti fyzické osoby může soud nařídit předběžné opatření, existuje – li nebezpečí, že by výkon soudního rozhodnutí mohl být v budoucnu ohrožen. Nutno zdůraznit, že vydáním předběžného opatření navrhovatel nezískává práva, o nichž má být teprve rozhodnuto. Nejde o řešení prejudiciální otázky, jedná se pouze o rozhodnutí procesního charakteru, které nenaznačuje a nesmí ovlivnit rozhodnutí soudu ve věci samé. Občanský soudní řád upravuje pouze demonstrativní výčet druhů předběžných opatření, bude proto vždy úlohou soudu, aby zvolil takový druh předběžného opatření, který nejlépe odpovídá

povaze a okolnostem konkrétního případu. Účastníky řízení o vydání předběžného opatření jsou navrhovatel a ti, kteří by jimi byli, kdyby šlo o věc samu; uložit povinnost jiné osobě než účastníkovi řízení lze jen tehdy, lze – li to po něm spravedlivě žádat (§ 76 odst. 2 o.s.ř.). Návrh na zahájení řízení o vydání předběžného opatření musí splňovat náležitosti podle § 75 odst. 2 a navrhovatel je povinen ve stejný den, kdy podal u soudu návrh na nařízení předběžného opatření, složit jistotu na účet příslušného soudu ve výši 10 000 Kč (§ 75b odst. 1 o.s.ř.). S nesplněním této povinnosti zákon spojuje sankční důsledky spočívající v odmítnutí návrhu na vydání předběžného opatření. O návrhu na vydání předběžného opatření rozhoduje soud bez slyšení účastníků²⁵³ a bez jednání, dokazování se zásadně neprovádí. Soud je povinen rozhodnout bezodkladně, nehrozí – li nebezpečí z prodlení, může rozhodnout nejpozději ve lhůtě sedmi dnů od podání návrhu. O předběžném opatření rozhoduje soud formou usnesení, které je vykonatelné vyhlášením, popř. doručením, a titulem pro výkon rozhodnutí. Zákon připouští řádný opravný prostředek proti usnesení o předběžném opatření, tj. odvolání. Pokud se týká doby trvání předběžného opatření, podle § 76 odst. 3 závisí na uvážení a hodnocení konkrétní situace soudem, jenž může omezit trvání předběžného opatření, kdy soud stanoví navrhovateli lhůtu, tj. soudcovskou lhůtu, během níž má podat návrh na zahájení řízení (to neplatí v případech řízení, které mohou být zahájena i bez návrhu); soud může také stanovit, že předběžné opatření bude trvat pouze po stanovenou dobu. Podle ust. § 77 odst. 1 taxativními případy zániku předběžného opatření jsou případy, kdy navrhovatel nepodal v zákonné lhůtě nebo ve lhůtě soudem určené návrh na zahájení řízení; návrhu ve věci samé nebylo vyhověno; návrhu ve věci samé bylo vyhověno a uplynulo patnáct dní od vykonatelnosti rozhodnutí o věci; případně uplynula určená doba, po kterou mělo trvat. Zároveň soud je oprávněn předběžné opatření zrušit, pokud pominou důvody, pro které bylo nařízeno. Ve smyslu ochrany všeobecných osobnostních práv

²⁵³ V této souvislosti Nejvyšší soud usnesením ze dne 31.1.2001, sp. zn. 20 Cdo 134/99 konstatoval, že: „není povinností soudu, aby v řízení o návrhu na nařízení předběžného opatření umožnil druhé straně sporu vyjádřit se k obsahu listin, z nichž bude činit závěr o tom, zda jsou splněny předpoklady pro nařízení předběžného opatření.“

z demonstrativního výčtu § 76 o.s.ř. přichází v úvahu uložení předběžného opatření podle písm. f) tj., povinnost něco vykonat, něčeho se zdržet nebo něco snášet.²⁵⁴

ad c) Ust. § 415 o. z. ukládá prevenční povinnost, neboť každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí. Jestliže však neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby chráněné všeobecným osobnostním právem vznikne dotčené fyzické osobě vedle nemajetkové újmy i újma majetková, tj. škoda (ust. § 16 o. z.), svědčí dotčené fyzické osobě samostatné právo domáhat se náhrady prostřednictvím **žaloby na náhradu škody (majetkové újmy)**. Dle ust. § 420 odst. 1 o. z. každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Pod škodou se rozumí újma, která se bezprostředně promítá do majetkové sféry dotčené fyzické osoby. Z dikce ust. §420 o. z. plynou následující předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu, tj. porušení právní povinnosti, vznik majetkové újmy, vyjádřitelné v penězích, tj. škody,²⁵⁵ příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi nimi a zavinění. Skutková podstata odpovědnosti za škodu podle § 420 o. z. je založena na principu předpokládaného (presumovaného) zavinění (konkrétně presumuje nevědomou nedbalost, § 420 odst. 1, 3 o. z.), oproti odpovědnosti za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby chráněné v rámci všeobecného osobnostního práva podle ust. § 11 o. z., která je založena na objektivním principu, tzn., že není vyžadováno zavinění toho, kdo neoprávněně zasáhl do osobnosti fyzické osobnosti. V oblasti odpovědnosti za škodu povinnost tvrzení,

²⁵⁴ Podle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. Co 16/94: *nelze připustit takové předběžné opatření, jímž by bylo žalovanému uloženo zdržet se v deníku, který vydává, uveřejňování jakýchkoliv komentářů a informací týkající se osoby žalobce. ... Takové rozhodnutí by znamenalo nepřípustnou restrikcí svobody projevu (čl. 17 Listiny), i když ani tato svoboda projevu nemůže být v demokratické společnosti bezbřehá“*

²⁵⁵ Např. stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70 (R 55/1971, s. 339-340) uvádí, že „škoda (jako kategorie občanského práva) se chápe jako újma, která nastala v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi (a je tedy – nedochází-li k naturální restituci – napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především poskytnutím peněz). Takto vymezená škoda je právně relevantní škodou, tj. jedním předpokladů, na jejichž základě vzniká odpovědnostní vztah; takto vymezená škoda je také předmětem náhrady škody podle ustanovení § 442 a n.. Obč. Z. Skutečnou škodou je nastalé zmenšení (úbytek) majetku poškozeného; představuje vlastně majetkové hodnoty potřebné k uvedení v předešlý stav, popř. k vyvážení důsledků plynoucích z toho, že nedošlo k uvedení v předešlý stav.“

břemeno tvrzení, povinnost důkazní i důkazní břemeno (*onus probandi*) ve smyslu exkulpace záleží na původci neoprávněného zásahu. Původce neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby se tedy může úspěšně zprostit, odpovědnosti za tuto škodu tehdy, prokáže – li, že způsobenou škodu nezavinil (exkulpace). Funkcí občanskoprávní sankce za vzniklou škodu je, aby původce neoprávněného zásahu majetkovou újmu napravil ať již náhradou v penězích (relutární restituce) nebo je-li to možné a účelné (tyto podmínky musí být kumulativně splněny) uvedením v původní stav (naturální restituce). Nutno tedy konstatovat, že v případech, kdy neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby vznikne vedle nemajetkové újmy i újma majetková, tj. škoda, dochází ke kumulaci nároků, které stojí vedle sebe, přičemž splněním jednoho nároku, se nedotýká nároku druhého.²⁵⁶ V této souvislosti Ústavní soud shodně zformuloval názor v nálezu sp. zn. IV. ÚS 315/01: „*Nelze ztotožňovat nemajetkovou újmu, byť třeba i zmírněnou peněžitým zadostiučiněním, na straně jedné s majetkovou újmu či dokonce újmu na zdraví na straně druhé.*“ Jistou komplikací a nedostatek zákona shledávám v určení rozdílné věcné příslušnosti soudu, jenž je příslušný k rozhodování o uvedených kumulovaných nárocích, kdy k řízení o náhradě nemajetkové újmy jsou podle ust. § 9 odst. 2 písm. a) o.s.ř. jako soud prvního stupně příslušný krajský soud, kdežto o náhradě majetkové újmy podle ust. § 1 odst. 2 o.s.ř. prvním stupni je příslušný okresní soud. *De lege ferenda* by bylo vhodné v souvislosti s připravovanými koncepčními změnami v oblasti soukromého práva, tento nesoulad napravit. Na rozdíl od práva na nemajetkovou újmu, je právo na náhradu škody právem ryze majetkovým podléhajícím bez dalšího promlčení podle § 100 odst. 2 o. z., nejedná se o nějaký zvláštní druh osobnostního práva vzniklého z neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva. Právo na náhradu škody přechází po smrti dotčené fyzické osoby jako každé majetkové právo na dědice. Tito dědici se však již nemohou domáhat práv na bolestné a ztížení společenského uplatnění, neboť tato práva se pojí pouze k dotčené fyzické osobě a její smrtí zanikají (§ 579 odst. 2 o. z.). Pro úplnost výkladu je nutno dodat, že i v těchto případech za splnění zákonem stanovených předpokladů (§ 451 o. z.) se dotčená fyzická osoba může domáhat vydání bezdůvodného obohacení.

²⁵⁶ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 175.

13.2. Zvláštní prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva

Nejvýznamnější ochrana osobnosti fyzické osoby záleží ve zvláštní hmotněprávní soudní (petitorní) ochraně podle 13 o. z. Základ efektivní právní ochrany osobnosti spočívá v soudním řízení, v němž se jedná a rozhoduje o žalobě na ochranu osobnosti, kterou se dotčená domáhá ochrany svého práva na ochranu osobnosti a uplatňuje nároky z titulu neoprávněného zásahu do osobnostních práv. Ustanovení § 13 o.z. zakotvuje triádu prostředků občanskoprávní ochrany v případě neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby, jimž v procesněprávní rovině odpovídají jednotlivé druhy žalob. Podle citovaného ust. § 13 o. z. má fyzická osoba právo, aby původce:

- a) **upustil od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti**, zdržel se tohoto jednání, jeho pokračování nebo reálně hrozícího opakování, (žaloba zdržovací - negatorní),
- b) **odstranil nepříznivé následky svého neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby** (žaloba restituční),
- c) **poskytl přiměřené zadostiučinění, morálního či v penězích** (žaloba satisfakční).

Tyto prostředky občanskoprávní ochrany osobnosti lze v závislosti na naplnění zákonných podmínek konkrétních případů použít samostatně nebo je možné je za účelem plněhodnotné ochrany i kombinovat. Z dikce ust. § 13 o.z. plyne, že prostředky občanskoprávní ochrany zde zakotvené jsou uvedeny demonstrativním způsobem, Knap proto nevylučuje, aby dotčená fyzická osoba na podkladě hmotněprávního nároku podle občanského zákoníku uplatnila i jiné občanskoprávní prostředky ochrany k ochraně svých práv.²⁵⁷ Přípustnou bude žaloba, jíž se dotčená fyzická osoba domáhá, aby soud deklaroval pouhou nepravdivost výroku a tím i neoprávněnost zásahu do práva na ochranu její osobnosti. V takovém případě se však nejedná o žalobu na určení podle § 80 písm. c) o. s. ř., tudíž není nutné prokazování existence naléhavého právního zájmu na určení. Tento závěr je podpořen i

²⁵⁷ Tamtéž, s. 176.

rozhodnutím Nejvyššího soudu publikovaným pod R 46/95 „*Ochrany osobnosti ve smyslu ustanovení § 11n. o. z. se lze domáhat také žalobami o určení nepravdivosti zásahů (zejména výroků slovních i písemných) nebo určení, že původce zásahu neoprávněně zasáhl do práva žalobce na ochranu osobnosti; v těchto případech není třeba prokazovat naléhavý právní zájem na takovém určení.*“ Občanskoprávní řízení, v rámci něhož dotčený subjekt se domáhá svého práva na ochranu osobnosti a uplatňuje nároky z titulu neoprávněného zásahu do osobnostních práv, je řízení striktně návrhové, v petitu žaloby musí tedy být vždy přesně a jasně určeno, jakého prostředku ochrany se žalobce domáhá a v případě, že se žalobce domáhá zadostiučinění v penězích, musí být určena i výše částky, neboť navrhovaná výše peněžitého zadostiučinění je částkou maximální, tudíž soud je tímto návrhem vázán v souladu s ust. § 153 odst. 2 o.s.ř. (*iudex ne eat ultra petita partium*). V této souvislosti Vrchní soud v Praze rozhodnutím sp. zn. 1 Co 174/95 potvrdil, že: „*řízení ochrany osobnosti je návrhové řízení. S odkazem na ust. § 79 odst. 1 o.s.ř. proto musí být ze žaloby patrné i to, jaké konkrétní výše zadostiučinění v penězích se žalobce domáhá. Požadovaná výše peněžitého zadostiučinění pak tvoří maximální částku, kterou může soud přiznat.*“ Účastníci řízení musí mít na paměti, že v řízení ve věcech ochrany osobnosti s ohledem na zrychlení a zefektivnění řízení se uplatní zásada koncentrace řízení podle § 118b o.s.ř., neboť i spravedlnost má své časové limity, podle nich mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc. K později uvedeným skutečnostem a důkazům se již nepřihlíží.²⁵⁸ O následcích nesplnění této povinnosti musí být účastníci řízení poučeni již v předvolání k prvnímu jednání.

Porušením, respektive ohrožením práva na ochranu osobnosti neoprávněným zásahem se zakládá odpovědnostní vztah, jehož obsahem je právo oprávněného subjektu žádat, aby povinný (původce zásahu) upustil, zdržel se těchto zásahů,

²⁵⁸ To však neplatí, jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům, které účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 2.

odstranil nepříznivé následky a splnil sankce mu uložené. Předpokladem k úspěšnému uplatnění žaloby podle § 13 o. z. je nutno prokázat:

- a) **neoprávněnost zásahu všeobecného osobnostního**, respektive jeho dílčí hodnoty, který je objektivně způsobilý způsobit porušení či ohrožení osobnosti fyzické osoby, resp. jeho dílčí hodnoty, v její fyzické a morální integritě,
- b) **vznik nemajetkové újmy ve sféře osobnosti fyzické osoby a**
- c) **příčinnou souvislost (kauzální nexus) mezi a) a b).**

Neoprávněnost zásahu do osobnosti fyzické osoby je objektivní kategorií, kterou je nutno odlišovat od zavinění, protiprávnost zásahu je dána jeho rozporem s právním řádem.²⁵⁹ Z konstrukce odpovědnosti za nemajetkovou újmu podle ust. § 13 o. z. je patrné, že je postavena na principu přísné odpovědnosti objektivní, vzniká bez zřetele na zavinění původce neoprávněného zásahu, na jehož straně se nevyžaduje ani existence úmyslu (přímého či nepřímého) ani nedbalosti (vědomé či nevědomé). Původce neoprávněného zásahu se nemůže této odpovědnosti ani sankcí z ní vyplývajících zprostit. Založení odpovědnosti za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby i sankcí z ní plynoucích na objektivním principu je opodstatněné, neboť dotčené fyzické osobě je tak v oblasti občanského práva zaručena všestranná ochrana jak před zaviněnými tak i nezaviněnými (nicméně objektivně neoprávněnými) zásahy. Neoprávněným zásahem je jednání, které může spočívat jak v aktivním jednání, tak i v opomenutí,²⁶⁰ které se svým obsahem, formou a cílem dotýká práv chráněných ust. § 11 o. z. a je objektivně způsobilé tato chráněná práva narušit, resp. ohrozit. Podmínkou neoprávněného zásahu osobnosti fyzické osoby, je tedy jeho objektivní způsobilost porušit, resp. ohrozit integritu osobnosti fyzické osoby v její fyzické a duševní jednotě. Aktivně legitimovanou osobou k uplatnění nároků je dotčená fyzická osoba, toto právo je spjato s touto osobou a její smrtí zaniká.²⁶¹ Osobou pasivně legitimovanou, tj. původcem neoprávněného zásahu, může být kterákoli fyzická osoba, tzn. i fyzická

²⁵⁹ Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 179/2004.

²⁶⁰ Blíže k tomu náleží Ústavního soudu ČR ze dne 24.10.1995, sp. zn. I. ÚS 15/95: „i opomenutím může být porušena právní či jiná povinnost, i opomenutím může být způsobena újma fyzické osobě, ať už majetková či práva nemajetková.“

²⁶¹ Srovnej výklad k § 15 o. z.

osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, či dokonce jí byla způsobilost zbavena. V případě, že zásah do práva na ochranu osobnosti byl způsoben někým, kdo byl „použit“ fyzickou či právnickou osobou k realizaci činnosti této fyzické či právnické osoby, za předpokladu, že nedošlo k excesu z činnosti této fyzické či právnické osoby, lze toto jednání přičítat s použitím analogie ust. § 420 odst. 2 ve spojení s ust. § 853 o. z. samotné fyzické či právnické osobě, kterou budou postihovat i občanskoprávní sankce.²⁶² Tento závěr byl potvrzen i rozsudkem Nejvyššího soudu v Brně ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003 za předpokladu, že: „činnost osoby (pracovníka) nepostrádá místní, časový a věcný vztah k plnění úkolů této osoby.“ Naproti tomu u odpovědnosti za majetkovou újmu – škodu podle § 16 o. z. ve spojení s ust. § 420 o. z. je nezbytná deliktní způsobilost původce zásahu.

Pokud jde o újmu vyvolanou neoprávněným zásahem, musí se vždy jednat o nemajetkovou újmu, tzn., takovou, která se bezprostředně nepromítá do majetkové sféry dotčené fyzické osoby. Nevyjádřitelnost nemajetkové újmy však neznamená, že v tomto případě peníze jakožto prostředek budou sloužit ke zmírnění či odčinění nemajetkové újmy. Ke vzniku nemajetkové újmy může dojít různým způsobem, většinou vznik nemajetkové újmy a okamžik uskutečnění neoprávněného zásahu budou spadat vjedno, např. pořízením fotografie fyzické osoby na ulici bez jejího svolení, přičemž podmínkou úspěšného uplatnění ochrany podle § 13 o. z. není, aby byla snížena její vážnost ve společnosti, nýbrž již samotným pořízením fotografie vzniká újma na osobnosti vyfotografované fyzické osoby.

V určitých případech se nejedná o neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby, přestože tento zásah by zdánlivě naplňoval kritérium rozporu s objektivním právem. Poté hovoříme o okolnostech vylučujících neoprávněnost zásahu do osobnosti fyzické osoby, jimiž jsou ve smyslu ust. § 12 o. z. za prvé jednak svolení fyzické osoby k zásahu do své osobnosti, resp. její dílčí hodnoty (s nimiž je oprávněna disponovat), tvořící její osobnost v její fyzické a morální integritě v souladu se soukromoprávní zásadou autonomie vůle fyzické osoby a zásadou *volenti non fit iniuria*, za druhé realizace tzv. zákonných licencí ust. § 12 odst. 2, 3 o. z. a další licence zakotvené dalšími zákony (např. § 67 TR, § 23 odst. 3, 4, § 24 ZPZ, atd.), a za

²⁶² Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H.Beck, 2009, s. 193.

třetí výkon jiného subjektivního práva stanoveného zákonem, popřípadě plnění povinnosti jiným subjektem uložené zákonem. Samotné uvedené skutečnosti vylučující neoprávněnost zásahu do osobnosti fyzické osoby pouze za předpokladu, že uvedený zásah a jeho intenzita byl uskutečněn přiměřeným způsobem a současně není v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.²⁶³

13.2.1. Žaloba negatorní

Negatorní žaloba je zvláštním prostředkem ochrany osobnosti fyzické osoby, do jejíž osobnosti bylo neoprávněně zasaženo, jímž se dotčená fyzická osoba domáhá, aby bylo upuštěno (zdrženo) od neoprávněného zásahu do její osobnosti. Podmínkou úspěšného uplatnění takové žaloby je, aby neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby, resp. její dílčí hodnoty, doposud trval, popřípadě pokračoval, nebo existovala hrozba jeho opakování v budoucnu. Z toho plyne, že tento prostředek právní ochrany není na místě tam, kde neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby byl již ukončen (dokonán) a netrval, případně kde neexistuje hrozba jeho uskutečnění či opakování v budoucnu. *Onus probandi* ohledně těchto skutečností spočívá na bedrech žalobce. Tento prostředek ochrany je preventivní povahy a směřuje k tomu, aby se žalovaný zdržel dalšího neoprávněného zásahu, tzn. spočívá v nekonání (*non facere*). Jak je uvedeno výše, řízení o ochraně osobnosti jsou řízení striktně návrhovými a na petit negatorní žaloby jsou proto kladeny vysoké nároky. Vedle určitého, konkrétního a přesně (individualizace) vymezeného jednání, kterého se má jeho původce zdržet, musí být v petitu žaloby vždy přesně a konkrétně současně uvedeno konkrétní ohrožené osobnostní právo, resp. jeho dílčí hodnota. Výrok (*enunciát*) rozsudku soudu, jímž bylo žalobě vyhověno a žalovanému uložena povinnost zdržet se těchto dalších neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby (*ad factum omittendum*), je vykonatelným již pravomocným uložením povinnosti zdržet se takových neoprávněných zásahů, přičemž ve výroku se nestanoví doba k plnění uložené povinnosti. Na základě pravomocného rozhodnutí lze vést výkon rozhodnutí, popř. exekuci proti všem takovým dalším neoprávněným zásahům podle ust. § 351 o.s.ř.

²⁶³ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 159.

Příkladmo došlo – li k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby při vydávání tisku, lze se domáhat zdržení určitého neoprávněného zásahu, nelze však požadovat vydávání tohoto tisku jako takového. Výkon rozhodnutí, resp. exekuce je realizován ukládáním pokut až do výše 100 000 Kč povinnému, do doby, než bude povinnost uložená pravomocným a vykonatelným rozsudkem splněna. Zbývá dodat, že tímto prostředkem ochrany se nelze na původci neoprávněného zásahu domáhat pozitivní jednání.

13.2.2. Žaloba restituční

Prostředkem ochrany osobnosti fyzické osoby v podobě žaloby restituční (odstraňovací) se žalobce domáhá odstranění následku neoprávněného zásahu. Dotčená fyzická osoba se v tomto případě domáhá, aby původce neoprávněného zásahu něco konkrétně vykonal a obnovil stav, který existoval před tímto zásahem. Smyslem tohoto institutu ochrany osobnosti fyzické osoby je obnovení původního stavu před neoprávněným porušením, resp. ohrožením osobnosti fyzické osoby. Předpokladem úspěšného uplatnění této žaloby je, aby v době podání tohoto návrhu následky v důsledku neoprávněného zásahu osobnosti fyzické osoby ještě trvaly, i když neoprávněný zásah již byl ukončen a současně, aby bylo reálně možné následky vzniklé neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby odstranit.²⁶⁴ Petit žaloby v tomto případě, na rozdíl od předchozího prostředku občanskoprávní ochrany, směřuje ke konkrétnímu pozitivnímu jednání původce neoprávněného zásahu. Žalobní petit musí být vždy přesně vymezen, co má žalovaný vykonat (*facere*). Obsah žalobního petitu může být velmi různorodý v závislosti na povaze neoprávněného zásahu, např. odstranění vývěsky porušující právo na čest, zničení neoprávněně pořízeného obrazového snímku, zvukového záznamu, zničení negativu fotografie, vyazení knihy z prodeje, apod. Z toho důvodu i navrhovaný způsob odstranění následků by měl být odpovídající obsahu, formě i intenzitě neoprávněného zásahu do určité osobnostní hodnoty s cílem obnovit stav před neoprávněným zásahem. Výrok rozhodnutí soudu musí přesně a konkrétně vymezen, jaké určité následky určitého

²⁶⁴ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 178.

neoprávněného zásahu do určité hodnoty osobnosti fyzické osoby mají být odstraněny. Pokud původce neoprávněného zásahu dobrovolně nejedná v souladu s výrokem rozsudku, je oprávněný podat návrh na výkon rozhodnutí podle ust. § 350 o.z. Podle citovaného ustanovení je povinný nucen provést pro oprávněného nějaký úkon či práci, přičemž je možné, aby tento úkon nebo práci byl proveden i osoba odlišná od povinného a to na náklady povinného.

13.2.3. Žaloba satisfakční

Dalším velmi užívaným prostředkem právní ochrany všeobecného osobnostního práva je podle ust. § 13 odst. 1 o. z. žaloba, v níž se žalobce domáhá, aby mu bylo přiznáno přiměřené zadostiučinění. I v tomto případě musí být splněny podmínky stanovené zákonem pro vznik nároku na přiměřené zadostiučinění, tj. a) neoprávněný zásah do všeobecného osobnostního práva, resp. jeho dílčí hodnoty, fyzické osoby, který je objektivně způsobilý porušit či ohrozit toto právo b) nepříznivý následek neoprávněného zásahu v podobě vzniklé nemajetkové újmy na osobnosti fyzické osoby a c) příčinná souvislost mezi a) a b). Tento prostředek občanskoprávní ochrany přichází v úvahu v těch případech, kde nemajetková újma na osobnosti fyzické osoby již vznikla. Pokud jsou tedy v konkrétním případě splněny zákonné předpoklady, soud je povinen tomuto subjektivnímu právu uplatňovaným žalobou vyhovět a přiměřené zadostiučinění žalobci přiznat.²⁶⁵ Leč je nutno mít na zřeteli, že soud nerozhoduje o přiznání přiměřeného zadostiučinění z úřední povinnosti, nýbrž soud je s ohledem na ust. § 153 odst. 2 o. s.ř. přiměřené zadostiučinění přiznat v souladu se zásadou *ne eat iudex ultra petita partium* pouze tehdy, pokud tento nárok uplatní sama dotčená fyzická osoba.²⁶⁶ Z dikce ust. § 13 odst. 1, 2 o. z. plyne, že zákonodárce primárně považuje za dostačující (jak systematickým uspořádáním, tak slovním vyjádřením) přiměřené zadostiučinění v podobě satisfakce v nehmotné podobě (omluva, odvolání určitých výroků) před satisfakcí v penězích, pakliže se toto zadostiučinění nejeví postačujícím, za splnění zákonem předepsaných podmínek je fyzická osoba taktéž oprávněna k náhradě nemajetkové újmy v penězích. Zákon v ust. § 13 o. z. tedy upřednostňuje kompenzační funkci přiměřeného zadostiučinění před

²⁶⁵ Tamtéž s. 179.

²⁶⁶ K tomu srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2002, sp. zn. 28 Cdo 822/2002.

jeho působením sankčním. Hajn považuje toto řešení za spíše idealistické než ideální, v prostředí justiční praxe mohou trvat soudní spory několik měsíců i let, po takovém časovém odstupu může přijít stručná omluva od původce neoprávněného zásahu, tento fakt však nemusí mít satisfakční účinek a nahrává spíše původci neoprávněného zásahu (např. některé bulvární časopisy, reklamní agentury, porušují chráněné osobnostní statky „*ex professo*“ využívající osobnostní atributy bez svolení jejich nositelů).²⁶⁷ Vzpomeňme, že základními funkcemi sankce je funkce represivní a funkce preventivní, tzn. potrestat původce za takové jednání, tedy neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby a současně rušitele i jeho případné následovníky odradit od dalšího protiprávního jednání (individuální a generální prevence). Takové pojetí si vyžaduje, aby se jednalo o občanskoprávní sankci citelnou a dostačující. Zvláště u uvedených původců, zasahujících do osobnosti fyzické osoby především z důvodů zvýšení svého prodeje a zisku, je bude od takového jednání důrazně odrazovat spíše citelná sankce finančního charakteru. Zadostiučinění podle ust. § 13 o. z. může být poskytnuto ve dvou formách plnění, a sice morálním nepeněžitým plněním (satisfakce nemajetková, morální), nebo v případě že toto zadostiučinění vzhledem k závažnosti neoprávněného zásahu není dostačující, dává zákonodárce prostor na základě ust. § 13 odst. 2 o. z. taktéž k přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích buď vedle nebo namísto satisfakce morální. Nicméně smyslem jak morálního zadostiučinění i zadostiučinění v penězích je požadavek přiměřenosti, tzn. s ohledem na okolnosti určitého případu odpovídajícím a dostačujícím způsobem zmírnit nemajetkovou újmu coby následek neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby.

13.2.3.1. Morální zadostiučinění

Došlo – li k neoprávněnému zásahu do osobnosti, resp. její dílčí hodnoty, fyzické osoby, může být vzniklá nemajetková újma zmírněna některou z forem morálního zadostiučinění. Jak je uvedeno výše, z dikce ust. § 13 o. z. vyplývá, že tato morální forma zadostiučinění je primárním způsobem zadostiučinění. Postižená fyzická osoba má právo volby některé z forem morálního zadostiučinění, zákon však na tomto místě ani demonstrativním způsobem řešení nenabízí. Frekventovanými

²⁶⁷ Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie, 2003, č. 4, s. 8.

formami morálního zadostiučinění je nejčastěji omluva či veřejná omluva, odvolání difamujícího výroku v určitém kolektivu lidí, místním tisku, jako formu morálního zadostiučinění lze považovat i pouhé konstatování výrokem soudního rozhodnutí, že došlo k porušení, resp. ohrožení osobnostních práv podle ust. § 11 o. z., případně uveřejnění výroku soudního rozhodnutí v tisku, televizi, apod., a sice na náklady žalovaného. Soudní praxe nevyloučila i případy, kdy forma morálního zadostiučinění byla naplněna výrokem soudu o odstranění závadného stavu, jako příklad lze uvést morální satisfakce lze považovat i žalobcem navrhované peněžité zadostiučinění, tzv. symbolickou satisfakci, např. ve výši 1 Kč, v zahraničí např. 1 frank, 1 půl penny, čímž žalobce vyjadřuje, že ve sporu mu jde skutečně o čest a nikoliv o peníze.²⁶⁸ Postižená fyzická osoba, která se morálního zadostiučinění domáhá, jej musí navrhnout v souladu s ust. § 153 odst. 2 o.s.ř., přičemž z petitu žaloby musí být zřejmá konkrétní určitá forma morálního zadostiučinění. Lze jen doporučit náležitou pozornost a pečlivost při formulaci takového petitu s ohledem na případný budoucí výkon rozhodnutí podle § 350 a § 351 o.s.ř. Přiměřenost formy morálního zadostiučinění je vždy závislá na konkrétním soudním citlivém posouzení daného případu, kdy soud vychází z hodnocení jeho celkové povahy tak i jednotlivých okolností. Tuto premisu potvrzuje i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2919/2006, podle něhož: „soud při úvaze o přiměřenosti požadovaného morálního zadostiučinění za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti musí vycházet jak z celkové povahy i z jednotlivých okolností konkrétního případu, musí přihlídnout k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k charakteru a rozsahu zasažené hodnoty osobnosti a k trvání a šíři ohlasu a vlivu vzniklé nemajetkové újmy na postavení a uplatnění postižené fyzické osoby ve společnosti.“²⁶⁹ Soudní praxe dovodila po hodnocení uvedených kritérií mnohé případy, kdy by přiznání morálního zadostiučinění patrně nenaplnilo účel satisfakce. Příkladem lze uvést případ, kdy přiznání morálního zadostiučinění se jevílo dostačujícím, avšak jeho forma navrhovaná žalobcem nebyla vhodná.²⁷⁰ Rovněž za nepřiměřenou satisfakci

²⁶⁸ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 182.

²⁶⁹ Shodně k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006.

²⁷⁰ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 3/97: „sledovaný cíl, tj. přiměřenost nápravy (satisfakce), nemůže splnit omluva, která je pronášena za takových okolností, že se určitá část veřejnosti

uznal Nejvyšší soud v Brně rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 2745/2004 i omluvu spočívající v povinnosti žalovaného doručit písemnost s omluvou všem občanům obce, tedy i nezletilým dětem v obci žijícím. V době nedávné soudní praxe neuznala za přiměřenou písemnou omluvu vůči nezletilému žalobci, týkající se úmrtí jeho sestry, pokud by taková omluva mohla vést k následné sekundární traumatizaci nezletilého žalobce v rozporu s jeho zájmy.²⁷¹

13.2.3.2. Zadostiučinění v penězích

Novelou ust. § 13 o. z. zákonem č. 87/1990 S., byla do občanského zákoníku zavedena možnost přiznat fyzické osobě, do jejíhož práva na ochranu osobnosti bylo neoprávněně zasaženo, domáhat se zmírnění nemajetkové újmy vzniklé v příčinné souvislosti s tímto neoprávněným zásahem formou materiální satisfakce, tj. zadostiučinění v penězích.²⁷² Zákonodárce tím reagoval na společenské změny po roce 1989, zejména obnovením plné svobody tisku, rozvoje informačních a telekomunikačních technologií a také vznik bulvárního tisku a reklamních agentur, tj. zejména právnických osob s ekonomickým potenciálem. Nemajetková újma vzniklá porušením, respektive ohrožením důstojnosti, cti či jména začala být vnímána tíživěji a citelněji než újma majetková.²⁷³ Tento prostředek občanskoprávní ochrany osobnosti fyzické osoby doplňuje komplexnost ochrany všeobecného osobnostního práva a systém efektivních občanskoprávních sankcí. Zakotvení nároku na přiznání zadostiučinění v penězích na úrovni zákona a zejména i samotná hrozba jeho uložení přispívá k respektování tělesné i duševní integrity fyzické osoby, čímž je naplněno preventivní či odstrašující působení tohoto institutu. Ryška v této souvislosti vhodně zdůrazňuje, že nelze ztotožňovat nemajetkovou újmu, byť i třeba zmírněnou peněžitým zadostiučiněním na straně jedné, s majetkovou újmu či dokonce újmu na

teprve z omluvy samé dozví o zásahu do osobnostních práv fyzické osoby, o němž by se jinak nedozvěděla“.

²⁷¹ Rozsudek Krajského soudu v Brně, sp. zn. 24C 7/2007.

²⁷² Průlomovým v tomto směru bylo rozhodnutím Krajského soudu v Ostravě z roku 1996, jímž byla přiznána peněžitá satisfakce členům rodiny při úmrtí osoby blízké každému ve výši padesát tisíc.

²⁷³ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 183.

zdraví na straně druhé.²⁷⁴ Možnost přiznání peněžité satisfakce presumuje, že primární forma zadostiučinění, tj. morální satisfakce, podle odst. § 13 odst. 2, 3 o. z. je v daném případě nepostačující. Z toho lze tedy dovodit přiznání nemajetkové újmy v penězích je prostředkem subsidiárním sledující funkci satisfakční, jelikož rozsah vzniklé nemajetkové újmy nelze přesně kvantifikovat a vyčíslit. Nicméně z dikce zákona plyne, že není vyloučeno souběžné uplatnění obou druhů satisfakce, tj. morální i peněžité, a nutno zmínit, že mezi satisfakčním a sankčním působením přiměřeného zadostiučinění existuje vztah komplementarity, nicméně zdůvodnit takový dvojitý žalobní požadavek však nezbyvá vždy snadné. Zákonnými předpoklady nároku na přiměřené zadostiučinění v penězích jsou: a) neoprávněným zásahem do osobnosti fyzické osoby b) nepříznivý následek v podobě vzniklé nemajetkové újmy spočívající zejména ve snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti, a to v rozsahu, který zákonodárce označuje za značný, c) kauzální nexus mezi a) a b). Z výše uvedených výkladů i z ustálené judikatury lze dovodit, že odpovědnost za zásah do osobnostních práv je objektivního charakteru,²⁷⁵ občanskoprávní sankce vzniká na objektivním podkladě a k jejímu nastoupení se nevyžaduje zavinění. Závažnost nemajetkové újmy na osobnosti postižené fyzické osoby je stejná, jednal – li původce zásahu zaviněně či nezaviněně. Nelze se však domnívat, že případné zavinění neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby zůstane toliko bez povšimnutí. Subjektivní prvek zavinění má význam při určování výše nemajetkové újmy podle ust. § 13 odst. 3 o. z. v mezích zohlednění okolností, za nichž k neoprávněnému zásahu došlo. Zákonná dikce § 13 odst. 2 o. z. stanoví, že nárok na přiměřené zadostiučinění v penězích je konstruován na základě kumulativního splnění následujících kvalifikovaných podmínek:

a) Morální zadostiučinění se jeví v určitém případě nedostačujícím a tím i neefektivním. Jde o obligatorní podmínku pro úspěšné uplatnění peněžní satisfakce. Soud musí mít vždy za prokázané, že morální satisfakce je nedostačující z hlediska povahy neoprávněného zásahu, způsobu jeho provedení, intenzity, trvání (hrozby opakování), rozsahu, závažnosti a ohlasu nepříznivých následků neoprávněného

²⁷⁴ Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 9., s. 305 – 308.

²⁷⁵ Srovnej náleží Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

zásahu do osobnosti fyzické osoby, na její postavení v rodině, ve společnosti, postavení profesní, apod., což musí být vždy bezpečně zjištěno, zejména došlo – li neoprávněným zásahem ke snížení lidské důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti v míře značné.²⁷⁶ V této souvislosti Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 581/99 uvedl, že je – li v době rozhodování soudu primární způsob zadostiučinění již natolik oslaben, že pozbývá svou funkci, je tím více povinností soudu zvažovat možnost přiznání zadostiučinění v penězích.

b) Neoprávněným zásahem došlo ke snížení důstojnosti nebo vážnosti fyzické osoby ve společnosti ve značné míře. Musí se jednat o takovou nemajetkovou újmu zasahující osobnost fyzické osoby, kterou tato osoba vzhledem k intenzitě, trvání a především veřejnému ohlasu nepříznivého následku ve společnosti (v rodině, místě bydliště, na pracovišti, v profesních kruzích, atd.) pociťuje a prožívá jako újmu v míře značné. Nicméně subjektivní pocity (subjektivní kritérium) postižené fyzické osoby nejsou v tomto případě rozhodující. Takovou závažnost nemajetkové újmy by musela objektivně hodnoceno vzhledem k intenzitě, rozsahu a trvání vedoucí ke snížení důstojnosti či vážnosti ve společnosti pociťovat každá osoba nacházející se ve stejném postavení a na místě postižené osoby,²⁷⁷ přičemž závažnost vzniklé nemajetkové újmy musí být tedy vždy posuzována objektivně, a sice s ohledem k okolnostem konkrétního případu, kdy bylo do osobnosti fyzické osoby, a současně ve vztahu k zvláštním charakteristikám dotčené fyzické osoby, jejímu postavení, věku. Zadostiučinění v penězích lze použít k vyvážení a zmírnění závažné a dlouhodobě působící nemajetkové újmy. V soudní praxi jsou finanční satisfakce zejména přiznávány v těch případech, kdy nemajetková újma na osobnosti fyzické osoby vznikla prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků se širokým okruhem působení, které jsou většinou schopny ovlivnit mínění veřejnosti. Z dikce ust. § 13 odst. 2 o. z. plyne, že byla-li neoprávněným zásahem snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti ve značné míře, je vymezen demonstrativním

²⁷⁶ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H.Beck, 2009, s. 198.

²⁷⁷ Tamtéž s. 188.

způsobem²⁷⁸ a není jediným případem, kdy postižené osobě vznikne právo na náhradu vzniklé nemajetkové újmy v penězích. Podmínky pro vznik tohoto práva jsou splněny ve všech případech neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby, kdy se nejeví morální satisfakce dostačující podle ust. § 13 odst. 1 o. z.²⁷⁹

Zásadní otázkou, jíž se zabývají jak právní teoretici tak především pochopitelně soudci rozhodující případy neoprávněných zásahů do osobnosti fyzické osoby, je, v jaké výši má soud tuto satisfakci v penězích postižené fyzické osobě přiznat. Zákon v této souvislosti mlčí, nestanoví ani minimální ani maximální hranice, k dispozici nejsou žádné tabulky ani metodiky výpočtu. Shodně Knap²⁸⁰ i Švestka²⁸¹ uvádějí, že možnost vyžádat si znalecký posudek za účelem objektivizace výše peněžité satisfakce je vyloučeno. Ust. § 13 o. z. hovoří pouze o požadavku přiměřenosti a lze konstatovat, že české soudy jsou ve srovnání se zahraniční praxí poměrně zdrženlivé s ohledem na neurčitost kvantifikace nemajetkové újmy. Mnohdy proto při úvahách o jednorázových částkách uvažují v intencích odškodnění podle ust. § 444 odst. 3 o. z. ve smyslu hodnoty lidského života v hierarchii jednotlivých dílčích hodnot osobnosti.²⁸² Za tohoto právního stavu je určení výše finanční satisfakce předmětem volného uvážení soudu podle § 136 o.s.ř., což přílehlavě potvrzuje i Spáčil,²⁸³ který uvádí, že určení výše nároku na přisouzení nemajetkové újmy v penězích lze nepochybně zjišťovat velmi obtížně a odkazuje právě na již zmíněné

²⁷⁸ Srovnej znění ust. § 13 odst. 2 o. z. ...zejména... Tento závěr potvrzuje i nálezn Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99: „... důvody uvedené v § 13 odst. 2 o.z. svědčící pro poskytnutí náhrady nemajetkové újmy v penězích jsou zákonem uváděny pouze demonstrativně ...“

²⁷⁹ Shodně k tomu rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96: „snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její vážnosti ve společnosti ve značné míře považovat za jediný případ, kdy postižené fyzické osobě vznikne právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o. z.“

²⁸⁰ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 195.

²⁸¹ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H.Beck, 2009, s. 201.

²⁸² Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 200.

²⁸³ Spáčil, J.: K určení výše nároku na náhradu nemajetkové újmy za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti v penězích, Právní rozhledy, 2007, č. 20, s. 760

ust. § 136 o.s.ř.²⁸⁴ Volné uvážení soudu (*judicial discretion*) však neznamená, že by účastníci řízení byli vydáni napospas libovůli toho kterého rozhodujícího soudce. Pro určení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích zákon stanoví dvě kritéria, z nichž soud musí při tomto rozhodování vycházet, a sice a) závažnost vzniklé nemajetkové újmy (závažnost co do intenzity, rozsah zveřejnění, ohlas, trvání vzniklé nemajetkové újmy) a b) okolnosti, za nichž k neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby došlo. Kritérium okolností, za nichž k neoprávněnému zásahu došlo, je velmi obecné, soud bere v úvahu okolnosti na straně původce zásahu i okolnosti na straně postižené osoby, např. podíl samotné postižené osoby na průběhu činnosti původce, zda sama postižená osoba mohla tuto činnost nějakým způsobem odvrátit, tzn. všechny okolnosti, které mají příčinnou souvislost s neoprávněným zásahem tak i vzniklou nemajetkovou újmou.²⁸⁵ Již bylo uvedeno, že soud při určení výše přiměřeného zadostiučinění v penězích bere v úvahu i prvky subjektivní povahy, zejména pak případné zavinění, šlo – li na straně původce neoprávněného zásahu o lehkou nedbalost, nebo naopak o úmyslnou a záměrnou skandalizaci, ostouzení či pomluvu fyzické osoby, tedy zlý úmysl.²⁸⁶ Shodně k tomu Ústavní soud uvedl již zmíněným usnesením IV. ÚS 315/01, že: „*subjektivní prvek zavinění má význam toliko při určení výše nemajetkové újmy podle § 13 odst. 3. o. z. v rámci zohlednění okolností, za nichž k porušení práva došlo*“ Tím je dán prostor pro široké uvážení soudu při určování výše peněžitého zadostiučinění, přičemž soud při takovém rozhodování musí vycházet z co možná nejúplněji prokázaného skutkového stavu. Soudce musí samozřejmě uvažovat v podmínkách našeho prostoru a času. Při tomto rozhodování by soud neměl přihlížet k majetkovým poměrům původce neoprávněného zásahu ani dotčené fyzické osoby. Tím však není vyloučeno, aby soud vzhledem k uvedeným okolnostem, kdy došlo ke značnému snížení důstojnosti fyzické osoby či její vážnosti ve společnosti, přiznal postižené fyzické osobě s ohledem na požadavek přiměřenosti, takovou peněžní satisfakci znamenající i citelný finanční postih původce neoprávněného zásahu zejména vzhledem ekonomickým zdrojům právnických osob, a tím tak preventivně působil odstrašujícím účinkem na ostatní potenciální rušitele. Každopádně soud při určení výše finančního zadostiučinění s odkazem na ust. § 153 odst. 2 o.s.ř.

²⁸⁴ Blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007.

²⁸⁵ Tamtéž s. 194.

²⁸⁶ Např. rozsudek Krajského soudu v Brně sp. zn. 24C 7/2007.

nemůže ve svém rozhodnutí přiznat žalobci více, než bylo navrhováno v petitu žalobce. Sám soudce Ryška uvádí, že výše peněžité satisfakce bývá většinou odvozována od částek uvedených v ust. § 444 odst. 3 o. z. a v současné době se při závažných zásazích do osobnostních práv výše peněžité satisfakce pohybují řádově ve statisících korun.²⁸⁷ Nicméně Ryška dále naznačuje, že nutno posílit preventivní i sankční účinek finanční satisfakce, kdy tento požadavek plyne ze současné reality ve společnosti, neboť osobnosti fyzických osob mnohdy zasahují původci se značným ekonomickým kapitálem, a současně odkazuje na ustálenou judikaturu.²⁸⁸ Ústavní soud zdůrazňuje, aby při rozhodování o výši zadostiučinění byl zohledněn princip proporcionality, soud tedy posoudil závažnost způsobené újmy, na možnost její snížení či eliminace nežádoucích újem na osobnosti fyzické osoby ohledem na straně jedné a míru zavinění na straně druhé,²⁸⁹ nezbytnost preventivně-sankčního účinku peněžité satisfakce, a pokud možno odhlédl od automatického odvozování výše peněžité satisfakce od částek uvedených v ust. § 444 odst. 3 o. z. Soudní praxe v posledních letech neváhá přistoupit k citelnější a razantnější peněžité sankci, zejména v případech vyvažování a zmírnění hodnot osobnosti fyzické osoby zasažených neoprávněným zásahem, jako hodnota soukromí a v jeho rámci sféra rodinného života, a tudíž i odradit původce neoprávněných zásahů k napříště obezřetnějšímu postupu. Podle mého přesvědčení je jistě účelné, aby právě sankční účinek v podobě výše finanční satisfakce preventivně působil na další potencionální původce zejména v těch případech, kdy došlo-li k neoprávněnému zásahu zaviněně (typicky zlý úmysl). *Mutatis mutandis* k tomu uvádí Knap,²⁹⁰ že soud při svém rozhodování o výši peněžitého zadostiučinění měl přihlížet k tomu, zda původce při neoprávněném zásahu, kdy spoléhal na věrohodnost a znalost určitých podkladů, zasáhl do osobnosti fyzické osoby jen z nedbalosti, nebo zda mu lze na neoprávněném zásahu a vzniklém nepříznivém následku přičíst úmysl, či dokonce zlý úmysl (např. pomluvit, skandalizovat či zostudit konkrétní osobu), získat majetkový prospěch tím, že původce neoprávněně záměrně zasáhl do soukromí osoby s cíle zvýšit prodej svého

²⁸⁷ <http://jinepravo.blogspot.com/2010/04/michal-ryska>.

²⁸⁸ RYŠKA, M. Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, s. 307.

²⁸⁹ Shodně k tomu Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 184.

²⁹⁰ Tamtéž s. 195.

tisku. V případech kdy subjektivní prvek zavinění však na straně původce neoprávněného zásahu, za předpokladu že je objektivně způsobilý zasáhnout osobnost fyzické osoby, absentuje, je na místě tuto okolnost odlišit právě zvláštním určením výše peněžitého zadostiučinění. Na straně druhé je v českém prostředí těžko představitelné, aby se výše peněžních satisfakcí blížily náhradám příznávaných z titulu institutů angloamerického práva tzv. *punitive damages* či *exemplary damages*, na základě kterých jsou původcům neoprávněných zásahů ukládána plnění v řádech desítek i stovek milionů dolarů jako soukromá sankce žalovanému a současně vysoká odměna úspěšnému žalobci, který se nebál podstoupit riziko a nepříjemnosti spojené s vedením mnohdy i dlouholetého soudního sporu, čímž přispěl k uplatnění prevenční funkce práva a čistotě veřejného života, za což mu tedy náleží vysoká odměna navíc. Peněžní satisfakce v takových relacích by v důsledku znamenaly pro většinu subjektů finanční likvidaci zejména v oblasti veřejně prospěšných činností (školy, nemocnice, rekreační zařízení). Skutečně tedy záleží na vybraném právním citu rozhodujícího soudce, který by měl určit výši peněžitého zadostiučinění, tak aby relativní satisfakce nebyla zřejmým bezdůvodným obohacením postižené osoby, současně nebyla pro původce neoprávněného zásahu likvidační, avšak optimálně skloubila kýžené satisfakční i sankční působení přiměřeného zadostiučinění. *De lege ferenda* je na místě do budoucna uvážit s ohledem na společenský vývoj a trend, potřebě soudní praxe a frekvenci porušování, resp. ohrožování osobnosti fyzické osoby, zda vůbec lze nějakým způsobem kvantifikovat kvalifikované neoprávněné zásahy do osobnosti fyzické osoby a nastavit jejich limity.

Z ustálené judikatury²⁹¹ je patrné, že fyzická osoba domáhající se práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o.z. nemůže požadovat úroky z prodlení, neboť podle § 517 odst. 2 o. z. právo požadovat vedle plnění úroky z prodlení má věřitel vůči dlužníkovi, jde-li o plnění peněžitého dluhu. Zákon tedy spojuje právo na úroky z prodlení jen se závazkovými právními vztahy. Avšak vztah mezi původcem neoprávněného zásahu do osobnostních práv fyzické osoby a osobou postiženou tímto zásahem není vztahem závazkovým. Právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o. z. proto není právem věřitele na plnění od

²⁹¹ Např. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 12.4.200, sp. zn. 23C 113/99.

dlužníka podle ust. § 488 o. z. a uspokojení tohoto práva není plněním peněžitého dluhu podle ust. § 517 odst. 2 o. z.

13.2.3.3. Náhrada nemajetkové újmy podle ust. § 444 odst. 3 o. z.

Novelou občanského zákoníku č. 47/2004 Sb., s účinností od 1. 5. 2004 zakotveno v ust. § 444 o. z. odst. 1 upravující nároky na bolestné, nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění a konečně nárok na jednorázovou náhradu při úmrtí blízké osoby v odst. 3. Podle § 444 odst. 3 náleží za škodu způsobenou usmrcením pozůstalým osobám jednorázové odškodnění, a to konkrétním vyjmenovaným osobám v různých částkách v závislosti na příbuzenském či obdobném vztahu.²⁹² Nutno však zmínit, že *de lege lata* je odlišení náhrady nemajetkové újmy a náhrady škody je v občanském zákoníku velmi nesystematické, neboť v rámci institutu náhrady škody jsou zákonodárcem upraveny i nároky týkající se újmy nemajetkové. Ústavní soud tento nesystematický nedostatek korigoval tak, že v nálezu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04 označil za náhradu škody za nemateriální újmu, konkrétně nároky na bolestné, náhradu za ztížení společenského uplatnění a na jednorázovou náhradu při úmrtí blízké osoby. Z dikce tohoto odst. 3 striktně vyplývá, že dojde-li k usmrcení osoby blízké, má zákonem uvedená pozůstalá osoba, prokáže – li vztah k zemřelému, tzn., jedná se o manžela, dítě, rodiče, sourozence či další blízkou osobu, nárok na vzniklou nemajetkovou újmu, na jednorázové odškodnění v uvedených částkách, a to bez dalšího dokazování.²⁹³ Ryška²⁹⁴ uvádí, že v rámci ochrany osobnosti se řešení náhrada újmy nemajetkové a ohledně odpovědnosti za škodu způsobenou neoprávněným zásahem do osobnostních práv je zákonem odkazováno na ustanovení o náhradě škody. Pokud se týká vymezení vztahu mezi § 444 odst. 3 a § 13 o. z. řešení je poměrně komplikované. Nejvyšší soud rozhodnutím ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30

²⁹² Zákonodárci je na tomto místě nutno vytknout, že účinností zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, nebylo toto ustanovení novelizováno. I když v konečném důsledku bude partnerovi či partnerce přiznána stejné výše odškodnění za usmrcení jako pozůstalému manželovi či manželce, není toto řešení vzhledem k požadavku na preciznost zákonodárce adekvátní.

²⁹³ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H. Beck, 2009, s. 201.

²⁹⁴ Ryška, M.: Kočka má devět životů, kolik zdraví má člověk? <http://jinepravo.blogspot.com/2008/11/michal-ryska-koka-m-devt-ivot-kolik.html>.

Cdo 154/2007 dovedl svébytnost a samostatnost nároků na náhradu škody na zdraví a na náhradu nemajetkové újmy při zásahu do osobnostního práva na zdraví. Nicméně s tímto závěrem se však nelze úplně ztotožnit, už předpoklady pro úspěšné domáhání se obou nároků se rozcházejí jak v rovině práva hmotného (zejména druh odpovědnosti, účel náhrady, promlčecí doba) tak i práva procesního (např. věcné příslušnosti soudů k řízení v prvním stupni, koncentrace řízení, výše soudních poplatků) a i mezi soudci vládne široká názorová nejednota. Racionální názor na vztah § 13 o.z. a § 444 odst. 3 o. z. přináší Ryška,²⁹⁵ který uvádí, že nároky v režimu náhrady škody na zdraví jsou speciálními nároky ve vztahu k obecným nárokům vzniklých z neoprávněného zásahu do ochrany osobnosti. Pokládá za nemožné, aby osoba dotčená na zdraví uplatňovala duplicitní náhradu nemajetkové újmy jak na základě § 444 odst. 3 tak i na podkladě § 13 o. z. ve stejné věci (*ne bis in idem*, tzn. totožnost skutku, účastníků, i vznášených návrhů, *a conto* s ohledem na překážku litispendence, popřípadě i *rei iudicatae*). Výjimečně lze připustit současnou aplikaci obou zákonných ustanovení v případě odlišných věcí v procesním slova smyslu, např. uplatňování různých nároků, jsou – li prostřednictvím ochrany osobnosti nárokovány morální satisfakce, např. omluva, jichž se prostřednictvím institutu náhrady škody domáhat nelze, či v případě odlišnosti osob, o níž lze hovořit tehdy, domáhají – li se příbuzní osoby, do jejíhož práva na ochranu osobnosti bylo neoprávněně zasaženo, ochrany vlastní osobnosti s tím, že bylo neoprávněně zasaženo do jejich rodinného života.²⁹⁶ Zákon nepřipouští možnost odklonění se od zákonem stanovených částek podle § 444 odst. 3 o. z. pro případy odškodnění za usmrcení osoby blízké, tato kogentní úprava není v odborných kruzích pozitivně přijímána. Nicméně praxe potvrzuje, že v případě satisfakcí za vzniklou nemateriální újmu na osobnostních právech s částkami podle ust. § 444 odst. 3 o. z. a komparacemi s nimi nelze vystačit.²⁹⁷ Ústavní soud judikoval v uvedeném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/04 konstatoval, že: „fakt, že zákonodárce v § 444 odst. 3 o. z. upravil způsob a rozsah náhrady za tento druh „imateriální škody“, nemůže být považován za vyčerpávající řešení daného problému s ohledem na zcela paušální charakter této úpravy, které nevylučuje, pokud jednorázové odškodnění není dostačnou satisfakcí za vzniklou

²⁹⁵ Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 16., s. 592.

²⁹⁶ Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 16., s. 593.

²⁹⁷ Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, s. 308.

újmu na osobnostních právech, aby se dotčená fyzická osoba domáhala další satisfakce podle ustanovení na ochranu osobnosti.“ Soudy však již v mnoha případech vyhověly doporučení Ústavního soudu, s čímž je třeba souhlasit, a přiznaly za velmi závažné zásahy do osobnosti fyzické osoby, zejména do její dílčí hodnoty soukromí a sféry rodinného života, částky mnohem vyšší (vzpomeňme mediálně známý případ záměny dětí v třebské nemocnici, kdy byla žalobcům přiznána částka ve výši 3,3 milionu korun). Ústavní soud *inter alia* na zákonodárce apeloval, že z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu, která vznikla působením na tělesnou a duševní integritu poškozeného. K tomuto pojetí se přiklání i např. francouzský *Code civil* či švýcarský *Zivilgesetzbuch*, a hlásí se k němu i principy evropského deliktního práva (*European Tort Law*²⁹⁸), které definují škodu jako majetkovou nebo nemajetkovou újmu. A *contto* dle návrhu nového občanského zákoníku mají být *de lege ferenda* mají být paušální náhrady dle § 444 odst. 3, vzhledem k tomu, že se neosvědčily, zrušeny, neboť pouze soudci náležejí rozhodnutí jednotlivého právního případu a zákonodárna moc, natož moc výkonná nemá v působnosti nařizovat soudu, jak má jednotlivý případ rozhodnout.²⁹⁹

Otázka, která podléhá diskusi jak ze strany odborné veřejnosti, tak i ze strany soudců, je otázka promlčitelnosti práva na peněžitou satisfakci. Pro doplnění uvedme, že podle ust. § 100 odst. 2 o. z. se promlčují všechna práva majetková, s výjimkami zde uvedenými. A *contrario* z dikce tohoto ustanovení plyne, že se tedy nepromlčují práva majetková, mezi něž lze zařadit jako práva ryze osobnostní povahy, i všeobecná osobnostní práva, resp. jednotlivá dílčí práva, podle ust. § 11 o. z. Ovšem ohledně promlčitelnosti práva na peněžitou satisfakci, které vzniklo postižení fyzické osobě v důsledku neoprávněného zásahu do její osobnosti v minulých letech, probíhaly ostré diskuse ohledně této otázky zejména mezi Vrchním soudem v Olomouci a Nejvyšším soudem v Brně. Pro upřesnění uvádím, že se jednalo o případ tří žalobců proti žalovanému, řidiči, který v roce 2001 zavinil dopravní nehodu, při níž způsobil smrt muže, po němž zůstala manželka, dcera a syn, který rovněž utrpěl vážná zranění.

²⁹⁸ Dle těchto principů je škoda majetkovou nebo nemajetkovou újmou zákonem chráněného zájmu s tím, že osobní újmou ospravedlňující náhradu nemajetkové škody je právě újma fyzickému a duševnímu zdraví dosahující míry uznatelné nemoci.

²⁹⁹ Srovnej komentář k § 447 Důvodové zprávy k Návrhu nového občanského zákoníku.

Žalobci se svou žalobou domáhali ochrany proti neoprávněnému zásahu do svých práv na ochranu osobnosti, konkrétně do práva na soukromí a jejich rodinný život. Poté co řízení proběhlo u Krajského soudu, byla věc po dovolání postoupena příslušnému Vrchnímu soudu. Vrchní soud zastával od počátku názor o promlčitelnosti tohoto nároku, který *inter alia* vyjádřil ve svém rozhodnutí, jímž reagoval na rozhodnutí Krajského soudu v Brně, který uvedl, že „... nárok na náhradu majetkové újmy v penězích je **nepromlčitelné**.“ Vrchní soud v Olomouci rozhodnutím ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003 uvedl: „právo na náhradu majetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o. z. je jedním z dílčích a relativně samostatných prostředků ochrany jednotného práva a na ochranu osobnosti fyzické osoby, vzniká tehdy, kdy morální satisfakce jako ryze osobnostní právo k vyvážení a zmírnění nepříznivých následků protiprávního zásahu do osobnostních práv nepostačuje, byť jde o satisfakci v oblasti nemateriálních osobnostních práv, jeho vyjádření peněžním ekvivalentem způsobuje, že jde o osobní právo majetkové povahy, které se **promlčuje** v obecné promlčecí době.“³⁰⁰ Tomuto stanovisku však kontroval Nejvyšší soud, v jehož rozhodovací praxi bylo možno sledovat koncepci o nepromlčitelnosti práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o. z.,³⁰¹ z níž vyplynulo, že smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích podle ust. § 13 odst. 2 o. z. je dát do vztahu míru újmy na hodnotách lidské osobnosti s konkrétním finančním vyjádřením náhrady této nemajetkové újmy zabezpečující respektování a ochranu osobnosti fyzické osoby. Jako právo ryze osobnostní povahy podle § 11 o. z. je nelze tedy vydělit z nepromlčitelných majetkových práv, byť se satisfakce této nemajetkové újmy fyzické osoby vyjadřuje prostřednictvím finančních ekvivalentů. Tyto systémově hluboké rozpory a rozdílné názory na tak zásadní otázku (ne)promlčitelnosti finanční satisfakce za nemajetkovou újmu v judikatuře Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu bylo nejen s poukazem na požadavek právní jistoty soudního rozhodování a současně zásadu hospodárnosti řízení bezpochyby nezbytné vyřešit. Na

³⁰⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003 citováno z Petrová, V.: Problematika (ne)promlčitelnosti nemajetkového práva v penězích v souvislosti s ochranou osobnosti, Zdravotnictví a právo, č. 6/2009, s. 16.

³⁰¹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo744/2007 a rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

uvedeném názoru o nepromlčitelnosti nemajetkové újmy podle ust. 13 odst. 2 o. z. setrval Nejvyšší soud téměř až dokonce roku 2007.³⁰² Občanskoprávní a obchodní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo stanovisko, jímž se Nejvyšší soud přiklonil k názoru promlčitelnosti uvedených nároků a ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu uveřejnil již zmíněný rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17.2.2004, sp. zn. 1 Co 63/2003 a posléze dochází ke sjednocení judikatury v tomto směru. Ke stanovisku promlčitelnosti se přiklání i Knap³⁰³ a Švestka³⁰⁴, kteří tento názor podporují argumenty, že a) právo na peněžité zadostiučinění je nedůvodně vyčleňováno z okruhu obdobných práv na peněžitou satisfakci (právo na bolestné, ztížení společenského uplatnění), u nichž není pochyb, že se promlčují, b) právo na peněžitou satisfakci podle ust. § 13 odst. 2 o. z. plní reparační funkci jako u nemajetkových nároků, c) tato koncepce umožňuje časově neomezené uplatnění práva na peněžitou satisfakci, nicméně absence jakýchkoli lhůt k uplatnění nároku z ochrany osobnosti vznáší právní nejistotu, neboť i spravedlnost a její nalezení má své časové limity a nekoresponduje se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*, d) připravovaná rekodifikace soukromého práva v souladu s principy evropského deliktního práva považuje nemajetkovou újmu jako druh škody, tudíž právo na její náhradu v penězích nemůže zůstat v rámci úpravy závazků z deliktů nepromlčitelným.

³⁰² Případ se týkal usmrcení otce a manžela žalobců při dopravní nehodě zaviněné žalovaným. Žalobci se domáhali s odkazem na ust. § 13 odst. 2 o. z. náhrady nemajetkové újmy v penězích, která vznikla v důsledku neoprávněného zásahu do jejich práva na soukromý a rodinný život. Krajský soud jako soud prvního stupně žalobě částečně vyhověl, avšak s poukazem na námitku promlčení uplatněnou žalobcem Vrchní soud v Praze žalobu zamítl. Nejvyšší soud rozsudek soudu 2. stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení, nicméně Vrchní soud v Praze ve svém druhém rozhodnutí zůstal u svého původním právním názoru, který byl Nejvyšším soudem potvrzen.

³⁰³ Knap, K., a kol.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha, Linde, 2004, s. 199.

³⁰⁴ Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I. § 1 až 459, Komentář, 2. vydání, Praha, C.H. Beck, 2009, s. 589.

14. Úvaha nad právy na ochranu osobnosti *de lege ferenda*

Současná úprava soukromého práva *de lege lata* a v jeho rámci současného občanského zákoníku se stále ještě odchyľuje od standardů právní kultury kontinentální kultury i od tuzemských právních tradic a taktěž současná fragmentárnost úpravy soukromého práva je nevyhovující. Návrh soukromoprávní kodifikace se vrací k dualismu práva veřejného a soukromého, tak jak s ním počítají ústavní zákony (především Ústava ČR a Listina základních práv a svobod) a k pojetí soukromého práva dle českých i evropských právních tradic. Eliáš v důvodové zprávě k návrhu nového občanského zákoníku zdůrazňuje, že klíčovou hodnotou, kterou má nový kodex chránit, má být svobodný člověk a jeho přirozené právo dbát o vlastní rozvoj a štěstí, jakož i o rozvoj štěstí své rodiny, způsobem, který bere ohled na slabší stranu a nepoškozujee jiné, a že této myšlence je podřízena celá systematika kodexu.³⁰⁵ Systematika nového kodexu je vystavena na hodnotovém základě uznávaným v moderních právních státech, a sice osobnost, rodina, vlastnictví a smlouva. Návrh nového občanského zákoníku je vystaven na přirozenoprávních základech, přičemž z téže koncepce vychází také Listina. Práce komise na návrhu zákoníku pokročily do té míry, že v současné době se již neprojednává koncepce, nýbrž jde o to, aby urychleně proběhl legislativní proces, zřejmě na počátku roku 2011 by měl být návrh nového občanského zákoníku předán do legislativního procesu.

Návrh nového občanského zákoníku již v samotném počátku definuje soukromé právo - ustanovení právních předpisů upravujících vzájemná soukromá práva a povinnosti osob vytvářejí ve svém souhrnu soukromé právo. Zákon dává osobám oprávnění, pro případ, že to nezakazuje zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona. Přičemž cílem soukromého práva je ochrana osobnosti a svobody člověka i jeho přirozené právo brát (formulace, která již nyní vyvolává četné ohlasy) se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. Zásadou soukromého práva je v první řadě právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.

³⁰⁵ Eliáš, K. – Zuklínová, M. Návrh občanského zákoníku (část první až čtvrtá). Ministerstvo spravedlnosti, duben 2005, s. 26 [citováno dne 10. 2. 2006] dostupný z: <http://www.donorsforum.cz>

Nyní platný občanský zákoník věnuje všeobecným osobnostním právům, jak již bylo uvedeno výše, pouze 5 paragrafů. Tato právní úprava je vzhledem k významnosti práv na ochranu osobnosti značně kusá a nutno zmínit, že je mnohdy podrobena různorodé aplikaci práva soudní praxí. Problematice práv na ochranu osobnosti se oproti současné právní úpravě podrobněji zabývá připravovaný občanský zákoník, který této oblasti věnuje přímo 31 paragrafů. Aktuálně se jeví, že ochrana všeobecných osobnostních práv bude připravovanou rektifikací zpřehledněna a taktéž zkvalitněna. Ochrana osobnostních práv je upravena v samostatném oddílu připravovaného občanského zákoníku a dělí se dále na jednotlivé následující pododdíly, a sice právo na jméno, právo na tělesnou integritu, právo na podobu a právo na soukromí. Osobnost člověka jako taková, tedy úprava všeobecného osobnostního práva je soustředěna do oddílu 5 s třemi pododdíly – o všeobecných ustanoveních, právu na tělesnou integritu a ochranu podoby a soukromí. Dle názoru autorů: „*osobnost člověka se nechápe jako „přívěšek“ právní subjektivity, ale právní subjektivita je naopak pojata jako důsledek osobnosti člověka jako takového.*“³⁰⁶ Jako metoda úpravy všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu byla zvolena konstrukce generální klauzule ust. § 81, chráněna je osobnost člověka, včetně všech jeho přirozených práv, a demonstrativní, příkladný výčet důležitých dílčích osobnostních práv, kam patří život a zdraví člověka, jeho důstojnost, vážnost a čest, soukromí a projevy osobní povahy.

Důraz je kladen také na ochranu osobnosti osob, v souladu s terminologií nového kodexu, osob nesvéprávných a osob nezletilých. Důkladněji a přímo v zákoně je rovněž ošetřena ochrana nesvéprávných a nezletilých jedinců v případě, že jich zákonný zástupce nepodal návrh na ochranu jejich osobnosti, musí takový návrh podat orgán veřejné moci bez zbytečného odkladu poté, co se dozvěděl, že k takovému zásahu došlo. Tato zákonná konstrukce je plně v souladu s důležitou zásadou soukromého práva, zásadou ochrany slabší strany. Současně připravovaná kodifikace reaguje na společenské změny v sociální oblasti, neboť pokud se týká postmortální ochrany osobnosti fyzické osoby, neboť aktivní v případě postmortální ochrany

³⁰⁶ Eliáš, K. – Zuklínová, M. Návrh občanského zákoníku (část první až čtvrtá). Ministerstvo spravedlnosti, duben 2005, s. 26 [citováno dne 10. 2. 2006] dostupný z: <http://www.donorsforum.cz>

osobnosti a to, stejně jako v autorském zákoníku, na všechny osoby blízké. Tento posun považují za velmi příhodný, vzhledem k současnému způsobu života nesezdaných párů či samotných lidí. Připravovaný kodex rozšiřuje aktivní věcnou a procesní legitimaci i na právnické osoby v případech, kdy dojde k neoprávněnému zasažení osobnostních práv jejího zaměstnance za předpokladu, že tento zásah byl uskutečněn v souvislosti s činností, kterou tato osoba vykonává pro právnickou osobu a dotčená fyzická osoba s tímto postupem vyslovila souhlas. Pakliže dotčená fyzická osoba zemřela, toto neplatí. Novem je ochrana soukromí právnické osoby podle § 134 odst. 2 návrhu, kdy právnická osoba je v případě neoprávněného zásahu nadána zdržovacím a odstraňovacím oprávněním.

Nutno konstatovat, že nový občanský zákoník zavádí rovněž nové pojmy. Osoby zůstávají podle tradičního pojetí děleny na osoby fyzické a osoby právnické. Pojem fyzické osoby je však nahrazen pojmem člověk. Způsobilost k právům a povinnostem je nově nazývána právní osobnost, přičemž má ji ten, kdo je způsobilý mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. Změna nastává i u způsobilosti k právním úkonům, neboť je zaváděn pojem svéprávnost. Svéprávný jen člověk, který je způsobilý vlastním jednáním nabývat pro sebe práva a zavazovat se k povinnostem a je odpovědný za své jednání. Právní osobnosti ani svéprávnosti se nelze vzdát zcela ani zčásti. Dále se nikdo vzdát nesmí své svobody ani si ji omezit v míře odporující zákonu nebo dobrým mravům. Zvláštní důraz je kladen na přirozená práva, která se váží k osobnosti člověka, ta jsou prohlášena za nezcizitelná a nelze se jich vzdát. Pokud by tak někdo učinil, hledělo by se na takový čin, jako by vůbec nebyl.

Příležitě je zcela nově samostatně zakotvena v oddílu 4 ochrana jména, pseudonymu a bydliště. Pod ochranou jména člověka je zahrnuta jak ochrana jeho osobního jména a příjmení, jakož i rodného jména, které mu náleží dle zákona. Pseudonym může každý člověk přijmout pro určitý obor své činnosti nebo i pro soukromý styk vůbec, lze pod ním i právně jednat bez újmy platnosti právního jednání, je-li zřejmé, kdo jednal a druhá strana nemá pochybnosti o osobě jednajícího. Jméno i pseudonym, pokud vejde ve známost, jsou chráněny proti zpochybňování a neoprávněnému užití prostředky na ochranu práv osobnosti, tedy žalobami na ochranu osobnostních práv, zápůřčí, restituční, satisfakční.

Významně se rozšiřuje právní úprava v oblasti práva na tělesnou integritu. Tato oblast je vystavěna na následujících zásadách:

- nelze zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu,
- lidské tělo nesmí být zdrojem finančního nebo jiného majetkového prospěchu,
- i po smrti je tělo člověka pod právní ochranou.

Tyto zásady jsou účelně a vhodně explicitně vtěleny do znění připravované rekodifikace. *Mutatis mutandis* návrh nového občanského zákoníku výslovně stanoví, že člověk je nedotknutelný a pouze zákon může stanovit případné výjimky. Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem majetkového prospěchu a je pod ochranou i po smrti člověka. Základní podmínkou pro zásah do tělesné integrity je informovaný souhlas, který má být udělen s vědomím o povaze zákroku a jeho možných následcích. Při záchraně života, když souhlas nelze získat, je možné zakročit, ale při nejbližší příležitosti je třeba dotyčného poučit a informovat.

Zvláštní oddíl je věnován ochraně podoby a soukromí. Zachycení podoby člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, a rozšiřovat zobrazení lze pouze se svolením. Nový kodex se v souvislosti se zachycováním podoby vypořádává s diskutovanými provozováním kamerových systémů. Pokud tedy fyzická osoba dobrovolně vstoupí do prostor, kde je obvykle podoba zachycována, a zároveň byla o této skutečnosti předem upozorněna, je otázka svolení jeho udělení vystavena na konstrukci fikce. Pro použití či pořízení písemností osobní povahy, podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy je návrh obdobný se současnou právní úpravou. Výslovně je však zakotvena odvolatelnost svolení k použití písemností osobní povahy, podobizen nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy a to i pokud je uděleno na dobu určitou. Pakliže udělené svolení udělené bylo odvoláno, pokud nedošlo k podstatné změně okolností ani neexistuje jiný rozumný důvod, musí odvolávající nahradit vzniklou škodu adresátovi svolení. Zákoník konstruuje i tradiční bezplatné licence, které však nesmějí být v rozporu s oprávněnými zájmy člověka. Z dikce ust. § 89 odst. 2 plyne, že zpravodajská licence nově zahrnuje i tzv. obdobné zpravodajství, čili tato licence se vztahuje i na zpravodajství internetové.

Nový kodex výslovně upravuje formou generální klauzule ochranu práva na soukromí v ust. § 87, z jehož dikce plyne obecný zákaz zasáhnout do soukromí jiného člověka bez zákonného důvodu či bez jeho svolení. Demonstrativním výčtem jsou uvedeny zakázané neoprávněné zásahy do soukromí člověka, a sice:

- narušení soukromých prostor (definice je záměrně širší než pouhé bydliště),
- sledování, pořizování, šíření nebo využívání zvukových nebo obrazových záznamů o soukromém životě člověka,
- pořizování, šíření nebo využívání soukromých písemností osobní povahy.

Přelomovou novinkou připravované úpravy *de lege ferenda* je dle nového kodexu soukromého práva odklon od současné tendence ztotožňování pojmu škoda pouze s majetkovou újmou. Podle ust. § 2755 odst. 2 se ustanovení upravující otázky týkající se majetkové újmy aplikují i na újmu nemajetkovou včetně předpokladů vzniku odpovědnosti za újmu. Tento přístup reaguje již na výše zmiňované principy evropského deliktního práva. Návrh občanského zákoníku preferuje náhradu škody uvedením do předešlého stavu, nicméně dochází k posílení role zadostiučinění v penězích. Soud se může odklonit od návrhu na uvedení do původního stavu tehdy, navrhne-li to sama poškozená osoba nebo není-li náhrada uvedením do předešlého stavu dobře možná. Soud tedy nebude zkoumat, zda je uvedení do předešlého stavu účelné.³⁰⁷

Pokud se týká určení výše náhrady škody *de lege ferenda* dochází k posílení postavení poškozené osoby. Ust. § 2818 formou demonstrativního výčtu uvádí okolnosti, k nimž je soud při rozhodování o způsobu a výši přiměřeného zadostiučinění povinen přihlížet. Jde o případy, kdy škoda byla způsobena z pohnutky zvláště zavrženíhodné či způsobena újmou s použitím lsti, pohrůžky nebo zneužitím závislosti poškozeného na škůdci nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru. V těchto případech se těm osobám, které takovou škodu důvodně pociťují jako jinak neodčinitelné osobní neštěstí, nahradí nejen újma majetková, tzn. cena zničené věci, ale i újma nemajetková, tzn. duševní.

³⁰⁷ Blíže in <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz>

Zásadní vítanou změnou, kterou přináší připravovaný soukromoprávní kodex, je úprava náhrady za újmu na zdraví a odškodnění pozůstalým. Platný občanský zákoník stanoví konkrétní výši peněžní náhrady za újmu na zdraví a současně výše náhrad v případě usmrcení blízké osoby. V připravovaném kodexu již výše náhrad za usmrcení osoby explicitním vymezení částek pro osoby v určitém příbuzenském či obdobném vztahu absentuje. Soudy již tedy nebudou při svém rozhodování vázány částkami stanovenými právními předpisy. Tato právní úprava nabízí prostor pro volné uvážení soudu, aby vždy pečlivě vzal v potaz povahu a všechny obecné i zvláštní okolnosti jednotlivého případu. Nicméně je zřejmé, že na osobu soudce budou kladeny zvýšené nároky ohledně kvality odůvodnění rozhodnutí ad hoc. Nový občanský zákoník zavádí nový institut tzv. odbytného, jímž se rozumí jednorázové peněžité odškodnění, které může být poškozené osobě na její žádost přiznáno místo pravidelného peněžitého důchodu. Náhrada majetkové újmy podle § 448 a § 449 platného občanského zákoníku zůstává zachována. Nutno zdůraznit, že připravovaný kodex se vyjadřuje k problematické a českou justicí tolik diskutované otázce promlčení nároku na zadostiučinění v penězích. Podle ust. § 557 ve spojení s ust. § 2755 odst. 2 nového kodexu plyne, že nárok na zadostiučinění v penězích se promlčuje. Naprosté novum je zakotveno v oddílu 2 nazvaném prekluze v § 591 odst. 1, který stanoví, že právo na ochranu jména, cti, pověsti nebo obdobného soukromého poměru osoby zaniká, nebylo-li uplatněno do tří let ode dne, kdy se dotčený dozvěděl, nebo měl a mohl se dozvědět, že jeho právo bylo porušeno a kdo je porušil.³⁰⁸

³⁰⁸ http://obcanskyzakonik.justice.cz/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

Závěr

Problematika práv na ochranu osobnosti fyzické osoby coby individuality a suveréna je nejen v současné době skutečně aktuálním tématem, které reflektuje změny v souvislosti s událostmi postupného společenského i politického vývoje společnosti. Česká republika se po roce 1989 vlivem změn politického prostředí vydala nelehkou cestou přeměny společenských a ekonomických vztahů. Práva na ochranu osobnosti se týkají každé fyzické osoby již ze samé podstaty její existence, tudíž zaujímají významné místo v systému občanského práva, které jim garantuje dostatečnou a efektivní ochranu prostřednictvím svých nástrojů ochrany, především tedy prostřednictvím ochrany soudní. Nutno však konstatovat, že společenské vztahy jsou natolik různorodé a tedy ani není mnohdy v moci zákonodárce taxativní právní úpravou postihnout veškeré počínání člověka. Tato nedokonalost může samozřejmě znamenat, že právní normy jsou mezerovité, často nejednoznačné a systémově nepropracované. Zpracování této disertační práce osvětluje skutečnost, že problematika práv na ochranu osobnosti dosahuje širokého rozsahu, neboť člověk, fyzická osoba, již svědčí tato práva, sám je elementárním objektem nevyčerpatelného lidského zkoumání již po tisíciletí, že není ji možné komplexně postihnout pouze v rámci disertační práce.

Ve své práci jsem se proto zabývala podstatnými aspekty této problematiky. Nejprve bylo nezbytné zaměřit se na všeobecné teoretické otázky práv na ochranu osobnosti a vymezit některé pojmy, s nimiž se lze v této oblasti setkat, a sice pojem osoby a lidské osobnosti. S ohledem na tradici a smysl práv na ochranu osobnosti jsem se zaměřila na jejich úpravu z pohledu obecného historického vývoje tak i v rámci českého právního prostředí. Signifikantní rozvoj právních úprav ochrany osobnosti v oblasti mezinárodního práva lze sledovat pochopitelně v období po druhé světové válce v důsledku toho i v rámci právních úprav jednotlivých států. Podrobněji jsem se věnovala právům na ochranu osobnosti v systému angloamerického práva, konkrétně ve Spojeném království Velká Británie a Severního Irska a současně ve Spojených státech amerických, poté v kontinentálním systému práva právní úpravě ve Francii a Německu. Stěžejní část mé disertační práce je pak zaměřena na českou právní úpravu práv na ochranu osobnosti fyzické osoby, na jejich zakotvení v ústavněprávní rovině a

zejména pak v rovině zákonné, v oblasti práva občanského avšak i dalších právních odvětví doplňující komplexnost právní úpravy této problematiky.

Byla provedena analýza všeobecného osobnostního práva v objektivním smyslu i ve smyslu subjektivním a další podstatná část práce byla věnována subjektům, jimž svědčí tato práva. Přestože všeobecná osobnostní práva patří k nejvýznamnějším právům lidské osobnosti jako suveréna vůbec, jimž stát garantuje ochranu a zaručuje jejich plnohodnotný rozvoj, i ve vyspělých demokraciích vyvstávají situace, kdy je ve společnosti nezbytné všeobecná osobnostní práva omezit. Český právní řád zakotvuje omezení osobnosti práv na ochranu osobnosti fyzické osoby, která přichází v úvahu pouze *secundum legem* zákonem stanovených podmínek, tedy k omezení či zásahu do všeobecného osobnostního práva fyzické osoby je možné pouze na základě svolení jako projevu svobodné vůle fyzické osoby a v případech konkrétně *de lege lata* stanovených občanským zákoníkem a dalšími právními předpisy. Předmětu všeobecných osobnostních práv byla věnována následující kapitola. Z dikce ust. § 11 o. z. je zřejmé, že jednotlivé dílčí hodnoty všeobecného osobnostního práva, jsou vymezeny demonstrativním způsobem prostřednictvím generální klauzule, je nutno mít na zřeteli, že předmět všeobecných osobnostních práv však tímto výčtem není zdaleka vyčerpán, nejedná se o *numerus clausus*. V dalším výkladu jsem se proto zaměřila vzhledem k rozsahu tohoto předmětu pouze na vybrané dílčí hodnoty osobnosti fyzické osoby, konkrétně na právo na tělesnou integritu, právem na čest a lidskou důstojnost, právem na soukromí a konečně právem na jméno. Všeobecná osobnostní práva jsou coby práva subjektivní povahy v případě neoprávněných zásahů ve formě ohrožení či porušení těchto práv chráněna obecnými i zvláštními právními prostředky ochrany, přičemž jádro této ochrany, jíž se dostalo podrobného pohledu, spočívá v ochraně poskytované orgány aplikujícími právo, tedy ochraně soudní, neboť u nezávislého soudu se lze domáhat ochrany prostřednictvím žaloby negatorní, restituční a satisfakční, díky níž mohou být uplatněny specifické nároky dotčené fyzické osoby v podobě morální či finanční satisfakce. Právě určení výše finanční satisfakce za neoprávněný zásah do osobnosti fyzické osoby je záležitostí volné úvahy rozhodujícího soudce v závislosti na povaze a okolnostech konkrétního případu a *de lege ferenda* je na místě vyřešit duplicitní uplatňování nároků na náhradu újmy na zdraví z titulu náhrady škody a ochrany osobnosti. Lze tedy doporučit opustit současné pojetí škody *de lege lata* v souladu

s nálezem Ústavního soudu ČR ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, v němž směrem k zákonodárci zdůrazňuje, že z legislativního hlediska by bylo správnější opustit stávající pojetí škody jako majetkové újmy a pokládat za škodu i újmu vzniklou působením na tělesnou a duchovní integritu poškozeného. Podle současné tendence v oblasti deliktního práva v souladu s principy evropského deliktního práva je nutno škodu pojímat jako majetkovou nebo nemajetkovou újmu na zájmu chráněném zákonem. *De lege lata* se jeví jako sporným vztah mezi ust. § 444 odst. 3 a § 13 o. z. tzn., odškodněním specifikovaných osob v případě usmrcení osoby jim blízké a náhradou nemajetkové újmy za zásah do práva na soukromí a jeho sféry rodinného života. V této souvislosti si dovoluji poukázat na fragmentárnost úpravy práva na soukromí v Listině základních práv a svobod.³⁰⁹ Ve vztahu k tvůrcům připravovaného soukromoprávního kodexu je nutno *inter alia* vyzdvihnout v první řadě zařazení rodinného práva do občanského zákoníku, a v druhé řadě je novem explicitní zakotvení práva na ochranu soukromí ust. § 87, kde je prostřednictvím generální klauzule ve větě první vysloven obecný zákaz zásahů do soukromí člověka bez jeho svolení či bez zákonného důvodu, z díkce ust. § 87 plyne demonstrativní výčet zakázaných neoprávněných zásahů do soukromí. Tvůrci připravovaného občanského zákoníku se zaměřili na problematiku otázku (ne)promlčitelnosti náhrady nemajetkové újmy v penězích v případě neoprávněného zásahu do osobnosti fyzické osoby, která byl předmětem četných disputací, *de lege ferenda* v souladu se zmíněnými principy evropského deliktního práva je nemajetková újma považována za druh škody, tudíž právo na její náhradu v penězích nemůže zůstat v rámci úpravy závazků z deliktů nepromlčitelným. Závěrem lze konstatovat, že právní úprava všeobecných osobnostních práv je v současnosti na úrovni občanského zákoníku poměrně skromná, nicméně je dotvářena i pod vlivem ESLP judikaturou Ústavního soudu ČR i Nejvyššího soudu ČR. Jsem však přesvědčena o tom, že oblast práv na ochranu osobnosti je natolik citlivým, diskutovaným a rozsáhlým tématem, neboť právě v této oblasti často dochází k ostrým kolizím etických, náboženských a právních otázek, že právě v této problematice nás v budoucnu čeká v souvislosti s připravovaným kodexem, rozvojem telekomunikačních i jiných technologií, ale také vzhledem k variabilitě lidského života mnoho zajímavého.

³⁰⁹ čl. 7, 10 odst. 2 a 3, 12, 13 a 32 odst. 1 Listiny.

Summary

The theme of rights to protection of personality of natural person as individuality and sovereign is not only nowadays really actual topic reflecting gradual changes of social and political development of the society. Czech Republic proceeds due to influence of changes of political environment the journey of transformation of social and economical relationships. The rights to the protection of personal rights pertains to every natural person from internal nature of her existence and consequently they have important position in the system of civil law which guarantees sufficient and effective protection by means of protecting instruments, in particular by means of judicial protection. Nevertheless it is necessary to enunciate that social relationships are various so far, that frequently it is not in power of legislator to involve all human acting by enumerative legal regulation. This imperfection may of course mean gaps in legislation, and in addition legal rules are often ambiguous and systematically unelaborated. Writing of this dissertation thesis illuminates the fact that the field of rights to protection of personality which comprehends wide extent, because human being itself as natural person, who is entitled to these rights, is elementary object of inexhaustible human research for millenniums, and therefore it is not possible to globally describe this problematic in the limited framework of dissertation thesis.

Accordingly I consider substantial matters of this problematic in this thesis. Initially it was necessary to concentrate on general theoretical questions of rights to protection of personality and determinate some concepts, particularly concept of person and concept of human personality. With regard to the tradition and sense of rights to protection of personality I devoted myself to their regulation from the view of general and Czech historical development as well. Significant development of international legal regulations of these rights even in the individual regulations of particular states could be observed naturally after Second World War. I was concerned with rights to protection of personality in the Anglo-American system of law, particularly in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and in the United States of America, and then in the continental system of law, in France and Germany. Fundamental part of my thesis focuses on the Czech legal

regulation of rights to the protection of personality of human being, their regulation in the sphere of constitutional law and especially in the sphere of civil law and other branches of law complementing comprehensiveness of legal regulation of this topic.

The analysis of general rights to the protection of personal rights was written in objective as well as in subjective sense, while other substantial part of the thesis was devoted to the subjects entitled to these rights. Notwithstanding these rights belong to the most important rights of human being as sovereign in general and state guarantees their protection and full-valued development, there are different situations when it is necessary to restrict the rights to the protection of personal rights in democratic states. Czech legal system determinates restrictions of these rights *secundum legem* only accordingly to legally defined terms; the restrictions of rights to the protection of personal rights are possible only on the basis of consent such as free act and deed of human being and on the basis of civil code *de lege lata* and other legal enactments. The next chapter deals with the object of general rights to the protection of personal rights. Phrasing § 11 civil code determines that partial values of rights of personality of human being are stated in demonstrative way by means of general clause, nevertheless it must be considered, that object of rights to the protection of personal rights is not exhausted by far, it is not *numerus clausus*. With regard to the extent of this subject I was concerned with selected values of personality of human being in my next interpretation, particularly body integrity, right to honor and dignity of human person, right to privacy and finally right to name. Rights to the protection of personality as subjective rights are, in case of unlawful interference in the form of threatening or breaching of these rights, protected by general and specific remedies. Whereas the merits of this protection is consisted in judicial protection, consequently man may seek protection of his rights at the independent court by means of *actio negatoria*, *actio restitutio in integrum* and satisfactory action, due which entitlements of moral and financial satisfaction could be claimed. Just the ascertainment of the amount of financial satisfaction for unlawful interference with the rights of human being is matter of judicial discretion depending on the character and circumstances of each case and *de lege ferenda* it is appropriate to solve duplicity of claims of damage for bodily harm by title of compensation of damage and harm of personality of human being. Truly recommended it is better to leave contemporary conception of damage *de*

lege lata and accordingly with the judgment of the Constitutional Court of the Czech Republic dated 4 May 2005, Pl. ÚS 16/04, where the Constitutional Court emphasizes towards to the legislator, that it is proper to leave contemporary conception of damage as harm to property and consider damage as harm to the body integrity and mental integrity of injured human being. According to contemporary principles of European Tort Law it is necessary to comprehend damage as harm to property or non proprietary harm to interest protected by law. *De lege lata* the relationship between § 444 sub. 3 and § 13 civil code appears to be disputable, it means compensation of specific persons for death of next of kin and compensation of non proprietary harm for the interference with the right to privacy and its sphere of family life. I afford to refer to fragmentariness of regulation of right to privacy in the Charter of Rights and Freedoms with this connection.³¹⁰ The authors of prepared new private codex shall be highlighted *inter alia* for reincorporating family law in this codex and for explicit regulating of right to privacy in § 87 whereas the general prohibition of interferences with the privacy of human being is regulated without consent of this human being or without legal ground by means of demonstrative general clause § 87. The authors of new codex focused on the matter which is under debate. The matter concerning (non)limitation period of financial satisfaction of non proprietary harm in case of unlawful interference with the personality of human being, *de lege ferenda* accordingly with the hereinbefore mentioned principles of European Tort Law. These principles understand non proprietary harm as kind of damage, therefore the entitlement to financial satisfaction from *obligatio ex delicto* shall be subjected to time limitation.

Lastly may be stated that legal regulation of general rights to the protection of personal rights on the ground of civil code is relatively modest, nevertheless improved by ECHR influenced judicature of the Constitutional Court of the Czech Republic as well as by the Supreme Court of the Czech Republic. I am persuaded that regarding to the delicate, widely discussed and extensive theme of rights to the protection of personal rights, the conflicts of ethical, religious and legal questions may happen and we may expect lot of interesting disputes due to newly prepared private codex, development of not only communication technologies but with regard to variability of human life as well.

³¹⁰ Art. 7, 10 sub. 2 and 3, Art. 12, 13 and Art. 32 sub.. 1 of the Charter.

Seznam použité literatury

A) Monografie

1. Boguszak, J., Čapek, J.: Teorie práva, Praha, CODEX Bohemia, Praha, 1997
2. Cirák, J.: Ochrana osobnosti v slovenskom občianskom práve, Studia Iuridica, Bratislava, 1994,
3. Colvin, M.: Developing Key Privacy Rights, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2002,
4. Doležilek, J.: Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti, Praha: ASPI, 2002.
5. Drápal, L., Bureš, J.: Občanský soudní řád I., Beckova edice Velké komentáře, C. H. Beck, 2. vydání, 2009,
6. Dvořák, J., Macková, A.: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Aspi, Praha, 2005,
7. Dvořák, J., Švestka, J., Knappová M., a kolektiv: Občanské právo hmotné I., Wolters Kluver, Praha, 2005,
8. EPIC and Privacy International, Privacy and Human Rights, EPIC, Powell's, 2003,
9. Fiala, J. a kol.: Občanské právo hmotné, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, 3. vydání, Brno, 2002,
10. Fiala, J., Hurdík, J., Korecká V., Telec, I.: Lexikon občanské právo, Sagit, 2001,
11. Fiala, J., Kindl, M. a kol.: Občanské právo hmotné, Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2007,
12. Filip, J.: Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva, Masarykova univerzita, Brno, 2001,
13. Frinta, O.: Právnícké osoby, Právnícká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 2008,
14. Hendrych, D. a kol.: Právnícký slovník, Praha. C. H. Beck, 2001,

15. Herczeg, J.: Meze svobody projevu, Praha: Orac, 2004,
16. Holländer, P.: Základy všeobecné státovědy, Všehrd, Praha, 1995,
17. Hrušáková, M., Králíčková, Z.: České rodinné právo, 3. vydání, Brno, Masarykova univerzita, Doplněk, 2006,
18. Jehlička, Švestka, Škárová: Občanský zákoník, 9. Vydání, Beckova edice komentované zákony, C. H. Beck, 2004,
19. Knap, K., Jehlička, O., P., Plecítý, V., Švestka, J.: Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. vydání. Praha: Linde, 2004,
20. Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo. 2. vydání. Praha: C.H.Beck 1995,
21. Knapp, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C.H. Beck, 1995,
22. Knap, K., Švestka, J., a kol.: Ochrana osobnosti podle československého občanského práva, Praha, Panorama, 1989,
23. Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J., a kol.: Občanské právo hmotné 1, 4. vydání, Aspi, a.s., 2005,
24. Luby, Š., Štěpnička, O, Knapp, V.: Osobnomajetkové práva, Slovenská akademia vied, Bratislava, 1968,
25. Malenovský, J.: Mezinárodní právo veřejné, obecná část, Masarykova univerzita Brno a nakladatelství Doplněk, Brno, 2001,
26. Plecítý, V.: Problematika ochrana osob a majetku, nakl. A. Čeněk, Plzeň, 2010,
27. Smékal, V.: Pozvání do psychologie osobnosti, Brno, Barrister& Principal, 2002,
28. Švestka, Spáčil, Škárová, Hulmák a kol.: Občanský zákoník I., Beckova edice Velké komentáře, C.H. Beck, 2. vydání, 2009,
29. Wacks, R.: Personal Information, Privacy and Law, Oxford, Clarendon Press, 1993,
30. Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní, 5. Aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2008.

B) Seznam použitých odborných článků:

1. Bubelová, K., Porušení práva na rodinný život, Právní fórum, 2009, č. 7, s. 253-258,
2. Císařová, D., Sovová, O.: Trestní právo a zdravotnictví, Orac, Praha, 2004,
3. Dvořák, J., Macková, A.: K některým aktuálním otázkám ochrany osobnostních práv fyzické osoby, Právní fórum, 2005, č. 6, s. 222-229,
4. Eliáš, K., Zuklínová, M. Věcný záměr občanského zákoníku (kodifikace soukromého práva), Právní praxe, 2001, č. 1-2, s. 3-86,
5. Fialová, L.: Děkuji, že jste mi daroval život, Respekt, 2010, č. 42,
6. Hajn, P.: Reklama a ochrana osobnosti., Právní rozhledy, 1994, č. 8,
7. Hajn, P.: K přiměřenému zadostiučinění ve sporech o ochranu osobnosti, Bulletin advokacie, 2003, č. 4, s. 7-12,
8. Herzceg, J.: Případ Caroline von Hannover – zveřejnění fotografií ze soukromí prominentů, Právní rozhledy, 2004, č. 23, s. 877 – 878.
9. Hrib, N., Svobodný a informovaný souhlas jako předmět dokazování, Zdravotnictví a právo, č. 12/2009, s. 13 – 16,
10. Hrubešová, H.: Osobnostní práva a práva na ochranu soukromí uživatelů autorských děl chráněných pomocí DRM koupených přes internet, Právní rozhledy, č. 4, 2010, s. 123- 126.
11. Kerecman, P.: Postmortálna ochrana osobnosti pred neoprávnenými zásahmi médií -1. část, Justičná revue, 2010, č. 2, s. 179 – 205,
12. Kerecman, P.: Nad jedným rozhodnutím ESLP alebo o zásahoch do súkromia osoby verejného záujmu uverejnením jej fotografie, Justičná revue, č. 2/ 2005, s. 185 – 198.
13. Kerecman, P.: Postmortálna ochrana osobnosti před neoprávnenými zásahmi médií -2 část, Justičná revue, 2010, č. 3, s. 325 – 342,
14. Maštalka, J.: Souhlas se zpracováním osobních údajů, Právní rádce, 2002, č. 11,
15. Mates, P.: Ochrana osobních údajů v českém právním řádu, Bulletin advokacie, 2000, č. 9,
16. Mervartová, M., Právo pacienta na informace a nahlížení do zdravotnické dokumentace, Zdravotnictví a právo, č. 11/2009, s. 2 – 5,
17. Petrová, V., Problematika (ne)promlčitelnosti nemajetkového práva v peněžích

- v souvislosti s ochranou osobnosti, Zdravotnictví a právo, č. 6/2009, s. 16 – 18,
18. Pirošíková, M., Právo na život a žaloba na ochranu osobnosti, Justičná revue, Ministerstvo spravodlnosti SR, 2009, č. 4, s. 500 – 507,
 19. Ryška, M.: Výše a účel náhrady nemajetkové újmy v penězích při ochraně osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 9., s. 305 – 308,
 20. Ryška, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti, Právní rozhledy, 2009, č. 16., s. 591 – 593,
 21. Sigmundová, M., Telec, I.: Přehled některých právních a etických otázek ochrany osobnosti, Soudní rozhledy, 2003, č. 3, s. 73 – 77,
 22. Sokol, T.: K ochraně osobních údajů, Právní rádce, 2008, č. 11, s. 58 – 60,
 23. Spáčil, J.: K určení výše nároku na náhradu nemajetkové újmy za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti v penězích, Právní rozhledy, 2007, č. 20, s. 759-760,
 24. Stará, I. Transplantace a ochrana osobnosti, Zdravotnictví a právo, 2008, č. 6, s. 3 – 6,
 25. Švaňhal, R.: Ochrana osobnosti fyzických osob, Právní rozhledy, 2000, č. 9, s. 385 – 392,
 26. Telec, I. Osobnostní práva a rekonstrukce českého občanského soukromého práva. Právní praxe, 2001, č. 1-2, s. 110-115,
 27. Telec, I.: Chráněné statky osobnostní, Právní rozhledy, 2007, č. 8, s. 271-281,
 28. Telec, I.: Přirozené právo osobnostní a jeho státní ochrana, Právní rozhledy, 2007, č. 1, s. 1-10,

C) Seznam použitých právních předpisů

1. Ústava České Republiky ústavní zákon č. 1/1993 Sb.,
2. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky,
3. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. m. s., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech,
4. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. m. s., Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech,
5. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. m. s., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění aktuálních protokolů,
6. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o Úmluvě o lidských právech a biomedicíně,
7. Dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí vyhlášený pod č. 97/2001 Sb. m. s.,
8. Úmluva o právech dítěte vyhlášená pod č. 104/1991 Sb.,
9. zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
10. zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, ve znění pozdějších předpisů,
11. zákon č. 527/1990 Sb. vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, ve znění pozdějších předpisů,
12. zákon č. 207/2000 Sb. o ochraně průmyslových vzorů, ve znění pozdějších předpisů,
13. zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů,
14. zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění pozdějších předpisů,
15. zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů,
16. zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů, ve znění pozdějších předpisů,
17. zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku, ve znění pozdějších předpisů,
18. zákon č. 231/2001 Sb., o rozhlasovém a televizním vysílání, ve znění pozdějších předpisů,
19. zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů,

20. zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů,
21. zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů,
22. zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
23. zákon č. 301/2001 Sb. o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
24. zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů,
25. zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů,
26. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů,
27. zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů,
28. zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů,
29. zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů,
30. slovenský zákon č. 576/2004 Sb., o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
31. Eliáš, K. – Zuklínová, M. Návrh občanského zákoníku (část první až čtvrtá), Ministerstvo spravdnosti, duben 2005,
32. důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku,

D) Seznam použitých neplatných právních předpisů:

1. Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, (ABGB) Rakouský všeobecný zákoník občanský z roku 1811,
2. Bürgers Gesetzbuch, (BGB) Německý občanský zákoník z roku 1896,
3. Zivilgesetzbuch, Švýcarský občanský zákoník z roku 1907,
4. zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník,
5. zákony č. 218/1926 Sb. o právu autorském,
6. zákon č. 108/1933 Sb. o ochraně cti,
7. zákon č. 115/1953 Sb., autorský zákon,
8. zákon č. 81/1966 Sb., tiskový zákon.

E) Seznam použitých internetových zdrojů:

na <http://www.admin.ch/ch/d/sr/c210.html>

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory>

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

<http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/>

http://www.europarl.europa.eu/charter/default_en.htm

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat>

<http://www.privacyinternational.org>

<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties>

<http://www.gesetze-im-internet.de>

<http://otevrete.cz>

<http://www.pravo-medicina.sk/>

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/Vladni_navrh_obcanskeho_zakonu_LRV_090430_final_s%20obsahem.pdf

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/Duvodova_zprava_OZ_LRV_090430_final.pdf>./portal.justice.cz

<http://jinepravo.blogspot.com/2010/08/michal-ryska>.

F) Seznam použité judikatury:

a) Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č.29183/95, ve věci *Fressoz a Roire proti Francii*, 1999, č. 5,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č. 33400/96, ve věci *Ernst a další proti Belgii*, SbREs, 2000, č. 3,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č. 13710/88, ve věci *Niemitz v. Německo*, 1996, č. 14,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č. 33400/96, ve věci *Ernst a další proti Belgii*, SbREs, 1998, č. 1,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č. 20605/92 ze dne 25. 6. 1997, ve věci *Halford proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku*, SbREs, 1997, č. 9,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, č. 27798/95, ve věci *Amman proti Švýcarsku*, P-ESLP, 2000, č. 3,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 7. 2001, sp. zn. 47787/99, ve věci *Perna v. Itálie*,

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 7. 196, sp. zn. 12/1984/84/131, ve věci *Ligens v. Rakousko*,

b) Ústavní soud ČR

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. 10. 1995, sp. zn. I.ÚS 15/95,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 6. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 4/95,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. II. ÚS 502/2000,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97,

Nález Ústavního soud ČR ze dne 27. 9. 2005, sp. zn. I. ÚS 394/04,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 2822/07,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 20. 5. 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. I. ÚS 191/05,

Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 35/01,

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 412/04,

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 517/99,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07,

Nález Ústavního soudu ČR publikovaný pod č. 419/2006 Sb.,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. dubna 2005, sp. zn. IV. ÚS 146/04,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 9. 1997, sp. zn. Pl. US 23/97,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10.12.1997, sp. zn. II. ÚS 357/96,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. 2. 2000, sp. zn. I. ÚS 156/99,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. 1. 2009, sp. zn. I. ÚS 2477/08,

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. I. ÚS 453/03,

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 23/2005,

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. I ÚS 201/01,
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 142/98,
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 2.6 1997, sp. zn. III. ÚS 144/97,
Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 315/01,
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 581/99,

c) Nejvyšší soud ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1630/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 30 Cdo 861/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 7. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2382/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2005 sp. zn. 30 Cdo 57/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2005 sp. zn. 30 Cdo 1381/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2006 sp. zn. 30 Cdo 1623/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2005 sp. zn. 30 Cdo 936/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 12. 2009 sp. zn.30Cdo159/2008,
Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 1. 10. 2002 sp. zn. 28 Cdo 983/2002,
Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 30. 9. 2004 sp. zn. 30 Cdo 179/2004,
Rozsudek Nejvyššího soud ČR ze dne 22. 9. 2004 sp. zn. 30 Cdo 181/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2003, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2004 sp. zn. 30 Cdo 1224/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2914/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2008 sp. zn. 22 Cdo 4172/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2000 sp. zn. 30 Cdo 2304/1999,
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2000 sp. zn. 30 Cdo 964/2000,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. 30 Cdo 154/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2914/2005,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3361/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3361/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 181/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2116/2006,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 12. 2003, sp. zn. 30 Cdo 73/2003,
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 7. 2002, sp. zn. 28 Cdo 822/2002,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2919/2006,

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2745/2004,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2206/2006,
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 154/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2625/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2007, sp. zn. 30 Cdo 1522/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo 744/2007,
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1542/2003.

d) Vrchní soudy

Rozsudek Vrchního soudu v Praze rozhodnutím sp. zn. 1 Co 174/95,
Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 1 Co 63/2003.

e) Krajské soudy

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 23. 1. 1998, sp. zn. 23 C 52/96,
Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 12. 4. 2000, sp. zn. 23 C 113/99,
Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. 8. 2008 sp. zn. 24 C 7/2007,

Obsah

1.	Kapitola uvozující	6
1.1.	Vstupní úvahy	6
1.2.	Cíl práce	7
1.3.	Metoda	9
1.4.	Struktura.....	9
2.	Všeobecné otázky ochrany osobnosti	11
3.	Historický vývoj úpravy práv na ochranu osobnosti.....	18
4.	Mezinárodněprávní zakotvení práv na ochranu osobnosti	21
5.	Vývoj úpravy všeobecného osobnostního práva na našem území	26
6.	Všeobecná osobnostní práva v zahraničních právních úpravách	29
6.1.	Práva na ochranu osobnosti v systému angloamerického práva	29
6.1.1.	Spojené království Velká Británie a Severního Irska.....	29
6.1.2.	Spojené státy americké.....	31
6.2.	Práva na ochranu osobnosti v kontinentálním systému práva.....	32
6.2.1.	Francie.....	32
6.2.2.	Německo	34
7.	Zakotvení všeobecného osobnostního práva v českém právním řádu.....	35
7.1.	Zakotvení všeobecného osobnostního práva na ústavněprávní úrovni	35
7.2.	Zakotvení všeobecného osobnostního práva na úrovni zákona	44
7.3.	Doplňky občanskoprávní ochrany osobnosti	51
8.	Analýza všeobecného osobnostního práva v objektivním smyslu	64
9.	Subjekty všeobecných osobnostních práv.....	69
10.	Analýza všeobecného osobnostního práva v subjektivním smyslu.....	77
11.	Omezení všeobecného osobnostního práva.....	85
12.	Předmět všeobecného osobnostního práva.....	93
12.1.	Právo na tělesnou integritu.....	97

12.2.	Právo na čest a lidskou důstojnost.....	111
12.3.	Právo na soukromí.....	117
12.4.	Právo na jméno.....	129
13.	Prostředky právní ochrany všeobecného osobnostního práva.....	134
13.1.	Obecné prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva.	134
13.1.1.	Dohoda	134
13.1.2.	Svépomoc	135
13.1.3.	Ochrana poskytovaná příslušným orgánem státní správy	138
13.1.4.	Ochrana soudní.....	140
13.2.	Zvláštní prostředky občanskoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva	150
13.2.1.	Žaloba negatorní.....	154
13.2.2.	Žaloba restituční.....	155
13.2.3.	Žaloba satisfakční.....	156
13.2.3.1.	Morální zadostiučinění.....	157
13.2.3.2.	Zadostiučinění v penězích.....	159
13.2.3.3.	Náhrada nemajetkové újmy podle ust. § 444 odst. 3 o. z.....	166
14.	Úvaha nad právy na ochranu osobnosti de lege ferenda	171
	Závěr	177
	Summary	180
	Seznam použité literatury.....	183
	Obsah	193